
3 2044 012 931 333

SANCTI ALDHELMI

EX ABBATE MALMESBURIENSI

EPISCOPI SCHIREBURNENSIS

OPERA QUÆ EXTANT

OMNIA E CODICIBUS MSS EMENDAVIT;

NONNULLA NUNC PRIMUM EDIDIT

J. A. GILES, LL.D. e C. C. C. OXON.

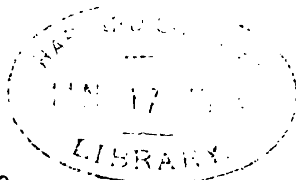
ET ECCLESIÆ ANGLICANÆ PRESBYTER.

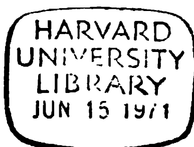
OXONII:

VENEUNT APUD J. H. PARKER.

NECNON APUD BIBLIOPOLAS OMNES.

MDCCCXLIV.

17
LIBRARY

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
JUN 15 1971

TO

THE RIGHT REVEREND

THE LORD EDWARD DENISON, D.D.

BISHOP OF SALISBURY,

THIS FIRST COMPLETE EDITION OF

THE WORKS OF ALDHELM

FIRST BISHOP OF THE DIOCESE OF SALISBURY

IS

BY HIS LORDSHIP'S PERMISSION

RESPECTFULLY DEDICATED.

PREFACE.

THE Works of Aldhelm, first Bishop of Salisbury, have never before been collected together. They are now for the first time published uniformly from manuscripts and existing editions. The following notice will suffice to shew what means have been adopted for procuring as accurate a text as possible.

The prose treatise *De virginitate sanctorum sive de Laude virginitatis*, published by Canisius and repeated in the Bibliotheca Patrum, was a third time edited by Wharton from a MS. in the Lambeth Library, at the end of Bedæ Opuscula. This edition, infinitely superior to the preceding, yet abounds in errors, and at least a hundred grammatical inaccuracies have now been removed by a careful revision of the text and collation of a MS. in Caius College Library, Cambridge, for an opportunity to collate which the Editor has to thank the Rev. J. Smith, M.A. one of the Fellows of that Society.

The *Epistola ad Eahfridum* was published by Usher in his Sylloge Epistolarum Hibernicarum, the text of which edition has now been compared with a very ancient MS. in the British Museum, Reg. 7. DXXIV.

The treatise *De Metrica*, was printed, without the *Ænigmata* by Mai, in the fifth volume of his Classici Auctores, 8vo. the text of which has been now collated with a very ancient MS. preserved in the King's Library at Paris [2339], which contains the *Ænigmata*.

The *Ænigmata*, the poem *De laudibus virginum, De octo principalitus vitiis*, were first published by Delrio at Mayence, and reprinted in the Bibliotheca Patrum:

they are now much augmented by the collation of seven MSS. preserved in the King's Library at Paris, [8440, 7540, &c. See Catalogue.]

The poems *De Basilica &c.* and *De Aris*, are published among the Works of Rhabanus Maurus and Alcuin: but Mai restores the former to Aldhelm in his Classici Auctores, Vol. V. on the authority of a MS. in the Vatican, adding a note that the other also belongs to Aldhelm. This opinion is confirmed by the authority of MS. 8318, [Bib. Reg. Paris.] which also contains another fragment now first published, but all these three pieces are from one continuous poem in the MS. without division or separate heading, and the first part of the poem *De Aris*, commencing with the words *Hanc aulam Domini*, precedes the poem *De Basilica*. The concluding six lines *Hos precibus verna &c.* are divided from the rest by a space; after which come the words *Expliciunt opuscula Aldhelmi.* The volume is made up of leaves out of different books, and only about six leaves of the collection of Aldhelm's Opuscula remain.

The other letters of Aldhelm, together with some addressed to him by other persons, are taken from the collation of Boniface's letters published at Mayence, and from Malmesbury's life of Aldhelm.

In the Library of Trinity College, Cambridge, is another work ascribed in the Catalogue to Aldhelm. It is a long poem containing several thousand lines, entitled *De Pentateucho.* The MS. is one of the tenth Century, but the work which it contains is the same of which a portion under the title of *Genesis Carmen* has been ascribed to Tertullian and Cyprian, and is found in all the editions of the latter. The Editor was enabled to ascertain this fact by the kindness of the Master of Trinity, who confided the MS. to his care, whereby a more minute examination

was effected, and the identity of the two poems fully established. The MS. is probably unique, and consequently of great value.

The materials for the Life and the Charters have been furnished by William of Malmesbury's Vita Aldhelmi, Faricius's Vita Aldhelmi, Dugdale's Monasticon, and Alford's Annales Ecclesiæ Anglicanæ.

The Life of Aldhelm by Faricius, and that which is found in Capgrave's Legenda nova Angliæ, are given in the Appendix to this Volume; but the Life by William of Malmesbury will hereafter be published elsewhere, with the other Biographies of that Author.

Other information connected with the text, and additional MSS. which have been consulted, will be found among the various readings at the end of the Volume.

The following is a list of the various subjects which compose this Volume.

APPENDIX CHARTARUM, &c.

LIFE OF ALDHELM.

BOUT the middle of the seventh century, a Scottish monk named Meldun or Maildulf, following a custom which was very common amongst the Ecclesiastics of that day, left his native country, and came to reside in a thickly wooded part of Wiltshire, near the present town of Malmesbury, where at that time stood the ancient Fortress of Bladow, afterwards called Ingelborne Castle, and founded by the British King Dunwallo Molmutius. Here he dwelt for some time in a small hut, which he was allowed to build beneath the castle walls, leading the life of a hermit, and attracting the notice of the neighbouring people by the superior learning which he displayed. Finally, however, he began to want the necessaries of life; and to provide himself with these, he commenced the profession of Philosophy, and gave instruction in this branch of study to those who came to him, receiving from them in return wherewith to supply himself with food and clothing.

HEN in process of time a large number of scholars had assembled around the hermit, from hearing his instructions in Philosophy, many of them adopted the profession of literature, and becoming monks, formed the nucleus of that powerful community, which has since attached so much celebrity to the Monastery of Malmesbury.

ISHOP Eleutherius at that time held the see of Winchester, and his diocese extended over a very large tract of country, indeed over all the western counties which were comprised within the kingdom of Wessex. The monastic system, which makes so conspicuous a figure in the history of the middle ages, seems to have been called into existence by circumstances of a local character, unlike the Episcopal establishment, which derived its character from an adjustment of territory and Ecclesiastical jurisdiction. The fame which resulted from the miracles of a deceased saint, or the instructions of a celebrated teacher, was sufficient to attract the notice of the people; and numbers of those who were desirous of improvement in learning and religion, at that time not so prevalent as now, would flock together to the spot consecrated by merit, as if the aspirations of genius, like the sacrifices of Balaam, were more likely to draw down from thence the favour of the Almighty.

HE community of Students at Malmesbury was not however exempt from the common fate of Students. They struggled for years against the assaults of poverty; and though Bishop Eleutherius and his successor Hedda, who next took upon him the Episcopal duties, seem to have lent what little aid they could, it was not till the brighter genius of Aldhelm arose amongst the monks, that the community could emerge from their difficulties.

ET us, however, now withdraw the attention of the reader from the Monastery, to give him an insight into what is passing at the Court of the King of Wessex, to whose family Aldhelm belonged.

The History of England before the Conquest involves the separate transactions of seven, and sometimes eight, independent governments. It is consequently necessary that the Student, who wishes to take that clear view of the subject, without which History is useless, should from time to time gather up the different threads of the history, and weave them into one general narrative. To understand the period with which we are engaged, the following summary will be sufficient.

NDER Oswald, Oswy, and Egfrid, the Northumbrian kingdoms of Deira and Bernicia had for 50 years [from A.D. 634 to 685] enjoyed a considerable degree of prosperity, which entitled them occasionally to take the lead among the states of Britain. The kingdoms of Kent, Essex, East Anglia, and Mercia, as far as we can interpret the scanty and obscure annals of some of them, appear to have been governed by their respective monarchs. Ethelwalch had in the year 648 restored to independence the kingdom of Sussex, which had been previously overrun and subdued by a foreign army: and West Saxony, which at the death of Coinwalch had been unworthily partitioned out by his generals, and had sunk into second-rate importance, had again, by the enterprise and genius of Kadwalla, who slew the sub-rulers, been replaced in its former station amongst the Saxon kingdoms, and in the year 685 became augmented by the addition of Sussex after the death of Ethelwalch, whom Kadwalla slew.

ADWALLA having, like a second Romulus, established his sovereignty by the sword against the assaults and invasions of the neighbouring states, departed this life in the year of our Lord 689, leaving the throne to his cousin Ina, who shewed himself a second Numa by introducing the arts of peace to repair the ravages of war. Like Numa, however, the West Saxon Monarch

knew how to wield the sword when occasion required. He distinguished himself by his successful expeditions against the Britons of Cornwall, and the neighbouring states of Kent, Mercia, and Sussex, which had again assumed for a time a feeble independence. In the year 726, he suffered his pious disposition to get the better of his ambition as a Monarch, and, quitting his throne, departed to Rome, on what was at that time considered a holy pilgrimage. Here he embraced the monastic life, and finally died, leaving behind him a name which is still preserved by tradition in the county of Somerset. His wife Ethelberga followed the example of her husband, and became a nun in the Abbey of Berking.

It was in the reigns of Kadwalla and Ina that the celebrated Aldhelm lived: though the locality of his birth has not been recorded. He was the son of Kenten, who is said to have been the brother of Ina, but this can hardly have been the case; for as Ina reigned from 685 to 726, his brother could not well have been the father of Aldhelm, who was born about 640.

OUNG Aldhelm shewed as great an inclination for study, as others who have afterwards distinguished themselves for learning and talent. In order to encourage his taste for study and the liberal arts, he went into Kent to be educated by Abbot Adrian, who had recently come over with Archbishop Theodore, and was celebrated for his superior knowledge of Greek and Latin, and of literature in general. We are not informed how long Aldhelm enjoyed the instructions of Adrian, but it is certain, that on his return to Wessex, his native country,

he assumed the monastic habit in the Abbey of Malmesbury. The founder Meldun was still alive, and indeed did not die till fourteen years after Aldhelm arrived at the Monastery.

UICKNESS of comprehension and versatility of talent, such as Aldhelm preeminently possessed, could not fail to ensure his promotion in a profession to which all his wishes and exertions were directed. We are told by the Historian of Malmesbury, that "by the company and example of the Monks, Aldhelm acquired an extensive knowledge of science and the liberal arts, and that in order to implant these more thoroughly in his mind, he again went to Kent, and studied at the feet of Adrian the fountain of learning, and the source of all the arts: but he returned home again, in consequence of ill health. To have enjoyed the society of such a teacher could not fail to render him master of all polite learning." But we have his own testimony in favour of his acquirements, for he says, that he was the first man of his own nation, who directed his mind to the knowledge of the science of metre. For these are his words, found at the end of the book which he wrote on Figures of Speech. "Thus much have I written concerning the different kinds of metre and the figures of speech, as far as my humble ability would enable me: it has been a work of much labour, and I know not whether profitable or not, although I am conscious to myself that I can apply to myself that boast of Virgil,

First of my race (if life inspire these veins)
I teach my countrymen Aonian strains."

N stating these facts of the early life of Aldhelm, we have followed the loose language of his biographers, William of Malmesbury and Faricius, and the still more doubtful authority of the Charters. Many however of these last documents that ascend beyond the tenth century, may without hesitation be pronounced to be spurious, and in the case of Aldhelm, the difficulties which attend an inquiry into the incidents of his youthful days and his residence at Malmesbury are as follows. He is by general consent allowed to have died in A.D. 709, after he had held the Bishopric of Salisbury four years. William of Malmesbury tells us [Wharton's Anglia Sacra, vol. ii. p. 2.] that he died *septuagenario non minor*, not less than seventy years old: consequently he must have been born in A.D. 639, or earlier. But as Hadrian his reputed preceptor came to England in 670 or 671, [Bede's E. H. iv. 1.] Aldhelm must have been at least thirty years old when he first became his pupil.

Secondly, in the Extract quoted page 339, it is stated that Aldhelm had passed some time in the Monastery of Malmesbury under Maildulf, before he went into Kent to receive the instructions of Adrian: this will agree very well with the fact above mentioned, but apparently not with the other accounts which state that he was placed in his childhood under the care of Adrian.

As all the original documents, except the long biography of Malmesbury, are given in this volume, those who are curious to consider the question at length will thus have every facility for so doing. It may perhaps be not far from the truth to suppose that Aldhelm, speaking as he does in

his letters of his *rude infancy*, may have alluded rather to the uncultured state of his mind than to his juvenile years, and that his biographers have taken his words too literally.

Great obscurity also hangs over every part of Aldhelm's residence at Malmesbury: but this perhaps is less to be wondered at, for we still know more of his life than we do of many great men who have lived within two hundred years of our own times. The monuments of human genius bear a certain impress of eternity, and the most imperishable are the productions of the pen, which will outlive the Pyramids of Egypt, and have already outlived the fame of their founders.

We are informed by the legend of Capgrave, [p. 386.] that Aldhelm was made Abbot of Malmesbury thirty-four years before his death. This must therefore have been in the year 675: and this harmonizes sufficiently with the statement of his having gone to study in Kent four or five years before. From the extract quoted in page 339, it would appear that he became a monk after his return from Kent. But we are told immediately afterwards, that Maildulf lived fourteen years after Aldhelm's tonsure. It is however probable that the fourteen years must be reckoned from the time of his first entering the Monastery as a pupil, and that Aldhelm did not assume the tonsure till his return from Kent, and as he became Abbot in 675, this may be reasonably considered as the date of Maildulf's death. This view of the matter harmonizes to a certain extent with the Charters in pages 340—344. The first two of these are duplicates one of the other. The latter is apparently a fictitious copy of the former. Aldhelm is styled Presbyter in both; and the date of the former would correspond with this title: but in the year 680, which is the date of the latter, he certainly was no longer Priest but Abbot. But for the various dates which occur in the

history of Aldhelm's life, we refer the reader to the Chronological Table annexed to this memoir. Let us briefly relate what befel him in the latter portion of his life. He visited Rome at the invitation of Pope Sergius, during the time that he was still Abbot, but of the incidents of this visit no records have been preserved, save a few miraculous legends, and a short poem, which he is said to have written on entering the Church of St. Peter and St. Paul. This composition, though probably not written at Rome, is not unpleasing, and is in the original Latin at least equal to the following translation of it in English.

VERSES

On entering the Church of St. Peter and St. Paul at Rome.

See how this new-built temple's glories rise,
And lift its sacred banner to the skies:
Here Paul and Peter shed abroad their light,
To guide a world where all before was night:
To them this land, to them these courts belong:
Their names the people chaunt in hallowed song.
Hail, heavenly Porter, keeper of Heaven's gate,
And hear the prayers of those who in thy temple wait.
Whilst down their cheek doth run the briny tear,
Do thou their supplications kindly hear.
With ardent vows they mourn the mispent past,
And vow that such misdeeds shall be their last.
And thou, great teacher, deign to hear me, Paul,
Thou who didst bear the former name of Saul:
And spurn Christ's worship for each heathen rite,
Till on thy eyes He poured His glorious light.
Oh! kindly hear the vows to thee they pay,
And lend thy hand to guide the suppliant's way:
Here to thy Church what numerous votaries throng,
To thee the keys of Heaven and Hell belong.
Forth let the springs of Heavenly bounty flow,
To cheer Christ's faithful worshippers below.

MORE important era opens to us with the assembling of a Synod to counteract the practices of the Britons in the celebration of Easter, and it is to be lamented that of this Synod, not even the date has been recorded. All that we know of its proceedings is, that Aldhelm was commissioned to write to the schismatics, and if possible convert them. The Letter or Treatise which he addressed to their king Geruntius may be seen in its place in this volume.

We are also informed by his biographers of another pleasing incident in his life whilst he was Abbot. He had remarked with pain the neglect which the common people evinced towards the ceremonies of religion, and in order to counteract it, stationed himself on the bridge over which the people passed, and sang certain songs in the vernacular tongue which he had composed for the occasion. By these gentle and popular means he produced an effect far more powerful than would have attended more grave and severe admonitions.

In the year 705, a greater honour awaited Aldhelm than that of being made the representative of a national council.

The venerable Hedda, who for twenty-nine years had governed the diocese of Wessex, was now removed by death from the scene of his earthly labours. His diocese, says William of Malmesbury, was very extensive, comprehending as much territory as belongs to four dioceses in my time. It was therefore a salutary measure of King Ina to divide this weight of duty; and to this determination we owe the origin of the present Bishopric of Salisbury. The venerable Daniel was placed over the ancient diocese

of Wessex, and held his see at Winchester. The new district, of which the centre was the present city of Sherborne, was given to Aldhelm, who was consecrated to his new office by Berthwald, Archbishop of Canterbury.

The accession of this high dignity did not lessen the zeal of Aldhelm in the cause of the Monastery, and he seems to have used the influence which he naturally possessed over his kinsman king Ina, within a very short period after his elevation to the rank of a Bishop to procure for it the privileges, which in that age were so abundantly granted to these establishments.

But his elevation to the Episcopal station would seem to require that a successor should be appointed to the Abbey of Malmesbury; and Aldhelm was urgent on the brotherhood of that Monastery to relieve him from his duties as head of their society: but to this they made continual objection. "As long as you live," said they, "we will have you for our Abbot, and we will obey you cheerfully. But we hope that you will give us permission after your death, to elect an Abbot for ourselves, without reference to the authority of the Bishop, or the intrusion of the secular monarch."

We have unfortunately no means of ascertaining how far this conduct may have been sincere or praiseworthy. That Aldhelm was a great benefactor to his Monastery, is an undoubted fact. That the fraternity of Malmesbury may have had independent views of their own, incompatible with the modest pretensions of a society of Monks, may without scruple be admitted; for where is that individual or that society to be found, that is exempt from the feelings of pride or ambition, that is impervious to the temptations of wealth, of rank, and greatness?

The Bishop however did not hesitate to comply with their wishes, as regarded a successor, though we may

well imagine that he had no desire to retain the office of Abbot in addition to the episcopal duties of the see of Sherborne.

He complied with the request of the Monks, and granted a Charter to his three Abbeys of Malmesbury, Frome, and Bradford, whereby they were exempted from all foreign interference, whether Spiritual or Temporal.

Of the incidents which befel Aldhelm as Bishop of Sherburne, we know still less than of the period which he passed in the Abbey of Malmesbury. He is said by Bede to have ruled the diocese four years in a praiseworthy manner: and in the particulars which are recorded of his death we see exemplified the termination of the earthly labours of an able and zealous Prelate, whose loss is felt by all around him, because his life had been devoted to their service.

Those who travel over the Mendip hills in Somersetshire from Frome to Shepton-Mallet, will have remarked a peculiarly elegant country Church in the village of Doulting, with a parsonage house and a large tythe barn in its immediate neighbourhood. In the year of our Lord 709, the ground on which that Church stands was unconsecrated. On that spot, leaning upon a post, which stood there, Bishop Aldhelm was suddenly taken ill and died, fatigued possibly with the labours of the day, for he was engaged in the duties of visiting his diocese. The piety of the inhabitants led to the erection of the Church, and from that time to the present the divine ceremonies have been performed; but the divine Aldhelm has been forgotten. Two hundred and four years after his death, St. Dunstan, another extraordinary man whose name has perished among us, or lived only for obloquy, visited the spot, and the biographers of Aldhelm have commemorated his endeavours to do honour to the departed Saint. Let

us hope that the time is come when those who distinguished themselves in such distant ages may meet with the estimation which they deserve at the hands of their countrymen; for, though the world around them was dark, yet they were far more in advance of that darkness than many who have lived in more propitious times; and with this brief sketch of the life of their author, the few surviving works of Aldhelm are for the first time placed before the British public, to receive that measure of approbation to which by their merits they shall be entitled.

Aug. 20, 1844.

CHRONOLOGY OF ALDHELM'S LIFE.

A.D.

639 Aldhelm born; for W. of Malmesbury says he died septuagenarius: now he died A D. 709.

661 Aldhelm first goes to Malmesbury, for he was there 44 years, and left 705.

668 Theodore and Hadrian set out for England, [Bede E. H. iv. 1.]

671 Aldhelm becomes a pupil of Hadrian, who arrived in Britain A.D. 670 or 671. [Bede E. H. iv. 1.]

675 Made Abbot by Eleutherius 30 years before he was made Bishop, [see page 386.]

676 The sub-rulers seize Wessex, [Bede iv. 12.]

686 Kadwalla recovers his kingdom, [Bede iv. 12.]

687 Sergius I. made Pope.

689 Kadwalla goes to Rome, [Bede E. H. v. 11.]

690 Aldhelm goes to Rome about this time.

Eleutherius dies, and Hedda is made Bishop of Winchester.

Aldhelm writes a letter to Hedda.

A Synod is held against the Britons.

Aldhelm's letter to Geruntius.

701 P. Sergius dies, and is succeeded by John VI.

705 Hedda dies. Aldhelm is consecrated first Bishop of Sherborne by Archbishop Berthwald.—Ina's and Aldhelm's Charters to the Monasteries.

Aldhelm visits Berthwald in Kent.

707 Egwin, Bishop of Worcester, foresees Aldhelm's death in a vision.

709 Aldhelm dies at Doulting.

727 King Ina dies 18 years after Aldhelm.

SANCTI

ALDHELMI

OPERA.

I. *De laudibus Virginitatis sive De Virginitate Sanctorum.*

REVERENDISSIMIS Christi virginibus omnique devotæ germanitatis affectu venerandis, et non solum corporalis pudicitiæ præconio celebrandis, quod plurimorum est: Verum etiam spiritualis castimoniæ gratia glorificandis, quod paucorum est; scilicet Hildelithæ regularis disciplinæ, et Monasticæ conversationis magistræ, simulque Justinæ ac Cutbergæ. Nec non Osburgæ mihi contribulibus necessitudinum nexibus conglutinatæ Aldgidæ ac Scholasticæ, Hidburgæ, et Burngidæ, Eulaliæ, ac Teclæ, rumore sanctitatis concorditer Ecclesiam ornantibus Aldhelmus segnis Christi crucicola, et supplex Ecclesiæ vernaculus optabilem perpetuæ prosperitatis salutem.

II. Jamdudum ad Pontificale proficiscens conciliabulum, fraternis sodalium catervis comitatus, Almitatis vestræ scripta meæ mediocritati allata satis libenter suscipiens, erectis ad æthera palmis, immensas Christo pro sospitate vestra gratulabundus impendere grates curavi, quo stylo non solum Ecclesiastica promissorum votorum fœdera, quæ fida pollicitatione spopondistis, ubertim claruerunt:

Verum etiam melliflua divinarum studia Scripturarum sagacissima sermonum serie patuerunt. Cumque singulos Epistolarum textus recitans, pernicibus pupillarum obtutibus specularer, atque naturali quadam, ut mihi insitum fertur, latentium rerum curiositate contemplarer, uberrimamque verborum facundiam ac virginalem urbanitatis desertitudinem magnopere admirarer. En inquam ineffabili gratulatur tripudio ille superi regnator Olympi, et rector cœli, cum taliter catholicas Christi vernaculas, imo adoptivas regenerantis gratiæ filias, ex fœcundo Ecclesiasticæ conceptionis utero, spiritualis verbi semine progenitas, per maternam viderit sollicitudinem, divinis dogmatibus erudiri, ac velut sagaces Gymnosophistas sub peritissimo quodam Agonotheta palæstricis disciplinis et gymnicis artibus in gymnasio exerceri. Qui laboriosi certaminis coronam et Olympiaci agonis triumphum, difficillimis propriæ exercitationis viribus naviter nanciscuntur. Ita duntaxat, ut alius strenua athletarum luctamina cum æmulo sinuosis laterum flexibus desudans. In meditullio scammatis fragrante delibutus lubrici liquoris nardo, solerter exercere studeat. Alius jaculorum catapultas, et sagittarum spicula de obstrusis pharetræ latibulis depromens, non ut passivos oculorum obtutus, libere per æthera relaxat: Sed ut certos pupillarum conspectus demonstraret pando strepente arcu, et nervo stridente ad destinatum indeclinabiliter dirigit locum. Alius anhelantium in stadio cursorum plantis fidens pernicibus. De quibus egregius agonista, et divini Sermonis dogmatista. *Omnes,* inquit, *currunt, unus tamen accipit bravium;* turmas ludi participes, et laboris consortes superans victoriæ palma, fortunatus fœliciter perfruitur. Alius cum caterva contribulium phalerato vectus cornipede, quem calcaribus cruentatum, et flagris cæsum, aureis comunt ornamenta lupatis: De quo facetus Poeta:

Quadripedante putrem cursu quatit ungula campum:

Perniciter implicans orbes orbibus, spacia terrarum metitur. Alius classicis nautarum cohortibus stipatus, et

densis remigantum agminibus circumseptus, per vitreos Oceani gurgites celerrimam agens liburnam aut lintrem, instanter hortante proreta, et crepante naucleri portisculo spumosis algosisque remorum tractibus trudit.

III. Et quidem universa hæc, quæ per gymnosophistas exerceri deprompsimus, inter scholares secularium disciplinas, apud vestri discipulatus industriam, non exterioris hominis motibus aguntur, sed interioris geruntur gestibus. Siquidem microcosmum, id est, minorem mundum ex duplici, et gemina materiæ substantia constare vestræ sagacitatis solertiam non arbitror latere; quin potius sicut exterioris hominis natura, qui in propatulo formatus visibiliter conspicitur, haud difficillime deprehendi potest: Ita interioris qualitatem, qui cœlesti afflatus spiraculo, juxta Geneseos relatum, creditur, a vestra prudentia membratim et particulatim subtiliter investigatam reor. Etenim celeberrimus ille Christi nominis gerulus, ad exemplum militiæ Christianorum agonem protulit gymnicorum dicens: *Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant: Nos autem incorruptam*, et alibi; *Non quasi aerem verberans*, et quamvis gymnicorum exempla, quæ agilitate corporis theatrales populi pompas, et præconia circensium adipiscuntur, rite congruant ad comparationem eorum, qui per ampla Scripturarum stadia decurrentes sagacissimam animi industriam, et vivacis ingenii qualitatem assidua lectionis instantia exercere noscuntur.

IV. Attamen solertissimæ apis industriam prædictis exemplorum formulis coaptari posse, uberrima rerum experimenta liquido declarant, quæ roscido facessente crepusculo, et exorto limpidissimi solis jubare, densos extemplo tripudiantium turmarum exercitus per patentes campos gregatim diffundunt. Modo melligeris caltarum frondibus seu purpureis malvarum floribus incubantes, mulsa nectaris stillicidia guttatim rostro decerpunt, et velut lento careni defruto, quod regalibus ferculis conficitur, avida viscerum receptacula certatim implere contendunt; modo flavescentes saliculas et crocata genistarum cacumina circum-

vallantes, fertilem prædam numerosis cruribus et coxarum oneribus advehunt, quibus cerea castra conficiunt: Modo teretes hœderarum corymbos, et levissimos florentis tiliæ surculos constipantes, multiformem favorum machinam angulosis et opertis cellulis construunt. Cujus artis molimen egregius Poeta, Metrica facundia fretus, catalectico versu creditur cecinisse: Cum diceret;

Cerea gemmatis flavescunt mella canistris.

Et infra brachycatalectico sive colopho:

Collucentque suis aurea vasa favis.

Nam quemadmodum examen, arcta fenestrarum foramina et angusta alvearii vestibula catervatim per turmas egressum, amœna arvorum prata populatur; eodem modo vestrum, ni fallor, memoriale mentis ingenium per florulenta Scripturarum arva late vagans, bibula curiositate decurrit. Nunc divina priscorum Prophetarum oracula certis astipulationibus jamdudum Salvatoris adventum vaticinantia enixius investigando: Nunc antiquarum arcana legum ab illo mirabiliter digesta, qui bis quinis Memphitica regna sævissimis plagarum afflictionibus crudeliter percussisse, et rubicundi tumentes Oceani gurgites ac reciproca spumantis pelagi flustra, Sacrosancti tactu viminis ex colubro nuper transfigurati in simulacro maceriæ altrinsecus sequestrasse, et post cœleste colloquium cornutis vultibus incredulum fugasse vulgus describitur, sollicita intentione scrutando: Nunc quadrifariam Evangelicæ relationis dicta, mysticis Catholicorum patrum Commentariis exposita, et ad medullam usque spiritualiter enucleata, et quadriformis Ecclesiasticæ traditionis normulis secundum historiam, allegoriam, tropologiam, anagogen, digesta, solerter indagando: Nunc priscas historiographorum fabulas et chronographorum seriem, qui fortuitas præteritorum permutationes temporum tenaci memoriæ textu tradiderunt, rite rimando: Nunc grammaticorum regulas et orthographorum disciplinas, tonis et tèmporibus trutinatas, pedibus poeticis compactas per cola et commata: hoc est, per penthemimerin, et heptemimerin

diremptas, immo centenis metrorum generibus sequestratim discretas, sagaciter inquirendo.

V. Apis, inquam, propter peculiaris castimoniæ privilegium, pudicissimæ Virginitatis typum et Ecclesiæ portendere speciem indubitata Scripturarum Authoritate adstipulatur. Quæ florentes saltuum cespites ineffabili præda depopulans, dulcia natorum pignora, nesciens conjugii, illecebrosa consortia fœtosa quadam suavissimi succi concretione producit. Ecclesia vero bis acuto Testamentorum mucrone hominum vitaliter corda transverberans, hæreditariam legitimæ æternitatis sobolem casto verbi fœcundat semine.

VI. Illud etiam commemorandum de apum concordi sodalitate, et theatrali quodam spectaculo stupendum autumo. Ultroneum videlicet voluntariæ servitutis affectum, quem erga suorum obsequia principum exercere noscuntur. Nonne sub hujuscemodi contemplationis intuitu omnis Monasticæ conversationis disciplina et regularia Cœnobiorum instituta, simillima collatione declarantur? Quamdiu enim antiquas inhabitare sedes, et exigua fovere tuguria gracillimis contexta viminibus seu cavatis consuta corticibus ille, qui inter cæteros Magistratus officio fungitur, decreverit, nulla ex immensa multitudine, fugitivis discursibus et passivis volatibus per æthera vagatur. Ast si certis exigentibus causis et cogente peregrinandi neces sitate illa, cui consulatus vice regimen cæterarum commissum est, externa quærere regna maluerit: Nusquam apud mortales videas extorrem propria pulsum patria, tam densis exercituum agminibus tamque spissis legionum cohortibus constipari; ita prorsus ut multo libentius ob reverentiam principis ad incolarum peregre proficiscatur, quam domesticis assuetæ delitiis, et vernacula contentæ quiete in cellulis commorentur. Quid enim quæso in rerum visibilium videri valet natura, quid tam ingenti studio auctoris sui præcepto pareat et regis imperium implere contendat? ut merito propter intactæ Virginitatis typum et spontaneum devotæ subjectionis famulatum, quo exemplum obedientiæ

mortalibus in valle lachrymarum degentibus præbet, præ cæteris creaturis nectareum conficiat edulium, et mulsæ dulcedinis alimoniam flavescenti cærarum gurgustio recondat, quæ non modo cuncta deliciarum fercula et piperatas pulmentorum saginas præcellat, omneque fragrantis ambrosiæ thymiama, ac nardi spirantis olfactum vincat: Verum etiam, ut omissa specialitate ad generalitatem Sermonis oratio decurrat, universam mundanæ suavitatis dulcedinem, opulentique luxus exquisita superet oblectamenta et haustum defruti despiciat.

VII. Igitur si sanctæ Virginitatis gloria Angelicæ beatitudinis germana creditur, et pulchra supernorum civium sodalitas merito pudicitiæ prædicatur; debitis attollenda est præconiis, Quæ inter cæteras virtutum infulas summi principatus sceptra et regnandi Monarchiam gubernare dinoscitur. Siquidem ut humanis faucibus et mortalium palato omne quicquid jucundum ac delectabile illatum sentitur mellitæ dulcedinis gustum admodum incomparabiliter præcellit: Ita divina Majestas (quod tamen cum pace, et reverentia Sanctorum loquar quondam jugalitatis nexibus fœderatorum) omnibus generalium virtutum gradibus, quæ in catalogo charismatum enumerantur, speciale Virginitatis privilegium præposuit. Cujus rei satis evidens indicium constat, dum a summo cœlorum fastigio veneranda Dei proles descendens, ovem erraneam redemptura, et drachmam perditam quæsitura, alvum incontaminatæ virginali puerperio præditæ, sine periculo perpetuæ puritatis et dispendio castitatis intraret. Ob hoc etiam reor, quod sacer Dominici pectoris accubitor, et quartus paradisi gurges, qui potissimum septenas Ecclesias Asiæ inexhaustis dogmatum imbribus irrigavit, specialem Divinæ dilectionis prærogativam ac privatam amoris munificentiam ante cætera Apostolorum præconia promeruerit. Quia Christo, qui est cupidus castitatis amator et zelotypus sanctimoniæ informator, grata Virginitatis libamina oblaturus, spontanea devotione litarat. Quamobrem verax medicus dum vulnera facinorum et cicatrices criminum

considerans, quibus animæ ægrotorum crudeli strage sternebantur, saluberrimum componeret malagma fibrisque virulento spiritualis nequitiæ poculo letaliter infectis, cœlestis medicinæ antidotum vitaliter propinaret, ac verticem gabuli scandens sexta Sabbathi, hoc est parasceve, pateretur, maternæ memor venerantiæ discipulo inter discrimina perfidorum militum eventus rerum præstolanti genetricem pie præcepit tuendam, ut non inconvenienter carmine rythmico dici queat: Christus passus patibulo: Atque læti latibulo, Virginem Virgo Virgini commendabat tutamini. Is postmodum labentibus temporum lustris a Domitiano, qui per idem tempus sceptris imperialibus fretus, sæva tormentorum supplicia orthodoxæ fidei cultoribus irrogabat, extorris in Pathmo relegatus septies vicena et quater dena Virginum millia dulcisonis melodiæ concentibus canticum rude canentia, raptus in oramate extaseos auscultare et castis obtutibus contemplari meruit, de quibus dictum est: Virgines enim sunt et sequuntur agnum quocunque ierit. Cæteri fideles audituri. Ista sancti modulaturi sunt carmina et cum agno pariter per angustam æthralis regni gloriam graditurі.

VIII. Nec tamen Virginalem pudicitiæ gloriam immensis laudibus accumulantes et ad exemplum rigidæ conversationis et ardui formam propositi animos militantium Christo instigantes immaculata Matrimonii contubernia, et legitimum legalis thori connubium, (sicut schismaticorum deliramenta garriunt) spernendum ducimus. Quod absit a Catholica Ecclesiarum fide, præsertim cum pro certo noverimus priscis temporibus Patriarchas Divinæ sanctionis præcepta conjugii fœdera servantes supernæ gratos Majestati extitisse et Sacrosancti Spiritus charismate refertos futuræ Incarnationis cunabula Propheticis præsagiorum vocibus vaticinasse, ut est illud: Non auferetur Sceptrum de Juda, et dux de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est et ipse erit expectatio gentium et reliqua, quod millena testimoniorum congerie liquido probari, et experiri potest. Sed etiam furvo facessante veteris instrumenti

umbraculo et clare coruscante Evangelii gratia tantum inter Virginitatis flores et jugalitatis mores distare dicimus, quantum distat oriens ab occasu: Unde quidam Catholicorum floridam Virginitatis gloriam explanans de jugalitatis stirpibus oriundam sub figura tropi, ita eleganter exorsus: lego, inquit, de terra aurum, de spine rosam, de concha margaritam.

IX. Non enim splendida meri argenti species turpiter deformatur, quamvis obrizum rutilantis auri metallum præferatur. Neque marmoris candidi venustas detrimentum decoris patitur, cum formosior rubentis gemmæ pulchritudo prædicetur aut lanea filorum stamina, ex glomere et panniculis revoluta negligenter vilescunt, etiam si bombycinum purpuræ peplum et serica Imperatorum trabea potius fulgescat. Numquid mala punica cittis granisque rubentibus referta et simplo librorum tegmine contecta contemptibilem naturæ columniam perpeti putantur, licet mellifluos palmetis dactilos et mulsum nectaris Nicolaum longe incomparabiliter præstare credamus, nequaquam scabræ incudis commoditas seu rigida tundentis mallei durities vel rubiginosæ forcipis ac forficis tenacitas spreta despicitur. Quanquam baltheus bullifer et diadema regni ac diversa ornamentorum gloria ex iisdem præfatis ferri instrumentis confecta et fabricata præferatur. Neque teres lunaris globi circulus jacturam propriæ pulchritudinis patitur, licet luculentus limpidissimi solis splendor triquadram mundi rotam clarius illustrare credatur. Nunquid profundum putei laticem, aut gelidam cisternæ limpham, quam anthlia, hoc est, tota hauritoria exanthlamus, parvi pendenda putamus: Quamvis reciproca purissimi fontis redundantia præcellere, et perpes aqueductuum decursus crebris ac celsis arcuum fornicibus in edito sublimatus tubo cataractisque vorantibus præstare videantur; non enim furva voracis mergulæ factura confunditur, et atra corporis creatura contemnitur, licet versicolor pavonis gloria tereti circulorum rotunditate præcellat, cujus pennæ pulchritudo nunc crocea qualitate flavescit, aut purpurea

venustate rubescit, nunc glauco coloris virore fulgescit, aut flava auri specie splendescit. Cujus decoris dignitas haud frustra virginali formulæ comparata reliqua mundi crepundia contemnit, et phalerata sæculi ornamenta parvi pendit. Siquidem beatus Augustinus in libro Civitatis Dei, quod pulpa pavonis imputribilis naturæ sit, experimentis se comprobasse testatur. Nam arborum silvestrium natura, foliorumque infœcunda viriditas, aut succulentus herbarum terrestrium cauliculus contemnitur, cum purpurei et rubicundi flores ex ipsis lignorum ramusculis exorti, seu vernantis prati olusculis progeniti pulchrius rubescant et suavi odoris flagrantia dulcius redoleant, cum constet ex floribus secutura fructuum emolumenta exuberante reditu et multiplici questu mirabiliter maturescere. Frondentia vero surculorum folia et spissos palmitum pampinos cessante librorum succo miserabiliter marcescere, et torrido adventante autumni fervore in modum densissimæ stragis catervatim cadere. Non, inquam, ita laudandæ Virginitatis sublimitas quasi præcelsa Pharus in edito rupis promontorio posita splendescit, ut arcta conjugii continentia, qui secundus est gradus, omnino inferius spreta vilescat, seu legitimæ jugalitatis fœcunditas ob liberorum posteritatem sumpta notabiliter squallescat, nec in comparatione hujuscemodi bonum dehonestari video, sed quod melius est propensius laudari censeo.

X. Et tamen plerumque (proh dolor) immutatis ordinibus versa vice contingere solet, ut inferioris vitæ gradus usque quaque paulatim proficiens, superiorem tepide torpentem præoccupet, et acerrimæ stimulo compunctionis instigatus, dudum superiorem voti compos victorem anticipet, et qui existimabatur præteritæ conversationis negligentia posterior, deinceps Divinæ charitatis flamma succensus existat anterior, Evangelicæ reminiscens sententiæ: *Cui multum dimittitur, multum diligit*, et qui contempta mundi blandimenta velut quisquiliarum peripsema respuens ac carnalis luxus lenocinia refutans, in sancto proposito successor extiterat sumpto viriliter castæ conversationis tirocinio

horrendum gehennæ tartarum contremiscens, et æternæ vitæ desiderio flagrans gratuita Christi gratia fretus cum sudoris industria efficitur antecessor, quod illis duntaxat in utroque sexu lachrymosis luctuum singultibus lugubriter lamentandum et cum profundo præcordiorum suspirio querulosis quæstibus flebiliter ingemiscendum autumo. Qui tumido elationis supercilio inflati de sola carnis integritate gloriantur, dum illi de periculoso sæculi naufragio et grassante diræ tempestatis turbine, velut inter Scyllam Siciliæ et baratrum voraginis navigantes ad portum cœnobialis vitæ festinantes, licet aliquantulum quassatis cymbæ compagibus Christo gubernante fœliciter pervenerunt. Isti vero cum integris animæ ratibus et salva incontaminati corporis lintre sine discrimine scopulorum sanctæ conversationis habitum petentes, tanto minus lamentorum fletibus incumbere gestiunt et lachrymarum imbribus vultum rigare contendunt, quanto se nullis nævorum maculis deformatos, nullo sæcularis scoriæ atramento fœdatos fuisse confidunt. Illi eo magis roscidis oculorum fontibus et palpebris stillantibus mœstam faciem humectare jugiter non desinunt, quo se quædam vetita et legis austeritate interdicta, ex mundi consortio illicite perpetrasse meminerunt, isti vero quod se cœlibes, castos, et ab omni spurcitiæ sentina funditus immunes arbitrentur, fiducia Virginitatis inflati arroganter intumescunt, et nequaquam crudelissimam superbiæ balenam cæterarum virtutum devoratricem humilitatis circilo declinant.

XI. Nam in conflictu octo principalium vitiorum, licet ultima ponatur: tamen quasi atrox regina tyrannicæ potestatis imperium, et dominandi monarchiam præ cæteris sibi usurpare dinoscitur, quia sine ancipiti ambiguitatis scrupulo veraciter credendum est, quod prius lucifer parasitorum sodalibus vallatus et Apostatarum satellitibus glomeratus, in profundum superbiæ baratrum, et tetrum elationis tumidæ tartarum cassabundus corruisset, quam protoplastus recentis Paradisi colonus et totius terrestris creaturæ, quam teres vertigo cœli in modum rotantis

fundibali circumgirat, rudis possessor buccis ambronibus et labris lurconibus vetitam degustans alimoniam, in gastrimargiæ voraginem crudeliter cecidisset, quod si angelica supernorum civium celsitudo elationis tantum supercilio turgescens beato cæterorum contubernio, et Deificæ contemplationis participio privabatur, quanto magis gracillima mortalium fragilitas, si de propriis meritorum emolumentis, ut inflata vesica intumuerit, et de Virginali castimonia decerpere quasi speciali sanctimonia rumusculos, gingivis κενοδοξίας cœperit, a cœlestis sponsi triclinio infœliciter fraudabitur. Idcirco Virginibus Christi, et tyrunculis Ecclesiæ contra horrendam superbiæ bestiam simulque contra has virulentorum septenas vitiorum belluas, quæ rabidis molaribus et venenosis gingivis, inermes quosque ac Virginitatis lorica spoliatos pudicitiæque parma exutos atrociter discerpere nituntur, lacertosis viribus dimicandum est, et quasi adversus ferocissimas barbarorum legiones, quæ manipulatim tyronum Christi testudinem strofosæ fraudis balista quatere non cessant, spiritualis armaturæ spiculis et ferratis virtutum venabulis naviter certandum, ac nullatenus timidorum more militum horrorem belli et classicæ salpitæ muliebriter metuentium, sævissimis hostibus scapularum terga pro scutorum umbonibus segniter præbeamus. Quin potius cœnobialis militiæ pugiles frontem vexillo crucis armatam audacter æmulorum agminibus offerentes, et armorum instrumenta bellica, quæ pugnator egregius enumerat, hoc est, divini macheram verbi et loricam fidei inextricabilem, cum tuta pelta protecti contra spiritualium nequitiarum mille nocendi artes pertinaciter portantes, a Christo remuneratore nostro debitum victoriæ triumphum percepturi in supernis sedibus et cœlesti gloria gratulabundi fœliciter tunc tripudiabimus, si nunc adversus principatus leviathan et potestates tenebrarum mundique rectores ceu bellatores Dominici pertinaciter pertinacibus repugnantes in fronte duelli fortiter dimicemus.

XII. Primitus, ut dixi, principalium bis quaternos vitiorum duces, quibus cerethi criminum et Pelethi facinorum

cum horrendo belli apparatu mancipantur, divino freti suffragio vincere laboremus, qui contra tyronum Christi catervas et bellicosas Virginum cohortes truculentis inimicorum exercitibus cum innumera stropharum phalarica et densis deceptionum telis infatigabiliter certare non cessant, quamvis sæpe patrocinium Christo præstante, suorumque phalanges militum cum prædestinatæ palma victoriæ cohortante, turpiter terga fugacia vertant. Sed proh dolor, non est tuta indeptæ pacis prosperitas, neque acquisitorum secura triumphorum fœlicitas, aut inflexibile et diuturnum fallentis fortunæ trophæum. Nam hostes qui putabantur usque ad internecionem suprema strage, truciter obtruncati, et optatis eventuum successibus fœliciter superati, denuo versa vice, victores ad importunum prælium provocant, arma cruenta capessunt, bellum horrendum instaurant, rediviva certamina voti compotibus instruunt. Quamobrem primo importunus gastrimargiæ draco, qui pestiferum prævaricationis virus rudibus florulentæ telluris colonis de venenosa fauce letaliter evomuit, frugalitatis abstinentia explodatur, ad extremum vero truculentus superbiæ natrix, qui beatam cœli familiam et almæ civitatis municipes lugubriter conturbavit, de latebrosis animæ nostræ recessibus et clandestinis præcordiorum latibulis eliminatus, procul divino terrore traditur. Quemadmodum Ebræorum phalanx duodecies quinquagenis expeditionum milibus, et peditum turmis procedens avido Pharaonis exercitu rubri maris gurgitibus submerso, et profundis pelagi flustris suffocato, per quem gastrimargia figuratur, septem gentes Cananæorum, quæ septenos vitiorum cuneos typice obumbrant, crebra internecionis strage ambronis orci faucibus tradidit, terramque repromissionis, quamdiu Decalogi sanctionibus non refragabatur, duodecim tribubus, sorte territorii dirempta fœciliter incoluit, sicque paternæ generationis prosapia per atavos, et tritavos futuræ posteritatis, nepotibus et pronepotibus legitimæ hæreditatis jure perpetuo possidendam dereliquit.

XIII. Ast vero si vestræ sagacitatis pervigil sollicitudo

solerter nosse desiderat, quantæ legionum turmæ prædictis spiritualium nequitiarum ducibus et tetris tenebrarum principibus famulentur, quot tyrannici militonum commanipulares humanæ naturæ nocituri subsequantur? quot sceleratorum satellites ad impugnandam nostrorum aciem conspirati et fidei propugnacula subruenda manipulatim conglomerent? Et quomodo ejusdem nefandæ militiæ tam calones, et clientes cum lixarum cœtibus ad inferiorem gradum pertinentes, quam satrapæ et proceres flagitiosum sibi eorundem spirituum tribunatum vindicantes, certis vocabulorum proprietatibus nominatim nuncupentur. Qui prophanos allophylorum exercitus in centuriis et millibus adversum Israelitas in vertice montis Gelboæ conglobatos instanter hortantur ad bellum, id est, invisorum horrenda vitiorum agmina, quæ contra catholicam Ecclesiæ parochiam, cum ducibus sibi prælatis, gregatim ingruere moliuntur, venenatisque piaculorum spiculis, et dira facinorum framea, non solum segnes sauciant: verum emeritos Christi milites interdum virulento castitatis vulnere letaliter prosternunt, ut non immerito intellectualis David, quid est flos virgulti de radice Jesse descendens, populis Ecclesiæ vitiorum strage catervatim cadentibus carmen funebre et canticum lamentabile, quod Epithrenion, et Epitaphion vocatur, conpatientis affectu lugubriter componat. Hæc inquam, si vestra curiosæ sollicitudinis solertia plenius animadverti maluerit, non modo X collationes patrum a Cassiano Massiliensis parochiæ Archimandrita peculiariter dictandi facundia prædito digestæ patenter propalabunt: verum etiam Gregorius sedis Apostolicæ præsul, a quo rudimenta fidei et baptismi sacramenta suscepimus in libris Moralium XXX per allegoriam luce clarius elimavit. Sed nos de flagitiosis VIII vitiorum radicibus, unde reliquorum perniciosa facinorum fruteta velut spissa virgultorum vimina lentis frondibus succrescunt, ea potissimum causa disceptare et disputare coegit, quod nonnulli edito Virginitatis fastigio sublimati et publicæ conversationis arcibus exaltati secundum castitatis gradum, ac si contemptibilem sibique

longe disparem arbitrantes, cæterorum præconia se incomparabiliter transcendere confidunt, illud quodammodo obliterantes et post tergum ponentes: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur.* Si enim nobis incontaminata Mariæ Virginitas incarnatum Dei verbum cœlesti puerperio peperit: tamen emenso unius hebdomadis curriculo Anna filia Phanuel prophetissa eundem redemptorem Sacrosancti Spiritus præsagio vaticinabatur. Et ideo uterque gradus in Divinæ nativitatis exordio Virginibus et viduis consecratus clarescit, quatenus centenæ frugis copia ubertim locupletatus nequaquam sexagenis manipulorum fasciculis ditatum jactanter parvi pendere præsumat, ne occasio corporeæ Virginitatis vulnus in mente gignat elationis, aut remedium sospitatis fomitem nutriat perditionis. Deflenda namque est calamitas, si alma humilitatis materia, qua reliquarum incrementa virtutum salubriter conservantur, sanctæ Virginitati retinaculum superbiæ aut tendiculum elationis connectat, etsi theriaca vel antidota, quæ letiferum virus auferre solent, immutatis ordinibus detrimenta salutis existant.

XIV. E contrario autem nonnulli beatæ vitæ æmulatores, qui ab ipso nascentis infantiæ rudimento in summo Virginitatis proposito infatigabiliter perseverare non desistunt, et sine aliquo puritatis offendiculo indisrupta pudicitiæ repagula fine tenus fœliciter servare contendunt, et tamen ita divinæ dilectionis stimulo compunguntur, et scintillante superni ardoris facula inflammantur, ut quotidie de mundi calamitate translati e corporis ergastulo emigrare inhianter gestiant, et ad cœlestem paradisi patriam se quantocius properare frugalitatis parsimonia prodant. Dum furtivis Psalmodiæ cantibus et falsis lacrimarum fontibus ardens mentis desiderium dissimulare nequeant, ac per crebra compunctionis suspiria imis præcordiorum ilibus prolata graviter ingemiscant. Sicque theoricæ vitæ oblectamento suaviter satiantur, et nectareo contemplativæ dulcedinis edulio saginantur, ut nullus in practicæ conversationis studio, quam actualem vocitamus, etiam commissa fletibus

diluens normam vitæ æquiparare valeat. His igitur talibus, qui in hujuscemodi virtutum supplemento, et morum sanctitate Virginitatis gloriam accumulare noscuntur, cedit omnis continentium eminens magnitudo, cedit omnis conjugatorum sublimis celsitudo.

XV. Quamobrem nullus hanc solam puritatis prærogativam sine cæterarum adjumento virtutum sufficere sibi ad capessendam plene perfectionem confidat, et quasi hac tantum servata absque reliquorum conflictu vitiorum feriatus, et securus existat. Quinimo ne singularis generosæ Virginitatis nobilitas etiam minus compta vilescat, residuo præceptorum legalium suffragio fulciatur, et multimoda mandatorum varietate decenter decoretur; ut juxta psalmographi sententiam quasi regina a dextris Divinæ Majestatis in vestitu deaurato radians, et circumamicta meritorum varietate resplendens, supernis comitata cohortibus jugiter adsistere et inseparabili angelicæ sodalitatis collegio perfrui fœliciter mereatur. Alioquin incompta Virginitatis industria, sine reliquarum adminiculo virtutum non opulenta Ecclesiasticæ segetis ubertate, cum centenis meritorum manipulis ditabitur. Sed infructuosa et infœcunda sterilitate marcescens cum fatuis Virginibus extinctas lampadas gestantibus multabitur. Siquidem cortinarum sive stragularum textura, nisi panniculæ purpureis, imo diversis colorum varietatibus fucatæ inter densa filorum stamina ultro citroque decurrant, et arte plumaria omne textrinum opus diversis imaginum toraciclis perornent, sed uniformi coloris fuco sigillatim confecta fuerit: Liquet profecto, quod nec oculorum obtutibus jocunda, nec ornamentorum pulcherrimæ venustati formosa videbitur. Nam et cortinæ veteris delubri non simplici, et singulari tincturæ genere splenduisse leguntur: Sed ex auro, hyacintho, purpura, bis tincto cocco, sive vermiculo cum bysso retorto, dispari murice fulsisse describuntur. Sed quid de fucorum muricibus subtiliter comminiscimur? en ipsius auri obryza lamina, quod cætera argenti, et electri stannique metalla præcellit, sine topacio et carbunculo, et rubicunda gemma-

rum gloria vel succini dracontia quodammodo vilescere videbitur. Has vero distinctas colorum varietates, et metallorum species pro augendis et amplificandis pudicitiæ meritis assumptas per Allegoriæ regulam rimamini, et mysticis patrum explanationibus per typicum tropologiæ scrutinium scrutamini.

XVI. Igitur vera et non frivola delicatæ Virginitatis gloria, vera et non falsa humilitatis cautela tutetur, et quasi tenerrima nobilis infantiæ lascivia duro disciplinæ pedagogio refrenetur, quia incassum de sola pudicitia mens extollitur, quæ et elationis jaculo vulneratur; et frustra spiritus de integritatis gratia gratatur, si tumentis arrogantiæ spiculo sauciatur. Denique plerumque, ut experti sumus, castitatis conscientia elationis pulsatur κενοδόξια, et unde se adeptæ sanctitatis merito præstantiorem cæteris in Ecclesia fidelibus opinatur; inde debito recompensationis emolumento fraudabitur, et laboriosi certaminis palma privabitur. Non enim omnes bis quinas Virginum catervas cœlestis sponsi thalamo recipiendas et pari tripudio in cœlesti gloria gratulabundas Evangelicus sermo spospondit, sed illas tantum quæ coruscis pudicitiæ lampadibus et lychnis oleo castimoniæ conflagrantibus sponsalia servantes decreta superno repedanti sponso fœliciter occurrere merebuntur. Qua de re operæ pretium videtur, ut prius nequitiæ gramina et elationis fruteta funditus evellantur, et uberrima arboris maliferæ plantaria florenti fronde fœcundentur. Quatenus extirpatis vitiorum fomitibus et erutis passionum radicibus fructiferos virtutum surculos pastinare Christo plantante possimus. Ergo nequaquam carnalis integritas comprobatur, nisi consors spiritualis castimonia comitetur. Unde vas electionis *ut sit*, inquit, *sancta corpore et spiritu*. En Apostolicis manifestatur vocibus, quod sola carnalis pudicitiæ immunitas cœlestis regni claustra reserare nequeat, et solitaria nequaquam paradisi valvam recludere valeat, quem Cherubin romphæa versatili et flammifera conclusisse recapitulatio Geneseos originaliter declarat, nisi utrinque duplex sanctimonia concorditer candescat. Unde idem,

Macero, inquit, *corpus meum, et in servitutem redigo*, videlicet ne caro contra spiritum tyrannica potestate contumaciter insolescat, et protervo libertatis fastu intumescens legitimæ servitutis jugo subdere colla contemnat. Ergo pura incontaminatæ Virginitatis perseverantia Deo mancipatur indefessa cogitationis instantia, et e diverso effrenatæ jugalitatis libertas efficitur securæ immunitatis captiva paupertas.

XVII. Hanc bipartitam vitæ qualitatem hoc modo egregius prædicator dirimit: *Divisa est*, inquit, *mulier et virgo, innupta cogitat, quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo. Nam quæ nupta est, cogitat, quæ sunt mundi, ut placeat viro.* Revera grande constat intervallum et larga spaciosæ intercapedinis differentia, inter divinæ dilectionis munificentiam, et infimi amoris diligentiam: una se angelicæ castitatis comitem fore gratulatur: altera se maritalis lasciviæ fomitem lætatur. Ista collum lunulis et lacertos dextralibus ornari ac gemmiferis digitorum annulis comi concupiscit; illa pulcherrimo fulgentis pudicitiæ cultu splendescere, et auratis virtutum monilibus rutilare, simulque candidis meritorum margaritis decorari desiderat. Ista tortis cincinnorum crinibus calamistro crispantibus delicate componi et rubro coloris stibio genas ac mandibulas suatim fucare satagit. Illa inculta criniculorum cæsarie et negligenter squallente capillatura cum palma virginitatis coronam gloriæ in capite proferet. Ista stolidis ornamentorum pompis infruticans ad instar illius mulieris aureo calice prostibuli poculum letiferum propinantis, quam Apocalypsis super bestiam sedisse describit, composita, pulchrum pariter et perniciosum cernentibus spectaculum præstat; illa castæ conversationis documenta et supernorum civium exempla æmulari cupientibus monstrare non cessat.

XVIII. Igitur futura angelicæ vitæ celsitudo ab illæsæ virginitatis sectatoribus ac sectatricibus jocundum Deo in vase fictili thesaurum gestantibus jam quodammodo violenter anticipatur, licet ultroneis affectibus sponte præoccupetur,

quia *Regnum cœlorum vim patitur et violenti rapiunt illud.* Liquet nempe, quod arctissima sit violentia et difficillima rerum conditio, ut homo quem materna fœcunditas genuina nativitatis matrice in mundum edidit, spretis naturæ legibus individuus angelicæ castitatis comes existere cogatur, et antequam suprema resurrectionis gloria horrendæ mortis imperium in tetra tartara trudat, et incorruptibile hoc induat incorruptionem: Mirum in modum terreni cœlibes superni cœlites fieri compelluntur: Unde Dominus noster factiosam Pharisaicæ temptationis calumniam veræ responsionis argumento confutans explodit, *In resurrectione* inquiens *non nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli in cœlo.* O præclara virginitatis gratia, quæ velut rosa senticosis exorta surculis purpureo flore rubescit, et nunquam defectu diræ mortalitatis marcescit, et licet moribundæ carnis fessa fragilitas fatiscat, et propinquante fati termino cernua curvaque vetustate senescat, hæc sola in modum jocundæ pubertatis usque quaque virescit, et jugiter adolescit. *De virginibus,* inquit Apostolus, *præceptum Domini non habeo;* ut potioris sit meriti munus quod libero spontaneæ voluntatis arbitrio offertur, quam quod violenti præcepti rigido imperio complendum jubetur, olim cum triquadra mundi latitudo nondum fœcundæ sobolis prosapia repleretur; Divina taliter sanxerunt edicta: *Crescite et multiplicamini et replete terram.* Nunc vero ejusdem regis decreta pro temporum qualitate mutantur, et aliter legem promulgare putatur, *qui potest capere,* inquit, *capiat.* Hæc quidem humanæ fragilitatis præscius, non rigido præcepti stimulo, sed clementi suggessionis consilio suadere videtur; ut singuli quique libero voluntatis examini dediti, et electionis arbitrio præditi facultatem virium experiri queant, qualitatemque propriæ virtutis indagantes longanimem patientiæ laborem tolerare studeant; cujus muneris beata possessio cum propriæ virtutis industria specialiter a Christo importunis precibus impetratur, ipso attestante: *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est,* ergo cum

divina indulgentia concordat humana diligentia; et in id quod fideli prece instanter poscimus, congruis quoque operum effectibus concurramus. Deinceps a vero agonotheta cursum certaminis contemplante fidenter patientiæ palmam præstolante, quam procul dubio finito agonis tempore tunc percipere merebitur, qui nunc pro virginitate servanda nequaquam lassescere vibebitur, ut devictis æmulorum hostibus dulcem melodiam hymnista modulaturus proclamet et Apostolicæ jubilationis tripudio carmen triumphale gratulabundus decantet: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. De cætero, reposita est corona justiciæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.*

XIX. Porro tripertitam humani generis distantiam orthodoxæ fidei cultricem catholica recipit Ecclesia, sicut in quodam volumine angelica relatione refertur, quomodo virginitas, castitas, jugalitas tripertitis gradibus separatim differant, quæ sicut trifaria disparis vitæ qualitate singillatim sequestrantur: ita discretis meritorum ordinibus tripliciter dirimuntur, Angelo hoc modo alternatim distinguente: Ut sit virginitas aurum, castitas argentum, jugalitas æramentum. Ut sit virginitas divitiæ, castitas mediocritas, jugalitas paupertas. Ut sit virginitas pax, castitas redemptio, jugalitas captivitas. Ut sit virginitas sol, castitas luna, jugalitas tenebræ. Ut sit virginitas dies, castitas aurora, jugalitas nox. Ut sit virginitas regina, castitas Domina, jugalitas ancilla. Ut sit virginitas patria, castitas portus, jugalitas pelagus. Ut sit virginitas homo, castitas semivivus, jugalitas corpus. Ut sit virginitas purpura, castitas rediviva, jugalitas lana. Omnia hæc non sunt extra palatium regis, sed aliter sedet in carruca præfecturæ dignitas, aliter mulionum vilitas, aliter, qui pedibus continet mulas, et tamen sub uno imperatore militare noscuntur, etc. Cujus differentiæ argumento conjici et colligi datur, quod virginitas sit, quæ ab omni spurcitia carnali illibata spontaneo cœlibatus affectu pudica perseverat. Castitas vero, quæ pactis sponsalibus

sortita matrimonii commercia regni cœlestis causa contempsit, jugalitas, quæ ad propagandum posteritatis sobolem, et liberorum procreandorum gratia licitis connubii nexibus nodatur. His igitur tribus graduum ordinibus, quibus credentium multitudo in catholica florens Ecclesia discernitur Evangelicum paradigma centesimum sexagesimum et tricesimum fructum juxta meritorum mercimoniam spospondit; licet quidam centesimi fructus manipulos Evangelicis novalibus ubertim pullulantes et granigera spicarum glumula germinantes martyribus sacrum pro Christianæ confessionis titulo cruorem ritu rivi rorantis deputare soleant. Sed ne fortem propriæ disputationis verbosa garrulitas aut garrula verbositas firmo scripturarum fulcimento carens a quolibet criminetur, purpureos pudicitiæ flores ex sacrorum voluminum prato decerpens pulcherrimam virginitatis coronam Christo favente contexere nitar.

XX. Elias vates virginitatis gratia decoratus et spiritu afflatus Prophetico, cœli claustra et nimborum obstacula precibus patefecit, geminosque militum Pentecontarcos cœlestis foci fulmine flagrantes; et supernis arsuros incendiis crudeli flamma combustos extorruit, qui et deinceps ut poeta Heroico hexametro refert,

> Aurea flammigeris evectus in astra quadrigis
> Sidereum penetravit iter, curruque corusco:

Et infra humani metam non contigit ævi sublatus in cœlum in quadam secreti climatis regione diuturna membrorum vegetatione vitaliter degens, Hactenus generali mortis debito caruisse dinoscitur, quam cuncti violentis naturæ legibus addicti et primæ prævaricationis nexibus astricti, quasi inevitabile vectigal et fiscale tributum pendere coguntur.

Helisæus vero ejusdem Heliæ duplo ditatus spiritu et gemina præditus gratia, in cujus exortu aurea quadrupes in Galgalis bombosæ vocis mugitum reboasse describitur, significans idololatriæ lapsum et simulachrorum ceremonias explodendas. Nonne propter pudicitiæ virginalis infulam

magistri fretus melote inormem Jordanis gurgitem diremit, puberes cum gannituræ ludibrio vati insultantes rabidis ursinæ fero citatis rictibus tradidit, cadaveri gelidæ mortis faucibus suffocato, etiam ipse letho sopitus vitalem reddidit spiritum.

En sanctus Hieremias ad exemplum virginalis materiæ in propatulo nobis occurrit, qui antequam maternis ederetur partubus, beata prædestinatione Domino dicatur et ab ipsa rudi cunabulorum teneritudine, virginitati consecratur, de quo Divina promulgat sententia: *Antequam procederes de vulva, sanctificavi te*, pulchro videlicet virginitatis præsagio, is inquam, quantum Propheticæ dignitatis gratia enituerit, fulserit, floruerit: Quis urbana verborum facundia fretus enarrare sufficiat?

XXI. Daniel vero præsago nominis vocabulo judicium Dei ob indaganda secretorum arcana, ab archangelo sæpe vir desideriorum vocitatus, usque supremam fugacis vitæ clausulam gratissimum spontaneæ virginitatis munus velut fragrantis incensi Thimiama parti spirituum ultroneus obtulisse memoratur. Is denique nondum clangente Evangelica buccina, *qui potest capere capiat:* Immunis tamen ab omni spurcitia carnali et securus ab illecebrarum cudio pudicissimus extitisse liquido declaratur; cui pro vicissitudine castitatis repensanda præ cæteris mortalibus abdita patescunt et mysticis sacramentorum operculis clausa cœlitus reserantur. Quis enim Prophetarum ventura vaticinantium, quorum mentes gratuita Sacrosancti flatus gratia inspirans præsagis virtutum muneribus affluenter fœcundabat, uberius et manifestius de Divina incarnatione oraculorum seriem texuisse dinoscitur: Decies namque septenis annorum hebdomadibus quo supputationis laterculo numero CCCCXC anni calculantur, salvatrix superni ducis nativitas præfiguratur. Quique statuam quaterno metallorum genere fabrefactam totidem regnorum sæcula signantem, angulari duorum Testamentorum lapide de collis cacumine, sine viri vola, hoc est, maritali complexu, absciso minutatim ac membratim exponit percussam.

Arborem quoque spissis virgultorum ramusculis pullulantem, et fructiferis stipitum viminibus florentem, cujus immensæ proceritatis celsitudo polo tenus in altum porrecta subrigitur, congrua interpretationis conjectura explanat, quæ sub cono sublimi verticis pennigeras volucrum turmas præpeti volatu nimborum obstacula penetrantes, simulque multimodas ferarum naturas quadripedante cursu per orbem lustrantes sumptuosa pabulorum alimonia ubertim pascebat, donec cœlesti numine nutabunda crudeliter corrueret, et supernæ potestatis instrumento lugubriter succisa procumberet: Ac per septem annorum circulos, luxuriante foliorum viriditate et maliferis surculorum frondibus fraudaretur; Prophetica relatione digessit, nec non terrificos palmæ cœlestis articulos flexis literarum apicibus in quadrata parietis pagina charaxatis, tyrannici potentatus ruinam et regalis monarchiæ discrimen portendentes sub trina verborum significatione, hoc est, Mene, Techel, Phares, quod interpretatum dicitur, *numeravit*, *pensavit*, *divisit*, sagaciter exposuisse memoratur.

Ea tempestate etiam tres pueri, avita Ebræorum stirpe progeniti, et in transmigratione Babyloniæ ad Chaldæos abducti, nequaquam carnalis copulæ voluptatibus operam dedisse leguntur, sed in arcto spontaneæ virginitatis proposito permansisse memorantur, quamvis importuna Judæorum garrulitas frivola falsitatis deliramenta confingat, adserens nequaquam eosdem puberes, aut præfatum collegam externæ peregrinationis participem ultroneos castitatis cœlibes, sed invitos spadones extitisse, qui secundo eunuchorum gradui Evangelica veritatis astipulatione deputatur. Hi denique in tantum paternæ traditionis regulam et divinæ sanctionis censuram servasse describuntur, ut etiam ad obtinendam integritatis et continentiæ gloriam, opulentas regalium ferculorum delicias et principalis alimoniæ pulmentum in tenerrima pubertate contempserint; vilibus tantum leguminibus vitam sustentare contenti, lascivam juventutis petulantiam refrenarunt. Quamobrem enorme Chaldaici regnatoris simulacrum, quod *Colossi*

sublimitatem centenis ac septenis pedibus, in alto porrectam bis tricena cubitorum proceritate vincebat, licet horrendus salpicum clangor increpuerit, et musica sambucorum harmonia persultans insonuerit. Simulque flammivoma camini incendia naptarum fomite sarmentorumque nutrimine succensa terribiliter torruerint, flexis poplitibus suspicere refragabantur, et pro inflexibili rigidæ mentis constantia angelico fulti suffragio ambustas malleoli machinas crepitantesque clibani globos fide invicta vicerunt.

XXII. Sed quid in veteribus viris, quibus priscæ legis licentia nuptiales thalamorum copulas pro nepotum prosapia et posterorum progenie propaganda clementer indulsit, Thesaurum virginitatis ex amussi inquirentes, velut apes de diversis pratorum floribus flaventium favorum machinas tenaci glutine sarcientes, morarum vincula nectimus et otia temporum terimus? Cum etiam in rudibus et neotericis catholicæ fidei sectatoribus postquam latebrosa prioris instrumenti latibula funditus evanuerunt, et limpida sequentis Testamenti luminaria per gratiam Evangelicæ prædicationis crassæ noctis caliginem illustrantia in triquadro terrarum ambitu diffusius spargerentur innumera beatæ virginitatis exempla adfatim exuberent et ubertim subpeditent, e quibus hæc paucula, quæ ad memoriam venerant, carptim et cursim congessimus, quo facilius cunctis votivum integritatis munus mercantibus in propatulo patenter clarescat, quibus authoribus edita pudicitiæ proceritas, velut præstantissimus omnium virtutum Pharus seu quadrati rotundus obolisci globus ad tantum perfectionis fastigium, et Divinæ contemplationis culmen in altum surrexit, ut merito sextum Evangelicæ beatitudinis gradum consequi credatur, de quo Evangelista tropicus florentis paradisi latex, quem Ezechiel vultu declarat humano, ita congruenter adstipulatur: *Beati mundo corde: Quoniam ipsi Deum videbunt.* O quam limpida virginalis pudicitiæ pupilla coruscat. O quam splendida piæ castitatis acies illustrat, quas nec carnalis caligo illecebræ obtundit, nec spineæ obscœnitatis glau-

coma suffundit, quo plerunque (heu dolendum dictum) etiam perfectorum palpebræ graviter grossescunt, et qui putabantur pudicitia præditi, dum sæpe humanum fallitur judicium, quasi scotomaticorum lumina tetris tenebris obturantur. De qua fœtida impuritatis sentina animarum liburnicas lugubriter submergente, veraciter immunes fore creduntur: Qui gloriosa non fictæ puritatis palma perfecte potiuntur, et dum caterva castæ vexillationis victricia vexilla vehentes per portas cœlestis Hierosolymæ gregatim graditurі ante angelicum cœlestis theatri consessum et terribile tribunal Judicis singulorum facta justa discretionis lance librantis virginalis triumphi tropheum et illæsa castitatis labara læti gestabunt.

XXIII. Johannes sacer materna nondum editus matrice Propheta veteris instrumenti meta et prima rudi duntaxat regnante gratia asperrima pœnitudinis lima vox verbi salebrosos complanans anfractus, præco regis saluberrimum Christi devulgans adventum, supernæ prolis paranimphus, primitivæ dispensans Ecclesiæ rudimentum, nonne pro integritate castimoniæ totius castitatis auctorem polo patente voce per æthera tonante spiritu in simulachro alitis descendente, Jordanis gurgite tinctum mundus mundum, et virgo virginem baptizasse describitur, quique torrido castitatis ardore flagrans, vetitos regalis thori hymeneos compescens, olidarumque polluta nuptiarum contubernia aporians asperrimæ invectionis severitate coercuit, et hujus rei gratia putidos ergastuli squalores libenter laturus: Purpureo carnis cruore rubris fibrarum rivulis decurso sacram redemptoris passionem mysticis præsagminibus portendit.

Johannes quadripertitæ scriptor historiæ, et verax Evangelicæ relationis tetrarcha, quem salvator unica mundi redemptio et conservandæ castitatis alma præfiguratio, propter virginalis pudicitiæ gloriam inter cæteros peculiariter pio diligebat affectu, miris virtutum signis per totum orbem claruit. Etenim vimina virgultorum silvestria e frondosis nemoribus allata, mutavit in obrizum flaventis

auri metallum. Teretes quoque scopulorum glareas et rotundos scrupeorum lapillulos de arenosis litorum sablonibus adductos contra creaturæ ritum in rubicundas gemmarum congeries superna fretus potestate facillime convertit. Nec non dispersa gemmarum fragmina, quæ decepta Germanorum simplicitas, secundum stolidissimi sophistæ monita, ad spectaculum vulgi minutatim in frusta fricabat, in pristinum reformavit statum, sed etiam matronam, quam suprema sors gemina mortis mulctaverat urna, turbis pauperculorum subnixa prece poscentibus, quos sumptuosa erogatæ stipis alimonia sustentabat, oratione sequestra, de letifero sopore suscitavit; cumque furibunda paganorum ferocitate crudeliter cogeretur, ut mortiferum poculi haustum, in quo dirorum virulentus graminum succus simulque truculenta regulorum et aspidum venena ad quæ quadrupedis robetæ et spalangii pestifera confectio humanæ naturæ nocitura habebatur, potando consumeret, præmisso Christi labaro tutus et Christi vexillo armatus, nec venenata draconum detrimenta tremebundus extimuit, nec horrida mortis discrimina pallidus expavit: Gemina quoque defunctorum cadavera, quos lethale virus crudeli mortis exitio perniciter prostraverat, in pristinum vitæ statum restituit et sic in castitate florens usque cygnæam vetulæ senectutis caniciem fœliciter permansit. Nonnulli vero eundem non generali morte defunctum, sed speciali somno soporatum in sarcofago vitaliter quiescere contendunt, pro eo quod Salvator dixerit: *Si eum volo manere donec veniam*, præsertim cum de sepulchri tumba pulvis ebulliat et quasi reciproco spirantis flatu in superficie antri sensim scaturiat.

Didymus quondam Dominicæ resurrectionis incredulus negator, sed visis vulnerum cicatricibus credulus prædicator, qui Eoæ tripertitas Indiæ provincias sereno Evangelicæ prædicationis lumine illustravit et execranda sacellorum lustramenta et inepta pontificum flaminia funditus evacuavit; cum pudicos thalami consortes instruens, de Virginitatis laudibus loqueretur: Habetis, inquit, integri-

tatem, quæ est omnium regina virtutum, et fructus perpetuæ Virginitatis. Virginitas soror est Angelorum et omnium bonorum possessio, Virginitas victoria libidinum, trophæum fidei, victoria de inimicis, et vitæ æternæ securitas. En Apostolicæ clangor buccinæ velut tonitruali fragore concrepans, devotas Virginum mentes ad integritatis cultum cohortatur, dum eam immensis rumorum laudibus prosequitur.

XXIV. Paulus, dudum Saulus, vas electionis, typicus Benjamin *crepusculo devorans prædas*, *Vesperi dirimens manubias*, qui pithonissam necromantiæ spiritu falsitatis frivola vaticinantem et ob hoc sumptuosas procerum opulentias affluenter cumulantem, gazasque quæstuum delitiosas adfatim locupletantem mutæ taciturnitatis valvam labris procacibus opponere imperio terrente coegit; Quique (mirum dictu) quater senas in fundo maris profundo sospes transegit horas, atque quinquies quadragenas acerrimo crudelitatis tormento una minus accepit. Nonne ob puræ integritatis prærogativam tertium polum peragrans supernorum civium arcana castis obtutibus contemplatur et cœlestis militiæ abstrusa ineffabili rerum relatu rimatur, licet Revelatio, quam dicunt Pauli, in nave aurea florentis paradisi delitias eundem adisse garriat. Sed fas divinum vetat Catholicæ fidei sequipedas plus quippiam, quam canonicæ veritatis censura promulgat, credere, et cætera Apocriphorum deliramenta vel ut horrisona verborum tonitrua penitus abdicare et procul eliminare, orthodoxorum patrum scita scriptis decretalibus sanxerunt.

Lucas præsago vituli simulachro ab Ezechiele designatus, et tertius Evangelicæ prædicationis historiographus, qui apud Antiochiam medicinale cataplasma procurans, primo purulentas corporum valetudines et ægrotas viscerum fibras, ac deinde spiritales animarum incommoditates, torrido dogmatum cauterio, seu divini verbi phlebotomo salubriter sanabat, usque septuagenarium ac quartum ætatis annum illibatæ castitatis comes pudicissimus mansisse memoratur. Igitur cum generale mortis naturæ

debitum suprema sorte persolverit, Constantino orbis gubernante Monarchiam, ossa illius ad tutelam regni Romani Constantinopolim translata leguntur.

XXV. Clemens cœlestis clavicularii primus successor, et secundus Romanæ Ecclesiæ dispensator (Quanquam nonnulli Linum et Cletum in Pontificatus regimine nequicquam præferant,) quod cœlibatus castimoniam, etiam antequam salutifero lavacri baptisterio mersus ab originali piaculo purgaretur, medullitus dilexerit, ipse propriis literarum apicibus propalat, dicens: Ego Clemens in urbe Roma natus a prima ætate pudicitiæ studium gessi. Ergo si quid præstantissimum esse constat, in cunctis virtutum gradibus et mortalium naturæ difficillimum nondum regeneratus sibi usurpans tantopere taxaverat, quanto magis credere fas est, ut post accepta fidei rudimenta spreto gentilium ritu, dum per provincias Petrum sequeretur Divini verbi semina serentem et propagines Evangelicæ vitis credentium scrobibus pastinantem atque Simonicæ letiferas Necromanciæ labruscas radicitus extirpantem, plenius ac perfectius conservaverit, qui deinceps itinerarium Petri decem voluminibus digestum luce clarius elimavit, Rufino in Latinum ex Græcorum Bibliothecis vertente.

Sylvester qui apud Romam Pontificalis Cathedræ suscepit sacerdotium, per omnes Europæ provincias et florentis Ausoniæ parochias, quam glaciales alpium saltus præruptis scopulorum cautibus cingunt, signis miraculorum crebrescentibus claruit, siquidem incontaminata corporis pudicitia fretus et jugi abstinentiæ parsimonia præditus, ad letiferum Romæ draconem in clandestino cryptæ spelæo latitantem, qui virulentis faucibus et pestifero spiritus anhelitu æthera corrumpens miserum populum attrociter vexabat, per centenos latebrarum gradus introrsum descendisse fertur, et eandem miræ magnitudinis bestiam, cui paganorum decepta gentilitas ad sedandam furoris vesaniam, fanaticæ lustrationis spurcalia thurificabat, inextricabili collario constrictam perpetuæ ultionis animad-

versione perenniter mulctavit, et Romam fallacis idololatriæ cultricem a funesto, victimarum ritu Evangelicis assertionibus et segnis pariter coruscantibus correxit. Illud etiam non omittendum reor, in quo præcipuum conservatæ castitatis documentum declaratur, videlicet quod Imperatoris Constantini diuturna valetudo et elephantinosa corporis incommoditas, accepto Baptismatis sacramento statim ab eodem salubriter dicto citius curaretur, et tam interioris hominis gestus quam exterioris æstus per cœleste cataplasma duplici medicamine sine tricarum obstaculo sanaretur. Præterea absurdum fore suspicabar, si celeberrimum illud spectaculi genus per totos mundi cardines vulgatum taciturnitatis silentio oppilatum vilesceret et a nostris literarum apicibus intactum delitesceret: In quo triumphantis Christi victoria et Sylvestri certantis castimonia geminæ laudis præconio crebrescunt. Nam Constantino orbem gubernante, ad Synodale Concilium populis catervatim confluentibus duodenos Judæorum præceptores et Pharisæorum Rabbites dira disputationum spicula contra Christi tyronem truciter torquentes divino confisus clypeo confutat. Idem quoque Præsul somnium Constantini rerum latentium præsagia portendens, mira sagacitate prudenter patefecit. Siquidem Imperator in civitate quæ Byzantium vocabatur, cum membra sopori dedisset et debitum naturæ solveret, apparuit ei in visione nocturna quædam anicula satis decrepita, etiam pene mortua, quam imperante Sylvestro suscitare orando jubetur. Orante autem Constantino illa anicula surrexit, et facta est juvencula pulcherrima velut rubicundo venustæ pubertatis flore pubescens, quæ cum casta contemplatione regalibus placuisset obtutibus, induit eam chlamidem suam, et diadema auro obryzo gemmisque purpureis ornatum posuit super caput ejus. Helena autem mater ejus dicebat ei: Hæc tua erit et non morietur, nisi in fine mundi; Igitur expergefactus Imperator futurarum ignorantia rerum acriter artatur, donec per simplam hebdomadis intercapedinem corpore frugalitatis parsimonia macilento rursus in

soporem solvitur, cui vir vitæ venerabilis Sylvester, septima die jejunii sui adest, iterum ei in visione dicens: Anus decrepita, hoc est civitas, in qua tu moraris nomine Byzantium, cujus muri jam præ vetustate consumpti sunt, et pene omnia mœnia ejus corruerunt: Ascende itaque illum equum tuum, in quo baptizatus in albis sedisti in urbe Roma, et Apostolorum et martyrum limina circuisti, et hunc sedens, tene labarum tuum, quod signo Christi ex auro et gemmis est pictum. Hoc labarum tenens in dextera tua dimitte frenum equi, ut quo eum duxerit Angelus Dei, illuc eat. Tu autem fixum cuspidem labari in terra sic trahe eum; Ut semitam faciat transitus sui, per quam semitam extrui facies muros; et hanc veteranam civitatem et pene mortuam in juvenculam suscitabis, et tui nominis vocabulo nominabis, ita ut reginam illam facias omnium urbium. Erit enim in ea nomen Domini Jesu Christi magnificum, et erunt in ea Templa Dei ad honorem omnium Sanctorum constructa, et filii tui post te et filii filiorum tuorum regnabunt in ea. Evigilans autem Constantinus statim ad Ecclesiam perrexit, indicansque Episcopo civitatis viro sancto nomine Sisinnio somnium quod prius viderat, et offerens Deo munera, et communicans sacramentum Dominicum ascendit equum, et perrexit quo eum duxit Angelus Domini, atque per semitas labari fundamenta creverunt. Appellata est autem civitas Constantini, quod Græco sermone interpretatur Constantinopolis, usque in hodiernum diem. Igitur Sylvester transacto Pontificatus officio et consummato vitæ curriculo cum palma Virginitatis scalam Jacob scandens Angelorum cœtibus admiscetur et beato supernorum consortio fœliciter perfruitur.

XXVI. Ambrosium vero superni nectaris ambrosia redolentem sub taciturnitatis velamento delitescere non patiar, cujus mellifluam dogmatum dulcedinem et puræ Virginitatis prærogativam pulchra præsagia portendebant. Siquidem infantulus cum in cunis supinus quiesceret, ex improviso examen apum ora labraque sine periculo pausantis

complevit, qui ingrediendi et egrediendi per tenera puerüli labra certatim vices frequentabant. Ac demum genitore Ambrosio eventum rei præstolante, et Vernæ, quæ altrix infantis fuerat, ne abigerentur imperante, supernis cœli climatibus per æthera avolantes catervatim mortalium visus aufugiunt. Qualis autem vel quantus idem Patriarcha virtutum gloria et miraculorum signis effulserit, neminem reor expertum, nisi qui gesta conversationis illius, a Paulino viro venerabili digesta didicerit.

Nec pudeat Christi cœlibes strictis pudicitiæ legibus lascivam naturæ petulantiam coartantes corporeosque titillationum gestus velut indomitos bigarum subjugales, ferratis salivaribus refrenantes Turonici reminisci Pontificis, quem antequam regenerantis gratiæ vulva parturiret et sacrosancti Baptismatis rudimenta cognosceret in catechumenorum gradu, et competentium statu stipem pauperculis porrigentem agapemque egentibus erogantem cum nocturnæ membra quieti dedisset cœleste beavit oraculum, quique pro adepta integritatis corona et fausta Virginitatis infula, quam velut regale diadema ac gemmatas crepundiorum lunulas, indefessis viribus meta tenus servare satagebat, miris virtutum signis effulsisse memoratur. Etenim catechumeni cadaver, quem dira, ut dicunt, fortunæ ferocitas et parcarum grassatrix non ulli parcentum atrocitas immo gelidæ mortis inclementia regenerantis gratiæ Sacramento privatum, perniciter oppresserat, de porta mortis redivivum erexit ad lumina vitæ. Alios quoque binos crudeli mortis meta multatos et optatis vitæ manubiis spoliatos de latebroso lethi baratro et trucis tartari tormento voti compos reduxit ad superos. Procerum frondentis pini stipitem vetitis paganorum ceremoniis deputatum, quamvis obliqua reclinem curvatura crebri accolarum bipennes certatim succiderint, intrepidus nutabundum aspexit, et fragore horrisono cassabundum contempsit pellaces Anatolii nebulonis præstigias, quas lividorum fraudulenta æmulorum factio mille nocendi artibus armata ostenso fallacis pepli ludibrio audacter

ingerebat præpollente meritorum gratia funditus fatescere, et procul ut ridiculosum phantasma evanescere fecit, priscorum delubra paganorum a cementario politissimis compacta petris, rubrisque tegularum imbricibus tecta mortalium diffidens adminiculo, et Angelorum fretus suffragio, quia hastati, et scutati famulo Dei præsidium laturi venisse leguntur, solo tenus diruta quassavit, evertit, destruxit.

XXVII. Gregorius Nazianzenæ Ecclesiæ gubernator, apud Athenas, (qua per idem tempus rumigerula Grammaticorum gloria et clandestinum Academicæ disputationis sophisma pollebant) cæteris incomparabiliter eruditus, Basilii in Philosophicis dogmatibus condiscipulus, sicut XI Ecclesiasticæ liber historiæ manifestat, cum a rudis infantiæ teneritudine corporalis illecebræ contemptor et zelotypus castitatis amator existeret, pulchræ visionis oromate, somno sopitum clementer solatur, cui propter Virginale pudoris propositum et gymnicum philosophiæ studium in gemino fœminini sexus simulacro castitas et sapientia per soporem apparuisse describuntur. Hoc modo Sanctum ad integritatis coronam cohortantes alloquuntur: Altera enim ex nobis sapientia; altera castitas dicitur; et missæ sumus a Domino tecum habitare, quia jocundum nobis, et satis mundum in corde tuo habitaculum præparasti, cujus somnii conjectura colligi et his argumentis animadverti fas est, eundem hujuscemodi meritorum munificentia præditum, illæsæ puritatis coronam usque ad metam sortis supremæ indefessis viribus usquequaque custodisse, præsertim cum de illo cantum sit. Hujus neque vita aliquid probabilius et sanctius, neque eloquentia clarius et illustrius, neque fide purius et rectius, neque scientia plenius et perfectius inveniri potest, quod Ruffinus mira verborum urbanitate præditus, in prologo Apologetico plenius exposuit. Basilius Pontifex et celeberrimus Cappadox, Athenis æque ut præfatus collega Rhetoricis sophismatum edoctus disciplinis, qui regularem Monasticæ conversationis normam reciprocis schedarum sciscitationibus vicaria literarum relatione respondens luce

clarius ad liquidum digessit. Nec non ἔϱγα τὰ ἑξαμέϱων, id est, opera sex dierum, quæ in Latinum translata leguntur, Mira eloquentiæ disertitudine fretus edidit. Is inquam, quod integritatis gratia incorruptus corporaliter floruerit ex ipsius elogio conjecturam capesso: Ita prosequentis, et fœminam non cognosco et virgo non sum; vetus quippe consuetudo peritorum esse fertur concionatorum, qui pro rostris in edito stantes, popularibus catervis concionantur, ut in diversæ concionis cuneo et dispari sexu, ceu propria ita interdum aliena fruniscantur persona, atque attonitis auditoribus ignarisque auscultatoribus arcana mentis ipsorum recludentes, et abstrusa præcordiorum reserantes facundi sermonis clave patefaciant. Hoc ergo concionandi genere præfatus antistes sermocinari creditur, qui nequaquam extrinsecus carnalis tantum pudicitiæ immunitatem ad promerendas strenuæ integritatis infulas idoneam fore ratus est: Nisi spiritus quoque castimonia cujus imperio indomita corporalis lasciviæ petulantia refrenetur. Sicut vernacula ne contumaciter insolescat, matronæ nutibus mancipatur, intrinsecus contubernali sodalitate concorditer adhærescat. Extitit quidam Pontificali dignitate decoratus merito Fœlix et nomine, qui cum pro fidei constantia a tortoribus torqueretur, et horrendis carnificum cruciatibus agonizans martyrizaretur, exclamasse fertur; Gratias tibi ago Christe, LVI annos in sæculo Virginitatem meam custodivi.

XXVIII. Anthonius cœlestis aratri stivarius et Evangelici sermonis sator, a quo primitus per Ægyptum fertilis cœnobiorum seges et fœcunda conversationis occa granigeris germinavit spicis, unde postmodo memphytica tellus, quam Nilus reciprocis fœcundat fluentis, millenos animarum manipulos in fructiferis Ecclesiæ novalibus pullulantes protulit, quos Angelici messores (cum figura mundi in ictu et atomo evanuerit, et enormia creaturarum elementa in melius commutata claruerint) sequestratis loliorum fasciculis in inexhausta cœlestis regni horrea, catervatim advectabunt: Nonne propter egregiam animæ pudicitiam

ineffabili virtutum gratia præditus, usque supremos terrarum cardines rumore clarus percrebuit, quod plenius de ejus virtute miraculorum Athanasius, Alexandriuus antistes, simplo volumine patefecit, Evagrio in Latinum transferente.

Paulus itidem inclytus et Patrum celeberrimus, qui a pellaci genero cœcæ cupidinis philargiriæ decepto contra jura naturæ proditus et publicatus, a primævo pubertatis tyrocinio memphiticæ solitudinis deserta penetrans, qua carnalis spurcitiæ blandimenta fatescunt, et mundani luctus oblectamenta vilescunt, horrendos belluarum barritus et truculentos leonum fremitus ardentis fidei defensaculo fretus intrepidus contempserat, consuta duntaxat palmarum plecta et pro dulci dactylorum sagina squalidum sustentans corpusculum naturæ debitum solvit. Nonne propter florentis pudicitiæ castimoniam fine tenus inextricabili repagulo conservatam bis senis temporum lustris, id est, vicies terna annorum intercapedine buccellam crustulæ semi-plenam, quam penniger præpes indefessis famulatibus et reciprocis volatibus hiulco advexerat rostro usque decrepitam vitæ senectam inexhaustam gratulabundus accepto ferre promeruit.

XXIX. Hilarion opinatissimus Palestinæ solitudinis accola, Ethnicis parentibus idolorum culturæ deditis oriundus, rosa ut dicitur rubicunda de spinetis vulgo nascentibus florens ea tempestate, qua prædictus Antonius per Ægyptum celebri fama vulgabatur, claruit, cujus vitam Hieronymus cœlestis bibliothecæ egregius cultor universarumque interpretum præstantissimus tantis opinionum rumusculis extollit; ut Homerum quoque si ab inferis emergeret vel invidere materiæ dicat, vel succumbere, qui ob integritatem castimoniæ conservandam mortalium contubernia declinans primo pubertatis tempore squallentis eremi vastitatem lustraturus, prius pene contemplativam quam practicam, contra rerum naturam, rudis habitator exercuit vitam, lascivam ætatis petulantiam famelica frugalitatis parsimonia crudeliter castigans. Ego te, inquit, asellum faciam, ut non calcitres;

non te hordeo alam, sed paleis et fame conficiam. Quapropter innumeris miraculorum prodigiis coruscans, antiquis æquiparabatur patriarchis: Siquidem horrendum squammoso corpore draconem, juxta Epidaurum Dalmatiæ municipium, quem boam vocant, ab eo quia tantæ inormitatis existat, ut boves virulentis mandibularum dentibus trucidans, gulosa ventris ingluvie voraciter glutire soleat, et non solum armenta et pecudes, sed agricolas quoque atque bubulcos et subulcos ad se tractos vi spiritus absorbeat (o superi talem terris avertite gypsam) armis orationum extinxit. Hoc modo: pyram strue stipitum in edito constructam et flammantibus scindulis succensam præfatum miræ magnitudinis basiliscum vulgo spectante scandere terrificæ jussionis imperio compellens, squamigeros costarum crates rigidamque spinæ curvaturam prunis coquentibus extorruit et assantibus titionum globis crudeliter comburens, plebem a lethiferis bestiæ flatibus eripuit. Nec non etiam ferventis oceani flustra et spumantis cataclismi cerula, cum proprios egrederentur terminos et quasi divinæ potestatis censura diluvii irruptionem minaretur, seu in antiquum chaos omnia redire cogerentur. Accolæ Epidauritani eundem Dei famulum contra frementes fluctus et salsas gurgitum moles in experto compulsi terrore opposuerunt; qui cum terna patibuli signacula in glarigeris sulcaret sablonum litoribus, mirum dictu, quomodo turgescens pontus in cumulum creverit et in quanta proceritate, ut murus glacialis ante eum steterit. O quanta est pudicitiæ virtus, quæ bacchantis beluæ rabiem humillima prece compescuit et tumentem æquoris insaniam indulta potestate compressit, Danielis Prophetæ factum æquiparans in Dracone legislatorem æmulans in æquore. Joannem vero Niloticæ solitudinis heremitam, qui Theodosio mundi monarchiam gubernante quaterdenis annorum circulis in practicæ conversationis studio desudans, (quam Martha Lazari germana votivum Christi humanitatis obsequium præbens præfigurat) mirum devotionis fervorem exegit, ac demum quinquies bilustris temporum circulis in

remoto delitescens tugurio, theoricam anachoreseως transegit vitam, ex hoc puræ Virginitatis munus illibatum usque nonagenariam decrepitæ vetustatis senectam liquet, servavisse, quod Chiliarcho, id est, tribuno militum importunis precibus de conjugis incommoditate suppliciter consulta flagitanti, ut se invisendum adire pateretur, intentione rigida respondisse fertur, sibi nunquam moris fuisse videndi mulieres, et præcipue ex quo in illius rupis se monasterio conclusisset, idcirco pro adeptæ integritatis chlamide, quam angelicæ puritatis liniamento velut domestica sodalitate adsciscebat, futura propheticæ divinationis oracula, quæ reliquos latuerint mortales præsago afflatus spiritu expertus est.

XXX. Nec prætereundum arbitror beatæ memoriæ Benedictum, quem ab ipsis infantiæ cunabulis ita fortunatum vocabuli præsagium pascebat, ut penitus aliter in proposito divinæ religionis vivere nequiret, quam propriæ appellationis dignitas et cœlestis εὐλογίας prærogativa permitteret. Nam cum gratuita supernæ liberalitatis munificentia mactus puer pollesceret et secundis meritorum successibus per augustum Hesperiæ regnum late crebresceret, haud frustra cum advocato et redemptore nostro fœlix vocabuli privilegium participavit. De quo lætantes Evangelici consona vicis harmonia psallentes concorditer cecinerunt: *Benedictus qui venit in Nomine Domini.* Cujus rei regulam nostra quoque mediocritas authentica veterum auctoritate subnixa, in sacrosancta palmarum solennitate binis classibus canora voce concrepans, et geminis concentibus Osanna persultans, cum jucundæ jubilationis melodia concelebrat.

Igitur præfatum Christi tyronem propter incorrupta et jugiter stellantia inmarcescibilis pudicitiæ serta sanctæ Trinitatis tutela protectum, prophetica signa sequebantur et superna miracula cœlitus comitabantur, siquidem post diruta simulacrorum sacella et dissipatas fanaticæ gentilitatis ceremonias, quæ vitam veritatis expertem fato fortunæ et Genesi gubernari juxta Mathematicorum constellationem

arbitratur, bissena construxisse cœnobia scribitur, in quibus opulenta sanctæ conversationis lucra et copiosa animarum emolumenta orthodoxis dogmatibus ubertim adquisita Christo provenerunt quæ Dominicæ gnarus cultor vineæ velut maturescentes palmitum botros ac rubicundos sarmentorum racemos Evangelica falce succidens et refertis fiscellis onustisque corbibus ad prælum calcandos et Ecclesiæ torcularibus regulariter exprimendos advexit, ut merulenta defecati nectaris defruta apothecis cœlestibus recondenda et angelicis cauponibus committenda fœliciter inferret, quatenus supernorum convivia hujuscemodi muneribus de terreno nundinarum mercatu allatis gratulabunda glorificarentur.

XXXI. Magna est igitur puritatis prærogativa, quam qui amittere per vim compellitur, si ob hoc humanum exosus consortium communi vita sponte caruerit, apud CXLIIII milia virginale carmen canentia in cœlesti contubernio gratulabitur gloriosus. Quod Eusebius Græcorum historiographus virgines Deo devotas fecisse testatur, quæ se pro integritatis pudicita conservanda rapaci gurgitis alveo per præceps inmerserunt, unde quidam patrum propria (inquit) manu perire non licet, absque eo ubi, castitas periclitatur. O mirandum negocium et propemodum investigabile decretum cæteris facinorum flagitiis, quæ mundi statum lugubriter conturbant, cum quispiam mancipari invitus cogitur, et spreto libertatis arbitrio reatum sceleris perpetrare compellitur, si sub prætextu cavendi noxam et declinandi delicta, quolibet exitii genere vim vitæ crudeliter intulerit, extraneus ob hoc ab Ecclesiæ societate inter biothanatos reputabitur. Qua de re conjici datur, quam preciosa sit supernis municipibus pudicitiæ generositas, quam nec illud abolere et obliterare quolibet pacto potest, quod perfectorum merita ludificare, et cuncta virtutum genera evacuare valet, unde Malchus cum paternæ severitatis violentia, simulque materna gravitate, qui successuræ posteritati consulebant ad carnale consortium cogeretur, castitatis obtentu et regni cœlestis causa con-

temnere decrevit, sed cum ob cognatæ propinquitatis curam accepto conversationis fervore paulatim tepesceret et torrido cænobialis vitæ rigore instructu strophosi hostis discessurus sensim refrigesceret, a Saracenis prædonibus et Ismaelitis grassatoribus obvia quæque atrociter vastantibus captus, ut servilis verna famulari jubetur, justo valde judicio, ut qui interdictum repetebat postliminium, serviret ut vile mancipium; quatenus qui Sodomitanum pereuntis fœminæ dispendium minime pertimesceret, prolixæ servitutis detrimentum et invisum heri famulatum atrociter sentiret; et dum aratri stivam post tergum respiciens negligenter regeret, ruptis sulcorum glebulis jugerum occa nugaciter deperiret, cumque ibidem optatæ castitatis insignibus quæ in genitali solo servaverat, carere stricta machera extorqueretur, maluit mucrone transfossus crudeliter occumbere, quam pudicitiæ jura profanando vitam defendere, nequaquam animæ periculum pertimescens, si integræ Virginitatis status effusione sanguinis servaretur.

XXXII. Præterea beatæ memoriæ Narcissum tam virginalis pudicitiæ privilegio[1] præditum, quam pontificalis infulæ auctoritate decoratum, sub silentii latibulo delitescere non feram, cujus vita adeo signis et miraculorum prodigiis coruscantibus claruit, ut contra rerum naturam liquentis elementi qualitatem soli Deo mutabilem orationum armatura fretus in aliud genus converteret, siquidem in vigiliis paschalibus quando reciprocis annorum curriculis Anastasis Dominica solitæ solennitatis tripudio celebrabatur, fortuito contigit, ut lychnis et lampadibus Ecclesiæ pinguis olei liquor oportunus defuisset. Tum vir Deo deditus liquidas fontium limphas exorcizans et sacræ Benedictionis ubertate fœcundans, stupendo virtutis spectaculo pinguescere fecit, ita duntaxat ut latex lucernarum cicindilibus infusus, in olei crassitudinem perniciter verteretur, et papirus in centro positus velut fomes arvina vel sevo madefactus solito clarius lucesceret. Verum antiquus humani generis grassator, pro tanta rumoris prærogativa, qua catholicorum laudes crebrescunt, obliquo livoris zelo

succenditur, ut tamen favorabile viri Dei præconium falsis suspicionum argumentis mutabundum elideret. Nam strophosi fallaciarum fabricatores satis probrosum facinus et inauditum crimen adversus eum in cathedra pestilentiæ sedentes in concilio sub tribus testibus fallaciter perjurantibus concinnant, ut Psalmista chirographatur: *Insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi.* Quorum unus ita ne lare crepitante torreretur veraciter se fari testabatur. Alius itane virulenta regiæ pestis incommoditate popularetur. Tertius ne ita gemellis oculorum obtutibus orbaretur. Ita Narcissus Deo confisus nequaquam apologeticam, ut sontes et insontes solent, defensionem exquirit, sed pontificalis cathedræ apicem hac occasione inventa relinquens, abstrusam heremi vastitatem petiit, et frivola æmulorum machinamenta, concinnatasque factiones fugiens delitescit. Porro pellaces testium personas, quæ presbyteros contra Susannam mussitantes æmulabantur, ultrix divini potentatus censura eisdem cladibus quibus perjurantes se devoverant, crudeliter percussit. Quorum primus cum omni domesticæ sodalitatis clientela, et propinquæ necessitudinis contribulibus in proprii domatis tigillo ultricibus flammarum globis conflagrasse memoratur. Secundus a triplicis summitate cerebri planta tenus morbo regio turgescens, ut dudum demens et impudens procax imprecabatur, fœtidum exhalavit spiraculum. Tertius infœlicem sodalium fortunam animadvertens, omne concinnati facinoris piaculum sera pœnitentia cunctis auscultantibus in propatulo patefecit, tantisque lamentorum singultibus et tam raucidis fletuum quæstibus lachrimabundus lugubriter flevit, donec gemellis pupillarum luminibus funditus fraudaretur, unde cautum est, *mihi vindictam et ego retribuam, dicit Dominus.*

Quid referam sanctæ recordationis Athanasium, cujus rumigerula meritorum gloria, et florigeræ pudicitiæ præconia quanquam specialiter apud Alexandriam et Ægyptum clarescerent, per totius tamen mundi cardines, ubi fides

catholica fructiferis palmitibus frondescit, longe lateque percrebuit, cujus altor et dogmatista beatus Alexander Alexandriæ pontifex, ab ipsa cunabulorum teneritudine extitisse memoratur, tam notariorum characteres, quam grammaticorum periodos, colo et commate sequestratim distinctas affabiliter instruendo, qui videlicet Alexander postquam ilia Arii scismatici in abstrusum latrinæ cuniculum turpiter defluxerant, Ecclesiæ triumphali tropheo sublimatur, sed quid mirum si Athanasius in summo graduum fastigio divina charismatum gratia pollesceret, cum etiam tenerrima ætatula infantis nequaquam præsago indolis prodigio caruerit, sed puerilis ludorum gesticulatio pontificalem futuri præsulis authoritatem portenderit. Etenim peractis missarum sacramentis, conspicatur Alexander investes puerorum catervas in marinis litorum glareis sacerdotalem Athanasio contulisse reverentiam et quosdam catechumenos et competentes ab eodem mystico baptismatis officio regeneratos extitisse, quod scenico ludorum joco gestum decretis synodalibus serio confirmatum est. Igitur Athanasius post obitum Alexandri sumpto Ecclesiæ præsulatu, quantas hæreticorum machinas expertus sit, quot fraudulentas schismaticorum strophas pertulerit, quas adversus insontem subdola factione concinnabant, decimus Ecclesiasticæ historiæ liber a Ruffino charaxatus, abstipulatur. Ita prorsus, ut Constantio Augusto, qui Orientis imperii sceptra gubernabat, evulsum cadaveris lacertum, et in sarcophago delatum ostenderent, quem ab Athanasio magicæ fraudis necromantia de Arsenii corpore sublatum fallaciter retulerunt. Quapropter Imperator commentis hæreticorum lenocinantibus illectus, et probrosis factionibus deceptus in concilio præsulem inconsulte condemnari præcipit. Verum Arsenius, qui quondam in pulpito lectoris officio fungebatur, omnem concinnati sceleris scenam prodidit, et sacrum flaminem a tam flagitiosis facinoribus immunem esse declaravit. O quantus quosdam attritæ frontis pallor ob detectum sceleris reatum tremebundos arguit, et e diverso quorundam vultus purpureus genarum

rubor velut stibio depinxit, cum in concilio valentem sospitem specularentur, quem abscisis nervorum nexibus mancum et debilem fatebantnr. Verum hujuscemodi sancta victoria confutati, aliud argumenti genus molientes comminiscuntur, ut prostrata pellex virum castissimum prostibuli stupro, quo penitus a pubertate incorrupto corpore caruit, insimulare procaciter machinaretur; quæ cum universum falsæ garrulitatis incestum velut fœtidam Melancholiæ nauseam de recessibus falsi pectoris evomuisset, statim per Timotheum presbyterum, quem nefandis ulnarum gremiis procax obuncabat apologetica verborum veritate, ac si fixa peltarum testudine, defenditur. Veruntamen æmulorum vesaniæ cedens, qui contra virum Dei zelantes rancida livoris invidia torquebantur: profugus longe proficiscens, exulat adeo ut sex annorum intercapedine in arida cisternæ latebra delitescens nequaquam limpido solis radio potiretur, sed mens Deo dedita cote durior, ferro fortior, adamante rigidior, omnes calamitatum insectationes, quas clandestina lividorum conspiratio hostiliter irrogabat, inflexi cordis constantia æquanimiter perferebat.

XXXIII. Quid beatum Babylam loquar, qui dominici gregis excubias et mandras Ecclesiæ adversus truculentam tyrannorum rabiem, velut contra ferinam luporum ferocitatem, non more mercenarii, sed solertia pastorali tuebatur, cum esset summi pontificatus infula præditus, Numerianum Augustum interfectorum cruore contaminatum, non permisit Basilicæ sacrarium intrando pollutis pedibus profanare, sed acerrimæ castigationis censura, a sacris Ecclesiæ luminibus funesti regis introitum arcebat, nequaquam damna rerum formidans vel vitæ dispendium tremebundus et pallidus expavit, tunc ad palatinas ducitur Zetas, et imperialis ypodromi vestibulum, quatenus cum rege funesto reciprocis conflictibus et alternis vicibus disputans altercaretur: Sed mentem Deo dicatam nec minarum ferocitas reflectit, nec blandimentorum lenitas demulcet, ut a catholicæ fidei perpendiculo ad tortas simulacrorum

cæremonias vergeretur, mox imperante Augusto, ad calumniam pontificis et infamiam cleri, boias in collo, et compedes in cruribus nectunt. Insuper exquisitis pœnarum machinamentis sacratissimos viventis hostiæ artus acriter dilacerant, nec non et tres germanos puerulos, quos Babylas sub disciplinæ pædagogio regulariter instruendos acceperat, ad regis præsentiam simul introducunt, quos Imperator mira fidei constantia munitos, cum verborum argumentis fallere nequiret, cruentis verberum ictibus vapulare præcepit. Cernens autem furibundus princeps invictam parvulorum constantiam, percunctatur venerandum præsulem, utrum filii sui veraciter essent, qui respondisse legitur: Filii mei vere sunt secundum Deum, mulierem autem coram Deo meo non cognovi, ex quo natus sum. Tum sanctas Babylas decollandi sortitus sententiam, cum tribus alumnis capite truncatur, et rubris venarum rivulis sacratur.

XXXIV. Sed et operæ pretium reor, ut celeberrimos spiritalis militiæ bellatores, et cœlestis medicinæ archiatros Cosmam, et Damianum nequaquam ab historica virginum relatione dirimentes, velut indignos cæterorum consortio sequestremus, quos in superno Hierosolymæ municipatu prædestinatos, et æthralis literaturæ albo descriptos, cum prædictis commanipularibus lætabundos fore fiducialiter confidimus. Temporibus namque Diocletiani et Maximiani, olympiade ducentesima sexagesima septima, cum edictis crudelibus catholicæ fidei cultores, quos Christicolas et crucicolas nuncupabant, ad thurificandum statunculis Ethnicorum cogerentur: Nolentes autem apostatare, id est, ad apostasiæ volutabrum reverti, capitalem compulsi sunt subire sententiam, qua tempestate prædictos Christi tyrunculos religiosa genetrix gemellos enixa est, qui pedetentim in pubertatis primordio instrumentis medicinalibus imbuti, tam valetudines hydropicorum, et melancholias viscerum, quam incommoditates animarum per cœleste cataplasma curabant. Visum scilicet cæcis, et malagma monophthalmis impertiendo, mutis taciturnitatis

valvam reserando, surdorum auribus harmonias rerum restaurando, balbis et blæsis rectitudinem loquelæ largiendo, claudos et mancos incolumitati pristinæ restituendo, inergumenos et scotomaticos meritorum gratia refocillando, ipsos etiam fortunæ casibus oppressos ad superos revocando. Veruntamen hujuscemodi virtutum munificentia præditi, non philargiriæ commercio, sed gratuita liberalitate optatam ægrotantibus sospitatem contulerunt Evangelico concordantes oraculo: *Gratis accepistis, gratis date.* Interea prædictorum tempestate persecutorum, cum sancti martyres, ut oves occisionis cruentis carnificum mucronibus mactarentur, et nequaquam consternati Ecclesiarum athletæ, velut in scammate palestrarum luctarentur: quantis et qualibus præfati confessores Lisia pro tribunali sedente suppliciorum machinamentis torquerentur, quis referre sufficiat? Siquidem ligatis lacertis, et connexis surarum artubus in profunda pelagi flustra demersos, sed angelico fultos suffragio effera fluctuum ferocitas contingere non audens, illæsos littoribus restituit. Rursus truculentus præses, tam claro sanctorum tyronum triumpho confusus et confutatus, eosdem in clibanum plurimo sacramentorum fomite succensum, et diversis stipitum titionibus crepitantem truciter trudi præcepit. Ast illos velut salamandras, quas naturaliter torrentes prunarum globi assare vel cremate nequeunt nequaquam flagrantis camini incendia combusserunt: exin eculei tormento vexatos, et gabuli patibulo suspensos, insuper diris sagittarum ictibus obrutos, Angelicum protexit patrocinium: Ad ultimum decollandi sortiti sententiam, cum palma Virginitatis et triumpho martyrii agonizarunt.

XXXV. Nec meminisse pigeat inclyti militis Christi Chrisanti, quem pater ab Alexandria proficiscens Romæ gymnosophistis, et Rhethoribus traditum, cunctis liberalibus literarum studiis erudiri fecit. Erat enim, ut fertur, tam ardentis ingenii, et capacis memoriæ, ut quicquid lectitando et scrutando enixius rimaretur, velut visco glutinatum præpropere in præcordiis puerilibus lentesceret,

et intra sagacis animi conclave radicatum hæresceret. Igitur consummatis Grammaticorum studiis, et Philosophorum disciplinis, quæ 7 speciebus dirimuntur: Id est, Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometrica, Astronomia, cum ad sacratissimos Evangeliorum apices venisset, quantocius cuncta Stoicorum argumenta et Aristotelicas categorias, quæ X prædicamentorum generibus distinguuntur, dicto citius dispexit, dum solerter animadverteret, quantum cœlestis philosophiæ dogma mundi disciplinas, et mortalium commenta præstaret; cumque regenerantis gratiæ vulva conceptus, et fœtosis baptisterii partubus editus in venerandis Ecclesiæ cunabulis nutriretur, extemplo post rudimenta fidei, neophytus discipulus efficitur dogmatista præcipuus, dum Christum Dei filium nequaquam perfidorum discrimina pertimescens cunctis publica voce propalat. Quod genitor adfinium, et contubernalium relatione ubi comperit, eundem filium contra jura naturæ latibulis carceralibus artandum, et famis inedia macerandum includit. Alioquin et proscriptionem rerum et patrimonii jacturam insuper, et capitale discrimen perhorrescit, ne ab Imperatoribus locuples gazarum opulentia, cum vitæ detrimento funditus infiscaretur. Ergo cum animadverteret Christianos acerbitatem pœnarum libenter laturos jam non tormentorum supplicio, sed blandimentorum lenocinio, natum ad suos libitus flectere nititur, auferens illum de ergastulo squalente, olosericis et bombicinis indutum vestibus misit in triclinium, ubi pulcherrimæ Virgines pretiosis comptæ cycladibus delicatas defruti delitias, et sumptuosa ferculorum convivia præpararent, effrenatos lætitiæ cachinnos, et jocosos ludorum amplexus miscentes, ut in talibus blandimentis ferrea juvenis præcordia mollescerent. Sed vir Deo deditus nec mulsa epularum sagina superatur, nec formosa Virginum venustate a propositi rigore reflectitur, sed mollia puellarum labra, ut nociva viperarum venena declinat, parvi pendens Epithalamii elogium, in quo cantum est:

Mellea tunc roseis hærescunt labia labris.

Deinde quidam de contribulibus hortantur patrem, ut filius blandis connubii nexibus nodaretur, et illecebroso matrimonii lenocinio vinceretur; quatenus Daria Virgo Vestalis satis pulchra, et eleganti forma, gemmis auroque radians ad Chrisantum procaciter ingrederetur, ut militem Christi tam urbana verborum facundia, quam phalerata colli crepundia, ad thalami copulam inclinarent. Sed secus cessit quam rati sunt: Oritur namque inter eos satis prolixa sermonum concertatio, et reciproca sententiarum disputatio; eo quod Daria dialecticis artibus imbuta, et captiosis syllogismi conclusionibus instructa fuisse ferebatur: Ita duntaxat, ut disertissimi oratores tam sagax Virginis ingenium alterno experiri conflictu vererentur. Quid plura, tandem vir vitæ venerabilis non fraudis argumento, sed rationis documento in reciprocis conflictibus victoriæ palmam adeptus, eandem Dariam jam Catholicæ fidei Sacramenta credentem suscipiens, simulato hymenei commercio simul conversatur, donec ipsa salubris lavacri latice lustratur. Mox relictis dialecticorum disciplinis, quibus dudum in gymnasiis studio exercebatur, Canonicis Scripturis, et commentis spiritalibus instruitur, nec laterculo dinumerari, nec calculo computari ullatenus valet, quanta multitudo promiscui sexus illorum magisterio a fanatica delubrorum superstitione ad fidem Catholicam catervatim confluxerit. Hujus rei gratia beatus Chrysantus jubente Claudio Tribuno LXX militibus diverso pœnarum cruciatu torquendus traditur, nisi Amphitrioniadæ, id est, Herculis sacello Ethnicorum ritu thurificare consentiret, tunc milites pertinaciter refragantem udis, et crudis nervorum nexibus crudeliter vinciunt; ut in torrido solis caumate sensim siccantibus nervis vim stricturæ ferre nequiret, sed in puncto temporis dira vinculorum ligamina cœlesti nutu enodantur. Item in nodosi cippi claustrum viri Dei tibias et suras astringunt, statim rigentis cippi duritia, invisibili contrita potestate ad nihilum redigitur, sed milites magica putantes præstigia gestum, putentissimis illum perfundunt lotii odoribus quibus arbitrantur cuncta Chaldæorum et Hierophantarum

phantasmata, simulque ariolorum, et Marsorum machinas evanescere, sed fœtentis lotii lustramentum, in fragrantem vertitur ambrosiam, et in rosatum nectaris mutatur odorem. Tunc buculam imperant deglubere, ut recentis corii cruditate nuda martyris membra cingerentur, quatenus sub flagrantissimo solis ardore in viriditate birsæ truciter torreretur; sed Christi suffragio fretus expers periculi et sospes evasit. Mox ferreis catenarum nexibus collum cum lacertis et suris simul astringentes in atram ergastuli latebram projiciunt: sed perniciter stricta ligamina, ut stuparum putamina rumpuntur, et velut limpidissimo lanternæ lychno tenebrosa caligo fatiscit. Ad ultimum cum virgulis, et nodosis viminibus cruenta carnificum sævitia cœderetur, sceptrinæ virgæ, quæ prius nodosa duritia rigebant, pluma molliores, et papyro effectæ sunt leviores. Hæc tanta prodigia cernens Claudius Tribunus obstupuit, et corde compunctus cum LXX militibus et omni familia, et vernacula clientela, una cum parasitis, et sodalibus credidit Dei filium salvantem sæcula Christum. Et statim omnes Baptismatis unda regenerati, purpureas Paradisi coronas fuso fœliciter cruore capessunt; quorum sancta cadavera in cuniculo subterraneo pariter humata quiescunt, in supremo examine surrectura in gloriam. His ad cœlum migrantibus superstites Chrisantus, et Daria reciprocis cruciatibus singillatim artabantur. Ille in latebrosum lautumiæ latibulum, ubi cloacarum cuniculi putores stercorum ingesserunt, ferro constrictus mittitur. Sed putor, et caligo luce serena, et odoramentis fugantur nectareis: ista ad prostibula scortorum, et meretricum contubernia truditur, quo leo de clatris amphitheatri, ad tutelam sacratæ Virginis Dei nutu dirigitur, ut si quis petulcus incæstator, et lascivus scortator vagabundus gestibus lupanar ingredi maluisset, ferinis rictibus suggillaretur. Sed de congesta virtutum copia interdum efficitur verborum inopia. Nam ingenti miraculorum mole victus, brevitatis compendio plura prætereo. Post hæc decreto Numeriani Augusti pariter in una crypta mar-

tyrizantes occubuerunt, in consortio sanctorum simul percepturi præmia meritorum, sicut simul participes extiterunt tormentorum.

XXXVI. Porro Virginalem Juliani martyris gloriam sub clandestino taciturnitatis latibulo delitescere non patiar, qui temporibus Diocletiani, et Maximiani nobili prosapia oriundus fuit; quem cum parentes in primævo pueritiæ rudimento florentem, tam Dialecticæ artis compotem, quam Rhetoricæ artis participem fecissent, pædagogis quoque et didascolis traditum multimodis philosophorum disciplinis imbuissent, et jam in tenero pubertatis rudimento adultum parentes animadverterent, eumque amatorem Catholicæ fidei, sacrisque Ecclesiæ liminibus adhærentem, necnon ergastula confessorum crebro frequentantem comperissent, pertimescebant magnopere, ne si unicum pignus ob religionis prærogativam, et sanctæ conversationis habitum ab illorum stirpe privaretur, ipsi, ut ait Patriarcha lachrymabilem depromens querimoniam, canos suos cum dolore ducentes ad inferos, optatæ generationis hæredibus et futuris nepotum nepotibus funditus fraudarentur. Idcirco puberem subnixis precibus et inauditis blandimentorum hortamentis flectere nitebantur, ut ad thalami tedas, et copulæ consortium ferreos juvenculi affectus, imo adamante duriores, inclinarent. Ad argumentum etiam hortandæ suasionis Apostolicis utuntur oraculis, quibus ait, *Volo juvenes nubere, patres-familias esse, filios procreare, nullam dantes occasionem maligno*, quibus ita respondisse scribitur: Nec voluntatis, nec ætatis est tempus, ut faciam quæ hortamini. Item cum perseverarent pertinaciter in precibus, ait, Nec promittendi mihi est facultas, nec negandi potestas; quod hortamini Dei mei potestati committo, &c. unius tamen hebdomadis inducias a parentibus poposcit, ut nutum supernæ majestatis argumentis evidentibus experiretur; qua peracta intercapedine somno sopitus, et sopore depressus, vidit Christum in oromate dixisse: Exurge, ne timeas nec suasiones verborum, vel voluntatem parentum horrescas; accipies enim conjugem,

quæ te non polluendo a me separet, sed per te virgo perseveret et infra, multi juvenes, et virgines per vestram doctrinam, vel vitam ad cœlestem ascensuri sunt exercitum. Suscipitur igitur de thalamo beata virgo vocabuli præsagio Basilissa, hoc est, regina formosa frontis effigie, sed formosior cordis castitate. Venusta inquam liniamentis membratim corporalibus, sed plus venusta suatim, cycladibus compta spiritualibus. O quanta caterva credentium in utroque sexu fœtidas facinorum cloacas calcitrans, et putida vitiorum volutabra abominans, illorum magisterio ad fidem Catholicam conversa, cum martyrii tropheo triumphans agonizavit. - Siquidem plura Monachorum ergasteria in celeberrimo Alexandriæ municipio, quæ est metropolis Ægypti, opitulante Christo construxere: In quibus militum Christi, circiter X millia sub districto Juliani regimine conversantia, et nequaquam a sanctæ Religionis tramite, per obliquos anfractus dextra levaque declinantia regulariter vixerunt. Basilissa vero Deo dicata, bis quingentenos sanctæ messis manipulos Evangelicæ prædicationis falce metens in area tortoris triturandos, et horreis cœlestibus condendos invexit. Postremo cum effera persecutorum rabies in sacrosanctos Ecclesiæ tyrones feralibus edictis, et ferocibus tormentorum cruciatibus truciter ingruens grassaretur, et Catholicæ fidei propugnaculum sæcularis argumenti balista quassatum atrocisque machinæ arietibus subrutum funditus evertere moliretur; Quis ubertim augusto styli textu effari valeat, quanta idem Julianus cum cæteris commanipularibus, et ejusdem propositi sodalibus martyrizando perpessus est Marciano præside in alto tribunalis culmine, vel theatri pulpito concionante, nodosis fustibus et cruentis mastigiis, sine respectu pietatis flagellatus a cultura Christi flecti nequivit; quinimo pupillam percussoris evulsam, qui sibi crudeliter flagrorum vibices irrogabat, quamvis ut magus putenti lotio humectaretur, incolumem restituit. Insuper nefandas simulacrorum effigies plusquam quingentas, quibus Pontifices delubrorum libamina litantes bacchantum ritu

thurificabant, ad solum diruit, quassavit, evertit. Item Julianus cum juvenculo filio præsidis ut ephebo hircitalio, qui neophytus, et nuper ad fidem conversus fuerat, in fundum ergastuli profundum retrusus, ubi fœtida damnatorum cadavera diuturno temporis intervallo horrida vermium examina ebulliebant, squaloris nauseam perpetitur, sed versa vice pietas divina, quæ suorum semper reminiscitur militum pro fœtenti sterquilinio, olfactum ambrosiæ, et nectaris fragrantiam carceris illuviem et latebras tolerantibus cum luce limpida clementer contulit. Hæc tanta prodigia milites ad excubias confessorum deputati cernentes spreta phanaticæ superstitionis cultura orthodoxorum phalangibus adglomerantur. Interea defuncti cadaver prolixis fasciarum ambagibus connexum nondum in sarcophagi theca humatum flagitante præside, fusis ad polum precibus suscitavit. Qui omnem istinc eundi tragœdiam, et illinc redeundi clementiam attonitis spectatoribus resurgens de tartari profundo patefecit. Igitur urgente Imperatorum decreto sancti Martyres in Circi spectaculo ter denis cuparum gremiis includuntur, quæ intrinsecus atræ picis massa, et bituminis fomite sulphurisque fœtore farciuntur, et extrinsecus suppositis crepitantis rogi torribus, et sarmentorum faculis conflagrantibus succenduntur. In tantum ut flammantis pyræ cacumina minacem obelisci proceritatem, et rotundum sphæræ apicem triginta cubitis in conum præcellerent. Sed tamen de torrente incendio superna potestate compresso triumphales viri, velut obrizum rutilans, spectante Circi caterva in publicum processere. Exin reciproca tortoris nefandi ferocitas, quæ semper insontum pœnis pascitur, et fuso sanguine saginatur, athletis, et agonothetis Christi macta martyrii merita cumulavit. Dum liciis olei de liquore delibutis digitorum articulos, et palmarum pollices obvolverent, simulque pedum alloces truciter adnecterent; sed liciorum filis flamma combustis athletas Dei, in scammate mundi ritu palestrico agonizantes a fumigabundis flammarum globis immunes divina tutela protexit. Verum

hac confessorum Christi victoria confutatus in amphitheatrum sanctos ferreis collariis connexos cruentus carnifex imperat duci, quatenus patefactis cavernarum clustellis, et apertis clatrorum obstaculis ursorum gingivis carperentur et leonum rictibus roderentur. Sic stolida præsidis præcordia Deoque invisa spes pascebat inanis, dum furibunda ferarum rabies, et gulosa beluarum ingluvies Cœlesti nutu compressa oblatam prædam lurcare non audens: hiulcas faucium gurguliones oppilavit, ut Poeta de Propheta dicit:

Et didicere truces prædam servare leones.

Ad ultimum beatus Julianus cum cæteris commilitonibus stricta machera crudeliter percussus et rubicundo cruoris rivo perfusus fœliciter occubuit; ad quorum venerabiles sarcophagos cum decem Leprosi, quos dira cutis callositas elephantino tabo deturpans, non particulatim, sed membratim maculaverat, venissent; illico, secundæ nativitatis gratia in baptisterio regenerati qui in sabanis, et sindonibus bajulabantur ægroti, sanctorum meritis sospites et voti compotes salubriter abscedunt.

XXXVII. Amos primus Nitriæ famosus accola, qui cum a parentibus invitus ad nuptiarum commercia cogeretur, et tamen invitus nequaquam pudicitiæ palma privaretur, magis magisque invisi oblatam Matrimonii sortem, ac si squallentis cœni contagia vel venenatum aspidis morsum refragabatur. Hic ergo Amos generosa prosapia oriundus fuit, qui præpollenti gazarum affluentia, et sumptuosa patrimonii opulentia, apud Ægyptum celebris habebatur. Hujus ergo parentes amantissimam sobolem cum adultam, et jam pubescentem in annis juvenilibus deprehenderent, quasi secuturæ posteritati consulentes, ad nuptiales Thalami copulas, licet magnopere refragantem, invitant: Quorum obstinatam importunitatem cum refutando frustrari non posset, simulata Matrimonii cohibentia, invitus annulo subarratam sortitur virgunculam, quam in abstruso Thalami cubiculo clandestinis verborum hortamentis ad pudicitiæ præmia persuadet; cujus pre-

cibus, et monitis obsecundans, ad summum Virginitatis fastigium anhelat; qui prolixa temporum intercapedine, pariter in castimonia Deo tantum teste vixisse feruntur, et in rigido sanctæ conversationis proposito cum virtutum incrementis usquequaque prosperabantur; sub quorum magisterio, ad Christi fidem, et contemptum mundi numerosa utriusque sexus caterva confluxit, cumque secundis meritorum successibus in practica pollesceret, horrentem heremi vastitatem adgressus Theoricam anachoreseos exercuit vitam, infinitis a vero remuneratore virtutum prodigiis donatur. Nam quidam juvenculus rabidi molossi rictibus, in vesaniam versus, strictus cathenarum nexibus, ad eum deductus, actutum incolumitate pristina donatus est. Sed ea conditione prius interposita, ut pauperculæ direpta et depeculata mulierculæ redderentur. At illi stropham in abdito perpetratam Prophetica virtute propalatam, cognoscentes ea, quæ fraude abegerant, sponte restituunt. Sed et illud strictim, et summatim commemorandum, quod duo quidam dolium se viro Dei delaturos sposponderunt, e quibus alter, dum pollicita fefellisset, abeuntem gibbum amisit camelum: alius promissa complens, asello sospite perfruitur. Quanta vero sit pudicitiæ virtus, ex hoc manifestius liquebit, quod vir Dei dum Nilotica gurgitis fluenta transire satageret, et spoliare se melote et amiculis erubesceret, ne pudibunda corporis nuditas et indecens obscœnitas castos offenderet obtutus, extemplo in citeriorem alvei marginem divina virtute translatus legitur; et ne hoc incredibile videatur, memento qualiter Ababuc discifer messorum fercula e Judæa ad Chaldæos Angelico fretus officio, in puncto temporis perniciter detulerit, et in leonum lacu rudentium per tanta terrarum intervalla, famelicum Dei Prophetam affatim paverit, et ubertim saginaverit. Hujus itaque Amos spiritum Antonius heremita, cum carnalis ergastuli vinculis enodaretur, a cœlestis militiæ manipulo astriferis inferri cœlorum agminibus conspexit.

XXXVIII. Tempore scelestissimi Juliani, qui ab Ec-

clesiastico clericatus gradu discedens, et a recto Religionis tramite errabundis anfractibus exorbitans, ritu gentilium lugubriter apostare cæperat, fuit quidam apud Thebaidam vitæ venerabilis, Apollonius nomine, qui anno ætatis quinto decimo vastæ solitudinis secreta penetrans et mortalium contubernia subterfugiens delituisse fertur haud procul a veterrimo delubro, in quo redemptor noster ingressus, quem nefanda Antipatri proles insectabatur, omnes simulacrorum toraciclas ad solum cernuas diruit, secundum præsagum Esaiæ vaticinium: *Ecce Dominus sedet super nubem levem, et veniet in Ægyptum, et commovebuntur manufacta Egyptiorum a facie ejus, et cadent in terram.* Nubes inquit levis, castissimum videlicet Mariæ virginis gremium, humanæ corruptionis spurcitiis, et virili complexu carens, præfigurat. Denique præfatus Dei famulus octonis temporum lustris, hoc est, quaterdenis annorum curriculis horrorem deserti non lassabundis, sed indefessis viribus tolerans, quingentorum circiter monachorum archimandrita et rector extiterat, qui ob præclaram virginitatis gloriam multis miraclorum signis et prodigiis coruscans centies diurnis, et totidem nocturnis horarum spatiis Deum interpellans genua curvo poplite flexisse scribitur, cujus colobium cum de stuppæ stamine, vel potius putamine, sine pompulenta pannicularum varietate ordiretur, sindonis peplum ex tereti filorum glomere fusoque netum radiis stridentibus et pectine pulsante texebatur, quæ longiuscule illo in desertis delitescente, per tot temporum volumina penitus nunquam vetustate extricabantur, cujus alimonia imo parsimonia tam frugalis fuisse ferebatur, ut potissimum viridibus herbarum fasciculis, et recentibus hortorum holusculis sic vesceretur, quasi condito culinæ pulmentario potiretur, cum tamen cocturam aut assaturam alimentorum in focularibus præparatam ad edulium refutaret. Hic aliquando cum Julianus qui tyrannidem et apostasiam pariter arripuit, non modo in clericali gradu constitutos, sed etiam monachica professione fungentes ad militiæ cingulum cogeret, a centurione in ergastuli latibulum

truditur, sed intempestæ noctis conticinio angelus limpidissimo lucis radio resplendens tremebundis custodibus claustra carceris reserans, virum Dei de latebrosis lautumiæ squaloribus eripuit. Quadam die Apollonius, cum iter carperet, gentilium turmas circumquaque cum simulacro debacchantes orationum vinculis quasi radicitus fixas sub divo et torrido solis caumate immobiles manere fecit, ne usquam aut aliorsum ulterius progredi valentes. Sed cum comperissent rem per virum Dei gestam, ilico missis legatoriis sposponderunt, si eis facultas abeundi daretur, omnibus spretis cæremoniarum culturis, se fidem catholicam credituros, et frivolam simulacri effigiem in frusta fracturos, aut in favillam aut cinerem crematuros, quod ita gestum rerum probavit eventus. Lis aliquando propemodum satis cruenta inter duo populosa credentium et incredulorum prædia gerebatur, fortuito casu contigit, ut præfatus vir Dei armatas peltarum testudine catervas jam jamque strictis mucronibus alternatim se jugulaturas offendisset, qui cum verbis pacificis confusam utriusque vulgi simultatem magnopere mitigare niteretur, et exortam furentis cunei crudelitatem sedare tentaret, quidam bellicosus incentor, et fautor certaminis ac crudescentis signifer duelli fertur bacchanti et furibundo strepitu restitisse, dicens se spreta pace sequestra leto tenus pugnaturum; tunc sanctus optata, inquit, tibi verbis fortuna contingat. Cæteris enim violati fœderis clasma concorditer reconciliantibus, solus ultricem cruentæ mortis vindictam exsolves. Insuper nefandum cadaver nequaquam, ut cæteros mortales, sepulchri sarcophagus receptet, sed volucrum rostris laceratus, et bestiarum rictibus corrosus communi sepultura carebis. Ita vero cruenta fors evenit, ut Propheticus sermo prædixit. Tempore quodam, cum sacrosancta paschalis solennitas intra speleum celebraretur, et plures ad viri Dei speluncam velut examen ad alvearium pro festivitate frequentanda certatim glomerarentur, qua peracta solitæ frugalitatis dapibus saginantur, id est, siccis et pauculis panum crustulis, et sale aspersis holerum

fasciculis, tum fusis ad polum precibus Dei patrocinium fideliter implorat, et dicto citius pro foribus vestibuli tantas delitiarum affluentias gerulis quos nunquam noverant gestantibus solita pietate Christus famelicis suis tam ubertim contulit, ut usque ad pentecosten, qui septenis hebdomadarum curriculis calculatur sicut Jubileus septenis annorum laterculis supputatur, divinitus allata epularum stipe quotidie affatim pascerentur. Quod autem cœlestis munificentiæ stipendium potius, quam humanæ liberalitatis xenium fuerit, ex hoc certissimis experimentis colligitur, quod fructuosum eulogiæ munusculum ignotis allatum parasitis, Tempore præpostero, id est, vernali, non autumnali, divinitus impendebatur, hoc est, mala punica, quæ et mala granata nuncupantur, cum palmeti dactylis, quos nicolaos vocant, favos, uvas, et palatas, id est, caricarum massas, cum noverimus vinearum antes, et palmitum propagines vere quidem frondescere et florescere, sed autumno racemis turgentibus, et botris flavescentibus mitescere ac maturescere: contigit aliquando dum calamitosa fames attrocitate in promiscuum Ægypti vulgus crudeliter grassaretur, plures ad eum catervatim stipis gratia confluxisse. Ast ille tres sportulas crustulis et tortellis refertas, unius diei tantum intervallo fratribus victus alimoniam præbituras, fertili benedictione fœcundans famelicis vulgi turmis, exhibuit, quæ quatuor mensibus cum panis copia plebis inopiam refocillantes ab imminentis famis inedia et discrimine defendunt; hoc idem de farris simila et polline, simulque crassa olei pinguedine fecisse memoratur. In priori quidem miraculo corbes, et fiscellos imitatur Evangelicos. In secundo lechithum olei, et pugillum farinæ ab Helia Propheta fœcundæ benedictionis ubertate refertos æquiparat.

XL. Expletis igitur licet summatim masculini sexus exemplis, qui nequaquam nutabundo integritatis fundamento castæ conversationis structuram sustentabant, ad inclytas itidem secundi sexus personas, quæ in sanctæ Virginitatis perseverantia inflexibili mentis rigore usque-

quaque duruerunt verborum gressibus gradatim spaciantes, ab eisdem pulcherrimos pudicitiæ flores fœliciter carpere contendamus. Quatenus æternæ beatitudinis coronam illo clementer adminiculum patrocinii præstante, qui virgo ex virginis alvo nascitur, et protoplasti piacula expiavit, et totius mundi statum profligatis tenebrarum principibus beavit, inextricabili plectro plumemus, et quemadmodum pridem ex utroque testamentorum tenore principalis tanti sexus exempla castitati congruentia congessimus, cui potissimum præ cæteris virtutum charismatibus virginale propositum superni atria paradisi et cœlestis regni vestibula patefecit, eodem modo in fœminini sexus prosapia, sicut infra experimentis adstipulabimur, uberrima pudicitiæ documenta solerter enucleare nitamur.

En ut supra retulimus beata Maria, virgo perpetua, hortus conclusus, fons signatus, virgula radicis: Gerula floris, aurora solis, nurus patris, genetrix et germana filii simulque sponsa ac fœlix vernacula, sanctarum socrus animarum, supernorum regina civium, columba inter LX. reginas et bis quadragenas pellices, propter perenne puritatis privilegium, obsidem sæculi, monarcham mundi, Rectorem poli, redemptorem soli, archangelo pronunciante, Paracleto obumbrante, præcordiis tripudiantibus, fœliciter suscipere meruit. Verum mihi de Mariæ perpetua virginitate, quæ ante sacri sermonis receptaculum virgo favorabilis extitit, et post cœlestis puerperii præconium virgo favorabilior permansit, sollicite scribenti repente ad memoriam rediit, Quomodo Cecilia virgo sacratissima indulta jugalitatis consortia, ac pacta proci sponsalia obtentu castitatis refutans, velut spurca latrinarum purgamenta laudabili spiritus fervore contempserit, dispexerit, respuerit, quæ licet organica bis quinquagenis et ter quinis sonorum vocibus concreparet harmonia, ac si letiferos syrenarum concentus cum inexpertos quosque ad vitæ pericula pellexerint, sub prætextu integritatis surdis auribus auscultabat. Quamobrem procum proprium, et futurum, si virginitatis fortuna pateretur, levirum, a superstitiosa de-

lubrorum cultura convertens, Baptismatis fonte renatos visibiliter angelicis perfrui conspectibus fecit, quibus cœlicola ab astris destinatus candidis ac purpureis contexta serta floribus obtulit, istas inquiens coronas immaculato et mundo corpore custodite, quia de Paradiso Dei eas ad vos attuli.

XLI. Sed et celeberrimus virginis Agathæ rumor ea tempestate longiuscule crebrescens, qua Diocletianus imperator augustæ potestatis monarchiam gubernans, truculenta tormentorum edicta orthodoxæ fidei cultoribus irrogabat, totam Trinacriæ provinciam penetravit, cujus integritatis castimoniam nec membrorum crudelis dilaceratio compescere, nec lictorum atrox vexatio præpedire, nec acra testularum fragmina infringere vel torrida carbonum incendia ullatenus vincere valuerunt. Quin potius ut Adamantinus scopulus contra illata carnificum tormenta ferro fortior induruit; cujus rei documenta, et non fictæ veritatis inditia siculus indigena et Cathenensis oppidi municeps concorditer astipulantur. Qui cum Ethnæ montis incendia favillis late scintillantibus bullirent, sulphureisque flammarum globis fervida torrentium flumina in præceps currentia crepitarent, sacram sarcophagi tumbam qua virginale corpusculum claudebatur, quasi turris obstaculum, et muri propugnaculum ruituris ignium imbribus opposuerunt, et mox horrendos focorum ardores obvia quæque crematuros, et liquefactas scopulorum congeries voraturos dicto citius cum virginis suffragio sopierunt.

XLII. Mihi quoque operæpretium videtur, ut sanctæ Agathæ rumores castissimæ virginis Luciæ præconia subsequantur, quas præceptor et pædagogus noster Gregorius in canone quotidiano, quando missarum solennia celebrantur, pariter copulasse cognoscitur, hoc modo in catalogo martyrum ponens, Fœlicitate, Anastasia, Agatha, Lucia, quatenus nequaquam literarum serie sequestrentur quæ contribuli populo apud Siciliam genitæ simul in cœlesti gloria gratulantur. Etenim sicut Cathenense municipium præ cæteris Trinacriæ urbibus Agathæ mar-

tyrio fœliciter coronatur. Ita famosissimæ Christi tyrunculæ Luciæ prærogativa Syracusæ oppidum Siciliæ prosperis successibus sublimatur: Quæ genetricem prolixa valetudine fatigatam et meritis Agathæ a rivo cruoris curatam cum alternatim confabularentur hujuscemodi precibus interpellans. Per ipsam, inquit, te deprecor, quæ te salvavit, ne tu mihi sponsum nomines, nec de mea posteritate fructum mortalitatis inquiras, sed omnia quæ mihi eunti ad corruptionis meæ authorem hominem moriturum eras datura da mihi eunti ad integritatis meæ authorum Dominum nostrum Jesum Christum: Matre igitur consentiente, fit rerum repentina distractio, arcarum clustella reserantur, mancorum marsupia replentur; sponsalia erogantur crepundia, et cœli comparantur triclinia; ac dum carnale stirpatur patrimonium, spirituale exercetur mercimonium. Verum pro hujusmodi negotio, sponsus iracundiæ facibus inflammatur. Pascasius consul tribunica potestate fretus, acri angore afficitur, eo quod Christi tyruncula, nec sermonum severitate castigata, nec lenonum fallaci lenocinio tradita a rigido virginitatis proposito penitus inflecti valuit, Quamvis testibus constrictam ad detestabile prostibulum, et invisum lupanar scortorum trahere vel trudere niterentur. Sed sanctam, ab omni magorum machina illæsam et aruspicum superstitione incontaminatam Christi tutela protexit. Postremo furibundus consul flammivomis assandam torribus tradidit: Ita ut atræ picis offulas et resinæ fomentum cum scintillante oleo rogorum incendia cumularentur. Sed hæc divinæ potestatis imbribus sopita dicto citius tabuerunt: Igitur beata Lucia virgo salvo pudoris signaculo et consummato vitæ curriculo gloriosum martyrii triumphum meruit, Dum mucrone confossa maluit purpureum sanguinem fundere, quam pretiosam pudicitiam perdere. Nec tamen cruentus carnifex obeuntem virginem gratulabundus conspexit, sed catenarum nexibus constrictus et ab omni Trinacria ut barbarus prædo vel crudelis archipirata spretus est, qui cum ad urbem Romuli rigidis collaribus prægravatus, duceretur, a Romano

senatu capitalem sortitus sententiam, lugubre præbuit spectaculum.

XLIII. Denique Justina justitiæ vernacula, ab orthodoxis non contemnenda virgo, cum Deocletianus Imperii sceptris infœliciter fungeretur, quanta vel qualia apud Antiochiam pro virginitate servanda pertulerit, quis mediocri, fretus ingenio expedire se posse glorietur? ni cuncta signorum et prodigiorum gesta, quæ literarum apicibus inserta leguntur diligenter didicerit: Quam neque procus ab integritatis arce detrudere, nec magica maleficorum, necromantia ullatenus vincere valuit. Sed omnis præstigiarum scæna, quam callido phantasmate falsi nebulones schematizarunt, ut fumus evanescens disparuit, ut cera liquescens emarcuit, ut umbra fatiscens dicto citius dissolvebatur. Hanc inquam cum Cyprianus, qui per idem tempus aruspicum celeberrimus et post Soroastrem et Simonem magorum præstantissimus fuisse memoratur, adhibitis leviathan argumentis strophosisque deceptionum muscipulis ad thalami copulam et maritale consortium flectere nequiret, ilico per castissimam Justinæ virginitatem, qua omnes rerum contrariarum machinas exterminans eliminaverat, invictum Christi tropheum et in eluctabile bravium, licet paganus prudentur intellexit: Ita prorsus, ut actutum Ecclesiastico exorcismo catechizatus et parturientis gratiæ vulva in baptisterio regeneratus: Ubi bis seni vel bis terni gradus collocantur, catholicorum cœtibus adsccisceretur, quatenus qui magorum molimina funditus everteret et medulitus amitteret, versa vice supernorum sacramenta cœlitus cognosceret et efficeretur impavidus prædicator, qui fuit pervicax fidei refragator, sicque per septenos Ecclesiæ gradus paulatim proficiens ad summum pontificatus apicem fœliciter perveniret. Justina vero non solum integritatis gloria fine tenus favorabiliter prædita permansit: Verumetiam ad capessendam passionis palmam adamante durior diversis tormentorum cruciatibus macerata non cessit, quia invictæ mentis fundamina nequaquam arenosis sablonum glareis ultro citroque nutabundis sub-

diderat, sed editam aulæ structuram, ut ille sapiens quem Evangelicum describit oraculum, robustissimæ petræ imposuit, quæ dum crudis nervorum flagris truciter cæderetur et crebris palmarum contunsionibus exalaparetur, tandem in sartaginem ferream sevo et pice crepitantem, ut in tanto tormento tenerrima virgo torreretur, scandere jussa est. Sed Christus clementia sua solita, qua mediocribus consulens et contritis corde ultro miserescit, flammantis foci potestatem compressit, ad inclytam nominis sui gloriam virgineos artus ab ingruenti sartaginis exitio potenter protexit. Postremo Claudio Cæsare ultroneos Dei martyres ergastuli squalloribus cruciante et edictis crudelibus ad delubrorum ceremonias cogente sententiam decollationis accipiens una cum Cypriano non jam necromantia freto, sed pontificatu prædito, sacrosancto cruoris ostro purpurescit.

XLIV. Quid vero beatam Eugeniam loquar perennis pudicitiæ sertis coronatam et floridæ virginitatis vexillo armatam, quæ cum literis liberalibus imbuta, Omnes philosophorum syllogismos et Epicuri sectas atque Aristotelis argumenta, simulque quinquennem Stoicorum taciturnitatem perfecte juxta sophismatum disciplinas didicisset, a Philippo patre interpellata, et a proco generosis orto natalibus ad nuptias petita, ob potiorem virginitatis gloriam, ut spurca sterquilinia sprevit, ut projecta peripsema contempsit, ut cacabatum furvæ fuliginis atramentum exhorruit, et ad maternum sanctæ Ecclesiæ gremium spreto basternæ vehiculo, et relictis parasitorum pedissequis, geminis tantum comitata spadonibus perrexit. Ibique baptismatis sacramentum perceptura, ac cœnobialis militiæ tyrocinium, non muliebriter quesitura, rasis cincinorum criniculis sub tonsura masculini sexus contra jura naturæ sanctorum cœtibus adgregatur, et militonum Christi catervis sine castitatis cicatrice salvo pudoris signaculo adsciscitur. Quam cum omnis parentelæ pia propinquitas et familiaris clientelæ domestica sollicitudo fortuitis ademptam casibus arbitraretur, et velut Proserpinam (ut

Poetarum figmenta ferunt a Plutone raptam) lacrimosis singultibus lugubriter lamentaretur, statim a pithonibus et aruspicibus vana falsitatis deliramenta garrientibus, qui sibi præ cæteris mortalibus frustra latentium rerum peritiam adplaudunt, stolida consulta poposcit. Verum illis frivola scrupulum moventia confingentibus, quæ Prophetica veritate veraciter carerent, solita Salvatoris clementia municipium in monte positum et lichnum sub modio coruscantem, clam diutius delitescere non patitur, dum sævo infamis calumniæ improperio latentis pudicitiæ præconium propalatur. Quamvis auctor integritatis virginale munus clanculis occultare latebris deliberaret, et divinæ duntaxat majestatis notitiæ, cui abdita secretorum arcana produntur, cognitum fore satageret. Nam cum eidem Eugeniæ falsum prostibuli stuprum et lupanaris incesti piaculum Melantia virgo nominis præsagio traducta, matronalis pudicitiæ obliviscens, quam lascivæ obscœnitatis ludibria carnisque incentiva illecebrosis stimulis agitabant, pellaciter impingere moliretur, velut ferrato apologeticæ defensionis clypeo retundens strophosæ accusationis catapultas de falsitatis faretra prolatas in ipsos, a quibus diriguntur, retorsit; quod textus libelli Eugeniæ uberius explanat, quemadmodum antiquitus Susannam, cum fabricatores falsitatum potius quam Presbyteri populorum, quos adulterinæ titillationis calcar incesti crimine cruentabat, dissona sermonum procacitate fallaciter insimulare machinarentur, densis dirisque lapidum imbribus obruti crudele mortis spectaculum præbuerunt; ut merito Psalmographi sententia de utrarumque prosperis vitæ successibus historialiter quadrare et congruere videatur; quamvis de redemptore secundum anagogen vaticinata credatur: *Insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi;* et quasi pro hac calumniarum contumelia, quam insontes a fallacibus tolerant, apta vicissitudo sequatur, Psalmista ita promulgante: *Credo videre bona Domini in terra viventium.*

XLV. Sed operæ pretium videtur, ut gloriosum illustris

Agnæ exemplar cœlibes integritatis æmulatores et carnalis spurcitiæ contemptores minime lateat. Quinimo ejusdem virginalis propositi participibus et castæ sodalitatis consortibus innotescat, quæ pro integritate servanda, omnem ornamentorum gloriam a Proco præfecti filio oblatam, quatenus oblata impetraret connubia, ut lurida fœtentis cloacæ volutabra contemnens hujuscemodi responsa reddidisse fertur: Discede a me fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis, quia jam ab alio amatore præventa sum, qui me annulo fidei suæ subarravit, circumdedit me vernantibus atque coruscantibus gemmis, induit me cyclade auro texta, cujus pater fœminam nescit, cujus mater Virgo est, cui Angeli serviunt, cujus pulchritudinem Sol et Luna mirantur. Et licet hujus rei gratia ad invisum prostibuli lupanar, ubi scortorum detestanda obscœnitas bacchatur et frontosa mœcharum impudentia turpiter stupratur, ad infame dedecus natalium propriis exuta vestibus truderetur: Tamen corusco immensi luminis splendore vallata Angelicis fruitur conspectibus et peplis donatur dominicis: O quanta est furibundæ libidinis ferocitas, et e diverso quanta est reconciliati pudoris pietas! Nam cum præfatus obscœnitatis amator flammis carnalibus succensus, lupanar cum sodalibus scelerem aggrederetur, ut Virgini sacratissimæ spurca linocinii ludibria labris procacibus irrogaret, cœlestis iræ mucrone perniciter perculsus occubuit, et veluti Oza arcam testamenti, ubi virga Pontificalis, quæ fronduerat, et urna aurea cœlesti munere referta simulque tabulæ Decalogi literis sulcatæ, recondebantur, prophanis manibus contingere non metuens, ilico immaturæ mortis vindictam exsolvit. Sed rursus ad potiorem Dei gloriam, et insultatores Catholicæ fidei, qui cogitaverunt consilium, quod non potuerunt stabilire, balbis buccarum labellis obmutescerent et porcinus paganorum strepitus contra immunem Ecclesiæ castitatem sæviens spumosis dentibus acriter grunnire desisteret, eundem rediviva sospitate subnixum de inferni voragine reduxit ad lumina vitæ, et mox roseo

purpurei cruoris rubore perfusa, immaculatam Virginitatis victimam Christo offerens martyrizavit; cujus tumba in cœmiterio posita gravissimam Constantinæ Virginis valetudinem, cujus mentionem infra caraxabimus, velut cœlesti medicamine fotam incolumitati pristinæ restituit.

XLVI. Necnon etiam gloriosas illustrium puellarum personas, Teclæ et Eulaliæ ad formam virginalis materiæ congruentes præterire incommodum duxi; quarum Tecla devota Christi virguncula, cum desponsata primo pubesceret ævo et castis pudicitiæ moribus nondum lavacri baptisterio renata adolesceret. Audita egregii dogmatistæ doctrina de integritatis dono disserentis, nec maternis coacta blandimentis, nec Proci compulsa precibus, ad thori contubernia, et nuptialia triclinia inclinatur, quæ ante theatrales spectaculi clatros cruentis carnificum manibus adlata, ut pudicitiæ præmio privaretur enixe nitentibus, in disrupta tamen castitatis crepundia, et pretiosam Virginitatis stolam inter severos leonum rugitus, et feroces ursinæ rapacitatis rictus Christo patrocinium præstante inviolabilem conservavit. Sed et crepitantes enormium rogorum torres et semiustas pyrarum faculas cœlestis clementiæ fontibus restinctas incolumis ac sospes fœliciter evasit. Eulalia vero duplici prædita triumpho, et gemino ornata tropheo cursum consummatura et fidem servatura cœlesti inscribitur albo. Nam post rumigerulæ Virginitatis gloriam, qua carnalis cloacæ spurcitias exhorruit, et nuptialis copulæ contubernia sprevit, ad gloriosam martyrii palmam fœliciter pervenit.

XLVII. Porro Scholastica ac Christina simulque Dorothea apud Cæsariam oriunda in provincia Cappadociæ, licet dispari sæculorum serie sequestrarentur, pari tamen integritatis tiara a Christo coronabantur. Quarum prima sub confessionis titulo, licet cruentæ passionis occasio defuisset, in consortio Catholicorum laudabiliter degebat, et in tam præcelso puritatis fastigio fulminavit, ut cum unicus germanus, quem subnixis precibus unius noctis intercapedinem opportune poposcerat, obtemperare per-

tinaciter reluctaretur, statim profusis lachrymarum fontibus serenitatem ætheris in procellarum turbines commutans et tonitrua fragore horrisono orbem trementem terrentia concitans, simulque igniferas fulminum coruscationes eliciens; mirum mundo spectaculum exhibuit; secunda autem in tantum divinæ charitatis faculis accensa, etiam antequam baptismi rudimenta susciperet, fuisse memoratur, ut statim ab undecimo ætatis anno, phanaticæ superstitionis contemptrix et supernorum decretorum cultrix extitisse narretur, cujus pater in palatio magistri militum officio fungens, cum eandem sobolem suam liberalibus sophismatum disciplinis imbueret, turrem eidem minaci proceritate in edito porrectam et forti lituræ compage constructam eidem erexit. In qua cum bis senis puellis juxta ritum indigitamentorum thymiam a diis ut adoleret et holocausta thurificaret, a patre culturis delubrorum dedito inconsulte cogeretur; sed cum se ab unica filia merito spretum comperisset, et deauratas simulachrorum effigies Jovis scilicet et Apollinis, simulque Veneris stuprorum amatricis minutatim in frusta confractas animadverteret, ilico diversa tormentorum genera eandem filiam vexaturus, cruentus carnifex et truculentus parricida potius, quam pius pater crudeliter machinatur. Veruntamen mens Deo dedita, nec olidos ergastulorum squalores horrescit, nec scopulum collo connexum, et marinis gurgitibus immersum pavescit, nec sudibus crudeliter tenerrima membra cædentibus mollescit, nec venusti capitis deformatio, quamvis flava cæsaries raderetur et per publicum decalvata traheretur, statum cordis inclinat. Nec torrida fornacis incendia Chaldaici regnatoris machinas æquiparantia obstupuit, nec venenatos aspidum rictus quas marsi incantationum carminibus irritabant, pavefacta puellula pertimescit; imo hæc omnia Christo patrocinium præstante salvo pudoris thesauro fœliciter superavit. Postremo geminis spicularum vulneribus sauciata et purpureo perfusa cruore pro Christo martyrizavit, tertiam vero cum Sapricius orthodoxorum cruentus carnifex non solum ad nuptias, sed ad nefandas

quoque idolorum culturas et ineptas gentilium cæremonias cogere nequiret, confestim furibundus catastarum crudelitatem exercuit, lividas palmarum vibices exhibuit, torrentes lampadarum flammas applicavit. Duabus quoque fœminis, quæ nuper a fide naufragaverant, et a Christi consortio apostataverant, eandem tradidit depravandam, sed versa vice earundem probrosas apostatarum cicatrices pœnitudinis medicamento ita salubriter curavit, ut statim ordine præpostero doctricem propriam ad martyrii palmam præcederent. Verum cum egrederetur crudele prætorium, Theophilo cum cachinnanti cavillatione flagitanti, ut de Paradiso sponsi cœlestis, ad quem se properare fatebatur, grata fructuum munuscula mitteret, quod cum calumniæ gannitura prolatum, in veritate completum est. Nam pridie quam pateretur, et cruentis mucronibus truncanda subderetur, tria mala cum purpureis totidem rosis ad eundem Theophilum destinasse describitur, qui hujus rei gratia propriæ occasionem salutis adeptus, rubicundis martyrii sertis coronabatur.

XLVIII. Constantina integerrimæ virtutis virgo, Constantini filia Imperatoris, qui per idem tempus tripartiti mundi Monarchiam prosperis successibus gubernasse dignoscitur, nonne cunctas propemodum Romanorum Prætorum filias, omnemque pene generosam fœminini sexus sobolem ac pulcherrimam pubertatis indolem, famosæ Virginitatis rumore comperto, ad culturam Christianæ religionis et coronam castitatis colloquio incitavit, sermone suasit, exemplo instigavit? Ita duntaxat, ut unamquamque, spreto nuptiali thalamo et maritali luxus commercio, cœlestis sponsi amplexus enixius satagere, et inter virgines sapientes cum limpidis lampadibus properare ducta crebro suspiria faterentur, quod plenius de conversatione illius scripta dogmatibus opuscula produnt, cujus rei Attica et Artemia illibatæ Virginitatis, pudicitiæ florentis, satis evidens documentum declarant. Quarum genitor Gallicanus, dum Constantinus Constantii filius in Britannia, ex pellice Helena genitus, sceptris imperii

potiretur: nullus in Romana Monarchia præstantior extitit, et quem solum præ omnibus tribunitiæ potestatis personis et procerum magistratibus dignissimum ratus est, cui Constantinam regali prosapia genitam propter secundos bellorum eventus et prosperos triumphorum successus nuptiali dote subarraret, et ad copulæ contubernium, si rerum ratio pateretur, desponsaret, eruta radicitus paganorum cultura ad fidem Catholicam conversus est, qui solus ea tempestate Scythicæ gentis impetum, quæ cum infinito duelli apparatu a Circio proficiscens Thraciarum provincias hostiliter populabatur, perferre potuisse credebatur.

XLIX. His igitur præfatis virginum catervis, nequaquam Eustochiæ et Demetriadis virtutum rumusculus, qui passim per Europam crebrescens diffunditur, a nostris literarum schedulis et apicum pictatiolis excipiatur, quarum prior favórabilis filia Paulæ et beatæ Blesillæ germana adeo apud occidentis imperium solerti librorum ingenio prædita claruit, ut in orthodoxorum bibliothecis, ubi sagacissima Hieronymi commenta recitantur, illius quoque opinio crebra lectionis assiduitate divulgetur, siquidem sexies terna vel ter sena in Esaiæ vaticinium volumina ad eandem virginem prolixa sermonum serie describuntur, sed et residua Canonicarum commentariola scripturarum quæ præfatus divinæ legis interpres, et matris solertia et Virginis compulsus industria desudavit, universa singillatim commemorare pertæsum est, quæ vestræ sagacitatis philosophiam per patentes librorum campos cursitantem néquaquam delitescere reor, cui etiam exhortatorium de Virginitate servanda insigniter edidit opusculum. Secundam vero, nobili stirpis prosapia oriundam, in tantum vagabunda rumorum præconia extollebant; ut etiam transmarinis literarum characteribus imbuta, usque ad summam virtutis Pharum virgineis meritorum gradibus conscenderit. Siquidem flagitante ejusdem genitrice volumen prolixa et lepida sermonum serie digestum, ad præfatam Christi tirunculam, citra pontum dirigitur, in

quo rudimenta vitæ illius caraxantur ita: Scribendum est igitur ad Demetriadem Virginem Christi, Virginem nobilem, Virginem divitem, et quod his majus est, ardore fidei nobilitatam, divitiasque calcantem. Et infra: Quæ summo loco nata, in summis opibus, summisque delitiis nutrita, tantis tamque variis vitæ hujus blandimentis velut tenacissimis quibusdam vinculis irretita subito eruperit, cunctaque simul bona corporis animi virtute mutarit; et post pauca: Meminit enim, inquit, quas mundi opes, gloriamque respuerit, quas denique contempserit vitæ præsentis illecebras, quibus voluptatibus renunciaverit, rursus ante calcem voluminis, cum supremi examinis exemplum terroremque judicantis, qui æqua discretionis bilance singulorum facta trutinabit, eleganter exponeret, ita exorsus est: Recens factum est, quod ipsa vidisti, cum ad stridulæ buccinæ sonum Gothorumque clangorem lugubri oppressa metuit domina orbis Roma contremuit. Et infra: Si ita, inquit, mortales timemus hostes et humanam manum, quid faciemus cum cœperit clangor et terribilis tuba intonare de cœlo et ad illam Archangeli vocem omni buccina clariorem totus simul remugiet mundus, tunc tu justorum choris et sanctis comitata Virginibus, in sponsi obviam subvolas, &c.

L. Gloriosas itidem passiones trium germanarum Chioniæ et Irenis atque Agapæ, quæ sub confessionis titulo et sanctæ Virginitatis præconio pari tripudio triumpharunt, rusticis saltem schedarum apicibus caraxabimus, quarum celebrandis rumoribus longe lateque crebrescentibus, Diocletianus ea tempestate sceptris imperialibus infœliciter functus, prædictas Christi pedissequas accersiri præcepit, quibus si a Christianæ religionis cultura apostatarent, et a recto fidei tramite exorbitantes, nefandæ gentilitatis charybdibus naufragrarent, palatinas pollicetur infulas et opulenta spondet patrimonia, si mallent matrimonia: Quæ cum opulentam mundi gloriam et lenocinantis vitæ præsentis illecebras non dissona sententia recusarent, ilico urgente nefandi grassatoris imperio easdem sanctæ Eccle-

siæ sequipedas in latebras lautumiæ diri tortores detrudunt, quibus beata Anastasia ne famelicæ frugalitatis parsimonia deficerent, alimoniæ stipendium et stipis edulium exhibens, lautumiæ liminibus libenter hæreseit. Exin prædictæ sorores, Dulcitio Dioclesiani Satrapæ, nisi Diis thimiama thurificarent, torquendæ traduntur. Quarum formosam vultus venustatem, non stibio confectam, vel calamistro cirris crispantibus indeptam, sed genuina consparsione ingenitam præses petulcus contemplans, statim oculorum lenocinio captus, in luxum labescit, ut cera ante larem liquescit; in tantum videlicet cæco carpitur igne, et clandestinis inflammatur stimulis, ut intempestæ noctis conticinio cellulam, in qua præfatæ Virgines psalmodiæ concentum celebrabant, violenter irrumpere non vereretur, ubi cuncta culinæ suppellex et numerosa cocorum utensilia servabantur. Mox furiis vesaniæ correptus, cœpit, quasi limphaticus vel freneticus denigratos lebetes et furviores fuligine cacabos complecti tetrasque sartagines bassiare, in quibus diu strophosi fautoris instinctu debacchatus, et ridiculoso ludibrio ludificatus abscedit et nequaquam effecta, sed effœta voluntate tam corporis habitudine cacabatus, quam mentis morbo maculatus egreditur, et velut Æthiopica nigritudine fuscatus a propriis parasitis et domesticis clientibus non agnoscitur. Etenim tam furva frontis effigies sibi soli patentibus oculorum orbibus delitescit et cæteris sodalibus ac lictoribus patescit, cumque palatii vestibulum caccabatus, irrumpere enixo conamine niteretur, ut Imperatori de irrogata vernarum calumnia flebili singultu quærimoniam ederet, alii lentis viminibus cædentes, alii palmis, et pugillis colaphizantes, nonnulli ut atrum nebulonis phantasma exsufflantes in faciem procul eliminant: Ductus itaque ad domum suam suorum manibus vernarum lamentantis clientelæ strepitu lugubriter excipitur, autumnans incassum, quod a Christi tyrunculis magica præstigiæ necromantia ludificaretur, velut contritus coluber linguis trisulcis sibilans, rursus sublime tribunal scandit, ut sanctas, virgines propriis exutas cycladibus

obscœnæ cupiditatis spurcitia succensus et petulantis lasciviæ facibus inflammatus, luxuriosis obtutibus contemplaretur, sed peplorum amicula sceleratis manibus membratim detracta nequaquam a sanctis artubus spoliari valuerunt. Denique Dulcitius præses cum omnibus machinamentorum incœptis frustraretur, et quicquid contra Christi virgunculas moliri deliberaret, cassaret, imperante Diocletiano comes Sisinnius præfatas Dei famulas satis crudescente pœnarum attrocitate vexandas accepit, nisi spurcas delubris cæremonias exhibentes aut lupercalia et compitalia celebrando, vel portumnalia perpetrando, et suovetaurilia turificando seu Floralia et nictelia litando, furibunda numina reconciliarent, et Deorum favorem repropitiarent; cujus execrandum imperium cum implere pertinaciter refragarentur: Duæ ex illis in torrida crepitantis pyræ incendia trusæ, una pharetrarum spiculis sauciata, cum Virginitatis palma et martyrii corona paradisi præmia possessuræ, et cum CXLIV. milibus Virginalem melodiam modulaturæ ad Christum pariter perrexerunt.

LI. Præterea Imperantibus Augustis, Valeriano et Gallieno cum fervor torridæ persecutionis et ardor crudelitatis acrius incanduisset, et cœlestis militiæ manipulares, qui pro confessione fidei nequaquam formilodosorum more luctatorum palestram certaminis horruerunt, cruentis carnificum mucronibus necarentur, duæ germanæ Virgines vocabulo Ruffina et Secunda, generosis oriundæ natalibus persecutorum rabiem paulisper declinantes ad prædiolium suum in Tusciæ partibus Basternæ vehiculo properabant, ilico sponsis earum prodentibus nuper ad apostasiæ cloacam, velut molossi ad vomitum relapsis chiliarcho cum equestri turma insequente Romam reducuntur, putido squalentium ergastulorum latibulo mancipandæ, et subsannantis gannaturæ ludibrium laturæ. Posthæc Ruffina cum dirissimis verberum ictibus cæsa et cærulea flagrorum vibice cruentata in conspectu furentis satrapæ vapularet. Secunda constanter ait, applica ignes, saxa, gladios, flagella, fustes et virgas, quot tu pœnas intuleris, tot ego

glorias numerabo, quot tu violentias irrogaveris, tot ego martyrii computo palmas. Mox identidem in latebroso carceris fundo, qui fumigabundis fœtentis fimi fœtoribus horrebat, sanctæ Virgines includuntur, sed furva caligo cœlesti splendore fugatur, et putidum letamen velut tymiama, et nardi pistici fragrantia redolet. Rursus in ardentes thermarum vapores, quæ supposita prunarum congerie torrebantur inclementer, jactari imperantur, sed illæsa membrorum venustate sospites e thermis emersisse leguntur; verum cruenta tortorum severitas reciprocis vicibus toties elisa et labefacta, nec mitescere, nec miserescere novit. Siquidem famulas Dei ingentis scopuli mole connexas in medio Tyberis alveo sine miserationis respectu mergere jussit, sed undarum gurgites dantes gloriam Deo ab infidelibus denegatam sanctas Virgines riparum marginibus incolumes restituunt. Unde Satrapa tanta rerum prodigia obstupescens scribitur dixisse. Istæ aut Magica arte nos superant, aut Virginitatis in eis sanctitas regnat. Postremo capitalem sortitæ sententiam Angelicis evectæ catervis cum vexillo Virginitatis ad cœli sydera scandunt.

LII. Nec prætereunda censeo sanctarum Virginum Anatholiæ et Victoriæ præconia, quarum rumores et prodigiorum privilegia per totos mundi cardines longiuscule crebrescunt, dum scedarum apicibus quando rotante anni circulo natalitia earundem Catholici celebrant in pulpito Ecclesiæ recitantur. Igitur regnante Decio quando effrenata tortorum ferocitas, contra bellatores Christi crudeliter exarsit, prædictas Virgines nulla persecutorum rabies, nulla pœnarum acerbitas ab integritatis arce detrudere valuerunt, sed omne patrimonium et ornamentorum gloriam tam discriminalia capitum et periscelides crurum, quam olfactoriola nardi et crepundia collo gemmiferis lunulis pendentia, ad stipem mansis et matriculariis prodiga liberalitate contulerunt. Quo comperto procorum præcordia furibundis vesaniæ faculis inflammantur: Dum universi facultatum reditus, et copiosa quæstus stipendia ad Agapen pauperculis mendicantibus venirent, tunc

Eugenius et Aurelius, qui sponsi earum futuri esse credebantur, fraudulento consilio et dissimulato negotio Imperatoris pittacia impetrant, ut ab urbe Roma, ad propria prædia ducerentur, ne forte si pro Christianæ Religionis titulo eas accusantes publica insimulatione propalarent. Possessiones earum et agrorum fundi fiscali jure proscriberentur. Ducta est itaque beata Victoria præsago vocabulo vere Christi victoria in Tribulanum territorium, ut ibidem exiliata famis copia et cibi inopia angeretur. Ea tempestate contigit, ut universi municipes, quorum municipatus in Tribulano municipio fuerat, virus et flatum squammosi draconis non ferentes spreto oppido vagabundis meatibus passim dispergerentur. Quibus sancta Victoria, si converterentur ad Deum, relictis deorum statunculis et abdicatis delubrorum lupercalibus ultronea spospondit se virulenta spumantis basilisci spiracula procul pulsaturam et urbem incolumitati pristinæ reddituram. Nam propter venenata horrentis chelydri flabra calamitosum vulgus ingenti strage catervatim trucidabatur, parentes præpostero ordine immatura pignorum funera cernentes flebilibus orbitatis quæstibus acriter artabantur. Tunc patronus civitatis generaliter ex persona promiscui sexus cunctos puellæ oraculis credula præcordia pandere pollicetur. Si truculenta gipsæ crudelitas, quæ lethiferam miserandis civibus luem inferebat longius arceretur. Tum sacra Virgo Angelico fulta suffragio cum turbis populosæ civitatis ad spectaculum manipulatim confluentibus, ducitur ad draconis speleum, crepante jam pullorum plausu et sonante gallicinio et nequaquam formidolosis gestibus tremibunda, nec meticulosis palloribus nutabunda latitantem alloquitur bestiam. In nomine, inquit, Jesu Christi Domini nostri exi hinc, draco nequissime, et da honorem Deo, vade ubi non habitant homines. Paruit draco dictis et cursu rapidissimo fugiens abscessit. Illa vero ingressa latibulum beluæ, flagitat populum jam periculi expertem, ut sibi oratorium in eadem crypta struant, et puellulas ad patrocinium vitæ impendant, quibus imperio parentibus

LXX. virgunculæ divino servitio subjugatæ, consona melodia dulciter hymnizantes et Psalmorum concentus suaviter concrepantes victoriæ exemplis et monitis hærescunt. Porro Eugenius procus ejus emenso triennio Capitolii flaminem enixa prece poposcit, ut missa statuncula Dianæ cogeret Victoriam apostatico ritu turificare. Illa nefandum facinus execrata et gerulum simulachri exosa, ictu gladii interimitur. Nec tamen cruentus carnifex victoriam de Victoria nactus est, sed mancus, manu arida, et elephantina cutis callositate purulentus et vermibus scaturiens putidum exhalavit spiritum. Anatolia vero in exilium trusa, signorum miraculis crebrescens præfatam sociam in virtutibus æquiparavit. Etenim filium consulis energumenum rigidis catenarum nexibus astrictum expulso habitatore, dicto citius curavit. Quo rumore clarescente, et larvatos, et comitiales ac cæteros valetudinarios pristinæ sanitati restituit. Sed et Marsum, qui virulentos matrices ad sacræ Virginis læsionem incantationum carminibus irritabant. Ut Poeta ait;

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis:

Diris spiris involutum perniciter eripuit. Tunc beata Anatolia cum staret in oratione erectis ad sidera palmis, et fusis ad polum precibus, evaginato ense capulo tenus per utraque latera adacto cum Virginitatis triumpho rubra martyrii serta fuso sanguine sortitur.

LIII. Sed quid mirum rudi coruscante gratia, postquam Virgo Virginem sancto puerperio peperit, cujus principatus super humeros esse perhibetur, si sic Ecclesia Virginibus redundet, sicut cœlum sideribus resplendet, cum etiam castissimum Joseph legalia veterum volumina immensis præconiorum laudibus concelebrent, quem ab ingruenti multiformium calamitatum discrimine, quas non solum lividorum conspiratio germanorum fraternum nequaquam exosa parricidium intentabat: Verum etiam obscœna fallentis dominæ frivola matrimonialis pudicitiæ oblita machinabantur, quam diu puræ Virginitatis comes et lenocinantis prostibuli contemptor extiterat, illæsum

divina tutela protexit, futurorumque prodigiorum arcanis imbutum et signorum portentorumque præsagio cæteros mortales latentium mirabiliter instructum, prophetica quadam vaticinatione inspiravit, ut non immerito a limpidissimis solis ac lunæ luminaribus ac residuis stellarum sideribus, simulque fœcundis manipulorum fasciculis somno sopitus adorari venerarique videretur, dum in pulcherrimo pubertatis decore et formosi vultus florens venustate multo formosiore fretus Virginitate, strophosam muliebris audaciæ muscipulam parvipendens, callidæ deceptionis decipulam declinavit, simulque fraudulenta fœmineæ titillationis lenocinia ac blanda sermocinationis incitamenta, velut lentescente nectaris defruto seu mulsæ mellitæ potationis oblectamenta, atrum veneni virus infundentia, et incautos quosque sine lorica fidei armaturaque militari repertos truculenter ad tartarum trudentia sprevit, vicit, contempsit, et cum palma Virginitatis aufugit, qui licet arta sordentis ergastuli latibula, et tetrum tenebrosi carceris squallorem propter egregiam pudicitiæ puritatem pateretur: Attamen clandestinæ castitatis cognitor Deus, cui secreta patent, et quem abstrusa non latent pro incontaminata adolescentis continentia eidem Memphyticæ gentis gubernacula tradidit, et florentis imperii moderamen regendum commisit.

David quoque opinatissimus regum, sub ipso pubertatis tyrocinio illibata Virginitate præditus antequam copula matrimonii et connubii nexibus nodaretur, nonne argutis fibrarum fidibus limphaticum mitigabat, et impensa sospitatis gratia freneticum curavit, dira procul tetrorum explosa spirituum vesania, quique etiam ætate tenellus lacertis invalidus frementium mandibulas leonum discerpsisse, dirorumque rictus ursorum frustatim confregisse, et inormem Allophilorum gigantem crista cassidis ac thorace indutum, orceis et phalarica armatum æreaque umbonis parma protectum, saxis tantum teretibus et fundibulo fretus singulariter congrediens obtruncasse describitur. Ergo licet vita illius usque ad metam mortis probabilis

extitisset, utpote, qui solus nepotum et pronepotum piacula proprii prærogativa meriti abolere potuisset, ut in Basileon de regibus priscæ legis censuram prævaricantibus sæpe cautum est: *Non extinguam scintillam David*, tamen relicto Virginitatis statu Urias insons interimitur, Bersabæ inlegimo jugalitatis vinculo fœderatur, et pro hac temeritate expianda cœlestis iræ mucrone proles primogenita percutitur, licet inquam uterque patriarcha, quamdiu aura ætherea et vitali flamine vesceretur, supernæ majestati gratissimus extiterat, ast tamen post carnalis consortium, copulæ de utroque minora virtutum præconia crebrescunt.

Samson ille Nazareus ab ipsa gracillima cunabulorum ætatula Domino septenis crinibus sacer antequam fraudulentis Dalilæ complexibus caperetur, et perfidi pellicatus stupro enerviter deceptus illecebrosis lenocinii nexibus nodaretur. Nondum ferro dempta cincinnorum cæsarie, quantis miraculorum signis et virtutum rumoribus omni sæculo usque ad id tempus inexpertis effulsisse devulgatur.

LIV. Igitur sicut supra retulimus per Hieremiam et Danielem cæterosque ejusdem propositi consortes et florentis pudicitiæ sodales futura incarnati Verbi Virginitas mysticis Sacramentorum obumbrationibus figurabatur: Ita per Abel insontem mitis innocentia et passio, per Melchisedech vero supernæ potestatis Pontificium et cœlestis infulæ flamminium præsignabatur, quorum prior, ut altius repetens ab origine pandam, propter dignitosam innocentiæ palmam, et originalis patientiæ titulum spreto fraterni libaminis sacrificio rata et grata divinis conspectibus holocaustomata, primus mortalium offerre promeruit, et hujus rei gratia a perfido et nefando fratre inextricabile germanitatis vinculum contra jus divinum et fas humanum rumpente crudeliter cruentatus futuram in fine sæculorum pii redemptoris nostri passionem purpureo pretiosi sanguinis ostro præfiguravit. Ast vero Melchisedech inchoante tertia sæculi ætate florens, et primus summi sacerdotii dignitate subnixus ac præclaro Pontificatus apice præditus,

per idem tempus orta regum simultate Patriarchæ cum CCCXVIII. vernaculis famosum reportanti tropheum, et post inormem catervarum stragem cum fratruele numerosas Sodomorum reducenti prædas obvians, nonne pro sanctitate conversationis typica panis merique libamina litaturus Redemptoris tropice personam præfigurans obtulit, ut merito de Christi sacerdotio quo geminam obtulit victimam Davidica concinant oracula, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech;* cujus paterni geniminis prosapia et maternæ generationis propago, ignota seculis genuini partus natura delitescit. Idipsum Apostolo testante, *Sine patre, sine matre, sine genealogia;* quamvis vulgata Hebræorum traditio hunc fuisse arbitretur Sem primogenitum Noe, Tritavum Abrahæ et Nachor, et Aran. Sed plurimum differt inter ambiguas Pharisæorum traditiones et elucubratam sacræ Scripturæ definitionem. Apocryphorum enim nœnias et incertas frivolorum fabulas nequaquam Catholica receptat Ecclesia.

LV. Sed ad propositum revertar. Ornetur inquam beata Virginitatis integritas non exterioris hominis formosa venustate; sed interioris religiosa castitate. Si enim exterior pretioso indumentorum comptus ornatu sæculariter gloriatur, frustra interior de pulchritudine propria inaniter gratiatur, cum vas electionis generali sententia quasi speciali refragetur, *Mihi*, inquiens, *absit gloriari, nisi in cruce Domini;* ut quid enim sæculi pompulenta vanitas in catholicam Christi basilicam intromittitur, ob quam rem Virgines Christi cœnobii famulatu conversantes, ornamentis vestium delicatis decorari satagunt. Nonne Achar filius Acharmi, qui de anathemate municipii septeno murorum ambitu vallati pallium coccineum et ligulam auri sibi usurpans contra decretum ducis clandestina fraude subripuit cum totis parentelæ contribulibus et domesticis clientelæ sodalibus saxorum imbribus obrutus horrendum mortis spectaculum Hebræorum phalangibus præbuit? Per allegoriam vero oppidum Hiericho cum septiformi murorum obstaculo typum mundi cum septenis

sæculorum milibus designasse priscorum patrum decreta sanxerunt, non ergo ruituri vetita mundi ornamenta purpureæ pretiosis tincturæ muricibus colorata alumnis cœnobii vernaculis Christi Virginibus Ecclesiæ contra Apostolica statuta et legalia scita rite ac regulariter congruere queunt. Siquidem pastor gregis Dominici et janitor cœlestis aulæ, de quo Poeta,

Claviger Ethereus portam qui pandit in æthra.

Ita authoritate principali et authentico Pontificatu promulgat: *Sit mulieri non exterior ornamenti, aut auri, aut vestis cultus, sed cultus cordis.* Unde Gregorius pervigil pastor, et pædagogus noster, noster inquam qui nostris parentibus errorem tetræ gentilitatis abstulit et regenerantis gratiæ normam tradidit, cum Evangelicum explanaret dictum: *Ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt*, adjunxit. Nemo ergo existimet in studio vestium peccatum deesse, quia si hoc culpa non esset, nequaquam Petrus Apostolus per epistolam suam fœminas a pretiosarum vestium appetitu compesceret, dicens: *Non in veste pretiosa.* Quod si hoc culpa non esset, nullo modo Joannem Dominus de vestimenti asperitate laudasset, pensate quæ culpa sit: Hoc etiam viros appetere a quo curavit pastor Ecclesiæ et fœminas prohibere.

LVI. Evidens namque ut mihi videtur, inexcusabilis arrogantiæ probrum et ostentationis indicium, ex eo declaratur, quod nemo ibi pretiosis et coloratis vestibus indui desiderat, ubi a nullo valet videri, unde B. Cyprianus de Virginibus loquens, quid inquit ornata, quid compta procedit, quasi maritum, aut habeat, aut quærat? Et infra subdidit. Neque enim Virginem fas est ad speciem formæ suæ comi, aut de carne, et ejus pulchritudine gloriari, cum Apostolus dicat, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi;* nulla sit illis magis quam adversus carnem colluctatio et vincendi corporis ac domandi obstinata certatio. Ornamentorum enim ac vestium insignia et lenocinia formarum, non nisi prostitutis ac impudicis fœminis congruunt, et nullarum fere pretiosior

cultus est, quam quarum pudor vilis est. In Apocalypsi mulier illa amicta erat pallio purpureo et coccineo fugiant castæ virgines et pudicæ incestarum cultus, habitus impudicarum, luparum insignia, ornamenta meretricum; et alibi: Cæterum, inquit; Si tu te sumptuosius comas et per publicum notabiliter incedas, oculos in te juvenum illicias, suspiria adolescentum post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, sperandi fomenta succendas, ut etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas, et velut gladium te et venenum videntibus exhibeas, excusari non potes, quasi mente casta sis et pudica; redarguit te cultus improbus et impudicus ornatus, nec computari jam potest inter virgines Christi, quæ sic vivit ut possit adamari. Hactenus Cyprianus: Nunquid ille conditor ac creator omnium Deus hirsutas bidentum lanas et setosa vervecum vellera, non potuit rubro conchilii sanguine aut cruento bacciniorum succo inficere, seu certe, purpureis tincturæ muricibus naturaliter colorare, si hoc nostris usibus commodum et utilitati profuturum solerti præscientia prævidisset, ut illud veraciter impletur, quod per Ironiam a Poeta fœliciter cantum est:

Nec varios discet mentiri lana colores:
Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutavit vellera luto,
Sponte sua sandix pascentes vestiet agnos.

Et quasi ille de quo dictum est; Qui vivit in æternum, creavit omnia simul, cum conderet orbem originaliter creare nequiverit. Nunc mortalium industria stolidis ac superfluis adinventionum argumentis addere et amplificare contendat. Unde inclytus item Cyprianus Punicorum Pontifex inquit: Neque enim Deus coccineas, aut purpureas oves fecit, aut herbarum succis et conchiliis tingere, et colorare lanas docuit. Nam quippiam in rerum visibilium plastica humanæ naturæ necessarium omnipotentem reliquisse infectum et imperfectum Catholicæ fidei regula refragatur; sed quid mirum, si Apostolorum oracula et jurisperitorum scita præfatas frivolorum nœnias

abominanter, cum etiam gentiles gentilibus et paganis pagani quasi ridiculosum subsanantis gannaturæ opprobrium legantur improperasse hoc modo: Cum infami proverbiorum elogio cachinnantes ac cavillantes:

Vobis picta croco et fulgenti murice vestis:
Et tunicæ manicas et habent redimicula mitræ.

LVII. Judith filia Merari post obitum Manasse sumpto viduitatis theristro et spreto sponsali peplo blanda procorum lenocinia contemnens, nondum resultantibus Apostolicæ salpicis clangoribus, *Dico innuptis et viduis, bonum est illis, si sic permanserint;* quasi candens lilium pia castitate florescens, atque a publicis conspectibus dilitescens, in cœnaculi solario pudica conversabatur, cum horrendum Assyriorum principem, qui innumeris manipulorum milibus equitatu et peditatu glomerantibus orbem trementem terruit, Abra comitante circumvenire moliretur, haud secus decipiendum credidit, nec aliter obtruncandum rata est, nisi cum nativa vultus venustate ornamentis etiam corporalibus caperetur, de qua in LXX translatoribus scriptum est: *Induit se vestem jocunditatis suæ et imposuit periscelides et dextralia, et annulos, et omnia ornamenta sua, et composuit se nimis in rapinam virorum.* En non nostris assertionibus, sed scripturæ adstipulationibus ornatus fœminarum rapina virorum vocatur. Verum quia hoc in arta Betuliæ obsidione pro contribulibus dolitura compatientis affectu, non castitatis defectu fecisse memoratur: Idcirco salva pudoris reverentia celebre meticulosis municipibus trophæum et inclitum oppidanis trepidantibus triumphum teste tyranni capite et conopæo reportavit. Necnon in Proverbiis mulier illa procax et pertinax, synagogæ typum obumbrans, quæ virum proprium integro plenilunio reversurum spospondit, ornatu meretricio et luxu lenocinante vecordem juvenem pellexisse et fraudulento verborum oblectamento deceptum lugubriter elicisse describitur, ut merito quasi bos ductus ad victimam cœcæ cupiditatis petulantia captus nefandum

prostitutæ lupanar aggredi minime vereretur, ignorans quod ad vincula stolidus traheretur, donec transfigat sagitta jecur ejus, velut si ales perniciter festinet ad laqueum.

LVIII. Puderet referre quorundam frontosam elationis impudentiam et comptam stoliditatis insolentiam, quæ in utroque sexu non solum sanctimonialium sub regimine cœnobii conversantium, verumetiam Ecclesiasticorum sub ditione Pontificali in clero degentium contra canonum decreta et regularis vitæ normam deprehenduntur usurpatæ, ob id solum, ut crustu interdicto, phalerataque venustate carnalis statura comatur ac habitudo corporea membratim ac particulatim perornetur. Nam cultus gemini sexus hujuscemodi constat, subucula bissina, sive hiacinthina, tunica coccinea capitium et manicæ sericis clavate calliculæ rubricatis pellibus ambiuntur, antiæ frontis et temporum cicini calamistro crispantur, pulla capitis velamina candidis, et coloratis mafortibus cedunt, quæ vittarum nexibus adsutæ talo tenus prolixius dependunt, ungues ritu falconum, et accipitrum, seu certe ad instar cavannarum acuuntur, quos naturaliter ingenita edendi necessitas instigat obunca pedum fuscinula et rapaci ungularum arpagine alites et sorices crudeliter insectando grassari. Verum ne forte propter publicatum protervorum insolentiam et traductam indisciplinatorum arrogantiam, qui malunt negligenter dissimulari quam clementer increpari, obliqua livoris invidia criminemur, aut strophosæ sugillationis ludibrio derogemur, hujuscemodi disputatio nequaquam ulterius proteletur, sed competenti clausula maturius terminetur, nedum maligma medicamenti purulentis protervorum vulneribus, quærimus rigida convitiorum flagra virulentasque asperæ invectionis mastigias ab æmulis truciter illatas, experiamur, et tamen non magnopere moveor quamlibet adversus stipulatorem veritatis suatim livescant ac contra insectatorem tumentis jactantiæ graviter ingemescant. Quia meliora sunt vulnera diligentis, quam oscula odientis, levius quippe ferenda est livida devoti

vibex amici, quam adulatio fallax inimici. Unde proverbium dicitur,

> Lingua assentatrix vitium peccantis acerbat,
> Et delectatum crimine laude ligat.

Et infra, inquit,

> Libera sit potius vox correctoris amici;
> Serpere nec fibris cæca venena sinat.

Quamobrem ab omnibus generaliter indulgentiæ veniam non difficulter impetrandam reor, quia neminem specialiter sermonum severitas castigando exacerbavit. Nam passiva plurimorum generalitas nequaquam jure lacerari debet, ubi specialis singulorum proprietas culpari non valet; multum quippe genus et species, hoc est, generalitas et specialitas, ab invicem differunt. Sed de intactæ Virginitatis gloria dicturi propemodum superflue, de peplorum amiculo rhetoricamur, cum de pudicitiæ tantum præconio remotis paulisper reliquarum rerum negotiis prout gratuita Dei gratia suppeditat, philosophari decrevimus.

Omne etenim puræ Virginitatis privilegium potius in solo liberæ mentis præsidio servatur, quam in arto carnis clustello continetur, et magis inflexibili ultroneæ voluntatis arbitrio salubriter tutatur, quam coacto corporis famulatu funditus ad nihilum redigatur, unde Augustinus Afer Hipponensis pontifex elegante prosæ sententia promulgat dicens: Ita non amittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur corporis sanctitas, violata animi puritate, etiam corpore intacto, quod Prosper per cola et commata mellitis versuum Epigrammatibus inculcavit, dicens:

> Mens illæsa nihil violato in corpore perdit
> Invitam carnis vulnera non maculant.
> Nec crimen facti recipit, non mixta voluntas
> Velle magis facinus, quam tolerare nocet.
> Sic autem ad cordis penetralia cuncta recurrunt,
> Ut plerunque animus sit sine carne reus,
> Cum quod ab intacto submotum est corpore solus,
> Concipit, et tectis motibus intus agit.

Denique præfatus Punicorum Præsul: Virginitas, inquit, carnis, corpus intactum. Virginitas animæ, fides incorrupta. Item Prosper inquit:

Carnis Virginitas intacto corpore habetur,
Virginitas animi est intemerata fides;
Qua sine corporei nil prodest cura pudoris,
Sed mentis pietas auget utrumque bonum.

Igitur digesto pulcherrimæ Virginitatis libello, licet mediocriter urbano, stylus jam finem flagitat, et dictandi tenor terminandus est; quia illustris concionator *Tempus, inquit, loquendi, et tempus tacendi.* Non enim aliud quodlibet munusculum plus ratum et gratum Virginibus Christi fore credideram, quam ut pudicis pudicitiæ præmia promerentur et mundis munditiæ munera mitterentur.

LIX. Fateor autem charitati vestræ, quod hoc opusculum, licet constet minusculum pastoralis curæ sarcina gravatus, negotiorumque terrenorum ponderibus oppressus, ita perniciter, ut satagistis dictare, vobisque destinare, nequiveram, quia securæ quietis spacium et morosam dictandi intercapedinem scrupulosa Ecclesiastici regiminis sollicitudo denegabat, et tumultuans secularium strepitus obturbabat. Otium namque clandestinæ quietis et remotis secretæ solitudinis largam scribendi materiam dictantibus, affatim conferunt. Sicut e contrario verbosa garrulorum loquacitas et infesta sæcularium negotia, quæ contemptibilibus Ecclesiæ Apostolus dispensanda præcipit, violenter auferunt. Non enim ut Origenes inclytus Græcorum didascalus, qui tertio ineunte ætatis lustro omnes propemodum Philosophorum disciplinas, hoc est, Arithmeticam, Geometricam, Musicam, Astronomiam, Astrologiam et Mechanicam in pubertatis principio perfecte consummavit, dictandi tenorem notariis excipientibus et antiquariis describentibus usurpare præsumpsimus. His ergo de causis Epistolarum vestrarum debita vicissitudo, quasi quodam dilationis obstaculo, tricabatur. Quæ meorum fœnus votorum hactenus infectum arguebant præsertim, ut dixi, diversarum rerum distensionibus fessæ mentis cervicem gravi

fascis sarcina depremcntibus. Hæc morosa tricatio evenit, ut pollicita codicilli rescriptio tanto temporis intervallo diutissime protelaretur. Rimosa namque fragilis ingenii barca, diræ tempestatis turbine quassata, licet laborante lacertorum remigio optatum silentii portum sero attigit. Sed tamen nostræ rusticitatis stipulatio superno Christi patrocinio freta fiducialiter confidit; quod nostrarum carbasa antennarum prosperis ventorum flaminibus sinuata, quasi inter scillam solœcismi et barbarismi baratrum indisruptis rudentibus fœliciter transfretaverint, scopulosas quoque lautacismi collisiones, et moytacismi voragines incautos quosque sine grammaticorum gubernaculo repertos ad erroris naufragia truciter trudentes minime perhorruerint.

LX. Porro quemadmodum intactæ Virginitatis gloriam rhetoricis relatibus favorabiliter venerari nitebar; sic identidem, si hoc carneum animæ ergastulum ante fatis, ut dicitur, crudescentibus cassabundum non obierit, ac dura Parcarum quies et ferreus lethi somnus palpebrarum convolatus non tricaverit, heroicis hexametrorum versibus ejusdem præconium pudicitiæ subtiliter comere Christo cooperante conabor; et velut jactis jam Rhetoricis fundamentis ac constructis prosæ parietibus cum tegulis trochaicis et dactilicis metrorum imbricibus firmissimum culmen cœlesti confisus suffragio imponam. Veruntamen promisium sequentis Eulogiæ munusculum, non aliter me spospondisse mementote ni torpens nostræ mediocritatis ingenium, quod quasi focus fulvis favillarum cineribus coopertus: Si non fuerit sciscitandi aut scribendi fomite succensum frigenti tempore tabescit, iteratis totidem Epistolarum scriptis instigare dignemini, quod præcedentem libelli textum nequaque lepida urbanitatis facundia digestum, fidenter impetrare merebamini. Etenim frustra sequentis opusculi sarcina desudans laboriosis oneribus lacessere nitar, nisi præcedentis Scripturæ stilum vestræ sagacitati fore gratum experiar, potissimum cum metrica leporis elegantia et Rhetoricæ dissertitudinis eloquentia,

tantum altrinsecus discrepent, quantum distat dulcisapa, a merulento temeto.

Hactenus interea formosæ Virginitatis speciem, et venustum pudicitiæ vultum componens, diversis virtutum coloribus, quasi fucorum floribus depinxi; quemadmodum solent nobilium artifices imaginum et regalium personarum pictores deauratis petallis thoracidas ornare, et pulcherrima membrorum liniamenta fabrefactis vultibus decorare, cum tamen iidem opifices plerunque turpi natura corporis deformes et contemptibiles existant, magisque iconisma regale compto stemmate depictum laudatur, quam despicabilis persona pictoris veneratur, qua de re sedis Apostolicæ præsulem reor dixisse; pulchrum depinxi hominem pictor fœdus, aliosque ad perfectionis litus dirigo, qui adhuc in delictorum fluctibus versor. Heia Christi tyrunculæ, sit mihi præsentis opusculi rata recompensatio vestrarum precum frequens collata vicissitudo, meique laboris et sudoris fiat fulcimentum vestræ intercessionis adjumentum; ut qui propria meritorum qualitate et fidei fragilitate tremebundus ac nutabundus vacillare videor, robustissima patrociniorum vestrorum columna fretus, fœliciter ac firmiter fulciri merear, et quem gravi facinorum et flagitiorum sarcina triste piaculi pondus deprimit vestrorum potens meritorum suffragium benigna pietate clementer sustentet, quatenus in sancta synaxi cum veneranda Monasticæ classis caterva universitatis creatori medullata orationum holocaustomata flexis poplitibus concorditer obtulerit, meæ contemptibilis personæ, juxta quod vestra vota devota sposponderunt, reminisci dignetur, ut et nostra vobis supplicantibus juxta Psalmographi sententiam oratio dirigatur, sicut incensum in conspectu divinæ Majestatis thurificatur, quod porrectarum elevationi manuum simulatur, et sacrificio serotino æquiparatur, unde sacra materteræ Domini Soboles primus Heliæ pontifex cum Evangelii splendor auroresceret et jubar lucis æternæ rutilaret. *Orate*, inquit, *pro invicem, ut salvemini;* et infra extemplo subdidit, *Multum valet*

deprecatio justi assidua. Siquidem oppido frequens oratio quasi arx editissima, et inextricabile propugnaculum contra venenatas æmularum ansatas fore creditur, Orantem pro nobis beatitudinem vestram alma Trinitas, una Deitatis substantia, et trina personarum subsistentia, totius mundi Monarchiam gubernans, ab alto cœli culmine jugiter tueri dignetur. Valete o flores Ecclesiæ, sorores Monasticæ, alumnæ scholasticæ, Christi margaritæ, paradisi gemmæ, et cœlestis Patriæ participes. Amen.

II. EPISTOLA AD GERUNTIUM.

Domino gloriosissimo, occidentalis regni sceptra gubernanti, quem ego, ut mihi scrutator cordis et rerum testis est, fraterna caritate amplector, Geruntio Regi, simulque cunctis Dei Sacerdotibus per Domnonia conversantibus, Aldhelmus, sine meritorum prærogativa Abbatis officio functus, optabilem in Domino salutem!

UPER cum essem in Concilio Episcoporum, ex tota pene Britannia innumerabilis Dei Sacerdotum caterva confluxit, ad hoc præsertim congregata, ut pro Ecclesiarum sollicitudine et animarum salute ab omnibus decreta Canonum et Patrum statuta tractarentur, et in commune Christo patrocinium præstante, conservarentur. His igitur rite precatis, omne sacerdotale Concilium, meam parvitatem pari præcepto et simili sententia compulerunt, ut ad vestræ pietatis præsentiam epistolares literarum apices dirigerem, et eorum paternam petitionem, salubremque suggestionem, per scriptæ stilum intimarem, hoc est, de Ecclesiæ Catholicæ unitate et Christianæ religionis concordia, sine quibus otiosa torpescit, et merces futura fatiscit. Quid enim prosunt bonorum operum emolumenta, si extra Catholicam gerantur Ecclesiam, etiam si aliquis actualem rigidæ conversationis regulam sub disciplina cœnobii solerter exerceat, aut certe cunctorum mortalium contubernia declinans in squalida solitudine remotus contemplativam anachoreseos peragat vitam. Igitur ut certius vestra

sagacitas animadvertere queat, pro quibus causis mea mediocritas scripta direxerit, compendiose et breviter enucleabo. Auditum namque et diversis rumorum relativis compertum nobis est, quod Sacerdotes vestri in Catholicæ fidei regula, secundum Scripturæ præceptum, minime concordent, et per eorum simultates et pugnas verborum, in Ecclesia Christi grave schisma et crudele scandalum nascatur, quod Psalmographi sententia testatur dicens: Pax multa diligentibus nomen tuum, et non est in illis scandalum. Pacem quippe religionis pia concordia copulat, sicut caritatem dira contentio contaminat. Nam ad unitatem fraternitatis rectæ fidei sectatores Psalmista hortatur, inquiens: Deus qui habitare facit unanimes in domo. Domus vero hæc, secundum allegoriam, Ecclesia per totos mundi cardines diffusa intelligitur. Hæretici namque et schismatici ab Ecclesiæ societate extranei, per contentionum argumenta, in mundo pullulantes, et veluti horrenda zizaniorum semina in medio fœcundæ segetis sata, Dominicam messem maculant. Sed hujuscemodi altercationis opprobrium Apostolica compescit buccina. Qui vult, inquit, contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei, quæ non habet maculam aut rugam. Pacem namque, Catholicorum matrem, et filiorum Dei genitricem esse, Evangelica promulgant oracula: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Unde Domino et Salvatore nostro a summo cœlorum fastigio descendente, ut chirographum protoplasti deleret, et mundum pace sequestra reconciliaret, Angelica cecinit melodia: Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et Psalmista, Fiat, inquit, pax in virtute tua, et abundantia in turribus tuis. Denique rumor Ecclesiæ fidei contrarius longe lateque percrebuit, quod sint in provincia vestra quidam sacerdotes et clerici tonsuram sancti Petri Apostolorum Principis pertinaciter refutantes, seque tali excusationis apologia pertinaciter defendentes vivunt, quod auctorum et præcessorum suorum tonsuram imitentur, quos divina

illustratos gratia fuisse grandiloquis assertionibus contestantur, qui si a nobis sollicite sciscitentur, quis primus auctor rasuræ hujus et tonsuræ extiterit, omnino aut veriatem ignorando, aut falsitatem dissimulando obmutescunt. Nos autem secundum plurimorum opinionem, Simonem magicæ artis inventorem hujus tonsuræ principem fuisse comperimus, quia qualem quantumque necromantiæ fallaciam contra beatum Petrum fraudulenter machinaretur, certamen Apostolorum et decem libri Clementis testes sunt; nos, inquam, secundum sacrosanctam Scripturæ auctoritatem, de tonsura nostra veritatis testimonium perhibentes, diversas ob causas Petrum Apostolum hunc ritum sumpsisse asserimus primitus ut formam et similitudinem Christi in capite gestaret, dum pro redemptione nostra crucis patibulum subiturus, a nefanda Judæorum gente acutis spinarum aculeis crudeliter coronaretur. Deinde ut Sacerdotes Veteris et Novi Testamenti in tonsura et habitu discernerentur. Postremo, ut idem Apostolus, suique successores et sequipedæ ridiculosum gannaturæ ludibrium in populo Romano portarent, quia et eorum Barones et hostes exercitu superatos sub corona vendere solebant. Cæterum in Veteri Testamento tonsuræ signum a Nazaræis, id est Sanctis, ni fallor, sumpsit exordium. Est enim regale et sacerdotale stemmatis indicium. Nam tiara apud veteres in capite sacerdotum constituebatur. Hæc bysso retorto rotunda erat quasi sphæra media, et hoc significatur in parte capitis tonsa. Corona autem latitudo aurea est circuli, quæ Regum capita cingit. Utrumque itaque signum exprimitur in capite clericorum, Petro dicente: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Hoc ritu tondendi et radendi, ut vitia resecentur, signatur, et crinibus carnis nostræ quasi criminibus exuamur.

Est autem altera crudelior animarum pernicies, quod, in sacrosancta Paschali solemnitate, CCCXVIII Patrum regulam non sectatur, qui in Nicæno Concilio decennovenalem laterculi circulum per ogdoadam et hendekadam

usque ad finem mundi recto tramite decursum sagaci sollertia sanxerunt. Et a decimaquarta luna usque ad vigesimam primam supputationis seriem, et Paschalis calculi terminum tradiderunt, quem anticipare et transgredi, contra jus et fas illicitum fore censuerunt. Porro isti secundum decennem novennemque Anatolii computatum, aut potius juxta Sulpicii Severi regulam, qui LXXXIV annorum cursum descripsit, decimaquarta luna cum Judæis Paschale sacramentum celebrant, cum neutrum Ecclesiæ Romanæ Pontifices ad perfectam calculi rationem sequantur. Sed nec Victorii Paschalis laterculi curriculum, qui DXXXII annorum circulis continetur, posteris sectandum decreverunt. Erat namque genus quoddam hæreticorum apud Orientales, quod Tessareskaidekatitai vocatur, id est Quartadecimani, eo quod quarta decima luna cum Judæis Christum blasphemantibus, et margaritas Evangelii ritu porcorum calcantibus Paschæ solennitatem peragunt, et ob hoc alieni a beata Orthodoxorum sodalitate inter Schismaticorum conciliabula infeliciter reputantur, quod beatum Augustinum in libro de nonaginta hæresibus scripto commemorasse memini. Illud vero quam valde a fide Catholica discrepat, et ab Evangelica traditione discordat, quod ultra Sabrinæ fluminis fretum Demetarum sacerdotes de privata propria conversationis munditia gloriantes nostram communionem magnopere abominantur, in tantum, ut nec in Ecclesia nobiscum orationum officia celebrare, nec ad mensam ciborum fercula, pro caritatis gratia, pariter percipere dignentur: quin immo fragmenta ferculorum, et reliquias epularum lurconum canum rictibus et immundis devorandas porcis projiciunt. Vascula quoque et phialas aut arenosis sablonum glareis, aut fulvis favillarum cineribus expianda purgandaque præcipiunt. Non salutatio pacifica præbetur, non osculum piæ fraternitatis offertur, dicente Apostolo: Salutate vos in osculo sancto, nec manibus lomentum, aut latex cum manutergio exhibetur, neque pedibus ad lavacrum pelvis apponitur, cum Salvator

sindone præcinctus discipulorum pedes abluens, normam nobis tradiderit imitandi, dicens: Sicut ego feci, ita et vos facite aliis. Ast vero si quilibet de nostris, id est Catholicis ad eos habitandi gratia, perrexerint, non prius ad consortium sodalitatis suæ adsciscere dignantur, quam quadraginta dierum spatia in pœnitendo peragere compellantur. Et in hoc hæreticos infeliciter imitantur, qui se Katharos, id est mundos nuncupari voluerunt. Heu! heu, pro tantis erroribus! potius quam Evax! Evax! lacrymosis vocibus et querelosis singultibus lugubriter ingeminandum reor, et totum hoc contra Evangelii præcepta secundum Pharisæorum inanes traditiones agere noscuntur, Christo veraciter adstipulante [Matt. xxiii.]: Væ vobis, Scribæ et Pharisæi, qui mundatis quod foris est alicis et paropsidis. Nam Dominus cum publicanis et peccatoribus convivia celebrasse describitur, ut verus medicus purulentis animarum vulneribus divinæ pietatis medicamina et cœlestis clementiæ cataplasma componeret. Idcirco peccatorum consortia, Pharisæorum more, minime despexit, sed potius illam peccatricem pollutæ vitæ piacula lugubriter deflentem, et Dominicos pedes fusis lacrymarum imbribus humectantem, ac solutis et laxis cincinnorum crinibus tergentem solita clementia misericorditer refocillavit dicens [Luc. vii. 47.]: Remittuntur illi peccata multa, quia dilexit multum.

Quæ cum ita se habeant, propter communem cœlestis patriæ sortem et Angelicæ sodalitatis collegium, subnixis precibus et flexis poplitibus vestram fraternitatem adjurantes suppliciter efflagitamus, ut ulterius doctrinam et decreta beati Petri contumaci cordis supercilio et protervo pectore non abominemini, et traditionem Ecclesiæ Romanæ propter prisca priorum statuta vestrorum nequaquam tyrannica freti pertinacia, arroganter aspernemini. Petrus namque Dei filium beata voce confessus audire meruit [Matt. xvi.]: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni cœlorum: et

quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis, et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in cœlo. Si ergo Petro claves cœlestis regni a Christo collatæ sunt, de quo poeta ait:

Claviger æthereus, portam qui pandit in æthra.

quis Ecclesiæ ejus statuta principalia spernens, et doctrinæ mandata contemnens per cœlestis paradisi portam gratulabundus ingreditur? et si ipse potestatem ligandi atque monarchiam solvendi in cœlo et in terra, felici sorte et peculiari privilegio accipere promeruit, quis Paschalis festi regulam, et tonsuræ Romanæ ritum refutans, non potius se strictis nexibus inextricabiliter obligandum, quam absolvendum clementer ullatenus arbitretur? Sed fortasse quilibet strophosus librorum lector, ac sagax scripturarum disceptator tali se excusationis clypeo defendat, et talis apologiæ parma protegat, Ego, inquiens, utriusque instrumenti præcepta sincera fide veneror, ac Sanctæ Trinitatis unam essentiam, unamque substantiam, et trinam personarum substantiam corde credulo confiteor, Dominicæ incarnationis sacramentum, et passionis patibulum, ac resurrectionis tropæum voce libera per populum prædicabo. Supremum vivorum et mortuorum examen, quando singulis quibusque pro meritorum diversitate dispar retributio æquissimis judicii lancibus trutinabitur, diligenter denuntiabo, et hujus fidei privilegio in Catholicorum cætu glomeratus sine aliquo infelicitatis obstaculo connumerabor. Sed hujus excusationis propugnaculum, sub quo se delitescere confidunt, Apostolicæ castigationis balista solo tenus dirutum conquassare et confringere nitar. Ait namque Jacobus materteræ Domini filius: Tu credis, quia unus est Deus, et quia per ironiam duodecim tribubus in dispersione gentium constitutis loquebatur, statim subjunxit, Bene facis: et dæmones credunt et contremiscunt, quia fides sine operibus mortua est. Fides nempe Catholica et fraternæ caritatis concordia inseparabiliter pari tramite tendunt, sicut prædicator egregius et vas electionis eleganter attestatur [1 Cor. xiii.]: Si noverim

omnem prophetiam, et omnia mysteria, si habeam fidem, ita ut montes transferam, et si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Et ut brevis sententiæ claustello cuncta concludantur, frustra de fide Catholica inaniter gloriatur, qui dogma et regulam Sancti Petri non sectatur. Fundamentum quippe Ecclesiæ et firmamentum fidei principaliter in Christo et sequenter in Petro collocatum nequaquam ingruentibus tempestatum turbinibus nutabundum vacillabit, ita, Apostolo promulgante [1 Cor. iii. 11.]: fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Jesus Christus. Petro autem veritas ita privilegium sanxit Ecclesiæ [Matt. xvi.]: Tu es Petrus, et supra hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

III. EPISTOLA AD OSGITHAM SORORUM.

Dilectissimæ atque amantissimæ sorori, et mihi sincero caritatis affectu venerandæ, Aldhelmus supplex, indigno Abbatis vocabulo functus, in Domino Salutem!

OGNOSCAT vestra almitas de baptismo sororis, me interrogasse Pontificem, qui licentiam dedit baptizari illam sanctimonialem, sed tantum clam et latenter. Saluto te diligenter, Osgitha, ex intimo cordis cubiculo, subnixis precibus obsecrans, ut assidua Scripturarum meditatione mentem tuam occupare non desistas, quatenus Psalmographi sententiam compleas dicentis [i. 2.]: In lege ejus meditabitur die ac nocte. Et idem Psalmista hoc item testatur dicens [cxix. 103.]: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! et reliqua. Orationum vero mearum ut memores sint omnes sorores, per Christum suppliciter obsecra, qui dicit Apostolo [Jacob. v. 16.]: Multum valet deprecatio justi assidua. Vale! decies dilectissima, imo centies et millies. Te Deus valere faciat!

IV. EPISTOLA AD EAHFRIDUM EX HIBERNIA IN PATRIAM REVERSUM.

Domino venerabili præconio efferendo et sanctorum meritis magnopere honorando Eahfrido, Aldhelmus exiguus in Domino æternam salutem.

RIMITUS (pantorum procerum prætorumque pio potissimum, paternoque præsertim, privilegio) panegyricum poemataque passim prosatori sub polo promulgantes; stridula vocum symphonia, ac melodiæ cantilenæque carmine modulaturi, hymnizemus, præcipue quia tandem almæ editum puerperæ sobolem (ob inextricabile sons protoplastorum) piaculum priscorumque chirographum peccaminum obliteraturum, terris tantundem destinare dignatus est: luridum qui linguis chelydrum trisulcis rancida virulentaque vomentem per ævum venena torrenda tetræ tortionis in tartara trusit. Et ubi pridem ejusdem nefandæ natricis ermuli cervulique cruda fanis colebantur stoliditate in profanis, versa vice discipulorum gurgustia (imo almæ oraminum ædes) architecti ingenio fabre conduntur.

Fateor, sodalitatis fraternæ cliens, altique municipatus municeps, postquam vestram repedantem istuc ambrosiam ex Hiberniæ brumosis circionum insulæ climatibus (ubi

ter bino circiter annorum circulo uber sophiæ sugens metabatur) territorii marginem Britannici sospitem applicuisse, rumigerulis referentibus, comperimus: illico (ut flammiger flagransque flagitabat amor) ineffabiles altithrono grates, pansis in edito utrinque volis, tripudiantes obtulimus: potissimum, quod te exulem almus arbiter priscam paterni visitantem clientelam ruris (cærula ponti trans glauci, enormesque dodrantium glareas atque spumiferas lymphæ nemphæ obstirpationes, circili carina procellossum sulcante salum) reducere, ovante navarcho, dignatus est: ut ubi dudum incunabilis tirocinii editus rudibus adulto tenus pubertatis ævo adoleveras, nunc versa vice (superna opitulanti prærogativa affatim fultus) ab incolatu externi ruris repatrians, præceptoris vocamine indepto sortitoque fretus fungeris.

Illud æque almitati beatitudinis vestræ ex penetrabilibus præcordii nequaquam promens dissimulo propalare (ad augmentum, mystisque ut reor tripudium, imo ad doxam onomatis Kyrii) magnopere inolevisse: quod præconio citra modum rumoris Scotico in solo degentium (quorum contubernio parumper fretus es) ceu tonitruali quodam boatu fragore nimboso emergenti, auditus nostri quatiuntur: et per tot tantaque telluris stadia lectionis opinio, pagis provinciisque divulgata, crebrescit. Siquidem tam creber meatus est (istinc illincque, istuc illucque) navigero æquoreas fretantium calle gurgites, velut quædam contribula apium germanitas nectar fabre conficientium. Nam quemadmodum alternatim, reciproca facessente noctis nebula, mellifluuum examen (emergente axe tenus æthere Titanæ) gliscentium culmina tiliarum per florulenta, ad crates graciles, sarcinatum, flava bajulans gestamina asportat; eodem modo, ni fallor, lurconum conglobatio lectorum (ƀunnıng ⁊ac ꞅpıƀh) ac residua sagax discipulorum caterva, florigeris hagiographæ ex arvis, non solum artes grammaticas atque geometricas bis ternasque omissas physicæ artis machinas: quinimo allegoricæ potiora ac tropologicæ disputationis bipertita bis oracula (æthralibus

opacorum mellita in ænigmatibus problematum) siticulose sumentes carpunt, et in alveariis sophiæ, jugi meditatione loco tenus servanda condentes, abdunt. E quorum catalogo tuam proficisci solertiam, præda onustam atque torrente fluentis sacrosancti propinatam redundantemque excellens fama percrebuit.

Quamobrem tuum affabilem discipulatum, ceu cernuus, singultatim arcuatis poplitibus subnixisque precibus efflagito; ut obliterata nequaquam memoria excedat, quod Pacificus cœlesti ambrosia præditus, (subrogatus genitore jure hæreditario, bis quaternis temporum lustris Israeliticæ plebis imperii sceptro fungens,) almo auctus spiramine prompsit, dicens: "Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui: deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas divide; solus habeto eas, nec sint alieni participes tui." Quapropter his sacris imbutus sagminibus, jugi conamine orthographiæ aperito gurgitem, et sitientia rigato arva mentium: quatenus germen æthralis extaseos (vivis fœcundisque in orthodoxorum, satoris sudore, sulcis satum) nullo torridæ obstaculo siccitatis obtinente, pullulans gliscat; et ubertim spissa, Dei suffragio, seges demum maturescat. Nam idcirco supplex tam obnixe hæc cernitur oramen suggessisse, quod nonnulli superna noscuntur sophia præditi, et arcana luce enormiter referti: attamen quod gratuita cœlitus munificentia, Deique dapsili deditione receptantes (proprio facessante meritorum quæstu) adepti sunt, nequaquam (gazophylacio scientiæ reserato) plene promulgantes, sed particulatim lurconibus largientes. Nam (kata evangelicæ experimentum auctoritatis) nequaquam flagrans lychnus clancule fuscata tetræ occulitur latebra urnæ, qui candelabri summitate cunctis limpido lumine lucere decuit: necnon frustra talenti fænora subterraneis clanculantur obstructa sablonibus, quæ trapezitarum numerosis monetæ oportuissent numismatibus profligari; ne forte ut iners adepto (segnitia torpens) mancipium talento, supremos ergastulorum in squalores trusus præcipitetur; sed potius evax eugeque

ingressurus tripudium a prosatore pio promereatur. Unde psalmigraphus vates, ob hoc propriæ piaculi expians flagitium conscientiæ, sacro præsagio orsus infit: "Justitiam tuam non abscondi," et reliqua.

Sed hæc misellus homuncio dictando volvens, scrupulo ancipiti extemplo quatiens angebar; cur, inquam, Hibernia, quo catervatim istinc lectores classibus advecti confluunt, ineffabili quodam privilegio efferatur; ac si istic, fæcundo Britanniæ in cespite, didascali Argivi Romanive Quirites reperiri minime queant, qui cœlestis tetrica enodantes bibliothecæ problemata sciolis reserare se sciscitantibus valeant. Quamvis enim prædictum Hiberniæ rus, discentium opulans vernansque, ut ita dixerim, pascuosa numerositate lectorum, quemadmodum poli cardines astriferis micantium ornentur vibraminibus siderum: ast tamen climatis Britannia occidui in extremo ferme orbis margine sita (verbi gratia) ceu Solis flammigeri et luculento lunæ specimine potiatur; id est, Theodoro infula pontificatus fungenti, ab ipso tirocinio rudimentorum in flore philosophicæ artis adulto; necnon et ejusdem sodalitatis cliente Adriano duntaxat urbanitate enucleata ineffabiliter prædito.

Et audacter in propatulo contestans, pellaci falsitatis frivolo neglecto, æqua veritatis censura trutinante discernam; etiamsi beatæ memorice Theodorus, summi sacerdotii gubernacula regens, Hibernensium globo discipulorum (seu aper truculentus Molossorum catasta ringente vallatus) stipetur: limato perniciter grammatico dente (jactura dispendii carens) rebelles phalanges discutit, et (utpote belliger in meditullio campi arcister, legionum phalangibus septus æmulorum spissis) mox nervosis tenso lacertorum volis arcu, spiculisque ex pharetra exemptis, hoc est, Chronographiæ opacis acutisque syllogismis; turma supercilii typho turgens, amissa ancilium testudine, terga dantes, latebras antrorum atras, triumphante victore, præpropere petunt.

Neu tamen hæc philosophando, Scoticos sciolos, quorum

gemmato tua sagacitas dogmatum favo aliquantisper abusa est, sugillare a quoquam autumer; quippe cum satagerem præconium cudens affabiliter texere nostrorum, non sugillationem ridiculose cachinnans rumigerare vestrorum: sed potius, jocistæ scurræque ritu dicacitate temeraria loquentium, fraternæ ironia dilectionis obtentu cavillabatur. Si vero quippiam, inscitia suppeditante, garrula frontose convincitur pagina prompsisse: ut versidicus ait:

Digna fiat fante glingio gurgo fugax fambulo:
Neu timeat scriptor terrentis carpere chartas,
Ut caper hirsutus rodet cum dente racemos:
Nec tamen emendant titubantis gramma poetæ.

V. EPISTOLA AD HEDDAM EPISCOPUM.

Domino reverendissimo, omnique virtutum conamine venerando, et post Deum peculiari patrono, supplex almitatis vestræ vernaculus in Domino salutem.

FATEOR, o beatissime Præsul, me dudum decrevisse, si rerum ratio ac temporum volitans vicissitudo pateretur, vicinam optati Natalis Domini solemnitatem, ibidem in consortio Fratrum tripudians celebrare: et postmodum vita comite vestra caritatis affabili præsentia frui. Sed, quia diversis impedimentorum obstaculis retardati, quemadmodum lator præsentium viva voce plenius promulgabit, illud perficere nequivimus, idcirco difficultatis veniam precor impendite. Neque enim parva temporum intervalla in hoc lectionis studio protelanda sunt ei duntaxat, qui sagacitate legendi succensus, legum Romanarum jura medullitus rimabitur, et cuncta Jurisconsultorum secreta ex intimis præcordiis scrutabitur: et quod his multo arctius ac perplexius est, centena scilicet metrorum genera pedestri regula discernere, et admista cantilenæ modulamina recto syllabarum tramite lustrare. Cujus rei studiosis lectoribus tanto inextricabilior obscuritas prætenditur, quanto rarior Doctorum numerositas reperitur. Sed de his prolixo ambitu verborum disputare epistolaris angustia minime sinit, quomodo videlicet ipsius metricæ artis clandestina instrumenta literis, syllabis, pedibus, Poeticis figuris, versibus, tonis, temporibusque conglomerantur: poetica quoque septenæ divisionis disciplina, hoc est acephalos, lagaros, protilos, cum cæteris,

qualiter varietur; qui versus monoschemi, qui pentoschemi, qui decaschemi, certa pedum mensura trutinentur: et qua ratione catalectici, brachycatalectici seu hypercatalectici versus, sagaci argumentatione cognoscantur. Hæc, ut reor, et his similia, brevis temporis intercapedine momentaneoque ictu apprehendi nequaquam possunt.

De ratione vero calculationis quid commemorandum? cum tanta supputationis imminens desperatio colla mentis oppresserit, ut omnem præteritum lectionis laborem parvi penderem, cujus me pridem secreta cubicula nosse credideram; et ut sententia beati Hieronymi utar, qui mihi prius videbar sciolus, rursus cæpi esse discipulus, dum se occasio obtulit, sicque tandem superna gratia fretus, difficillima rerum argumenta et calculi supputationes, quas partes numeri appellant, lectionis instantia reperi. Porro de Zodiaco et duodecim Signorum, quæ vertigine cœli volvuntur, ratione, ideo tacendum arbitror; ne res opaca et profunda, quæ longa explanandarum rerum ratione indiget, si vili interpretationis serie propalata fuerit, infametur et vilescat: præsertim cum Astrologicæ artis peritia, et perplexa horoscopi computatio, elucubrata doctioris indagatione egeat.

Hæc idcirco, carissime pater cursim pedetentim perstrinximus non garrulo verbositatis strepitu illecti, sed ut scias, tanta rerum arcana examussim non posse intelligi, nisi frequens et prolixa meditatio fuerit adhibita.

Salutate in Christo omnem sodalium meorum catervam a minimo usque ad maximum, quos obsecro et adjuro per clementiam Christi ut pro me peccatorum pondere et criminum sarcina oppresso preces Domino fundant.

VI. ANONYMI CUJUSDAM SCOTI EPISTOLA AD ALDHELMUM ABBATEM MALMESBURIENSEM.

Domino sancto, sapientissimo, Christo quidem carissimo Aldhelmo; Scotus ignoti nominis in Deo eterno Salutem!

UM te præstantem ingenio, facundiaque Romana, ac vario flore literarum (etiam Græcorum more) non nesciam; ex ore tuo, fonte videlicet scientiæ purissimo, discere malo, quam ex alio quolibet potare, turbulento Magistro præsertim. Hoc scito prænoscens, quod idcirco te fiducialiter ita obsecro, ut me suscipias doceasque; quoniam fulgor (ceu dictum est) sapientiæ præ multis in te fulget lectoribus, ac peregrinorum mentes cupientium sapientiam discere cognoscis; quia tu Romæ advena fuisti, insuper quod a quodam sancto viro de nostro genere nutritus es. Hæc compendii causa sufficiant; quia si humiliter per caritatem volueris attendere, non minus per pauca verba, quam per plurimas sermocinationes perspicies. Hæc tibi quoque sinceriter dissero. Libellum quendam habes, qui non est major acçeptorio duarum septimanarum; quem ego legere cupio. Hoc autem breve tempus prædico; non eo quod mihi plus non opus sit, sed ne hæc petitio fastidium in tua mente creet. Ministrum quoque equosque, ut opinor, adipiscar. In hoc autem tempore messis, lætum a

te responsum sperabo. Orantem pro nobis Beatitudinem tuam divina Gratia custodire dignetur.

Christe potens rerum, redeuntis conditor ævi:
Vox summi sensusque Dei, quem fudit ab alta
Mente pater, tantique dedit consortia regni.
Impia tu nostræ domuisti crimina vitæ,
Passus corporea mundum vestire figura,
Affarique palam populos, hominemque fateri.
Quemque utero inclusum Mariæ, mox numine viso
Virginei tumuere sinus, innuptaque mater
Arcano stupuit compleri viscera partu,
Auctorem paritura suum: mortalia corda
Artificem texere poli, mundique repertor
Pars fuit humani generis, latuitque sub uno
Pectore, qui totum late complectitur orbem.
Et qui non spatiis terræ, non æquoris unda
Nec capitur cœlo, parvos confluxit in artus,
Quin et supplicii nomen, nexusque subisti,
Ut nos surriperes letho, mortemque fugares
Morte tua, mox ætherias evectus in auras
Purgata repetens lætum te luce parentem
Augustum foveas festis ut sæpe diebus
Annua sinceri celebret jejunia sacri.

VII. ETHELWALDI EPISTOLA AD ALDHELMUM.

Sacrosancto Abbati Aldhelmo, mihi inextricabilis ignitæ caritatis nodis, ut merita poscunt, adstricto, Ethelwaldus, tuæ piæ paternitatis supplex alumnus, perpetuam in Domino sospitatis salutem.

STIVI igitur temporis cursu, quo immensis feralium passim congressionum expeditionibus hæc miserrima patria lugubriter, invidia vastatrice, defanatur, tecum legendi studio, conversatus demorabar. Tum mihi fiat indigno, tuæ beatitudinis sacrosancta sagacitas omnibus, ut reor, propemodum panegyricis tam sæcularium litterariæ verbositatis facundia editorum, quam etiam spiritualium Ecclesiastici dogmatis stilo elucubratorum plenissime voluminum scriptis imbuta, arcana liberalium literarum studia, opacis duntaxat mysteriorum secretis, ignaris quibusque mentibus obstrusa, abrepto propere spissæ stoliditatis velamine, patefaciens liquidissime propalarat. Quibus ad integrum exuberantis ingenii epulis, ambronibus siticulosæ intelligentiæ faucibus, avide absumptis, meam adhuc pallentem hebetudinis maciem largissimæ blandæ sponsionis epimenia affluenter refocillabat, pollicitans omni me desi-

deratæ lectionis instrumento, quo potissimum meæ mediocritatis industriam satis inhiantem agnoverat, libenter edocendo imbuere. Quapropter, mi amantissime puræ institutionis præceptor, quatenus affectu consequente fidem verborum haud difficulter adhibeas, operæ pretium censemus: talibus sacræ Scripturæ oraculis instimulatus: [Prov. vi. 1.] Fili mi, si sposponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui. Et jam dico, si nullis te capacibus prolatæ promissionis retinaculis perplexum involutumque reminisceris, tamen cum memet ab ipsis tenerrimæ cunabulis infantiæ fovendo, amando, pedetentimque delicatioribus solertiæ cibis recreando, ad vegetam usque pubertatem provexisti, dignum ab omnibus sanæ intelligentiæ esse judicatur, quatenus confoto jam pabulo tenerioris ingenii, des cibos solidiores quoque profundioris sophiæ. Tamen si humillima subjectæ devotionis instantia importune insistens expetit affatim alendo epulas, impendere non deneges: meque, licet nullius momenti ducas; vestræ sublimitatis adoptivam prolem ex omni paternæ prudentiæ diviti censu aliquatenus ad tempus ditare non recuses, ne quando invisi audacium æmulorum cunei crispanti optatæ improbrationis cachinno tripudiantes congratulentur, si sobolem opulenti paternæ philosophiæ censu exhæredem penuriæque feralis insipientiæ experientem comperiunt. Et non incongrue mihi ille Roboam, generosa de stirpe famosissimi tam laudabilis sapientiæ excellenti enormitate, quam etiam opimis rerum facultatibus Regis Salomonis, infelici fusus ortu, omnis pene paternæ felicitatis expers, lugubriter coæquari queat. Denique, jam nunc impleturus vota persolve, et inceptum largæ institutionis beneficium concitus comple, sciens te haud dubie majorem inde perpetuæ remunerationis gloriam adepturum, Domino adstipulante, quia [Matt. x.] qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Huic autem nostræ parvitatis epistolæ trina cantati modulaminis carmina binis generibus digesta subdidimus, quorum primum dactylico heroici poematis hexametro ac pedestri, ut

autumo, regula enucleat et trutinatum et in LXX coæquantium versuum formulas, casu ita obtingente, et, ut verius dicam, supernæ dispensationis nutu moderante, divisum. Tertium quoque non pedum mensura elucubratum, sed octonis syllabis in imo quolibet versu compositis una eademque litera comparibus linearum tramitibus aptata cursim calamo perarante caraxatum tibi, sagacissime sator, transmittens dicavi. Medium vero meo tuoque clienti Winfrido de transmarini scilicet itineris peregrinatione, simillimis itidem versuum et syllabarum lineis confectum representans porrexi. Hæc idcirco vestræ beatitudinis venerandis obtutuum luminibus representanda fore necessarium duxi, quod nostræ parvitatis judicio dignum esse visum est, omnem tibi, utpote patri, mearum litterarum editiunculam primum pandens propalarem, quatenus vestræ sublimitatis probabili rationis judicio comprobata, et ad æquitatis normulam derivata, omnibus deinceps lectorum numerositatibus acceptabilis extat. Vale in Christo.

V. ANONYMI EPISTOLA AD SOROREM ANONYMAM.

Splendida virginitatis castimonia florentis præditæ, lymphaque superni laticis melliflua cælitus irrigatæ, nobili non solum carnali generositatis prosapia virgini, verum etiam (quod præstantius est) spirituali dignitatis honore insigniter comptæ Christi ancillarum leve jugum Dei gestantium gubernatrici, et monasticæ conversationis normam regulariter, authenticis priscorum Patrum formulis, commisso sibi gregi indefesse præbenti: necnon inclytæ pubertatis indoli, candido integritatis vestimento incorruptæ adæque decoratæ, cælestique gurgitis unda late manantis vivi et semper abundantis potatæ, non solum exteriore literarum studio, verum etiam interiore divinæ scientiæ luce illustratæ, N. , absque præcedente meritorum adminiculo, N. , spiritualis officii munificentia fungens, in angulari lapide, Christo videlicet, optabilem salutem!

ATEOR caritati vestræ, postquam Britannicæ telluris inclyta sceptra, divinæ pietatis admonitione, ut reor, salubri tactus, fugiens deserui, relictaque fœcundissima natalis patriæ Insula, quam glauca spumantis maris cærula influentia scopulosis marginibus undique vallant, fragilitatis meæ conscius, et scelerum meorum aliquatenus

tunc reminiscens, una cum totius propinquitatis meæ propemodum caterva, Christo favente, ferventis ingruentibus pelagi molibus transvectus, ad hujus regionis marginem applicuisse gratulans, votorum compos tripudiabam; liminibusque beatorum Apostolorum, orationis causa, demendi innumera piaculorum meorum pondera, pergendo me satagebam præsentare, ibique cunctis affinitatis meæ propinquis propemodum longo quietis somno sopitis, solus in hujus exilii calamitate orbatus, (et merui) haud secus dicendum mihi est, quam tristis mœrensque remansi: non tamen incolumitate corporis pristina, robustisque membrorum artubus hujus pestis valetudinem evasi: sed (gratia et laus pio flagellatori) omnibus membrorum compaginibus quassatis et contritis, anhelans fatigatus resto: quod mihi per usum et novum et vetus est, nullam reperisse me istic habitantium fœminini sexus personam fideliorem, in omnibus non adulationis causa, sed veritatis firmitate contestans, dum me admodum ante quinquies quina mensium volumina toto vexatum corpore febris anhelæ frigus et calor decoquerent, benigna caritatis humanitate memini susceptum, quod utique juxta præceptum Domini, tunc vos infirmo ægrotoque non ignoro egisse, ob æternæ retributionis mercedem: eandem quoque hactenus parum pigræ fraternitatis affectus dilectionem divini amoris obtentu complentes observare dignoscimini Qua de re scribendi vobis materiam, nequaquam incongruam nactus, qua amabilem vestræ germanitatis spiritualem necessitudinem caraxando alloquerer, cum me Christus bonorum cunctorum largitor, præeunte clementia sua, discentium cælesti gratiæ suæ rore aliquantulum per suum participem efficeret. Ideo vobis dirigere versiculos metrica ratione compositos diu fixum mente tenui, et corde simul dulce habui, quia nullos legentium novi, quibus libentius mitterem, ubi pro certo scio nullam diræ fraudis suspicionem mentem destinantis mordere, nec dictantem hostili vituperatione lacerare, licet vitiosa pagina scabraque schedula reperiatur. Hanc itaque nuper metricæ artis

peritiam, Domini nostri omnium generalis, meique specialis, Præsulis venerandi Bonifacii sub magisterio didiceram, quo mihi, post illuminatorem cœlestem, cui secreta cordis patent, et quem occulta et abdita non latent, mentis obtutus aperitur, et arida pectora mea imbre superni nectaris quotidie cælesti irrigantur. Hos namque versus, jocistæ more, caraxatos reperietis, si diligenter non dedignemini literarum perscrutari capita, hoc est quaternis versibus cæteros in medio positos velut ambitu quodam cingentes illos. Hi, quos tuo nomine proprie prætitulavi, ceu spiritualis matris, a principio incipiunt regulariter ad finem usque decurrentes. Discipulæ vero meæ a calce tuorum inchoant, non inopportune, quia discipula magistram, sicut ancilla Dominam suam sequi debeat.

Esto . . . . . . memor Domini regnantis in æde ita de fide inchoant. . . . . . . cælorum in arce. Si quid autem huic operi minime congruum tersumque, et contra regulam Grammaticæ artis insertum invenietis, hoc polire runcinando, sumpta lima ex officina Grammaticorum, reminiscemini. Illud etiam subnixa prece flagito, ut per illam immarcescibilem spiritualis amicitiæ necessitudinem, ut nemini hoc opus ostendatis sine meo consensu, et hujus operis personam prodatis absque licentia mea, ne inde dira seges invidiæ crescat, unde veræ pacis concordia pullulare debuit, sed potius pacti fœderis, germanitatisque copulatæ vicissim apud nos firmissima sponsione dextrarum, memores perenniter estote, meique laboris sudori purissimis orationum vestrarum precatibus favere, suppliciter posco, dignemini.

Asc. berc. can. dour. ehu. feli. gip. ha. gal. is. ker. lagu. man. not. os. pert. quirun. rat. suigil. tac. ur. ilc. ian. zar.

R R R. Rex Romanorum Ruit.
P P P. Pater Patriæ Profectus est.
F F F. Ferro Frigore Fame.
M M M. Monitum Monumentum Mortuus est.
V V V. Victor Vitalis Veniet.
A A A. Aurum A nobis Aufert.

Leotor casses Catholicæ. Atque obses athletice,

Tuis pulsatus precibus
Obnixe flagitantibus
Hymnista carmen cecini
Atque responsa reddidi,
Sicut pridem pepigeram
Quando profectus fueram
Usque diram Domnoniam
Per carentem Cornubiam,
Florulentis cespitibus
Et fœcundis graminibus
Elementa inormia
Atque facta informia
Quassantur sub ætheria
Convexa cœli camera
Dum tremit mundi machina
Sub ventorum monarchia.
Ecce nocturno tempore
Orto brumali turbine,
Quatiens terram tempestas
Turbabat atque vastitas
Cum fracti venti fœdere
Baccharentur in æthere,
Et rupto retinaculo
Desævirent in sæculo
Tum libertate posita
Et servitute sopita,
Spissa statim spiramina
Duelli ducunt agmina.
Quibus bissena nomina
Indiderunt volumina.
Horum archon atrociter
Famam verrens desociter
Furibundus cum flamine
Veniebat a cardine,
Unde Titanis torrida
Labuntur luminaria.
Cumque flatus victoriæ
Non furerent ingloriæ,
Tremebat tellus turbida,
Atque eruta robora,
Cadebant cum verticibus,
Simul ruptis radicibus:
Neque guttæ graciliter,
Manabant sed minaciter
Mundi rotam rorantibus,
Humectabant cum imbribus,
Cum præpollenti pluvia
Essent referta flumina,
Turbo terram teretibus
Grassabatur turbinibus.
Quæ catervatim cælitus
Crebrantur nigris nubibus
Neque cælorum culmina
Carent nocturna nebula,
Quorum pulchra planities
Perlucebat ut glacies,
Donec nimbo ac nubibus
Torre teguntur trucibus.
Nam tenebrescunt turbine,
Disrupto rerum ordine
Germana Phœbi numina,
Atque præclara lumina
Neque flagrabat flammiger
Ductor dierum Lucifer
Sicut solet sæpissime
Auratum sidus surgere
Sed cæcatur caligine
Velut furva fuligine.
Plaustri plane pulcherrima
Non comparent curricula
Aquilonis a Circio
Cursum servantis sedulo
Ac totidem torrentibus
Septem latet lampadibus

Pleiadis pulchra copula Ab Atlantis prosapia.
Hæc conscendunt per æthera Ab ortu Solis sidera:
Tunc pari lance limpida Libræ torpebat trutina
Zodiacus cum cætera Cyclus fuscatur caterva,
Quem Mazaroth reperimus Nuncupari antiquitus,
Bissenis cum sideribus Per Olympum lucentibus.
Nec radiabat rutilus Sicut solebat Sirius,
Quia nubes nigerrima Abscondunt polos pallia
Attamen flagrant fulmina Late per cæli culmina
Quando pallentem pendula Flammam vomunt fastigia
Quarum natura nubibus Procedit collidentibus:
Necnon marina cærula Glomerantur in glarea.
Qua ruit irruptio Ventorum ac correptio
Per pelagi itinera Salsa spumabant æquora
Cum bullis et brumalibus Undosus vortex fluctibus,
Oceanus cum molibus Atque diris dodrantibus
Pulsabat promontoria, Suffragante victoria.
Sic turgescebat trucibus Pontus ventorum flatibus
Infligendo fluminibus Scopulosis marginibus.
Quid dicam de ingentibus Altithroni operibus
Quæ nullus nequet numero Computare in calculo?
En multa in miraculo Nunc apparent propatulo
Clara Christi clementia Per hæc facta recentia,
Cum grata gallicinia Quasi quarta vigilia
Suscitarent sonantibus Somniculosos cantibus.
Tum binis stantes classibus, Celebramus concentibus
Matutinam melodiam Ac synaxis psalmodiam.
En statim fulcra, flamine, Nutabant a fundamine
Tigna tota cum trabibus Tremebunda ingentibus
Vacillabant ab omnibus Aulæ pulsatis partibus,
In tantis tempestatibus Ac Auroræ turbinibus
Nostra pavent præcordia Tot monstrorum prodigia
Quando cernebant lumina Tecta et laquearia
Horrisonis fragoribus Concuti et creporibus
Tum tandem cursu caterva Confracta linquens limina,
Portum petit Basilicæ Populante pernicie,
Sic pelluntur pericula Per matris adminicula

Quidam discrimen duobus
Devitantes cum saltibus,
Per devexa ac lubrica
Clivosi ruris latera
Metuebant magnopere
Casam contritam crepere,
Porro cum tetræ tenebræ
Præterissent et latebræ
Fatiscentes velamine,
Orto jubaris lumine,
Scissa cæca caligine
Quasi mortis imagine.
Tum videns ab ecclesia
Tigilli fusa fragmina,
En, inquam, noctis horridæ
Nunc apparent spectacula:
Ecce casæ cacumina
Cadebant ad fundamina,
Quæ solebant lautissimæ
Sumi dulces deliciæ
En genistarum aprica
Frondosarum velamina
Pelluntur parietibus
Fabrorum arietibus.
Heu tectorum tutamina
Prosternuntur in platea:
Ecce crates a culmine
Ruunt sine munimine
Flatus sævi spiramina
Hæc fecerunt ludibria.
Et nisi natalitia
Pauli sancti solennia
Tuerentur trementia
Timidorum præcordia,
Forsan quassati culmine
Quateremur et fulmine.
Quemadmodum crudeliter
Novies binos circiter,
Propalant Evangelica
Trini Tonantis famina,
Turris fregisse fragmina
Cum immensa maceria.
Ergo Christo in commune
Adempti a discrimine,
Grates dicamus dulciter
Manenti immortaliter
Doxa Deo ingenito,
Atque gnato progenito,
Simul cum sancto supera
Flatu regente sæcula.

FINIT CARMEN ALDHELMI.

Incipit Carmen aliud.

Nuper de illabentibus
Binis brumæ temporibus
Absque mora mea tuum
Mox completa vergentium,
Quemadmodum mellificis
Heroicorum versibus
Illustris quondam Poeta
Romæ urbis indigena
Styli calamo stridulo
Caraxante perseduló
Sacris inserit schedulis
Doctiloquus Sedulius
Evolutam labilibus
Mundi molem rotatibus

Protelata præpatulis   Intervalla obstaculis
Pepulisse perniciter   Parum sistens stabiliter.
Trini fuere famine   Viri absque cunctamine
Divulgati per æthera   Summi Olympi supera,
Virtutum quos redimita   Cristatos cingit corona
Pætanamque per fabricam   Æthralis heri vegetam
Fidei necnon trilicibus   Girant thoracis humeros
Sic truduntur tyrannidis   Te labiosa tironis
Quibus horrende irruit   Imber veluti ingruit
Bellicosus in agone   Christi adverso agmine
Consternatus quid veritat   Furvex erectus indicat
Christi crucis per culmina   Ferimus frontis vexilla
Quæ fugax Orcas horridis   Timet telorum imbribus.
At vos famosi viribus   Viri sudantes strenuis,
Trucem vicistis tropæo   Hostem belli æthereo,
Qui propinquos et patrias   Aspernantes peregrinos
Ignoti ruris cespites   Adistis casu præcipites;
Neque furentes vortices   Undisonis fragoribus
Turgentis Ditis tellurem   Debellantis per terrorem
Neque latrones libidis   Glomerantes genuinis
Lætiferæ libidinis   Luridæque Cupidinis
Abstrahuntque exuvias   Legentibus per avias.
Neque belluæ vibrantibus   Rabidi rostri rictibus
Aberrantes per devia   Dumosi ruris limina
Celsorum Christi militum   Refrænarunt propositum
Tum Agapæ pro numinis   Iter suum conaminis
Gradientes sublimia   Petri petunt suffragia,
Illum visendi gratia   Frequentant ut amnestia
Nacta foret a numine   Petri juvanti famine
Omnes hi in Domino   Bini sane pro sæculo
Essent juncti bitumine   Germanitatis uscidæ
Tandem decurre concite   Perlongi callis limite
Ædem almam adiere   Patriam quam petiere
. Ubi Petri corpusculum   Latet tellure conditum.
Tum altare felicibus   Conterinis fratribus
Prosilit de ergastulo   Carnis evulsus clanculo
Clavigero et regiæ   Cæli adhæsit munitæ

Quo evectus florentibus Paradisi cespitibus
Sociatus sublimibus Angelorum cum millibus,
Regnat istic per sæcula Carpens æterna gaudia.
Bini bini beantibus Meritorum meatibus
Virentes ac si floscula Paradisi per florea
Olim spretas agilibus Patrias petunt cursibus
Non quid luxu labilia Cosmi quærunt quisquilia
Sed quid fertur non minima Charismatum donamina,
Quibus ditatur arida Animarum per florida.
En vehebant volumina Numerosa per agmina.
Multimodis et mysticis Elucubrata normulis
Quorum auctor cælitus Adesse constat alitus,
Quæ Prophetæ Apostoli Doctiloqui oraculi
Indiderunt pergamenæ Almo inflanti flamine
Nunc vestium velamina Ulla produnt oramina
Mirificoque munere Perferebant propere.
Quæque ita inormia Eliciunt exordia
Pulchro prorsus propagine Deprompta in origine
Gnari quædam genimina Vermis fuerunt minima
Foliis quique vescitur Brumæ meatum oritur.
Cumque proles progreditur Ovorum alvo oritur
Neque illos qui genuit Vermis idem recaluit
Fœtum fluant ex semine Imo naturæ germine
Sed quid magis mirabile Mundo et desperabile
Ova viri et fœminæ Calificati calore
Parturire progenitum Fœtum vellere vegetum
Lana ostri elabitur Vermiculo cum vertitur
Spissam ceu aranea Telam texit muscanea.
Tumque lanæ latratibus Fusæ valde volantibus
Fila in quæ revolvitur Veluti setis torquetur
Inde sumuntur Serica Quæ portabant promiscua
Quorum persplendet species Pulchra ceu planities
Paradisi puniceis Purpurata cum roseis
Quibus inter eburnea Lilia locant linea
Sic, sic sane sanguinea Sericorum insignia
Pulchre picta perniveo Colore atque croceo,
Viridi fulvo floreo Fucata atque lanea

Ut peplorum per pallia   Pulchra pandunt ornamina
Tam Sanctorum reliquias   Nonnullorum eximias
Advehebant inormiter   Dicatus nutu naviter
Quæ concedunt oramina   Orantium fidelia
Necnon adhuc munusculum   Quidam addunt pulcherrimum
Toracydos tuentibus   Retorquentes luminibus
Imagines auriferis   Christi matris capitibus
Cumque multa magnanima   Perducebant donamina
Christi sponsæ Ecclesiæ   Cuncta ferebant opimæ
Et ipsorum et omnium   Matri Christo credentium
Valetote felicibus   Vitam clausuri calcibus.

FINIT CARMEN.

Incipit Carmen Aliud.

Summum satorem solia   Sedit qui per æthralia,
Alti Olympi arcibus   Obvallatus minacibus,
Cuncta cernens cacumine   Cælorum summo lumine
Alta poli et infima   Telluris latæ limina
Cujus immensa munera   Nequeo prorsus funera
Antequam rictu rabido   Raptent et rodant avido,
Ore halitum corpore   Sortis rigenti torpore
Carminare concentibus   Celsæ laudis stridentibus
Ipsum profecto precibus   Peto profusis fletibus,
Allidens libentissime   Solo tenus sæpissime,
Curvatam colli cervicem   Capitis atque verticem,
Titubanti tutamina   Tribuat per solamina
Sacrosancta sublimiter   Suffragans manu fortiter,
Alma per adminicula   Hostium demat spicula
Quibus infesti fortibus   Ferant thoracas humeris
Christi tyronum cassibus   Cæsis fœdis fragoribus
Afflant necantes imbribus   Telorum et micantibus
Illos, illos Omnipotens   Trudat æternis tenebris
Ubi Typho teterrimus   Tortis globorum gremiis
Girat torquens gurgitibus   Atri ignis ultricibus
En pilarum acerrima   Parma pellat acumina

Hostium a ferocibus Protegens arundinibus
Concertantes agonibus Christo semper fidelibus,
Ætherius qui omnia Mundi herus molimina
Verbi tantum cum Numine Formasti in origine.
Mihi nova qui nutibus Aggrederer nutantibus
Literarum cum lusibus Odis coaptem usibus,
Facunda funde famina . . . .
Queam cœpto in carmine Celso proferre famine
Virum virtutum rumore Fulgescentem in æthere
Cassem priscum cum nomine Comptum veluti lumine
Astra Olympi ignito Ardui orbi vegeto
Larem librant lucifluam Lustrant axis ignifluam
Molem mundo minacibus Eminentem cum arcibus
Fumum furvum frigoribus Foci complent caloribus
Cæli jubar e culmine Croceo fundunt fulmine.
Titan tremet torrentibus Tedis late lucentibus
Passim orbis per marginem Adusque cæli cardinem
Phœbe quoque flagrantibus Fratrem juvat ardoribus
Noctem nigram nubeculis Lucem lustrat corniculis
Ambo spargunt spiramina Iguis æthralis lumina
Neque nocent nitoribus Nemorosis cespitibus
Ruris rigati rivulo Roscidi roris sedulo
Sed lutosam liquoribus Tellurem humectantibus
Arebant astra ignito Torrentis globi jaculo
Gliscunt ut glebæ germina Dura atque tenerrima
Situ roscido robora, Quæque virescunt tenera
Succorum sumunt saporem Severum nam per vaporem.
Ista cassis per culmina Prisci pandunt præfulgida
Gloriosa per agmina Gemmifera oramina
Rutilanti redimita Obrizo velut limpida
Astra convexi Olympi Orbi clarescunt viridi
Aldelmum nam altissimum Cano atque clarissimum
Alto nostratum nomine Nuncupatum et numine
Pollentem per cælestia Potentem ac terrestria
Sic, sic sane sublimibus Satis ornatum cultibus
Cæli ceu per culmina Candent per orta fulmina.
Illis, illis in omnibus Æqualem dico actibus

Quæque fari sublimiter Odis hujus inormiter
Surgens nempe prolixitas Refragat atque vastitas.
Tibi salus per sæcula Sospes ab usque macula
Maneat immortaliter Fine tenus feliciter.

FINIT CARMEN.

Incipit Carmen Aliud.

Vale, vale, fidissime. Phile, Christi carissime,
Quem in cordis cubiculo Cingo amoris vinculo,
Ave Hova altissime Olim sodes sanctissime,
Salutatis supplicibus Ethelwaldi cum vocibus.
Te, te herus in omnibus Clarum creavit actibus,
Forma et visu virilem, Facto et dicto senilem,
Tuam primum propaginem Per profundam indaginem
Curiose conjicere Mentis atque inspicere
Nullus valet volucribus Summi cæli sub nubibus.
Tamen aggressi gaudiis, Loquemur parum trepidis
Summo satore sobolis Satus fuisti nobilis
Generosa progenitus Genitrice expeditus,
Statura spectabilis, Statu et forma agilis
Caput candescens crinibus Cingunt capilli nitidis.
Lucent sub fronte lumina Lati ceu per culmina
Cæli candescunt calida Clari fulgoris sidera
Genæ gemellæ collibus Glomerantur cum ollibus,
Pedetentim purpureo Pictæ fuco et niveo:
Rosa veluti rutilis Radiat valde flosculis
Aures auscultant omnia Verba ex ore prodita
Almi oris innumera Nequeunt fari munera
Adest verbosa fulgidum Sophia et omne lucidum.
Manus, manus mirabiles Multum pedes placabiles
Tibiæ cursu teretes, Tantum fortes ut sonipes:
Sæpe sequuntur cursibus Salientes præpetibus
Nam si centenis clamitet Quisque lignis et vocitet
Ferrea voce fremitans, Valde et ore crepitans
Nequit sane in sæculo Ullus fari oraculo

Quantum mundo mirabilem . . . .
Neque altum ingenium Explicare mortalium
Ullus valet sonantibus Licet clamet concentibus
Quod idcirco non offero Laude quavis nec refero
Qui mundi per omnia Cunctis claret confinia
Sospitem tete sordibus Servet herus ab omnibus
Tegat totum tutamine Truso hostis acumine
Rite reddens refugium Robustum per suffragium
Inque locet æthereum Cælestis sceptri gremium.
Ubi semper consortium Perfruaris Angelicum
Fine carens, cælestibus Vitam deges cespitibus.

FINIT CARMEN.

VIII. DE BASILICA EDIFICATA A BUGGE FILIA REGIS ANGLIÆ.

OC templum Bugge pulcro molimine structum
Nobilis erexit Centwini filia regis,
Qui prius imperium Saxonum rite regebat,
Donec præsentis contemnens culmina regni,
Divitias mundi rerumque reliquit habenas,
Plurima basilicis impendens rura novellis,
Qua nunc Christicolæ servant monastica jura.
Exin sacratam perrexit quærere vitam,
Dum proprium linquit Christi pro nomine regnum;
Qui tamen ante tribus gessit certamina pugnis,
Et ternis pariter confecit bella triumphis.
Sic rexit regnum plures feliciter annos,
Donec conversus cellam migravit in almam
Inde petit superas meritis splendentibus arces
Angelicis turmis ad cæli culmina ductus,
Cælicolis junctus lætatur sorte superna.
Post hunc successit bello famosus et armis
Rex Cadwalla potens regni possessor et hæres.
Sed mox imperium mundi sceptrumque relinquens,

Turgida cum ratibus sulcabat cærula curvis,
Et maris æquoreos lustrabat regmine campos.
Algida ventosis crepitabant carbasa flabris,
Donec barca rudi pulsabat littora rostro.
Exin nimbosas transcendit passibus Alpes
Aggeribus niveis et montis vertice septas.
Cujus in adventu gaudet clementia Romæ,
Et simul ecclesiæ lætatur clerus in urbe,
Dum mergi meruit baptismi gurgite felix.
Post albas igitur morbo correptus egrescit,
Donec mortalis clausit spiracula vitæ,
Alta supernorum conquirens regna polorum,
Clarum stelligeri conscendens culmen Olympi.
Sed his principibus cælum penetrantibus altum,
Quorum descripsi jam bina vocabula dudum,
Tertius accepit sceptrum regnator opimum,
Quem clamant Ini certo cognomine gentes,
Qui nunc imperium Saxonum jure gubernat.
Quo regnante novum præcelsa mole sacellum
Bugge construxit supplex vernacula Christi,
Qua fulgent aræ bis seno nomine sacræ
Insuper apsidam consecrat Virginis aræ.
Præsentem ergo diem cuncti celebremus ovantes,
Et reciproca Deo modulemur carmina Christo.
Menstrua volvuntur alternis tempora festis,
Et vicibus certis annorum lustra rotabunt.
Dulcibus antiphonæ pulsent accentibus aures,
Classibus et geminis psalmorum concrepet oda,
Hymnistæ crebro vox articulata resultet,
Et celsum quatiat clamoso carmine culmen.
Fratres concordi laudemus voce tonantem,
Cantibus et crebris conclamet turba sororum.
Hymnos ac psalmos et responsoria festis
Congrua promamus subter testudine templi,
Psalterii melos fantes modulamine crebro,
Atque decem fidibus nitamur tendere lyram,
Ut Psalmista monet bis quinis psallere fibris.

Unusquisque novum comat cum voce sacellum,
Et lector lectrixve volumina sacra resolvat.
Istam nempe diem, qua templi festa coruscant,
Nativitate sua sacravit virgo Maria,
Quam jugiter renovant Augusti tempora mensis
Dividitur medio dum torrens sextilis orbe,
Qui nobis iterum restaurat gaudia mentis,
Dum vicibus redeunt solennia festa Mariæ,
Et veneranda piis flagrant altaria donis.
Hæc domus interius resplendet luce serena,
Quam sol per vitreas illustrat forte fenestras,
Limpida quadrato diffundens lumina templo.
Plurima basilicæ sunt ornamenta recentis,
Aurea contortis flavescunt pallia filis,
Quæ sunt altaris sacri velamina pulcra.
Aureus atque calix gemmis fulgescit opertus,
Ut cælum rutilat stellis ardentibus aptum,
Sic lata argento constat fabricata patena,
Quæ divina gerunt nostræ medicamina vitæ,
Corpore nam Christi sacroque cruore nutrimur.
Hic crucis ex auro splendescit lamina fulvo,
Argentique simul gemmis ornata metalla.
Hic quoque thuribulum capitellis undique cinctum,
Pendet de summo, fumosa foramina pandens.
De quibus ambrosiam spirabunt thura Sabæa
Quando sacerdotes missas offerre jubentur.
Nunc clara ingenito dicatur gloria patri,
Nec minus et genito promatur gloria nato,
Spiritus atque sacer consorti laude fruatur.

IX. POEMA DE ARIS BEATÆ MARIÆ ET DUODECIM APOSTOLIS DEDICATIS.

I.

ANC aulam Domini servat tutela Mariæ,
Cui veneranda rudis sacrantur culmina templi,
Et nova consurgunt sacris vexilla triumphis.
Hac celebratur honor sacræ Genitricis in aula,
Quæ verum genuit lumen de lumine Patris,
Quem clamant Titan almo spiramine vates,
Fœmina præpollens, et sacra puerpera virgo.
Audi clementer populorum vota precantum,
Marcida qui riguis humectant imbribus ora,
Ac genibus tundunt curvato poplite terram,
Dum veniam fuso lacrymarum fonte merentur,
Et crebris precibus delent peccamina vitæ.
Hæc, inquam, virgo cælesti pignore fœta
Edidit ex alvo salvantem sæcula regem,
Imperium mundi solus qui jure gubernat,
Ut dudum Angelico discit virguncula fatu,
Cum Pater altithronus Gabriel misisset ab astris.
Hæc fuit egregius quam promit carmine vates,
Qui Solymis quondam dives regnavit in arvis,
Hortus conclusus florenti in vertice vernans,

Fons quoque signatus cælesti gurgite pollens,
Necnon et turtur tremulus. Cui præscius infit
Angelus: En sobolem generabis virgo perennem,
Atque puerperium paritura puerpera gignes,
Filius altithroni faustus vocitetur in ævum.
Spiritus e cælo veniet sanctissimus in te,
Virtus ecce tuo confert umbracula cordi.
Patris obumbrabit te, virgo, celsa potestas.
Quo dictu matri turgescunt viscera fœtu,
Qui genitus mundum miseranda labe resolvit,
Atque crucifixus polluta piacula tersit.

II.

Hanc Petrus absidam sanctorum sorte coronat,
Claviger ætherius qui portam pandit in æthra
Janitor æternæ recludens limina vitæ.
Omnibus hic geminum digessit dogma per orbem,
Quod binis constat descriptum rite libellis,
Pectore qui patulo Christi præcepta capessunt,
Ut prius æquoreas captabat recte catervas
Linea squamigeris extendens vincula turmis:
Sic hominum cuneos mundi de gurgite raptos
Ducit ad æternum cælesti remige regnum,
Ut tibi Salvator vera cum voce spopondit,
Quando piscantem panda de puppe vocabat.
Qui ponti pedibus calcavit cærula glauci,
Sed mare mergentem tumidis non sorbuit undis;
Dextera dum Christi turgentia marmora pressit,
Cujus præstabat defunctis umbra medelam,
Dum sani rursus redeunt ad lumina vitæ,
Quamvis ante nigræ lustrassent limina mortis.
Hic quoque poplitibus necnon et cruce gemello
Claudum restaurat fretus virtute Tonantis,
Et cito sanatis præcepit pergere plantis,

Quem prius ad templum gestabant forte propinqui.
Hic etiam binos mulctavit morte malignos,
Qui pretium fundi celarunt fraude nefandum.
Insuper et magicum falsi phantasma Simonis
Funditus evacuans tetras detrusit in umbras,
Romanum vulgus solvens errore vetusto.
Qui præcelsa rudis scandit fastigia turris,
Atque coronatus lauri de fronde volavit,
Sed mox ætherias demittens fructifer auras
Cernuus ad terram confractis ossibus ambo
Corruit, et Petro cessit victoria belli.
Qui cruce confixus gaudens tormenta luebat,
Horrida crudelis passurus vulnera ferri.
Quem Deus æternis ornatum jure triumphis,
Arbiter omnipotens ad cæli culmina vexit.

III.

Saulus, qui sanctus mulctavit carcere turbas,
Credulus efficitur mutato nomine Paulus,
Plurima frugiferis dispergens semina verbis,
De quo sacra seges mundi succrevit in occa.
Quem Deus infidum cæli clamavit ab arce,
Quid me persequeris dura cum calce, refragans?
Ergo diem ac noctem, ponti sub gurgite mersus,
Magna supernarum meruit spectacula rerum.
Tertia cælorum raptus fastigia scandit,
Atque poli proceres vidit cum mente maniplos,
Quem Pythonissa procax clamavit voce proterva.
Spiritus abscessit Paulo purgante puellam,
In vacuasque procul fugiens evanuit auras,
Ephebum puerum lustrantem Tartara mortis
Suscitat in proprias anima penetrante medullas.
Nonne manum merito geminis fraudavit ocellis
Cerneret ut nunquam splendentem lumine Phœbum?

Cruribus atque suris claudum restaurat egrotum,
Quem fortuna prius gressu privavit egentem.
Sicque patrem populi quem febris torsit anhela
Torridus atque calor, frigus brumale coquebat.
Necnon extales multa pœna pudenda
Curavit citius Domino tribuente medelam,
Dum sarmenta prius glomeraret Paulus ad ignem
Torribus ut pellat brumosis frigida nimbis,
Vipera dira manum lethali dente momordit:
Sed Paulus gelidum non sensit vulnere virus,
Lædere nec sanctum valuit crudele venenum.
Denique squamosa contectum pelle chelydrum
Protinus in flammas torrendum tradidit atras,
Postquam complevit labentis tempora vitæ,
Martyrium rubro quæsivit sanguine sacrum,
Purpureusque cruor venarum fonte cucurrit.
Ossa tegat tellus quamvis modo mole sepulcri,
Attamen in proceras ascendit spiritus arces,
Cætibus Angelicis nimbosa per æthera ductus.

IV.

Hic simul Andreas templi tutabitur aram
Petri germanus, qui quondam funera lethi
Horrida perpessus sacrata carne pependit.
Quem Deus Oceani lustrantem frustra phaselo
Cælitus adscivit gradiens per littora ponti.
Protinus Andreas compunctus voce Tonantis
Credidit æternum salvantem sæcula regem,
Pendula capturæ contemnens retia spretæ,
Et dicto citius Christi præcepta facessit.
Quis numerare valet populosis oppida turbis,
Illius eloquio quæ fana profana fricabant
Credula pandentes Regi præcordia Christo?
Nempe vicem Domino solvebat calce cruenta,
Dum crucis in patulo suspensus stipite martyr

Ultima mortalis clausit spiracula vitæ,
Purpureas sumens Christo regnante coronas.

V.

Hic quoque Jacobus cretus genitore vetusto
Delubrum sancto defendit tegmine celsum,
Qui clamante pio ponti de margine Christo
Linquebat proprium panda cum puppe parentem.
Primitus Hispanas convertit dogmate gentes,
Barbara divinis convertens agmina dictis,
Quæ priscos dudum ritus et lurida fana
Dæmonis horrendi decepta fraude colebant.
Plurima sic præsul patravit signa stupendus,
Quæ nunc in chartis scribuntur rite quadratis.
Hunc trux Herodes, regni Tetrarcha tyrannus,
Percussum machera crudeli morte necavit:
Quem pater excelsus, qui sanctos jure triumphat,
Vexit in ætherias meritis fulgentibus arces.

VI.

Nec minis interea glomeratur virgo Joannes
Quem germana simul junxit concordia Christo,
Dum pandam vetulo linquit cum Patre carinam,
Retibus æquoreas claudentem marmore prædas,
Qui prius algosis verrebat cærula remis:
Piscibus insidias nectens sub gurgite ponti,
Sed clamante Deo luctantes littore lymphas,
Retiferamque navem caro cum fratre relinquit,
Et Dominum sequitur cœli qui regnat in arce.
Hic fuit egregius Christi regnantis alumnus
Omnibus anterior, magno dilectus amore,
Quem Rex extorrem Romæ qui regna regebat,

Trusit in exilium cymba trans cærula vectum,
Exul qua positus rerum spectacula plura,
Crevit in extasi cælesti numine fretus.
Quæ modo membranis per mundum scripta leguntur,
Pausatque effœto præfatus corpore præsul,
Præmia sumpturus cum clanget classica salpinx.
Ultima dum priscis labuntur tempora sæclis.

VII.

Hic Thomas Didymus, nomen sortitus Achivum,
Servat sacratum sarta testudine templum,
Vulnera qui tangens crudeli cuspide gesta
Credidit extemplo salvantem sæcla monarchum:
Quamvis ante foret sociis incredulus almis,
Atque fidem dubio gestaret corde sinistram,
Dum chaos inferni surgens de morte Redemptor
Linqueret abstrusum vasta comitante caterva,
Sed mox ambiguum convertit rubra cicatrix,
Discipulo palpante trucis vulnuscula ferri,
Dum foribus clausis trepidans qua turba latebat
Pacifer intraret Christus Salvator in aulam.
Hunc igitur soboles misit veneranda Tonantis
Evas gentes almis convertere biblis,
Plurima magnificis patrantem signa triumphis.
India tum sacris coluit simulacra nefandis
Doctrinis veterum stolidis instructa parentum,
Sed confessa fidem Thoma lucrante salutem
Credidit in Christum cœli qui sceptra gubernat.
Denique transacto præsentis tempore vitæ
Protinus æthereum Thomas lustravit Olympum
Quem fani flamen veteris cultorque sacelli
Sanguine rorantem rigida transverberat ense,
Præmia sumpturum cum tellus sponte dehiscet,
Omnia de priscis et surgent corpora tumbis.

VIII.

Necnon Jacobus, Christi matertera cretus,
Et consobrini felici nomine fretus,
Hanc ædem Domini de summo servat Olympo,
Quem plebs Judæa sævo bacchante tumultu
Pulsum de pinna fullonis fuste necavit,
Quod Christum populis scandens fastigia templi
Concionaretur crebro sermone sacerdos.
In cujus genibus pellis callosa refertur,
Dum crebris vicibus oraret voce Tonantem,
Poplitibus flexis tundens pavimenta sacelli,
Lanea villosi sprevit velamina pepli,
Linea brumosis sumens mantilia flabris.
Sic quoque flagrantem contemnens corpore nardum
Thermarum penitus neglexit pectore pompam.
Non cirrhos capitis ferrata forcipe demsit,
Nec culter malas vestis lanugine rasit:
Cujus virtutum tanta præconia constant,
Ut vindicta necis, quam dira morte luebat,
Interitus fieret Solymæ populique ruina,
Dum Titus Cæsar densa comitante caterva
Cum genitore simul Romanis arcibus orto.
Urbem ferriferis vallaret millibus amplam,
Donec dira fames consumsit strage catervas
Mœnibus obstructas et muri carcere septas,
Tempore quo tenerum mactavit fœmina natum,
Insuper assandum verubus transfixit acutis,
Quem coctum laribus crudelis mater edebat
Humanæ penitus naturæ jura resolvens,
Horresco referens effebi funus acerbum.
Sic vindicta crucis mulctavit clade nefandos.
Sic quoque Jacobi mulctavit passio sontes.
Undecies centena simul cecidisse leguntur
Millia per miseram moribundis civibus urbem.
Insuper et centum venduntur millia passim,

Quos rigidus ferri neglectus mucro reliquit,
Et famis exigua perierunt funera stipe.

IX.

Hic quoque commemorat metrorum comma Philippum
Quem pius æthrali ditavit gratia Christus,
Barbara qui docuit doctrinis agmina sacris
Credere per Scythiam salvantem sæcula Christum,
Qui dudum tetra torpebant mortis in umbra
Auctorem lucis tenebroso corde negantes,
Atque creaturæ famulantes ordine verso.
Donec Apostolicam exhauserunt aure loquelam,
Limpida perpetui cernentes lumina Phœbi.
Omnes certatim merguntur gurgite sacro
Flagitium sceleris purgantes fonte lavacri.
Inde Asiam properat sanctis convertere byblis,
Idola quæ dudum decepta fraude colebat,
Credula sed citius pandit præcordia Christo
Splendida discipuli dum fantis verba capessit
Sic felix Asiæ convertit dogmate regnum,
In qua post obitum fatali sorte quiescit,
Cujus hoc templum sacrata tuebitur ara.

X.

Ultima terrarum præpollens India constat,
Quam tres in partes librorum scripta sequestrant,
Idola quæ coluit paganis dedita sacris.
Sed Bartholomeus destruxit lurida fana,
Effigies veterum confringens jure deorum,
Hebrea quem clamat peregrinis lingua loquelis.
Proles suspendentis aquas in nubibus atris,
Humida nimbosis dum stillant æthera guttis,
Quot signat procerum cælestis dona profundi,
Ut quondam cecinit psalmorum carmine vates:

Ecce latex rorat tenebrosis nubibus æris.
Post hæc Martyrii mercatur serta cruenta,
Et sequitur Dominum pictus cum stigmate Christi,
Cujus hoc templum veneranda tuebitur ara.

XI.

Mattheus egregium describens dogma salutis,
Hebrea per simplum degessit dicta libellum,
Plurima sanctificis narrans miracula sæclis,
Quæ modo per mundum divulgant scripta triquadrum.
Quem Phison fluvius Paradisi fonte redundans
Tropica portendit pandens mysteria rerum.
Fontis designat Salvator jure figuram
De quo quadrifluis decurrunt flumina rivis.
Quatuor ut quondam nascentis origine sæcli
Limpida per latum fluxerunt flumina mundum,
Quæ rubros flores et prata virentia glebis
Gurgitibus puris et glauco rore rigabant:
Sic doctrina Dei fluxit de fonte quaterno
Arida divinis irrorans corda scatebris.
Hanc scriptor verax expressit Mattheus olim,
Quemque Propheta Dei sacro spiramine plenus
Humana specie vidit signarier olim.
Quod Christi patres et avos numeraret avorum
E queis Salvator noster cunabula sacri
Sumpserat in mundo scelerata piacula clemens.

XII.

Simon Zelotes nec non Cananeus idem,
Inter Apostolicos Petri cognomine functus,
Cætus qui docuit Gentiles dogma supernum
Ut celsum peterent cœlesti tramite regnum.
Cujus in hac aula sacra servabitur ara,
Cum polus et tellus ac ponti flustra fatiscant,

Donec supremis scintillent sæcla favillis,
Et mundi moles, montes collesque liquescant,
Atque creaturæ cerarum fluxus ad instar
Machina succumbat flamma crepitante per orbem.

XIII.

Supremus numerum concludat Thaddeus almum,
Cui cognomen erat præclarum Libbeus olim,
Quem duxisse ferunt Christi cum grammate schedam
Abagaro, quondam qui regni sceptra regebat,
Postquam Tartareum damnavit morte tyrannum,
Et tetris Erebi gaudens emersit ab antris.
Exin sidereum Christus conscendit Olympum.
Dicitur hic etiam vulgato nomine Judas,
Cujus præsenti laudes celebrantur in aula:
Qui nobis binum facundo famine byblum
Edidit, antiquas promulgans ore loquelas,
Quas Enoch prisco descripsit tempore vates
Ante rapax mundum quam pontus plecteret undis,
Dicens, Ecce venit Dominus cum millibus almis
Ponere judicium cunctis habitantibus orbem,
Quos nubes appellat aquas stillante carentes,
Frigida quas rapidis dispergunt flamina ventis,
Nec non arboribus sterili de stipite natis
Comparat, Auctumni quæ fructum tempore perdunt.
Sic quoque spumiferis undarum fluctibus æquat
Errabunda vocans cælorum sidera sontes,
Qui servata restat tenebrosis pœna procellis.
Nempe feras gentes et ponti barbara regna
Judas ad Dominum doctrinis flexerat almis,
Cujus in Armenia sopitum morte cadaver,
Exsurrecturum fatali fine quiescit,
Sed tamen æthereas lustravit spiritus arces.

XIV.

Hoc sacer observat delubrum Matthias almum,
Unus qui fertur de septuaginta fuisse
Discipulis Domini, qui sacrum dogma docebant,
Quem Deus electum signavit sorte superna,
Dum Judas Scarioth stropha deceptus iniqua
Culmen Apostolici celsum perdebat honoris,
Atque fibras olidas tetro cum viscere fundit:
Cum crepuit medius laqueo suspensus ab alto,
Qui Dominum lucis redimentem sanguine sæcla
Vendidit ut cupidus fulvum numisma capessat.
Matthias idcirco spreto latrone nefando
In Domino fretus numerum supplevit eundem,
Junctus Apostolicis gratatur jure triumphis.

Jam bis sena simul digessi nomina Patrum
E quibus Altithrono conversus credidit orbis.

Hos precibus verna crebris et pectore fulvo,
Ut mihi clementer noxarum pondera laxent,
Et veniam dantes commissa piacula solvant:
Quatenus in requiem divina gratia fretus,
Ultimus ingrediar Christo regnante per æthram.

X. VERSUS IN HONOREM APOSTOLORUM SCRIPTI, DUM AUCTOR ECCLESIAM EORUM ROMÆ INTRARET.

IC celebranda rudis florescit gloria templi,
Limpida quæ sacri signat vexilla triumphi:
Hic Petrus et Paulus tenebrosi lumina mundi,
Præcipui Patres populi qui fræna gubernant,
Carminibus crebris alma venerantur in aula.
Claviger ætherius, portam qui pandis in æthra,
Candida cælorum recludens regna Tonantis,
Exaudi clemens populorum vota precantum,
Marcida qui riguis humectant imbribus ora:
Suscipe singultus commissa piacla gementum,
Qui prece fragranti torrent peccamina vitæ.
Maximus en Doctor Paulus, vocitatus ab axe
Saulus, qui dictus mutato nomine Paulus,
Cum cuperes Christo priscos præponere ritus,
Post tenebras claram cæpisti cernere lucem:
Vocibus orantum nunc aures pande benignas,
Et tutor tremulis cum Petro porrige dextram,
Sacra frequentantes aulæ qui limina lustrant:
Quatenus hic scelerum detur indulgentia perpes,
Larga de pietate fluens et fonte superno:
Dignis qui nunquam populis torpescit in ævum.

XI. FRAGMENTUM, UT VIDETUR, DE DIE JUDICII.

Nunc primum editum, sed valde corruptum.

UR non ex aliquo possit confingere nota
Quæ fuerat quondam qui vixerat ante figuram,
Ac similemque suæ jubeat resurgere formæ.
Cum sint omnia Dei, reddet namque omnia pontus.
Tellus jussa revomit quicquid contexerat olim.
Si quæ forte rogis dissolvit flamma sopitis,
Aut aliquem vastis absorbuit æquor in undis,
Si cujusque fame devorarant viscera pisces,
Aut fixere feræ crudelia funera membris,
Alitibus jacuit rapto de corpore sanguis,
Ultima nec domino negabunt funera quenquam
Apparere Deo vivos de morte necesse est,
Resumptisque suis homines adstare figuris.
Semina sic jactis creduntur arida terris,
Et penitus pressis parescunt mortua sulcis,
Inde recreatis animatur culmus aristis.
En iterum vivis granescunt fortia granis,
Concurruntque . . . vario cum fœnore messes.
Sidera cuncta cadunt, iterum renovata lucescunt,
Et dies in densa moritur cum lumine nocte:
Solque cadit, iterumque redit sub lumine cœlum,

Ortus et in rutilo fulgebit orbe peracto.
Lux perit umbrato veniente vespere mundo,
Et remeat toto renovatque gaudia sæclo.
Sic renovata suo vivit de funere phœnix,
Exemploque suos volucres resurgit in hortus
Et nudata foliis suo tempore fructicat arbor,
Atque iterum pomis curvantur germina rami.
Ergo ut a voce mundo tremente divina,
Et penitus pressis virtutibus ætheris altis,
Tunc fragor ingenitus et maxima murmura cœli,
Promovente Deo veniente judice mundi.
Protinus innumeri concurrere ire ministri.
Convallantque Deum cum majestate celesti.
Angelica latæ descendens agmina terris,
Omnes nuntii Dei, quibus est divina facultas;
Præcipuæ forma virtutis spiritus omnes.
Igneus his vigor est et nobillima corpora cœlo
Vis divina migrat, in totum intonat æther
Hic trepidans terra penitus universa remugit,
Parturiens homines, quos reddere jussa debebit.
Mirantur comites, turbantur denique nimbi,
Astra mirata tabent subito virtutis ab alto,
Atque inclinata Domino descendere cœlo
Hinc jubente Deo facile cum voce potenti.
Continuo ruptis per omnia regna sepulchris,
Omnis humus lætis effundit hiatibus ossa,
Viventesque populos eructat arena.
Hærent membra comis, nectuntur ossa medullis,
Consertique regunt spirantia corpora nervi,
Et simul infusæ moventur sanguine venæ,
Dimissæque cavis animæ redduntur apertis;
Organa quæque sua repetunt surgentia cuncta.
Proh miranda quies! hic omnis pullulat ætas,
Pullulat antiqua mortuorum pulvere terra.
Matres atque viri repetita luce resurgunt,
Magnanimi juvenes, pueri innuptæque puellæ.
Defunctique senes animis viventibus adsunt,

Infaustumque gemens resonat vagitibus orbis.
Tunc variæ gentes veniunt de sedibus imis,
Rusticus et miles, posito diademate reges,
Paupere commixtus æquali in agmine dives.
Altus ubique tremor precibus nunc ingemet orbis,
Tendentesque manus populi clamore morantur.
Ipse sedens Dominus eminet lumine clarus,
Et prepotens cunctis micat in virtutibus ignis,
Excelsoque throno cælesti sede coruscat,
Martyribus septus, numero candente virorum,
Dilectisque suis comitatus natibus extat.
Clara quibus niveis effulgent tempora tæniis.
Jamque sacerdotes nitidis in vestibus adsunt,
Gestantes rutilant premialia vincla coronis
Submissæque omnes genibus . . . . . adorant,
Solusque agius sanctusque Deus, vox omnibus una est,
Æternaque dies atque immutabile tempus;
Lux ubi clara lucet, spirat salubrior aura,
Et secreta Deo regio ditissima campis,
Beataque nimis sereno in cardine sedis
Semper victura, semperque in luce futura
Lucet, et aspirans vitali flamine ventus,
Omniferæque solo prædivite . . . . . .
Florea vibratis conflagrat purpura pratis.
Hic rosei nivea variantur semina ruris,
Aut roseis nivea crispantur floribus aura.
Nescia illa quibus suavescat pulchrior alga,
Aut quibus ætheris aspirat mollior aura,
Quis melior specie, aut quis præcellat honore.
Nunquam florigeris similes nascuntur in hortis;
Lilia nec nostris floruerunt talia campis,
Nec notata rubet mox ut rosa panditur alba,
Purpura nec sic esi Tyrio concocta rubore,
Gemma coloratis fulget speciosa lapillis
Prasinus inde nitet, illinc carbunculus ardet:
Smaragdusque lapis micantea lumina fundit.
Hic et odoriferis nascuntur cinnama virgis,

Et viridis lætum gratum conflagrat amœnum.
Hic jacet ingenti radiatum luminis aurum,
Et nemora alta tenens florenti vertice cœlum,
Nox ubi nulla suas defendit tetra tenebras,
Iræque, insidiæ[que, metus] pulsæque a limine curæ,
Hic malus extremis religatur exul in oris:
Hicque labo veritus fines habitare beatos.
Illic prisca fides electa in sede quiescit;
Justitia gaudens æterno in fœdere vivit,
Et secura salus placitis laxatur in arvis.
Hic quicunque bonus . . . . . bonique colonus,
Quique Deum metuit innoxia mente trement,
Atque suos coluit sacra pietate parentes,
Aut inopem quotiens opibus solatus amicum,
Et coluit sanctam semper sine crimine vitam,
Atque laboranti quisquam subvenit amico,
Pauperis adjutor, solitusve fovere pupillos.
Eruit et nocitos, subvenit crimine pressis,
Hospitibusque suæ tribuit qui munera mensæ,
Non aliquem nocuit, et non aliena cupivit,
Illi exultantes divinis laudibus omnes,
Orantesque simul referunt ad sidera voces,
Psallentes Domino celebrant præ gaudia laudes.
Beatamque vitam nuntiis comitantibus ibunt.
Postquam hæc Dominus felicia dona peregit,
Et justos potius in æterna dona premisit,
En miseranda venit lugens sua crimina turba,
Et gemitus mœrent lacrimis ardentibus omnes,
Testanturque sua crebris ululatibus acta:
Flammea pro meritis infantia tela tremescunt.
Angeli corripiunt jam jam, prohibentque precari,
Et prohibent seras penitendo fundere voces,
Jamque precum venia, flamma veniente, negatur.
O miseri! quoties vobis divina potestas
Innotuit! quoties majestas cognita veri!
Audistis sonitus, vidistis fulgura cœli,
Assidue pluvias ventorum et grandinis iras

Experti! quoties noctesque diesque serenas
Tempora fœcundæ dabant munera vobis!
Ver habunde rosas, frugibus nec defuit æstas,
Autumnus varia præbuerat mitia poma,
Semper hiems lætas glacialis fregit olivas.
Cuncta Dei tribuit bonitas, nec defuit unquam.
Nec per tanta Deum genus scivit humanum.
Terra Deum metuit, pontus Dei nutu pependit.
Et fluvius siccis pressus refluxit arenis,
Et genitura Deum per omnia læta fatetur.

XII. DE LAUDIBUS VIRGINUM.

Præfatio ad Maximam Abbatissam.

M etrica Tirones nunc promant carmina casto S,
E t laudem capiat quadrato carmine Virg O,
T rinus in arce Deus, qui pollens secla creavi T,
R egnator mundi, regnans in sedibus alti S,
I ndigno conferre mihi dignetur in æthr A
C um sanctis requiem, quos laudo versibus isti C.
A rbiter altithronus, qui servat sceptra supern A
T radidit his cœli per sudum scandere lime N
I nter sanctorum cuneos, qui laude perenn I
R ite glorificant moderantem regna tonante M
O mnitenens Dominus, mundi formator et aucto R
N obis pauperibus confer suffragia cert A,
E t ne concedas trudendos hostibus istin C
S ed magis exiguos defendens dextera tanga T
N e prædo pellax cœlorum claudere lime N
V el sanctos valeat noxarum fallere scen A
N e fur strophosus foveam detrudat in atra M
C onditor a summo quos Christus servat olymp O
P astor ovile tuens ne possit rabula rapto R
R egalis vastans caulas bis dicere puppu P
O mnia sed custos defendat ovilia jam nun C
M axima præcipuum quæ gestas numine nome N
A ddere præsidium mater dignare precat U
N am tu perpetuum prompsisti lumine lume N
T itan quem clamant sacro spiramine Vate S

C ujus per mundum jubar alto splendet ab ax E
A tque polos pariter replet vibramine fulme N
R ex regum et princeps populorum dictus ab æv O
M agnus de magno, de rerum regmine recto R
I llum nec terræ, nec possunt cingere cœl I
N ec mare navigerum spumoso gurgite valla T
A ut zonæ mundi, quæ stipant æthera cels A
C larorum vitam, qui castis moribus isti C
A uxiliante Deo vernabant flore perenn I
S anctis aggrediar studiis edicere paupe R
T anta tamen digne si pauper præmia proda T
O mnia cum nullus verbis explanet apert E
S otsac animract Namorp Cnunsenorita cirte M.

Omnipotentens genitor mundum ditione gubernans.
Lucida stelligeri qui condis culmina cœli,
Nec non telluris formas fundamina verbo:
Pallida purpureo pingis qui flore virecta:
Sic quoque fluctivagi refrenas cærula ponti,
Mergere ne valeant terrarum littora lymphis,
Sed tumidos frangant fluctus obstacula rupis:
Arvorum gelido qui cultus fonte rigabis,
Et segetum glumas nimbosis imbribus auges,
Qui latebras mundi geminato sidere demis;
Nempe Diem Titan, et noctem Cynthia comit.
Piscibus æquoreos qui campos pinguibus ornas,
Squamigeras formans in glauco gurgite turmas:
Limpida præpetibus sic comples æra catervis,
Garrula quæ rostris resonantes cantica pipant;
Atque creatorem diversa voce fatentur.
Da pius auxilium, clemens, ut carmine possim
Inclyta sanctorum modulari gesta priorum:
Ut prius et prosa laudabat litera castos,
Si modo heroicam stipulentur carmina laudem.

Ut fasti seriem memini dixisse priorem
Et dudum prompsit voto spondente libellus.
Non rogo ruricolas versus, et commata Musas,
Nec peto Castalidas metrorum cantica nymphas
Quas dicunt Helicona jugum servare supernum,
Nec precor, ut Phœbus linguam sermone loquacem
Dedat, quem Delo peperit Latona creatrix.
Versibus infandis nam nunquam dicere dignor,
Ut quondam argutus fertur dixisse poeta,
Sandite nunc Helicona Deæ, cantusque movete,
Sed potius nitar precibus pulsare tonantem,
Qui nobis placidi confert oracula verbi,
Verbum de verbo peto, hoc Psalmista canebat,
Corde patris genitum, quod proles unica constat,
Quo pater omnipotens per mundum cuncta creavit.
Sic patris et prolis dignetur spiritus almus
Auxilium fragili clementer dedere servo.
Est namque in Deitate manens substantia simplex,
In deitate manet quoque subsistentia triplex,
Proprietas ergo credatur nomine trino,
Majestas vero dicatur nomine simplo.
Namque fides cogit personas credere ternas.
Sed natura Dei, cœli præclara creatrix,
Omnia regnando dispensat secula simplex.
En promissa novo scribantur carmina versu
Garrula virgineas depromat pagina laudes,
Colaque cum pedibus pergant et commata ternis,
Dactylus excepto decurrat fine metrorum,
Spondæi quintam contemnat syllaba partem:
Ultima sic trochei concludat litera versum,
Extremus jugiter qui gaudet calce teneri.
Sic ternis pedibus properent epigrammata metri,
Nec tibi difficile prorsus quidquam arbitror esse,
Qui crebris vicibus naturæ jura relaxas,
Nam nobis rudibus veterum monumenta librorum
Vocibus humanis fantem testantur asellam,
Garrula quæ pridem bombosa fauce rudebat,

Devotaturus populum cum pergere vates
Vellet, et insontem verborum sternere telis.
Plus igitur conferre mihi te posse fatebor;
Quin me terrenam dignaris condere formam,
Et brutum inspiràs vitali flamine pectus;
Qui corda ingeniis ornas, et labra loquelis,
Nequidquam ut nullus sermonum plectra resolvat,
Sed fidibus citharæ moduletur carmina Christo:
Si vero quisquam chordarum respuit odas,
Et potiora cupit, quam pulset pectine chordas:
Quis Psalmista pius psallebat cantibus olim,
Ac mentem magno gestit modulamine pasci.
Et cantu gracili refugit contentus adesse:
Maxima millenis auscultans organa flabris,
Mulceat auditum ventosis follibus iste,
Quamlibet auratis fulgescant cætera capsis.
Quis poterit digne rerum mysteria nosse,
Aut abstrusa Dei gnaro cognoscere sensu?
Torridus altaris ni sumptus forcipe carbo,
Calculus aut ardens emundet spurca labella,
Quo Cherubin quondam purgavit labra prophetæ,
Ut merito deinceps cœlesti famine flagrans
Egregius doctor verbi claustella resolvat,
Et noxas populi scripturæ torribus urat,
Quatenus ad Christum convertat dogmate plures,
Ruricolas mutans ad cœli regna phalanges.
Humani generis triplex distantia fertur,
Quæ modo per mundum triquadro cardine degit,
Et studet in terris mercari regna tonantis.
Denique nonnullos sortitur vita jugalis,
Qui recte vivunt concessa lege tororum
Et præcepta Dei toto conamine mentis
Conservare student thalami sub jure manentes.
Post hæc castorum gradus alter, et ordo secundus
Subsequitur: nupti, qui jam connubia spernunt,
Ac indulta sibi scindunt retinacula luxus,
Lurida linquentes spurcæ consortia carnis,

Ut castis proprium conservent moribus ævum:
Dum connexa prius thalamorum vincula rumpunt.
  Tertia virgineis fulgescit vita lucernis,
Cujus præcellit præfatos infula ritus.
Mundani luxus calcans ludibria falsa
Virginitas summo virtutum vertice floret
Dum soror Angelicæ constet castissima vitæ:
In qua non regnat fallax petulantia sæcli:
Sed potius certat carnem frenare rebellem
Spiritus, ut terras possit compescere noxas,
Et facinus scelerum superans explodat inorme,
Quæ plerumque solent ferratas vincere mentes:
Quamlibet existant prædurae cotis adinstar.
His igitur gradibus pandit regnator Olympi
Aulæ cœlestis valvas, et limina vitæ:
Quos numero supra ternos jam diximus ante.
His quoque fœcundo largitur semine fruges,
Quas pia perpetui prædixit gloria regni,
Gliscere sulcati per squalida jugera ruris,
Sanctis centenos meritorum jure maniplos,
Virginibus jugiter fecunda sorte spopondit,
Qui falsas mundi contemnunt pectore pompas:
Fœtida calcantes spurcæ contagia carnis.
At vero decies senas de cespite ruris
Fruges deprompsit cœlorum gloria Christus,
Quos proprie casti carpunt de rure maniplos,
Qui modo disrumpunt connubia nexa tororum,
Et demunt proprias devota mente latebras,
Mundanæ licita spernentes gaudia pompæ.
Sic demum decies metens ex æquore garbas,
Ternas accipiet, qui vincla jugalia nectit,
Nec penitus calcat licitæ commercia vitæ:
Sed magis in mundo sobolem generare nepotum,
Progeniemque libens exoptat gignere stirpis.
Quapropter cuncti quos flammat cura pudoris
Et quorum integritatis amor præcordia pungit,
Spiritus, ac castæ conjungant fœdera carnis:

Dum divina docet duplam sententia vitam.
Corporeis nam anima præfertur gestibus alma,
Idcirco jugiter mentis monarchia regnet,
Ut non insultent animam phantasmata carnis,
Nec vincat dominam stolido vernacula gestu;
Aut unquam regnet contemptu serva superbo.
Nunc igitur raros decerpant carmina flores,
E quîs Virgineas valeant fabricare coronas;
Quid, plus cœlicolas juvat in certamine nostro,
Quam integritatis amor regnans in pectore puro?
Namque pudicitiæ superos præconia pascunt:
Cui licet in terris, stirpis generamina surgant,
Attamen in cœlis virtutum culmina scandit,
Virginitas castam servans sine crimine carnem,
Cætera virtutum vincit præconia laude;
Spiritus altithroni templum sibi vindicat almus.
Taliter immunis flagrat si corde voluntas:
Sanctus apostolicæ cecinit dum sermo loquelæ:
Nescitis quod templa dei sint ilia vestra.
Spiritus in vobis habitat jam jure tonantis:
Quæ temerare nefas est, et maculare piaclum.
Virginitas fulget lucens, ut gemma Coronæ,
Quæ caput æterni præcingit stemmate regis;
Hæc calcat pedibus spurcæ consortia vitæ:
Funditus exstirpans petulantis gaudia carnis.
Auri materiam fulvi, obrizumque metallum
Ex quibus ornatur præsentis machina mundi,
Glarea de gremio producit sordida terræ.
Sic casta integritas auri flaventis imago
Gignitur e spurca terreni carne parentis.
Ut rosa puniceo tincturas murice cunctas
Coccineosque simul præcellit rubra colores.
Pallida purpureas ut gignit glarea gemmas,
Pulverulenta tegit quas spurci glebula ruris:
Ut flos flavescens scandit de cortice corni
Tempore vernali, dum promit germina tellus:
Dactylus ut dulcis frondenti vertice palmæ

Truditur et sicco præstabit stipite prolem:
Unio de concha ut ponti sordente nitescens
Nascitur, et proprio matrem præcellit honore;
Squalidus ut sablo spreti sub cespite ruris,
Bractea flaventis depromit fila metalli.
Ut bino sena claudam paradigmata versu:
Sic sacra virginitas cœlorum grata colonis
Corpore de spurco sumit primordia vitæ.
Vinea frugiferis ut constat gloria campis,
Pampinus immensos dum gignit palmite botros,
Vinitor et spoliat frondentes falcibus antes:
Sidera præclaro cedunt ut lumine Solis
Lustrat dum terras obliquo tramite Titan,
Cuncta supernorum convincens astra polorum,
Sic quoque virginitas quæ sanctos inclita comit,
Omnia Sanctorum transcendit præmia supplex.
Integritas quoque virtutum regina vocatur,
Jungitur angelicis cum casta sponte maniplis,
Hæc, inquam, virtus cœlesti munere pollens,
Aurea flammigeris præstat crepundia gemmis.
Virginitas fulget veluti rubra purpura regum,
Qua regnatores funguntur jure togati
Integritas animæ regnans in corpore casto
Flos est virgineus, qui nescit damna senectæ.
Nec cadit in terram ceu fronde ligustra fatiscunt.
Cernite fœcundis ut vernent lilia sulcis,
Et rosa sanguineo per dumos flore rubescat.
Ex quibus ornatus qui vincit forte palæstris,
Accipit in circo, victor certamine, serta.
Haud secus integritas, devicta carne rebelli,
Atque nefandorum prostratis strage catervis,
Pulchras gestabit, Christo regnante, coronas.
Quamvis integritus ornetur laude metrorum,
Atque pudicorum crebrescat vita per ævum.
Non tamen æterno fraudantur munere Christi,
Qui concessa colunt licitæ connubia vitæ,
Non ergo argenti squalescit spreta libella,

Uncia bis senis quam pensat lancibus æqua,
Quamvis auratis præcellat fibula bullis,
Amplius aut certe flavescant petala fulva.
  Nec laterna tibi vilescat vitrea, Virgo,
Tergore vel raso, et lignis compacta salignis,
Seu membranarum tenui velamine facta,
Quamlibet ærata præcellat forte lucerna
Aut furvas lichnus illustrans luce latebras.
Pallida nec lunæ spernantur lumina noctu,
Cærula dum fuscat tenebris nox secula furvis
Plus licet ex centro Titan vibramina fundat:
Cum nimbi fugiunt, et fervet torridus æther,
Nec putei laticem spernendum ducimus altum,
Antlia quem sursum solet exantlare cisternis,
Quamvis præcipua præcellant flumina fontis,
Frigida quem gelidis progignit glarea lymphis.
Mergula nec penitus nigris contemnitur alis,
Ingluviem ventris squamosis piscibus implens,
Garrulus aut etiam vilescit graculus ater,
Qui segetum glumas, et læti cespites occas
Depopulare studet, carpens de messe maniplos:
Quamquam versicolor flavescat penna pavonis,
Et teretes rutilent plus rubro murice cycli,
Cujus formosa species et fulva venustas,
Omnia fabrorum porro molimina vincit.
Sic caro, mirandum fatu, putrescere nescit,
Ut referunt nobis veterum documenta virorum;
Quod signum, et species est virginitatis amandæ,
Quæ calcare solet devota mente nefandas
Spurcitias mundi spreta putredine carnis.
Punica neu granis temnuntur mala rotundis,
Quæ circum simplo cortex velamine cingit.
Quamquam palmeti præcedant dulcia poma.
Nectaris, et mellis mulsos imitantia gustus.
Sic, inquam, integritas fama veneretur in ævum:
Ut tamen electos, qui nectunt fœdera nuptis,
Et juste vivunt castorum jure tororum,

Carpere non cupiat stropboso pagina rictu:
Præsertim antiquæ cum narret litera legis,
Illustrem patres vitam duxisse priores,
Qui ventura Dei prompserunt flamine sancto
Dona salutaris dum Christus secla beavit.
Elias vates, quem tetra volumina regum
Insignem memorant virtutum tenuia fretum,
Virgo sacer fuerat fama per sæcula notus.
Flumina quapropter terris miracula gessit;
Atque arcana Dei verbis oracula prompsit,
Quæ series libri promulgat famine claro.
Nam geminos quondam cælesti fulmine fretus,
Jusserat arsuros flammas perferre focorum,
Pentecotarchos atque viros, ad funera centum
Truserat implentes pariter præcepta tyranni.
Quique quater denis, et binis mensibus actis,
Astriferum clausit quadrato cardine cœlum,
Aridus ut nullis roraret nubibus æther.
Atque negarentur latices morientibus herbis,
Nec sitiens pratum caperet nutrimina lymphæ.
Tunc iterum nutu nimborum obstacula rupit,
Ut fluerent imbres ubertim ex æthere furvo,
Glisceret et rursus fœcundo germine tellus,
Pabula densa ferens vulgo vernantibus arvis.
Arbiter æternus quem jussit scandere bigis
Aurea cœlorum penetrantem culmina vatem
Sospes qui nunquam sensit discrimina mortis.
Cætera per mundum ceu gessit turba parentum,
Atque futurorum gestura est turba nepotum,
Sed manet in templis paradisi hactenus heros.
Heliam colit, ut superis in sedibus Henoch,
Quem rapuit quondam divina potentia cœli,
Lurida ne mundi pateretur damna nefandi.
Idcirco simul ad belli certamina cruda
Contra antichristum gestant vexilla tonantis.
Omnia de nigris consurgent corpora bustis
Clausæ per campos et tumbæ sponte patescunt,

Dum salpix crepat, et clangit vox clara tubarum,
Adventante Deo, qui cunctis præmia pensat,
Seu pia perfectis, seu certe sæva profanis.
Sic quoque famosis decoravit sæcula signis
Virgineo flagrans Heliseus flore propheta.
Aurea hunc bombis nascentem bacula vatem
Signavit, quoniam destruxit sacra Deorum:
Munere quem duplo ditabat spiritus almus:
Lauta supernarum qui confert munia rerum,
Singula per sanctas cumulans charismata mentes;
Excitat horrenda constrictum morte cadaver,
Quamvis jam lethi sopitus sorte fuisset,
Ast pueros stolidos, sanctum qui carpere vatem
Et laniare student bombosa voce frementes
Tradidit ursorum mandendos rictibus ultro,
Calvitiem capitis scurrarum more loquentes.
Sic Deus horrifera sanctos ulciscitur ira,
Et merito plectit peccantes verbere sævo.
Hieremias bino pollebat munere clarus,
Quamlibet innumeris esset ditissimus heros
Virtutum donis, quas Christi gratia confert.
Sed tamen ut dixi, duo maxima munia constant,
Hunc pia virginitas ornabat flore pudoris
Integris totum servantem legibus ævum:
Atque superna Dei vatem præsagmina ditem,
Cœlitus implebant, ut nosset clausa latebris,
Et reserare poli posset penetralia sensu:
Quem Deus ex uteri sacravit matrice mundum
Ante præsentis quam nosset lumina vitæ,
Ut foret affatim promens oracula vatis:
De quo cœlestis fatur sententia patris
Quod dudum, quam nascatur de viscere matris,
Sanctificaretur præstanti munere virgo.
Mittitur interea mox vaticinare propheta,
Dæmonis ut regnum, nec non et sceptra tyranni
Diruat in mundo fretus virtute tonantis,
Et regnum cœli destructa fraude maligni,

Ædificet, plantetque restaurans sceptra polorum.
Conspicit et geminas vernanti culmine virgas
Quæ signant speciem populorum forte duorum:
Necnon et totidem corbes ex ordine cernit:
Sed tamen æquiparans interpretatio plebes
Protendit geminas per Sacramenta vetustas.
Scriptorum veterum liquido monumenta testantur,
Quod Daniel semper virgo floresceret almus,
Qui nobis normam Sacratæ virginitatis
Imbuit, et speculum vitæ monstravit alumnis.
Certius idcirco promulgat tempora Christi
Omnibus antiquis præsaga voce prophetis,
Annorum numeros explanans ordine recto,
Nuntiat in mundo nostri cunabula regis,
Nam quadringentis annorum cursibus, atque
Bis novem scribens actatum lustra fuisse,
Donec prodiret Christus regnator in orbem.
Porro disseruit verax sermone futura:
Quatuor in mundo regnorum surgere sceptra,
Ut prius in strato truculentus imaginis altæ
Diversis vidit jam præsagire metallis.
Denique frondoso regnator stipite robur
Imperio fretus vidit de cespite crescens,
Cujus tangebant præcelsa cacumina nimbos,
Et sub qua volucrum turmæ, et genus omne ferarum,
Dulcia de ramis carpunt alimenta ciborum,
Arbore sed procera signatum jure tyrannum.
Mox intellexit præsago pectore vates,
Cujus cœlestis contrivit sceptra potestas,
Tempora torquerent donec septena superbum,
Ut merito fugiens dumosis saltibus erret.
Et dum despexit terrentis flagra tonantis,
Squalidus hirsutus peteret myrteta luporum,
Quadripedum socius factus sine mente tyrannus.
Hic quoque destruxit Belis delubra nefandi,
Flaminibus scelerum mortis discrimina passis,
Atque sacerdotes populo sub fraude sacelli.

Fallentes pariter mulctavit monte cruentam.
Tempore sic alio vincens virtute draconem
Horrendis atram jactabat faucibus offam,
Dum glutit piceam crudelis bestia massam,
Ilico rumpuntur multatæ viscera belvæ.
Hunc Deus horrenda semper tutatur ab ira,
Quamlibet expertus toleret tormenta malorum.
Denique non trepidat fretus cœlestibus armis,
Sævos belvarum victus, morsusque leonum,
Quamvis inclusus sævis tortoribus esset,
Egregius vates foveam retrusus in atram.
Virginitas castum sic servat semper amicum,
Tetrica contemnens millenis damna periclis.
Sic quoque virgineis redolentes floribus olim
Tres pueri pariter servarunt jura pudoris
Aurea spernentes stolidi simulacra tyranni.
Qui turmas vulgi surdum, mutumque metallum
Imperio terrente jubet venerarier omnes:
Cum tuba raucisonis reboat clangoribus alte;
Fistula cum citharis reclamans æthera pulsat,
Sambuca salpicibus respondet musica crebris.
Ut genibus flexis et curvo polite plebes,
Aurea per campos orarent idola regis.
Sed tamen Hebræa spernens ludibria pubes
Cernua non flectit simulacris colla nefandis:
Impius idcirco fornacis torre minatur
Puberibus castis ut cultum suggerat ardor,
Dum furibunda pios nodarent vincla lacertos.
Extemplo nexus combussit flamma feroces,
Sed sacra sanctorum non quibat membra cremare,
O mirum dictu! pueros quod flamma camini,
Torribus innocuis diro sub carcere coxit.
Verum virginitas sprevit tormenta rogorum,
Scintellante fide dum fervent corda virorum,
Angelus ignicomis nam sanctus scandit ab astris,
Torrida cum gelidis sedans incendia flabris.
Carbonumque globos exstinguens imbre superno.

Sed priscos tantum cur patres pagina prodat,
Limpida quos celebrant veterum monumenta librorum,
Cum rudis antiquam præcellat gratia legem,
Salvator clemens qua sæcula cuncta beavit?
Virginibus vates tum primo exempla Joannis
Edidit affatim sacro spiramine plenus,
Qui Dominum obtrusus sensit genitricis ab alvo
Pignus cœlorum terris gestante Maria.
Hic erat in saltu silvestria pabula mellis,
Atque locustarum mandens corpuscula frugi
Cætera nectareæ contempsit fercula pompæ.
Hunc Gabriel patri sanctus prædixerat ante,
Dextris altaris promens oracula vati,
Thuribulum aurato cum ferret sorte sacello.
Sed cum forte foret felix præcursor adultus,
Atque prophetali jam maturesceret ævo,
Prædicat adventum Christi paranymphus in orbe.
Plures convertens sacro sermone catervas.
Namque salutiferum mundus Baptista Tonantem
Diluit æquoreis mergens in gurgite lymphis.
Accipit inde latex mox munera sacra salutis,
Plurima quadratum quæ nunc sparguntur in orbem,
Dum populi passim baptismi dona capessunt.
Sic fulsit felix virgo Baptista Joannes,
Nuntius et Domini Dictus præcursor in ævum.
Quem genuit sero patris veneranda propago,
Quamvis fœcundo caruisset corpore mater,
Jam dudum et sterili matrix algesceret alvo.
Nullus erat potior muliebri viscere natus
Ni medicus mundi, proles generata tonantis,
Idcirco mundus mundum sine labe piacli
Abluit, et laticis Christum sub flumine tinxit.
Humida fluctivagis sacrantem cærula ponti,
Fontibus et vitreis donantem munera partus
Dum vetuli redeunt iterum ad cunabula vitæ.
Tunc linquente Deo torrentum marmora glauca,
Ac ripas lustrante piis cum passibus amnis

Alta supernorum patuerunt claustra polorum:
Æthera celsa tonant dum fatur rector Olympi
Compellans sobolem verbo currente per æthram:
Hic est ecce meus dilectus filius, infit:
Quem mihi complacuit totum regnare per orbem.
Cœlitus ad Christum descendit Spiritus almus,
Præpetis adveniens jam per simulacra columbæ:
Hæc avis idcirco confertur flamine sacro,
Sola caret quoniam crudelis felle veneni,
Cætera quo ringens stomachatur turma volucrum.
Mitia sed gestat candescens ilia præpes.
Plurima pro Christo patiens tormenta prophetes
Carceris illuviem, et furvas sine luce latebras
Pertulit atrocis damnans connubia regis,
Qui consanguinei disrupit fœdera fratris,
Germani thalamum incertans sine jure tororum.
Acriter idcirco compescit voce tyrannum:
Non metuens furibunda necis tormenta nefandæ.
Protinus effuso rubuerunt sanguine lances,
Dum caput abscissum populi ad convivia vectant,
Quod regina ferox per natam fraude poposcit
Scenica virgineo monstrantem ludicra saltu.
Sic igitur Christum signavit sanguinis ostro,
Horrendum mundi medicantem vulnere vulnus,
Dum crucis in patulo suspensum stipite pœnas
Cogeret insontem violentia ferre reorum.
Sic tamen optatam senserunt sæcla salutem
Dum Deus ad vagas Erebi descenderet umbras,
Ferrea vectiferæ fracturus limina valvæ
Ærea portaram quassavit claustra tetrarum;
Ut Psalmista prius præsaga voce canebat.
Passurum mundi promens in calce tonantem.
  Promere nunc nitar sacrum sermone Joannem,
Qui fuit accubitor Christo gratissimus almo,
Pectore de sacro sorbebat flumina doctor:
Imbribus æternis sitiens ingurgitat alvum:
Florida qui castæ servavit tempora vitæ,

Horrescens penitus falsæ commercia carnis.
Plurimus idcirco devulgans semina famæ
Virtutum rumor latum crebrescit in orbem.
Non igitur speciem per singula sermo retexit,
Sed genus explanat salebroso pagina versu.
Suscitat interea sopita cadavera letho,
Quæ gelidæ strictim nodabant vincula mortis,
Dedidit obtutum cæcorum lumina tangens,
Claudos firmatis mox jussit pergere plantis:
Harmoniam surdi sumpserunt aure sonoram:
Nec non et muti solvebant labra loquelis.
Sanatis manibus concessit vivere mancos:
Atra venenorum non sensit damna nigrorum:
Quamvis lethiferos sorberet faucibus haustus.
Sic legimus prisco vulgatum tempore Saulum,
Imperiis procerum qui Christi dogmata tempsit.
Alma beatorum contorquens membra virorum,
Dum priscæ voluit legis regnare latebras,
Et Christo patrios veterum præponere ritus.
Vertitur interea mutato nomine sanctus
Paulus Apostolicæ meruit præconia famæ,
Infula virgineo quem comit sacra pudore,
Quamvis jam dudum damnaret carcere tetro
Membra catervarum servantum fœdera Christi.
Sic Deus excelsus qui mutat corda reorum,
Traxit ovem egregiam sæva de fauce luporum,
Qui plerumque tetros furva nigredine corvos
Vertit in albentes glauco sine felle columbas;
Deum sceleratorum clementer crimina laxat,
Candida virtutum concedens dona sacrarum.
Quem pater ingeminans alta bis clamat ab arce,
Tunc ruit in faciem prostrato poplite Paulus,
Stipatus tenebris, et clari luminis expers,
Quamvis cæcatus sentiret damna pupillæ:
Ast tamen e cœlo vidit fulgescere solem,
Pectora qui semper lustrabit luce serena.
Hic erat egregius doctor mundique magister,

Barbara convertens doctrinis agmina sacris.
Quadrupedis vituli Lucas formatus ad instar,
Lucida divino scripsit qui dogmata libro,
Septuaginta patrum scribens et nomina septem,
E quibus omnipotens regnorum gloria Christus
Gignitur, et nostræ sumpsit cunabula carnis.
Quem sacra virgineis ornabant serta coronis,
Quatuor et decies cum septem degeret annos,
Progeniem domini narrans ab origine prima.
Dum chaos abstrusum, et torpens confusio rerum
Tetrica terrificis texisset sæcla latebris,
Thesaurosque poli reseraret clave paternos:
Donec quadrati præpollens conditor orbis,
Florida sub nimbis formasset sæcla supernis.
Hic medicus dudum sanabat vulnera carnis,
Putrida fibrarum procurans ulcera fotu.
Uberius deinceps animarum crimina sontum,
Et scelerum facinus, quæ mentis vulnera patrant,
Discipulus Pauli scripturæ dogmati dempsit.
Denique post mortem sacratis ossibus ornat
Sedem Augustorum, qua nunc monarchia mundi
Post Romæ imperium sub cœli culmine regnat.
Roma sacerdotem Clementem tempore prisco
Edidit, et merito cui dat clementia nomen:
Quem Deus æthrali ditavit gratia gratis,
Dum se virgineo servaret munere mundum.
Hoc genuit pignus cœlestis semine verbi:
Et baptizandi tribuit cunabula sacra,
Petrus Apostolicæ qui culmen præsidet ædis.
Nam sacrum jugiter doctorem dogma docentem,
Atque superna Dei crebro præcepta serentem,
Discipulus fidis devotus passibus æquat,
Contigit idcirco longævos forte parentes,
Et proprios pariter germanos visere fratres,
Quos Petrus Christi clarus piscator in orbe
Retibus angelicis raptos ex æquore mundi
Secum felices ad cœli sidera vexit

Tempore quo clarus fulsit regnator in orbe
Cui Constantinus censebant sæcula nomen:
Sylvester Roma degebat Præsul in urbe
Sanctus Apostolicæ qui rexit culmina sedis.
Plurimaque hic fecit virtutum signa sacerdos,
Quæ modo per mundum chartis inserta leguntur.
Denique squamigerum vinxit virtute draconem
Fortia ferratis constringens vincla catenis:
Qui prius e crypta funesto flamine spirans,
Romani regni vexabat jure catervas;
Dum contempserunt Christo famularier uni,
Natricis horrendi cultum prastare putantes:
Sed cum strinxisset belvam collaribus arctis,
Morbida pestiferi compescens flabra draconis,
Civibus exoritur mox exultatio lætis:
Bestia delituit quæ pridem sævire solebat:
Idcirco statim baptismi gratia fulgens
Cœlitus illuxit Romanis arcibus ut sol.
Hic Constantini curavit lurida membra,
Horrida leprosis explodens ulcera squamis:
Dum regnatorem Christi sub gurgite tinxit.
Quapropter Roma fregit delubra sacelli
Prisca nefandorum contemnens fana Deorum,
Et potiora rudis sectatur culmina templi,
Qua salvatoris signata cruore coruscant,
Perpetuosque Dei produnt per sæcla triumphos,
Sic mundum propriis ornabat moribus amplum,
Dum regem Romæ correxit dogmate Christi.
Porro conflictum gessit didasculus idem
Contra bis senos certantes arte magistros,
Qui pignus mundi fallaci voce negabant.
Dum mediatoris spernabant dona vocantis,
Lucida perpetuæ qui pandit limina vitæ.
Quapropter cunctos fretus cœlestibus armis
Vicerat extemplo voti certamine compos:
Ac velut adversus frendentes ore molossos
Frustra qui superas implent latratibus auras,

Ferrea scripturæ direxit spicula miles:
Dum consternati mox omnes terga dederunt,
Excepto Zambri, qui tunc necromantia fretus,
Ignarum populum scrophosa fraude fefellit,
Dum magus in taurum pellax sine voce susurrat,
Corruit in terram quadrupes spiracula linquens.
Vastus dum vulgi clamor ferit æthera nimbi.
Sed tamen intrepidus Dominum Sylvester adorat
Ut plebs quam Christus preciosi sanguinis ostro
Reddidit immunem sublata fraude maligni,
Tetro haud fallatur falsi phantasmate Zambri.
Mox igitur tauri prostratum morte cadaver
Suscitat exsertis absolvens vincula nodis,
Et mitem armento fecit succedere taurum.
Tum populi passim clamabant voce tonantem,
Laudantes Dominum cœperunt dicere grates.
Hic fuit, ut fertur, comes integritatis adeptus,
Donec supremam claudebat tempore vitam.
Rex Constantinus quondam præsagia certa,
Atque futurarum rimatur somnia rerum
Culcita dum plumis Augusti sterneret artus,
Cernens matronæ rugosæ forte figuram
Vidit in extasi deformem fronte vetusta,
Cernua quæ graditur tremulis agitata lacertis.
Insuper hanc mortis jam sors multaret acerba,
Imperat illustris regem sermone sacerdos
Sylvester Constantinum decrepita membra
Suscitet ut vetulæ rursus cum sospite vita.
Tunc regis precibus surrexit bella puella,
Quam prius effigies turpabat torva senectæ.
Et licet ante situm torperet morte cadaver,
Fit tamen extemplo formosa puerpera vultu:
Quam rex contemplatur ovans cum stemmate comit,
Tempora præcingens auro flavente coronat,
Et peplo chlamydis, nec non cycladibus ornat:
Ut regina gerat rubicunda crepundia collo.
Talis erat species formosæ virginis alma.

Tunc Helena docens regem sermone futura,
Sic ait Augusto, depromens omnia somni:
Hæc tua semper erit, nam lethi calce carebit,
Ultima ni diris conflagrent sæcula flammis.
Cumque toro foret Augustus perterritus alto
Pallidus evigilat somni formidine captus.
Conglobat in cœtum disertos arte sophistas,
Gymnica qui jactant ventoso dogmata fatu:
Quos rogat ut rerum tibi fata latentia solvant,
Quæ dudum in stratis signant arcana futura;
Sed cum forte nihil stolido sermone referrent:
Plurima sed falsis finxissent frivola verbis:
Tunc rex frugales jejunans castigat artus,
Atque dies septem declinat fercula pompæ;
A Christo Domino poscens oracula pandi.
Nox ruit, et tetro mundum velamine vallat,
Nec non et furvis terram complectitur alis,
Dum sopor in strato regales ocupat artus.
Cui Sylvester ait, pandens mysteria rerum:
Femina, quam torva crevisti luce vetustam,
Quæ tibi horrebat multum squalente senecta,
Urbs est quam vulgo Byzanti nomine dicunt:
Constantinopolis post hæc vocitetur in ævum:
Nomine nempe tuo gestat per sæcla triumphos.
In qua murorum præcelsa cacumina quondam,
Nunc prostrata solo veterascunt arce ruenti
Mœnia marcescunt, et propugnacula nutant,
Quæ quassat caries, et frangit fessa vetustas.
Sed te conservare mea præcepta jubebo.
Cornipedis spina vectus per squalida rura,
Cuspide vexilli scrobem sulcare memento,
Labara sic equitans per terram trudito dextra,
Quatuor infindens directo tramite sulcos,
Per quos erectis castrorum turribus altis,
Mœnia murorum restaures imbrice rubra:
In qua regnabit proles, prolesque nepotum,
Sicut regnabat patrum numerosa propago,

Quorum progenies, et avi glomerantur avorum.
 Jam fuit Hesperiæ famosus laude sacerdos
Ambrosius Christi complens præcepta benigni,
Spiritus, et castæ servavit fœdera carnis,
Qui nomen gerit Ambrosiæ de nectare ductum:
Hic tener in cunis quondam dum parvulus esset:
Magna futurarum gessit spectacula rerum.
Namque examen apum numerosis forte catervis
Contexit faciem pueri, mirabile fatu:
Quæ licet horrenda stiparent labra cohorte,
Non tamen infantis sensit discrimina corpus.
Sic crebis vicibus replebant ora jacentis,
Atque catervatim rursum remeare studebant.
Post hæc ætherios repetentes agmine nimbos
Visibus humanis certant abscedere porro.
Hæc pater Ambrosii stupuit miracula cernens,
A quo sortitur nomen sic inclyta proles.
Hoc nempe examen quo sancti labra redundant,
Dulcia mulsorum portendit verba favorum,
E quibus affatim dulcescunt pectora plebis.
Lucida digessit venerandus opuscula doctor,
Cum ratione pia pandens ab origine prima,
Qualiter hunc mundum summi prudentia patris
Tempora præsentem tunc per bis terna dierum
Fecerit æterno disponens sæcula nutu.
Hæc inquam docuit crebro sermone sacerdos,
Plures perducens ad cœli regna phalanges.
 Garrula Martini nunc prodat litera laudem,
Quam celebrat totus quadrato cardine mundus.
Hunc pater omnipotens nondum baptismate lotum
Nec balsamorum sacris chrismatibus unctum,
Tempora nocturno cœlesti laude beavit,
Dum stipem mancis, et peplum ferret egenis,
Christo devotos cum jam catechumenus esset.
Quis vero studeat diserto famine fretus,
Omnia virtutum chartis describere signa,
Quanta Deus dederit devoto dona clienti?

Sæpe salutifero correxit dogmare pagos,
Ut ritus vellent magis extirpare nefandos,
Atque creatorem regnantem credere Christum.
Nam paganorum destruxit fana profana,
Jure tyrannorum sternens delubra reorum:
Et mox antiqui confracta fraude facelli
Fabricat altithrono venerandus templa sacerdos.
Sic quoque famosam frondenti stipite pinum,
Qua proceres stolidi tunc turificare solebant,
Heu scelus, in verubus torrentes exta bidentum,
Diruit, ut populum non fallat cultibus error.
Surgere ter fecit defuncta cadavera letho,
Tetrica terrentis disrumpens tartara mortis:
Nec non ægrotis impendens munia vitæ.
Lurida debilium fomentat membra virorum.
Quamlibet expertus non esset vulnera ferri
Unquam, nec rubro roraret sanguine martyr,
Aut etiam diris arsisset torribus ignis:
Attamen illustrem meruit confessio palmam:
Dum mens parta fuit mortis discrimina ferre.
Hic præsul jugiter permansit virgo perennis
Donec ætherium miles migraret in aulam,
Angelicis vectus cœli ad convexa catervis.
Temporibus priscis venerandos Græcia patres
Edidit, ex quorum numero celeberrimus extat
Gregorius felix, fama super æthera notus
Quem Deus edocuit mundum servare pudorem
Corporis, et castæ conjungere fœdera mentis.
Tempore nam quodam geminas per somnia cernens
Virgineo vidit fulgentes flore puellas,
Quas ille aspiciens torvis obtutibus horret,
Femineos quoniam non gestit cernere vultus.
Tum sanctum placidis compellant vocibus ambæ:
Ne graviter juvenis devotas sperne puellas,
Neuque indignatus vultum contemne sororum,
Dum tibi perpetuo fratris copulamur amore.
Nam nobis mundum tribuisti in corde sacellum,

Quo jocundantes semper lactabimur ambæ.
Frater amicitia nunquam fraudabere nostra
Altera virginitas fœcundo flore vocatur:
Altera gestabit solers sapientia nomen.
Et sumus Angelicis missæ de sedibus isthuc,
Ut tecum maneant nostræ consortia vitæ.
  Basilius quondam doctorum maximus auctor
Condidit egregiam divino dogmate legem:
A qua processit libratæ normula vitæ,
Vergere quæ nullum laxat sub pondere sævo,
Trutinat electos sed justa lance libelli,
Alternis vicibus reddens oracula sanctis
Qualiter ornetur verax concordia fratrum.
Et justæ jugiter fulgescant fœdera mentis.
Nec non diserto digessit famine librum,
Prima creatarum pandentem semina rerum,
Qualiter æternus plasmaret sæcula rector,
Quoque potentatu quadratum conderet orbem,
Materiam mundi discernens ordine recto
Aurea devexi dum format sidera cœli.
Hinc nobis oritur mundi nascentis origo,
Cuderet ut summus rerum molimina princeps,
Hic se virgineum prodit servasse pudorem
Taliter affirmans perfecto famine præsul.
Feminea præceps cognovi corpora nunquam,
Nec tetigi penitus muliebres turpiter artus.
Non tamen immunis vocitabor nomine virgo.
  Edidit insignes tellus memphitica patres,
Lucida perpetuæ mercantes munera vitæ.
E quorum numero pollebat sorte beata
Nomine famoso felix Antonius auctor,
Summa supernorum conquirens regna polorum.
Hic primus docuit cultores ordine sanctos
Squalida per saltus peterent ut rura locorum
In quîs contemplativos decerpere fructus
Possent: et jugiter domino famularier alto.
Hic inquam monuit cœlorum regna merentes,

Spernere delicias, et mundi linquere gazas:
Ardua sectari, nec non devexa cavere.
Dum calles gemini dispari tramite tendunt:
Unus in ætherios per cœli culmina campos;
Alter sic Herebum lustrat sine fine profundum.
Cujus clarificam qui malunt noscere vitam,
Qualibus in mundo signis effulserit almus:
Quoque modo spurcas curarit corpore clades,
Dira salutifero restaurans ulcera fotu:
Qualiter ut medicus populorum pestibus obstans
Morbida sanatis renovaret viscera fibris,
Non pigeat prorsus seriem spectasse libelli,
In quo scribuntur virtutes illius amplæ.
  Haud secus et Paulus signis super æthera notus,
Omnibus et regnis quæ lustrant lumina Phœbi
Per deserta fuit quo non præstantior alter,
Tendit ad æterna felix habitacula miles.
Hunc gener infidus strophoso fallere gestu
Maluit insontem, disrumpens fœdera pacis:
Idcirco fugiens quærit sub rupe latebras,
Donec tortoris sævi tormenta fatiscant.
Et rursus placido lætetur tempore mundus:
Quem nutrit in crypta palmeti dactylus arcta
Et fruitur foliis pro aprico tegmine pepli.
Nam sitis ardorem demebat gurgite fontis,
Quem mox, ut genuit, telluris glarea glaucum
Rursus in obliquum latices effuderat antrum,
Aliger tam præpes gracili nutrimine farris
Paverat in specu palmæ sub frondibus altis;
Cui famulabantur spreta feritate leones,
Atque lupi rabidos jussit mitescere rictus.
Vixerat in terris cœlesti munere fretus
Undecies denos, et tres feliciter annos,
Tunc demum æthereis stipatus jure catervis,
Ivit ad æterni castus consortia regni,
Percepturus in excelso nova gaudia victor.
  Nec non eximia virtutum gratia fretus
Plurima patravit deserto signa stupenda

Hilarion felix famoso nomine dictus,
Quem præsens crebro mundus rumore celebrat.
Dum cupidus gestit normam æquiparare magistri,
Et simulare sui jam perpendicula patris.
Hic stricta corpus frenabat lege petulcum
Torrida lasciva demens incendia carnis.
Quique titillantes sprevit primordia luxus,
Prima juventutis calcans ludicra severe
Claruit Ægypto, quod strictum carmine pando.
Nam gipsum miseros quod dudum faucibus atris
Sorbuit indigenas flammis combussit enorme,
Dum rogus ingenti lignorum fomite flagrans
Reptantem in prunas consumpsit torre chelydrum.
Denique cum pelagi montanis fluctibus olim
Æquora per vitreos bullirent turgida campos,
Priscaque turgescens non nosset littora pontus,
Cærula fluctivagis sed regnant molibus alta,
Dum proprias spernunt spumosis fluctibus oras.
Tunc omnes pariter glomerantes agmine denso,
Contra flustra senem sistebant turgida sanctum.
Et fidum tremuli patronum rite rogabant,
Auxilium miseris ut ferret civibus ultro.
Ille crucis pingens pariter signacula sulcat,
Horridus in cumulum salsarum fluxus aquarum
Concrevit porro surgens ad sidera cœli,
Mox furibunda maris compressit cærula sævi.
Sic miles Christi frænabat marmora ponti,
Ut merito sancti non unquam fama fatiscat.
Sic quoque in Ægypto fertur vexisse Joannes,
Accola deserti vitam sine crimine ducens.
Qui strictis proprium nodabat nexibus ævum,
Carnea lascivæ vincens ergastula mentis,
Conservans geminum justo moderamine pondus,
Dum divina docet duplam sententia vitam,
Quam rector debet justa discernere lance,
Atque gubernandum carnis cognoscere motum.
Hunc famosa rudem replebat gratia vatem,
Ut posset clausas rerum reserare latebras,

Clancula virginea pandens mysteria clave.
Tempore nam quodam per somnum fæmina sensit
Munere virtutum quam pleno præditus esset,
Scilicet optatam dum sumpsit carne medelam.
Quamlibet ante gemens gestaret corde querelam.
Imperium mundo florens cum Roma teneret,
Atque gubernaret regnorum sceptra per orbem,
Temporibus faustus Benedictus claruit îsdem,
Quem Deus Ausoniæ clemens indulserat auctor:
Ut populum Domini vadentem tramite recto
Ferret ad æterni ductor vestigia regni:
Quem prius abstrusus sævis anfractibus error
Traxit ad inferni torrentis tartara nigra.
Sæpe tyrannorum contrivit templa priorum,
Qui dominum lucis tenebroso corde negabant.
Mox ibi defigens victricia signa salutis,
Sic miles Christi devicto hoste triumphat,
Basilicam Domino restaurans æde renata.
Quis modus, aut numerus, vel certe calculus index
Explanare valet virtutes illius amplas,
Quæ modulum et numerum excedunt pro mole gestorum.
Namque cadaveribus reddebat lumina functis,
Quæ gelidæ mortis per vim fortuna necarat.
Auditu surdos, et claudos gressibus ornat.
Ægrotos vegetat membrorum viribus augens.
Dæmonis arma fugans, nec non et spicula frangens,
Hostibus explosis restaurat saucia corda.
Nam capisterium rimarum fragmine ruptum
Innovat, ut nutrix lacrymarum flumina fudit.
Pestiferum calicem, qui mortis pocula cinxit,
Porrecta rupit dextra per signa salutis.
Sic etiam chalybem prolapsum gurgite Gothi
Ad proprios iterum jussit remeare lacertos.
Primo qui statuit nostræ certamina vitæ,
Qualiter optatam teneant cœnobia normam,
Quoque modo properet directo tramite sanctus,

Ad supera scandens cœlorum culmina cultor;
Cujus præclarum pandens ab origine vitam
Grægorius præsul chartis descripserat olim,
Donec æthralem felix migraret in arcem.
Hujus alumnorum numero glomeramus ovantes,
Quos gerit in gremio fœcunda Britannia cives,
A quo jam nobis baptismi gratia fluxit,
Atque magistrorum veneranda caterva cucurrit.
Quid memorem geminos germano fœdere atres,
Reddentes animas astris, et corpora terris.
Purpureo passum venerantes sanguine Christum,
Martyres effecti rubuerunt carne cruenta:
Quique vicem reddunt Domino, ut Psalmista canebat:
Ecce salutarem calicem per pocula mortis
Accipiunt pariter pergentes tramite Christi:
Quos simul invenit sanctus monstrante beato
Ambrosius Paulo pulsantes carne sepulta,
Saxea quadratis quos condit tumbula fossis.
Hos pia virginitas comebat flore superno
Angelicis semper quæ constat cara catervis;
Unus Gervasius, nec non Protasius alter,
Imperio veterum sortita vocabula gestant.
Præsul erat quondam Narcissus forte vocatus
Virtutum meritis redolens, ut nomine florens,
Quem simul ornabat pollescens munere duplo
Pontificatus apex cum virginitatis honore,
Claruit idcirco celebri rumore per orbem,
Dum vitæ meritis fulcitur dogma loquelæ.
Nam fontis latices oleo pinguescere fecit,
Et liquida crassis mutavit flumina guttis:
Denique dum tempus festis paschalibus aptum
Annua Christicolis renovaret vota per orbem,
Quod solet uberius Christi celebrare triumphos,
Cætera quam celebrent anni solemnia festa,
Tunc oleum in vacua defecit lampade vitri,
Et lychnus fumans furvis obtorpuit umbris,
Pendula cum nulla flammaret luce lucerna.

Mox fontana jubet Narcissus flumina lymphæ
Fidens in Dominum, sacros haurire ministros.
Et complere cavum cum glauco gurgite vitrum.
Funditur interea per cunctas unda lucernas,
Sic exorcizans lychnos benedixit aquosos.
Jamque latex lucens flammas pascebat edaces,
Papirus in medio radiabat lumine centro,
Clarius et multo quam fomes pinguis olivi,
Aut certe in vitro splendescens arvina scrofæ.
Mox vulgi cuneus cernens miracula rerum,
In commune Deo grates, laudesque frequentat.
Non tulit hanc faustam grassator crescere famam:
Qui genus humanum strophis elidere certat.
Concilium glomerat cum trino teste nefandum,
Qui scelus horrendum concinnant crimine falso,
Præsulis ut famam serpentis dente lacessant,
Atque venenata sanctum cum fraude sugillent:
E quorum numero procedens primitus unus,
Quamvis juraret, pellaci fraude fefellit.
Ignibus sic atris, et flammis fomite farsis
Conflagrem penitus, si fatu frivola fingam.
Alter subsequitur, strophosam ferre querelam:
Taliter ad turmas infit cum voce procaci:
Sic mea non pereant regali corpora morbo,
Quod veros promit jurans sententia fatus.
Tertius ast testis profert e pectore questus,
Et juramenti nodosis vincla catenis
Nititur imprudens verbis constringere falsis.
Sic mea non tenebris nigrescant lumina furvis,
Glaucoma nec penitus lippos suffundat ocellos,
Adsertor verax si fingam famina falsa.
Propterea exilium voluit perferre sacerdos,
Invidiæ maculam fugiens declinat iniquam.
Sic pater in saltu fertur vixisse remotus
Contemplativos carpens sub monte maniplos,
Dum solus soli Christo famularier optat,
Lubrica fallentis conculcans gaudia sæcli.

Mox igitur punit præfatos ultio testes:
Qui sacramentis concinnant frivola falsis,
Et temerare student insontem crimine vatem.
En, lare torrenti testis conflagrat iniquus,
Primus qui labris contorsit tela nefandis,
Præsulis ut vitam fuscarent verba maligna.
Culmina celsa crepant ignitis usta favillis,
Atque propinquorum turmas combusserat ardor.
Sic quoque crudescens multabat poma secundum,
Morbo regali plectendo lurida membra,
Donec putrescens prodiret pectore flatus.
Tertius orbatus geminis sub fronte fenestris,
Limpida dum tenebris clauduntur lumina tetris.
Hic ergo aspexit tremulus tormenta priorum,
Qualiter altithronus pellaces plecteret astus,
Horrendi sceleris scenam patefecit opacam.
Machina detegitur cœcis frustrataque stellis:
Et reus in tantum lachrymarum flumina fudit,
Irrigat et salsis oculorum fontibus ora,
Donec ocellorum caruissent luce pupillæ.
Sic vindicta reos plectebat trina tonantis,
Usque fugam vitæ cum mors bacchatur acerba.
Arbiter æternus dum sontum crimina punit,
Alma sacerdotis pandit præconia casti.

Nec minus interea stupuit Memphitica tellus
Rumores patrum sub cœli culmine claros:
E quis ortus erat felix Athanasius olim,
Cujus Alexander sanctissimus extitit altor.
A quo victus erat torvum qui schisma docebat
Arrius infaustus, ventris dum viscera fœda
Turpiter egessit ruptis extalibus ani,
Quæ cava per cryptas complebant antra latrinæ.
Sanctus Alexander missæ solemnibus actis,
Cum celebrarentur sacræ libamina mensæ,
Aspicit infantum ponti per littora turmas,
Mystica Dona Dei ludo simulare stupendo.
Vidit nempe procul quod sic Athanasius illo

Tingeret infantes baptismi gurgite mersos,
Ceu foret antistes sacroto more dicatu.
Talia signa sacrum portendunt esse futurum,
Prospera quod rerum liquido fortuna declarat.
Hoc gestum ludis apicum sed seria firmant,
Almus Alexander cum vitam funere clausit.
Post hæc successit florens Athanasius ævo:
Qui gregis excubias ut pastor ovile tuetur:
Contra belvarum fraudes, rictusque luporum,
Qui lustrare solent mandras, et septa bidentum.
Hic ergo præsul stolidorum dogmata demens,
Sævos schismaticos et melle pericula perfert.
Quem iidem schismatici spissa fallente caterva,
Infamare student, fingentes frivola falsa,
Dum regi monstrant evulsum carne lacertum,
Et loculo gestant vulgi ad spectacula truncum,
Quod magico stolidi dicunt phantasmate gestum,
Turpiter arsenium sic fantes corpore mancum,
Qui dudum extiterat librorum tramite lector.
Tum jubet Augustus vatem Constantius almum
Protinus arceri porro de finibus istinc.
Sed secus evenit, quam machina straba putabat,
Præfatus lector dum fraudem prodidit atram.
Tunc pius antistes detecta fraude maligna,
En, inquit, sanam lectoris cernite dextram:
Necnon nervosam cuncti spectate sinistram.
Tum novus insonti crebescit laude triumphus:
Quando sacerdotem noscunt sine crimine sanctum.
Æmulus obstupuit, fraudis dum scena patescit.
Buxeus ô quantos obtexit pallor inertes,
Seu certe quosdam rubræ confusio frontis.
Sic rea, suffragante Deo, commenta fatiscunt.
Sed contrita rotis extollit vipera cæphal
Et rursus ructat tetrum de fauce venenum.
Namque alia sanctum nituntur fallere fraude.
Fœmina nempe procax strophis instructa nefandis,
Insimulare studet stuprorum crimine vatem.

Sed dicto citius verborum spicula peltis.
Presbyter obtundit mœcham molimine vincens,
Quam probrosa manus strictim tollentis obuncat.
Sed tamen antistes Christi testudine fretus,
Æmula sævorum vitat figmenta virorum
Delituit senis annorum cursibus, extra
Cisternæ latebram descendens usque profundam:
Quæ lymphis vacua præstabat tecta tigilli:
Qua latuisse ferunt lustris volventibus ipsum,
Cerneret ut nusquam radiantem lumine Phœbum.
Justitiæ vero solem septemplicis æthræ,
Quem sacra per biblos descripsit litera lautos,
Pectoris intuitu desistit cernere nunquam.
 Garrula nunc Babylæ depromat chartula palmam,
Plurima pontificis pandens præconia clari,
Qui gregis excubias, et caulas vallare bidentum
Imbutus fuerat conscripto dogmate bibli,
Dirorum contra morsus, rictusque luporum.
Princeps imperium qui Romæ nexerat amplum,
Imo triquadrum discreto limite mundum:
Non cunctante gradu cum sanctæ limina valvæ
Vellet adire ferox, stropha stimulante malignum,
Tum pius Augustum castigans voce superbum
Increpat antistes contempto stemmate regis,
Fatu defendens sacri vestibula templi.
Præcipit audacter maculatum cæde cruenta,
Absidam ecclesiæ pullis non tangere palmis.
Ducitur angustam quapropter præsul ad aulam,
Ut vice verborum strabo cum rege loquatur:
Impius extemplo venerandum cogere pœnis
Christicolam cœpit constrictum nexibus arctis,
Ut supplex veterum oraret figmenta Deorum,
Delubris statuis libans holocausta litaret,
Quod flamen fœlix ut spurca venena recusat,
Nec blandimentis inclinat colla sacelli.
Tum tres infantes germano fœdere functos,
Quos pius imbuerat scripturæ dogmate præsul,

Imperat Augustus lentis vexare flagellis:
Quatenus inflictis nutarent pectora flagris,
Quæ prius obstiterant regi parere nefando.
Sed tamen infantum non cedunt corpora pœnis,
Quin magis horrendas vincunt præcordia virgas,
Quamvis sanguineos fudissent verbera rivos,
Crudaque per teneras rorarent vulnera pulpas.
Tunc demum capital perpessus forte sacerdos,
Æthera glauca petit devecta morte triumphans,
Nec non in vestes sursum migrante magistro:
Hoc est ephœbi, quos rubris serta rosetis
Ornabant pariter cœlorum culmen ovantes
Angelicis juncti penetrabant cœtibus altum.
  Quis valet urbanus laudes sermone polito
Fari sanctorum sub cœli culmine claras,
Qua croceos Titan radios diffundit in orbem,
Dum lustrat latum reflexo tramite mundum.
Sed tamen egregios depromens garrula scabro
Incipiet celebrare viros nunc pagina versu:
Quos materna simul matrix enixa gemellos
Edidit in mundo sortitos nomina dupla.
Quorum alter Cosmas, Damianus dicitur alter.
Imbuit hos pariter sæcli doctrina medelam,
Nec non divina præstavit gratia gratis,
Ut possent fibris putres explodere pestes,
Atque salutiferam morbis impendere curam
Artibus horrendas pellentes corpore clades.
Mutos, et mancos, claudos, surdosque repertos,
Luscos, et strabos, qui torta luce fruuntur.
Blæsos, ac balbos, qui sævis verba loquelis
Fantes corrumpunt: et quicquid debile fertur.
Cœlitus instaurant Christo donante salutem:
  Sicque luem carnis trudunt medicamine spurcæ.
Nec tamen eximio virtutum munere dites,
Auri fallentis gestant marsupia farsa:
Sed loculos nummi calcant, ut tetra venena,
Omnia donantes gratis pro stipe superna.

Princeps interea mundi, qui sceptra regebat,
Martyres edictis multat crudelibus atrox.
Tum geminos pelagit prædictos gurgite fratres
Merserat in pontum fretos virtute tonantis:
Algida sed vitreis mitescunt æquora flustris
Dum dicto citius sanctos ad litora vectant.
Sic compressa salis sacra virtute potestas,
Turgida fluctivagis sopivit cærula campis,
Dextera dum patris portum patefecit in undis.
Impius idcirco cernens vexilla tropæi,
Altera gorgoneis molitur damna venenis,
Nam truculenta ferox flammarum pabula torret,
Et sacramentorum fornacem fomite farcit,
In quam flagrantem sacros detrudere jussit,
Ut rogus insontes prunarum torre cremaret
Artus, quos dudum turgescens gurgite pontus
Mergere non quibat lympharum fluctibus atris.
Sic facula flammæ fornacis fomite friget:
Ut miles Christi neglecto turbine flammæ
Redderet ingentes pro vita sospite grates.
Ceu salamandra focos solet insultare pyrarum,
Quamvis congeries glomeretur forte rogorum.
Tunc crucis in patulum coguntur scandere robur,
Atque pharetrarum densas sufferre sagittas.
Mox sator æternus qui sanctos jure triumphat,
Spicula tortorum confregit dira reorum.
Exin martyrii sumpserunt serta cruenta,
Ad convexa poli migrantes culmina celsi.
  Nec meminisse moror præconia clara Chrysanti,
Quem merito mundus famosa laude frequentat.
Hunc igitur genitor florentem tempore proto,
Tradidit investem rhetorum forte magistris:
Ut puer indolis librorum disceret artes,
Quas mundana colit stolido sapientia sensu,
Qui fuit, ut fertur, donatus mente sagaci,
Ardens ingenio, et prudenti pectore puber.
Post hæc illustris dum sacra volumina lector

Auribus hausisset cœlesti grammate scripta,
Protinus antiquæ contemnens dogmata sectæ,
Falsa vetustarum calcavit frivola legum,
Et dicto citius, nactus rudimenta fidei,
Flagitium sceleris baptismi didicit unda:
Mox publice Christum paganis prædicat ultro,
Dira superbarum spernens tormenta minarum.
Tum genitor sobolem naturæ jura resolvens
Truserat in tenebras conclusi carceris atras,
Magnopere metuens fisci decreta nefandi,
Insuper et capital tremulus formidat acerbum.
Sed cum mens juvenis ferret tormenta libenter,
Mox aliam genitor concinnans machina scenam,
Lubrica mundanis admovit gaudia pompis,
Serica purpureis præbens velamina peplis,
Quæ moritura facit fœtoso viscere bombix,
Induit egregium preciosa veste nitentem.
Tum jussu patris convivia larga puellæ,
Deliciasque ferunt, epulas luxusque culinæ,
Vestibus ornatæ variis, et fronte venusta,
Talibus ut pompis miles mollesceret audax:
Ferrea quis crebro cedunt præcordia virûm,
Sed tamen armatus Christi testudine tiro,
Oscula virgineis despexit lubrica labris,
Nec penetrare sinit stuprorum spicula pectus.
Sed procul excussit jaculatas fraude sagittas.
Non sicut cecinit sponsali carmine vates,
Mellia tunc roseis hærescunt labra labellis,
Dulcia sed Christi lentescunt labra labellis.
Venit ad extremum virgo certamen adulta,
Daria vestalis formosa fronte rubescens;
Aurea cum glaucis quam comit lunula gemmis.
Nititur hæc juvenem Veneris constringere nexu,
Quatenus ad thalami flectat connubia mentem.
Hæc phalerata fuit facundis freta loquelis.
Denique diserti stupuerunt forte magistri,
Virginis ingenium biblorum famine cultum.

Nempe tenax scripti fuerat, veloxque legendi
Sed secus evenit fortunæ casus opacæ:
Dum pius opposuit fatis contraria fata.
Daria quæ dudum servabat numina Vestæ,
Credidit altithronum cœli qui sceptra gubernat,
Facundis virgo verbis conversa Chrysanti.
Tunc simulata tori fingunt consortia fatu,
Moribus et castis vivunt concorditer ambo,
Ut spurcum penitus vitarent pectore nævum,
Et maculam Veneris pullam cum corde fugissent.
Post hæc baptismi sacratis tinguitur undis,
Quatenus exuvias spoliar et mente vetustas,
Et nova de liquido sumatur gurgite lodix.
Tum virgo veterum sprevit documenta librorum,
Et sequitur Christi quadratis dogmata biblis.
Quis poterit vulgi tantas numerare catervas,
Quantas exemplis coegerunt credere Christo?
Traditur idcirco pœnis torquendus acerbis,
Septuaginta viri quem denso milite servant,
Herculis in fano, ni forsan thura litaret.
Tunc miles cœpit dirus vexare negantem
Athletam Domini fretum virtute superna,
Udis et crudis nervorum nexibus angens,
Torrida flammantis laturum caumata solis.
Sed puncto citius laxantur lora lacertis
Omnipotente Deo restes solvente nefandos.
Et suras iterum cipporum vincula claudunt,
Cruraque cum rigidis nectabant turgida lignis:
Extemplo cippum findit regnator Olympi,
Quamvis hunc stolidi cœcata mente ligarent.
Lotia tunc lictor crudelis spargere jussit,
Sacros humectans artus fætore putenti,
Qui liquor, ut dicunt, atrum phantasma fugabat,
Dum vernam Domini sperat necromantia fretum,
Sed putor ambrosiam fragrabat nectare suavem.
Exin tortores buculam deglobere birsa
Mandant, ut crudo stringantur tergore membra

Martyris, ardentem passuri lumine solem:
Torrida sed Titan compressit fulmina frendens,
Ut nulla insontis ferrent incendia membra.
Tunc reciproca virum claudunt ergastula sacrum,
Arcta catenarum constringunt vincla lacertos.
Necnon et collum nectunt cum crure gemello.
Ecce repente pius nodatos arbiter artus
Eripit et chalybis mox stricta ligamina rupit.
Porro cum sanctum nodoso vimine miles
Cederet infaustus, rubro qui sanguine gaudet,
Sed mirum dictu, sceptrorum flagra beatus
Ictibus argutis martyr non sensit acerba,
Quin imo ut plumæ mollescunt vimina sancto
Lenia ceu viridis lentescit papyrus amne;
Claudius his signis compunctus credidit ultro,
Septuaginta viros convertens dogmate claro,
Fecit baptismi purgari gurgite mersos.
Quapropter rubro perfusos sanguinis ostro,
Miles ad ætherium faustus perduxit Olympum.
Quos simul obstruxit felix spelunca sepultos,
Lucida perpetuæ visuros præmia vitæ.
His convexa poli merito lustrantibus alta,
Daria cum duro patitur tormenta Chrysanto,
Impiger ast ille strictus molimine ferri
Truditur in tenebras laturus carceris atras,
Lurida quo putridis fluxerunt stercora ripis,
Nectare sed fœtor cedit, ceu luce latebræ.
Traditur interea sceleratis Daria scortis:
Prostibulum mœchæ penetrans sine crimine sævæ,
Sed leo de claustris rugibundus mittitur arctis,
Virgineos artus tutos servare puellæ:
Si quisquam cuperet sanctum temerare pudorem,
Gestibus obscœnis contrectans corpus honestum:
Arcam ceu quondam probrosus contigit Oza,
Protinus oppeteret confusus fronte petulcus,
Rictibus et rabidi corrosus dente leonis
Ultricem pœnam sentiret morte ferina:

Tunc demum Augusti qui Romæ regna gerebat,
Decreto rubras sumpserunt morte coronas,
Et simul in crypta pausant sablone sepulti,
Quos simul in vita vexavit pœna cruenta,
Credimus ut faustis glomeratos jure catervis
De gremio tumuli, cum tellus sponte dehiscet,
Et Genus humanum tumbis emerserit atris,
Suscitet ad requiem, mundum dum laxat habenis.
Tempore transacto sanctam gentilibus armis
Ecclesiam Christi tempestas sæva cruentans,
Martyribus sacris mortis discrimina mille
Conglobat, insontes torquens sine crimine culpæ.
Ut miles Christi stricto mucrone necaret
Impia tortorum cum ferret flagra malorum.
Hos inter, quidam Julianus nomine Martyr,
Horrida sanguineis perfert certamina pœnis.
Quem pater ad scholam, cum primo glisceret ævo,
Tradidit, ut tomis dialectica dogmata rerum,
Et simul rhetoricas biblorum disceret artes.
Mox igitur juvenis veterum documenta librorum,
Quamvis in tenero pulcher pubesceret ævo,
Limpida discipulus scripsit scholasticus astu,
Cumque pater sobolem vetulam vidisset adultam,
Nititur indocilem claris natalibus ortum
Flectere cum precibus, thalamorum ut jura capessat,
Quatenus inde foret post successura nepotum
Progenies, mallet si ditem ducere sponsum.
Flagitat inducias septem sufferre dierum,
Quatenus hoc spatio pulsaret voce Tonantem,
Subnixis precibus rogitans oracula divi,
Certius ut quiret Christi cognoscere nutum.
Denique transacto venerandus tempore puber;
Lecto sopitus cum somno membra dedisset.
Orama per noctem cernebat rite supernum,
Cœlestes fatus sic felix auribus hausit:
Protinus e strato festinat surgere miles,
Ne metuas juvenis sortiri dote puellam,

Dulcia neu rigidus frangas decreta parentum.
Sed tamen hanc sociam sanctam servare memento,
Quæ tibi cum mero copulatur corpore virgo,
Namque pudicitiæ comes indefessa manebit.
Multa mihi populi servibunt millia possim,
Quæ vestris credunt cœlorum sceptra loquelis.
Interea juvenis patris præcepta facessit,
Et simulata tori spondens connubia matri,
Accipit ornatam gemmis auroque puellam.
Attamen altithronus quadrati conditor orbis,
Pacta tutatur sponsum cum virgine castum,
Propria fuscarent ut nunquam crimine membra
Luxuriam carnis frænantes ilibus almis,
Præsertim pia cum Christus præcordia pungens,
Per somnum moneat castum servare pudorem:
Nam bibli seriem, quam rex direxit olympi,
In thalamo cernunt, aurato grammate scriptam,
In qua virginitas servari sancta jubetur.
Exin vernarum fundant cœnobia Christi,
Normam justitiæ qui servant tramite scripto.
Virginibus quoque condunt gurgustia cellæ,
Quas licet inferior sexus discriminet ordo,
Non tamen inferior virtutum cardo sequestrat.
In quîs nempe decem monacharum millia florent,
Cantibus assiduis, et psalmi carmine crebro.
Sic famulabantur jugiter, noctesque, diesque,
Viribus infractis pulsantes atria cœli,
Astriferi precibus dum lustrant limen olympi.
Interea veteris ructantur fauce draconis
Atra venena, sacras Christi torquentia turmas:
Tum miles Christi nodoso fuste flagella
Sustinet immerito constrictus nexibus arctis.
Flagraque cum crepitu præsultant cæde cruenta,
Donec purpureo rorarent sanguine rivi.
Sic sequitur Dominum devota mente minister,
Ad superas arces angusto tramite tendens,
Ut prius angusto tendebat calle magister,
Sanguine purpureo demens peccamina mundi,

Dum pius in patulum dignatur scandere lignum.
Tum luscus tortor sensit detrimenta pupillæ,
Martyris afflictus flagris, et stipitis ictu.
Mox monophthalmi restaurat lumina martyr:
Quamvis Pontifices fani ludibria passi
Reddere non possent evulsam stipite lucem.
Insuper excelsum forti compage sacellum
Quinquaginta simul stabant simulacra metallis.
Diruit ad fundum sternens molimina prisca.
Non Mars vulnificus qui belli semina spargit:
Rancida gorgoneis inspirans corda venenis
Delubri statuis potuit succurrere parmis:
Nec Venus, aut Veneris prodest spurcissima proles.
Aurea sternuntur fundo simulacra Minervæ,
Quamque Deam stolidi dixerunt arte potentem:
Nec Bacchus valuit, cui frondent palmite vites,
Ut referunt falso veterum figmenta librorum,
Numine nutantes fani fulcire columnas.
Sed litubant templi tremebundis marmora crustis,
Et ruit in præceps tessellis fabrica fractis.
Neptunus fama dictus regnator æquarum:
Qui regit imperium ponti turgentibus undis,
Falsas effigies, quas glauco marmore scalpunt,
Aurea seu fulva quas ornant petala fronte,
Haud valuit veterum tunc sustentare deorum.
Alcides fertur Centauri victor opimus,
Flammea qui pressit latronis flamina Caci,
Quamvis fumosis ructaret flabra loquelis,
Herculis in crypta et torqueret dextera clavam,
Non tamen in templo rigida virtute resultat,
Qua famulus Christi supplex oramina fudit.
Vulcanus cutax, quem fingunt igne potentem,
Torrida flammigeris moderantem fulmina frænis
Funditus occubuit fraudatus torre rogorum.
Sic quassata ruit simulacris machina lapsis,
Ut veterum narrat verax historia rerum:
Cum geminam flamen prolem peccare videret,
Nec tamen asperitas patris compesceret ulla,

Plecteret aut sontes crudescens ultio natos,
Acriter idcirco exarsit vindicta tonantis:
Quatenus arca Dei diræ post funera stragis,
Ducta per Azoton simulacrum sterneret altum:
Tunc ruit in frontem confracto poplite Dagon,
Et caput infandum funestos liquerat artus,
Quod vulsum ex humeris cives in limine cernunt.
Aurora in fulvis dum luxit lutea bigis,
Et croceum jubar in quadrum flavesceret orbem,
Ac roseos patulis radios infunderet arvis,
Spinaque cum trunca membrorum parte remansit,
Haud secus in divos, quorum cassata potestas,
Ad fundum cecidit, sævit regnator olympi:
Expers ut nullus diri discriminis esset,
Ceu styli series præsenti grammate pandit,
Sic quoque terga dedit cassato numine Phœbus.
Qui fuit infausti Saturni filius atrox,
Jupiter ingentem quem pompant carmina vatum,
Hic patris imperium, quod fantur opuscula prisca
Contra naturam pulso spadone capessit,
Tum miser in Latio demptis genitalibus exul
Delituit, nati vitans discrimen acerbi.
Nec Pluton prodest, qui tetris tartara sceptris
Rexit, et inferni furva regnavit in aula:
Hic Cereris sobolem nigrantes vexit ad umbras.
Sed regina sequi matrem Proserpina nolle
Fertur in antiquis falsato grammate biblis.
Nec Pan Arcadiæ, quem gens colit exta litando,
Plurima dum verubus torrebat viscera flammis,
Contulit auxilium fani fundamine fracto.
Machina celsa labat, dum culmina fracta fatiscunt.
Nec glus lentescens murorum mœnia pangit,
Nec durus scopulus calcis compage quadratur:
Sic simul exhausta veterum virtute deorum,
Insuper augustum quassata mole sacellum
Diruit in cinerem vindex censura tonantis;
Ut precibus martyr supplex cum voce poposcit,

Quatenus altithronum, lauta qui regnat in arce,
Possent clarificis pagani credere signis.
Unica tum soboles præfecti credidit ultro
Dum pia fructiferis pandit præcordia verbis,
Martyris amplexus felix oracula puber.
Tunc simul in latebras truduntur carceris atras.
Qua damnatorum putrescens forte cadaver
Turpiter introrsus bulliret vermibus atris:
Sed tamen insontum complentur nectare nares,
Olfactum Ambrosiæ spirantes forte supernum.
Nec lucis radiis linquens ergastula cessit,
Limpida sed tenebras arcebant lumina furvas,
Sic Deus in sanctis alma virtute triumphat.
Tum custos cernens rerum miracula tanta
Credidit altithronum salvantem sæcula regem,
Baptismum nactus stipatur milite denso,
Qui prius excubias servabat carceris atri.
Imperat interea multatum morte cadaver
Surgere de nigris anima redeunte latebris,
Quod prius obvolvens constrinxit fascia nexu:
Mortuus evigilat disrumpens tartara tetra!
Tunc precibus turmæ vasto crepitant tumultu
Hortantur juvenem vero depromere fatu,
Qualiter exanimis furvæ vestibula valvæ,
Infernique nigras posset penetrare latebras:
Et redivivus item splendentem cernere solem.
Edidit extemplo lethi decreta resurgens,
Poshumus angelica prodens suffragia turbis.
En iterum sancti stropha stimulante draconis,
Martyres in cupas merguntur fomite farsas,
In quibus atra picis massa flagraverat ardens,
Nec non sulphureas ructant incendia flammas,
Et sarmentorum comburunt pabula pagi,
Donec in ætherias flamma prorumperet oras.
Sed tamen insontes Christi suffragia vallant,
Licia tunc digitos oleo madentia nectunt,
Qui mox ignis edax flammis combussit acerbis:

Non tamen exussit sanctorum torre lacertos.
En iterum gypsus spiris sinuata malignis,
Cærula pestiferis extollit colla venenis:
Martyres ad theatrum truduntur reste ligati,
Rictibus ut rodant sanctorum membra leones:
Necnon mandibulas ursorum ferre cruentas
Cogeret insontes tortorum pœna lacertos.
Sed secus evenit sanctis victoria palmæ:
Bestia sanctorum labris vestigia linxit,
Obsequium præbens, prædas oblita recentes.
Sic, mutante Deo, mitescunt corda ferarum,
Quamvis stultorum torpescant corda virorum.
Ut quondam vates cola cum commate prompsit.
Edidicere truces prædam servare leones.
Post hæc martyrii mercantur serta cruenta,
Lucida stelligeri scandentes culmina cœli,
Ad quorum tumbas gelidæ post funera mortis
Corpore calloso dein venere leprosi,
Qui simul in sacro baptismi gurgite mersi,
Spiritus et carnis sumpserunt corde medelam.
  Antiquo fuerat famosus tempore quidam
Legitime Christo famulans vernaculus alto,
Quem genuit mundo clarum Nilotica tellus,
Sacra pudicorum quærentem lucra virorum,
Quem vocat Ægyptus crebris rumoribus Amos.
Plurima hic gessit virtutum signa sacerdos,
Qui fuit in Nitriæ frondosis accola dumis,
Squalida deserti procurans jugera ruris.
Hic locus ex Nitro sortitur Nitria nomen.
Creditur interdum quod nomen sæcula gignunt.
Causa fortunæ si his confidere fas ut,
Si fors aut fatum, seu constellatio quidquam est,
Si parcæ nulli parcentes fila gubernant,
Mortali vitæ fusaque rotante minantur,
Quod vehit in collo tereti vertigine molem.
Sed magis arbitror, quod sic errata reorum

Nitria purgavit, sicut corpuscula nitro
Sordibus expurgata malis, et lota nitescunt.
Hic quondam offendit turgentem tempore Nilum,
Qui fœcunda rigat flustris Memphitica regna.
Nam transire volens optata lintre carebat:
Sed spoliare vetat carnem verecundia frontis
Corpore ne nudo temeraret jura pudoris.
Tum dicto citius spumantes litore lymphas
Penniger ut præpes transfertur cœlitus ultra,
Piscifer ut dudum momenti tempore vates
Angelico raptu lustrabat Chaldea regna,
Ut vernam Domini nutrirent crustula farris.
Ecce puer quidam laceratus dente molossi,
Atque venenato perpessus vulnera rictu,
Vertitur in rabiem fraudatus mente sagaci:
Ferrea quem strictis nectebant vincla catenis,
Bacchatur quoniam vagabundis passibus amens.
Idcirco prolis luxerunt fata parentes,
Et veneranda petunt flentes oracula sancti:
Ut miseri cladem, et vulnus sanaret acerbum.
Quem consulta ferunt tali cum voce dedisse.
Reddite nunc viduæ sublatum fraude juvencum,
Et sospes soboles vobis comitatur amanda.
Olli mirantur quod nosset clancula furta,
Quæ prius obstrusis credebant gesta latebris:
Tum genitor gaudens grassatur sospite nato,
Actutum sævis reddens direpta rapinis.
Sic fors evenit, verax ut voce spopondit:
Tempore mox alio dolium deferre poposcit,
Quod duo voverunt: alter sed vota fefellit.
Idcirco gelida constrictum morte camelum
Perdebat gibbum, quo vascula ferre pepercit,
Sospite perfruitur sed verax alter asello,
Quo promissa seni complevit vota benignus.
Hunc vidit ferri felix Antonius olim,
Lingueret egregius cum carnis vincula miles,

Angelicis turmis ad cœli sidera vectum,
Pulchraque perpetuæ penetrantem limina vitæ.
Tempore jam prisco fuit Apollonius almus.
Edidit hunc signis clarum Nilotica tellus,
Hic erat in quadrum vulgatus laudibus orbem,
Præbens exemplum quingentis fratribus æquum,
Et pubertatis desertum tempore quærit.
Nam ter quinquennis mortales aufugit ultro:
Hic octena simul conversans lustra peregit.
Centies exorans nocturnis ferme latebris,
Et totidem vicibus sic gessit forte diurnis.
Ut genibus flexis, et curvo poplite patrem
Cernuus oraret fretus pietate tonantis.
Stuppea cui fuerant pepli velamina texti,
Donec degebat nunquam passura senectam
Claruit idcirco celebri rumore coruscans.
Nam pagana procul vulgi cultura manebat,
Qua stetit antiquo delubrum more dicatum:
Inde sacerdotes crebro simulacra ferentes,
Bacchantum ritu longis anfractibus errant.
Taliter ut vidit dementes forte cohortes,
Fanorum statuam per gyrum ferre nefandam.
Tum flexis genibus pulsabat voce tonantem:
Et mox stare facit bacchantes agmine turmas,
Funditus ut nullus cum plantis pergeret usquam:
Sed cuncti pariter, velus ænea signa rigebant.
Torrida flagrantis perpessi lumina solis
Dum plus æstivo torrebat tempore Titan.
Interea damnum dum norunt unde fuisset,
Credula doctrinæ spondent præcordia verbis,
Mystica cœlestis sumentes dona lavacri,
Æmula si precibus disrumpat vincla sacerdos;
Passibus ut properis trames per rura patescat,
Et possint solito pergentes calle meare.
Ille moras rupit fundens oramina sursum
Dum crebris vicibus celsum pulsabat olympum.
Sic sator arcitenens dissolvit compita clausa,

In tantum ut cuneus votorum compos abiret,
Purgatus maculis baptismi gurgite sacro,
Idola fracta fricans, et mox in frusta resolvens.
Lis quondam pacem crudescens rupit honestam
Inter credentes, qui Christum corde fatentur,
Et diffidentes, qui Christum fraude refutant:
Nam Bellona ferox infecit corda venenis,
Arma cruenta ferens turbavit fœdera pacis.
Procedunt acies densa stipante caterva,
Horridus exultat crudo certamine Mavors,
Cornua rauca sonant, et salpix classica clangit,
Dum stimulant mortem bombosa voce phalanges.
Tum celer advenit præfatus forte sacerdos,
Qui pacare studens belli certamina sæva,
Nititur accensam fraudis restinguere flammam,
Et necis horrendæ stolidum sedare tumultum.
Sed quidam incentor bacchatur mente maligna,
Qui caput, et princeps, ac pugnæ signifer atrox
Extiterat dicens, se nunquam pignora pacis
Malle, tetram donec perpetret funere mortem.
Tunc ait audacter depromens fata futura:
Sic tibi contingat lethi fortuna cruenta,
Ceu verbis optas, crudeli calce casurus.
Solus nempe necem cernes moribundus acerbam,
Sospite cum reliqui vita funguntur ovantes,
Sed tibi post funus non præbet terra sepulchrum;
Bestia sed rapidis discerpet rictibus atrox,
Et volucrum pariter truncatum rostra lacessent.
Sic fuit, ut verax fatur sermone sacerdos:
Tunere transacto tectum sablone cadaver,
Rursus mane vident, rumpente crepuscula luce,
Belluis effossum funesto corpus ab antro,
Et volucrum rictus artus lacerasse nefandos.
Tum passim populi credebant esse prophetam,
Dum celer effectus rerum spectacula pandit.
Omnes certatim qui fanis thura litabant:
Lurida culturæ linquunt simulacra vetustæ,

Limpida mundantis sectantes dona lavacri.
Hic pater illustris celebrans solemnia Paschæ,
Undique deserti turmas adsciscere jussit,
Atque catervatim cuneum glomerare fidelem.
Post hæc exactis missæ concentibus omnes,
Fercula dum solitæ peterent paupercula mensæ
Vescuntur pariter sicco nutrimine farris,
Nec non fasciculis, quos hortus tempore verno
Germinat ex gremio, cum gliscit gramine tellus,
Tum pius alloquitur tali cum voce catervas.
Credula si vere gestamus pectora fratres,
Nunc precibus Dominum cœli qui regnat in arce,
Et regit imperium mundi dum sceptra gubernat,
Pulsemus pariter, solamina digna petentes.
Quatenus impendat judex alimenta misellis,
Nempe die festo laxantur fræna rigoris.
Ecce dapes lautas, et munera larga ciborum,
Ante fores antri cernunt, mirabile fatu.
Hæc gestant geruli, quos unquam nemo videbat,
Quamvis Ægypti lustrasset passibus arva.
Punica mala vident, granis cittisque referta,
Botros, et ficos, et plures ordine tortas:
Cernitur hic etiam palmeri dactylus alti,
Et mel lentescens cerarum machina clausum,
Atque favi croceum distillans flumine nectar,
Et simul ubertim candescens lacte colustrum.
His gestis, geruli properant abscedere rursus.
Ast olli Christo cœperunt reddere grates:
Fercula qui dapibus largus complevit opimis:
Usque diem penti, quem dicunt nomine costen.
Sic Deus omnipotens, qui cuncta latentia noscit,
Deliciis proprios tantis pascebat alumnos.
Jam famis Ægypti multavit clade cohortes;
Ecce catervatim densis venere maniplis,
Ut pariter miseri peterent alimenta ciborum.
Tum tres expendit sportas cum pane refertas,
Quas prius exorans palma benedixerat alma

Bis binis exin nutrivit mensibus omnes,
Ut nunquam penitus farris fragmenta negaret,
Nec tamen exhaustis cessaret sportula crustis.
Sic quoque naturam pinguis cumulavit olivi,
Ut quondam Helias legitur cumulasse propheta,
Lenticulæ crassum fœcundans ore liquorem.
Ecce sacerdotis pandam præconia lauti
Mentio dum sancti pulsat penetralia cordis,
Cujus quadratum crebrescit fama per orbem,
Atque per extremas fulget prudentia metas:
Qui fuit interpres, et custos virgo pudoris,
Hebrea Romanis vertens oracula verbis.
Nam rudis, et priscæ legis patefecit abyssum,
Septuaginta duo recludens pagina biblos,
Quos nunc sacratis describit litera chartis.
Insuper elicuit tractatus jure stupendos,
Atque prophetarum commentis clancula certis,
Dicta retexebat pandens mysteria rerum.
Inclytus hic constat schedis per sæcla magister,
Quæ nunc per mundum scribuntur rite quadratum.
Et licet illustris lectorum turma per orbem
Eusebio genitore satus, ceu prodidit idem,
Enumerans veterum vulgata volumina patrum,
Ex quo Salvator nostræ cunabula carnis
Sumpserat in terris emundans crimina sæcli:
Quando crucis gabulum sacrato corpore scandit,
Et genus humanum pollutum fraude maligni,
Vulnera perpessus purgarat sanguine rubro.
Quis tanto studio geminarum famina legum,
Aut tam solerter rimari nititur unquam?
Ceu meditatus erat sacros didascalus idem,
Ut psalmista canit, noctesque diesque libellos.
Æmulus idcirco pollutus peste livoris
Rictibus horrendis vatem lacerabat eundem,
Faucibus invidiæ sic gloria carpitur atris,
Et laus almorum mulcatur fraude malorum.
Namque canes crebro stipant latratibus aprum,

Undique vallantes densa cingente corona.
Ast ille infestos dispergit dente molossos,
Et voti compos saltu regnavit in alto.
  Jam nunc almorum descripta laude virorum,
Candida virginitas Paradisi cara colonis,
Quis dedit, ut mundus celebret præconia vastus,
Supremis donec solvantur sæcula flammis?
Dum colles ut cera fluunt, saltusque fatiscunt:
Imo post mundum cum esset cyclus olympi,
Clarius ante thronum sanctorum serta nitescunt.
  Tempus adest sacras metris vulgare puellas:
Qualiter integritas virtutum culmen adeptis
Virginibus dederit nitidas gestare coronas.
Delicias sæcli quæ temnunt corde profanas.
Fœtida pomparum linquentes gaudia sontum,
Ut Dominum lucis devota mente sequantur,
Agnum, virginea spissis cum forte catervis
Stipat in ætherio cœlorum culmine turma,
Et grex cum pastore pio gratabitur albus,
Purpureis vernant qua campi floribus arva.
Et lupus horrendis non frendet dentibus atrox.
Pascua nec norunt crudelis damna latronis:
Sed pacis jugiter perpes concordia regnat.
  Nunc igitur casto veneror rumore Mariam.
Versibus egregiam nitor laudare puellam,
Cui mundus merito celebrat præconia totus,
Quæ fuit Israël claro de germine gentis
Desponsata proco fœcunda puerpera virgo.
Sed Deus omnipotens quadrati conditor orbis,
A quo processit præsentis machina mundi:
Cui secreta patent ex alto culmine cuncta:
Quique abstrusa suo perlustrat lumina tetra,
Virginis intemerata videns præcordia castæ,
Maluit ut prolem peperisset vergo supernam
Sordida quæ veniens demsisset crimina mundi,
Dum delubra dedit Christo, atque sacella pudoris.
Mox genuit verum lumen de lumine patris,

Exueret mundum ut furva caligine Christus
Qua genus humanum tetro torpebat in orbe,
Usquequo clarifici luxerunt lumina solis,
De quo jam dudum cecinerunt verba prophetæ.
Hæc inquam virgo cœlesti pignore fœta,
Edidit ex alvo salvantem sæcula regem,
Imperium mundi solus qui jure gubernat,
Ut dudum angelico discit virguncula fatu:
Cum pater altithronus Gabriel misisset ab astris,
Hæc fuit, egregius quam promit carmine vates,
Qui Solymis quondam dives regnavit in arvis,
Hortus conclusus florenti vertice vernans,
Fons quoque signatus cœlesti gurgite pollens,
Nec non et turtur tremulus, cui præscius infit
Angelus: En sobolem generabis virgo perennem,
Atque puerperium paritura puerpera gignes.
Filius altithroni faustus vocitetur in ævum.
Spiritus e cœlo veniet sanctissimus in te,
Virtus esse tuo confert umbracula cordi:
Patris obumbrabit te virgo celsa potestas.
Quo dicto, matris turgescunt viscera fœtu,
Qui genitus mundum miseranda labe resolvit,
Atque crucifixus scelerata piacula demsit.
Porro Cæciliæ vivacem condere laudem
Quæ valeat digne metrorum pagina versu?
Quæ sponsum proprium convertit dogmate sancto,
Mellea carnalis contemnens ludicra luxus.
Basia dum potius dilexit dulcia Christi,
Candida præ pulchris complectens colla lacertis,
Quamvis harmoniis præsultent organa multis,
Musica Pierio resonent et carmina cantu;
Non tamen illexit fallax præcordia mentis
Pompa profanorum, quæ nectit retia sanctis,
Ne forte properet paradisi ad gaudia miles.
Taliter interea compellans vocibus infit,
Dum secreta petunt concessa lege tororum.
Angelus en, inquit, superis tranavit ab astris:

Hic me, patronus, cœlesti fœdere fulcit,
Ut nequeam prorsus quidquam carnalis amare.
Namque meum jugiter conservat corpus in ævum,
Ut nullus valeat spurco succensus amore,
Contrectare mea probroso crimine membra:
Sed mox angelicis ulciscens vindicat armis,
Qui me pollutis nituntur prendere palmis.
Sic devota Deo convertit femina sponsum:
Nec non et levirum solvens errore vetusto,
Donec credentes sumpsissent dona lavacri,
Facti municipes in summis arcibus ambo,
Martyres effecti carnis tormenta luentes.
Sicilia tellus, quam vallant cærula ponti,
Fluctibus et rabies pulsat per sæcula salsis,
Edidit Agathen, Christi famulatibus aptam,
Accola quam Siculus famosa laude frequentat.
Quæ se divinis subdebat cultibus ultro.
Namque pubertatis florebat tempore Christo,
Divitias mundi conculcans mente caducas,
Omnia sæclorum mox ornamenta relinquens,
Et sequitur Dominum devota juvencula Christum
Quis vero pœnas verbis enarret acerbas?
Aut mortis valeat clades effarier atras,
Quas tunc in teneris perfert virguncula membris?
Horrida vulnifici patitur discrimina ferri,
Quod castum lacerat corpus mucrone cruento,
Pectora virgineis fraudantur pulcra papillis,
Purpureusque cruor stillans de carne fluebat.
Sic quoque carnifices torrebant igne puellam,
Virgineos artus assantes torribus atris.
Sic dicto citius perdebat flamma vigorem,
Ignibus innocuis exurens membra puellæ.
Nec fuit in pœna simplex vexatio carnis,
Sed triplex potius torquet strictura lacertos.
Tum rogus ardescens, et rubræ fragmina testæ,
Nec non et rigidi crudelis sectio ferri,
Membra cruentabat spurco sine crimine culpæ.

Tum pater omnipotens devotæ virginis altor,
Arcibus æthereis defixit lumina terris,
Femineum indolis gaudens spectare triumphum,
Mox dedit auxilium clemens auditor egentum,
Fortior ut fieret truciter torquentibus illam.
Post hæc martyrii mercatur sanguine sertum,
Perpetuas regni sumens ex carne coronas.
Denique post obitum, signorum non vacat expers,
Quamlibet in tumba pausarent ossa sepulchri,
Et sacer astrifera gauderet spiritus arce.
Tempore nam quodam fervescens ignibus Ætna,
Torrida flammivomis trudebat sulphura rivis,
Tunc ruit in præceps ambusta cacumina linquens,
Congeries lapidum, liquefactaque viscera montis,
Tum Siculus cultor flammarum fulmina cernens,
Ignibus opposuit sanctam cum corpore tumbam,
Et dicto citius sopivit damna focorum:
Unde Trinacriæ tellus excultat in ævum.
Cum stolidi proceres, qui mundi regna regebant,
Martyres immerito multata carne necarent,
Seu potius fuso decorarent sanguine sanctos.
Passuros interfuerat virguncula quædam,
Lucia, quæ Dominum delexit sedula Christum,
Quam de stirpe bona, et claris natalibus ortam,
Nonnulli juvenes thalamis adsciscier optant.
Sed sacrata Deo fœdus sponsale reliquit,
Mores ob castos, et cœli regna lucranda.
Hæc matrem monuit fessam languore cruento,
Tangeret ut tumbam, qua clausam virginis almæ
Agathæ corpus placida sub morte quievit,
Femina ceu quondam fluxu vexata cruoris
Occulte Christum tetigit, quam fimbria pepli
Curavit medicans, domino donante salutem.
Sic igitur genitrix sancta virtute sepulchri
Claudebat patulas extemplo credula fibras:
Ut nunquam flueret venarum rivulus ultra,
Et dicto citius siccaret sanguinis undam.

Tunc proles cœpit verbis narrare parenti,
Quod vellet Christo jugiter servire pudica,
Atque thorum sponsi mallet contemnere virgo,
Aurea gemmatæ linquens crepundia pompæ,
Utque peregrinis daret ornamenta procorum,
Pauperibus stipem tribuens, et munera mancis,
Thesaurosque tuos sub cœli conderet arce.
Filia mox matrem fatu correxit amico,
Credula virgineis pandentem pectora verbis,
Ut simul offerrent dites patrimonia Christo
Quod dum compertum vulgi sermone crebrescit:
Atque fatigantur sacris rumoribus aures.
Tetrica mox sponsi fervent præcordia felle,
Gorgoneis infecta malis pro virgine adempta,
Quam sibi Salvator sponsam copularat adultam,
Sanguinis arrhatam conquirens dote puellam.
Ignescunt populi lymphatica corda furentis,
Ringitur et consul dira Paschasius ira,
Dum altercaretur crudus cum voce tyrannus,
A Christo sponsam nitens auferre venustam.
Cum nec sermonum stimulis cedebat acerbis:
Nec blanda flecti lenonum fraude valebat,
Quamlibet ad tetrum traheretur fune lupanar,
Atque boves pariter traxissent restibus almam.
Quamquam tortores affarent igne tenellam,
In quo nigra picis, necnon et pinguis olivi
Flumina terrifico crepitabant torre pyrarum,
Ut magis horrorem sentiret virgo beata,
Plurima dum flammis augerent pabula pagi.
Sed cito vexantis cedebat machina pœnæ.
Innocuis prunæ coxerunt membra favillis,
Defensante Deo, flammasque fugante rogorum,
Tunc igitur morbo mentis cruciatus acerbo,
Non tulit opprobrium judex a virgine factum:
Candida sed rigido violavit viscera ferro.
Purpureus cruor extemplo de carne manavit,

Nec tamen exultat sævus de morte tyrannus.
Nec gratatur ovans cæsa pro virgine Christi:
Sed sicuti nexis stringebant colla catenis,
Nodatis merito nectentes brachia vinclis:
Sic reus advenit Romanam Consul ad urbem,
Ut vindicta gravis noxam puniret inormem,
Dum cruor insontis, cum sontis sanguine fuso,
Ulciscebatur digne pro talibus ausis.
Sic quoque Justinam modulabor carmina castam,
Aurea virgineo lucrantem regna pudore,
Quæ terrena tori disrupit vincla jugalis,
Florida mandanæ calcans commercia vitæ.
Huic procus illustris pravo succensus amore,
Nectere non cessat verborum retia frustra:
Ut sibi forte foret dotalis virgo per ævum,
De qua posteritas esset ventura nepotum.
Sed cum tale nefas gestaret mente malignus,
Nec tamen insontem posset pervertere fallax,
Virginis aut fibras cœcis incendere flammis,
Nititur egregiam magicis maculare venenis.
Tunc famosus erat Cyprianus fraude nugaci,
Doctus in horrenda sceleratorum arte magorum,
Qui tunc auxilium spondebat ferre petenti
Plurima schematisans sacræ molimina menti,
In tantum, ut diris certaret dæmonis armis.
Quæ magus assidue strophosus misit ad almam,
Ut pia pulsarent stimulis præcordia stupri.
Sed cum virgo Dei sprevisset frivola carnis:
Lurida tetrorum confringens tela latronum,
Credidit altithronum salvantem sæcula Christum,
Ad Dominum tota conversus mente fidelis,
Pœnituit tandem magus idola spurca relinquens,
Expertus virgo quid posset ferre pericli,
Quæ nunquam valuit superari mille nocendi
Artibus, incerti sed fugit crimen iniquum.
Post hæc imperio regeret cum Claudius orbem,
Impius edictis sanctos crudelibus urgens,

Heu scelus! ut Christum damnati voce negarent,
Nolentes autem sectari scita tyranni,
O quam dura necis graviter tormenta luebant,
Tunc Justina tuum ferro supponere collum,
Sanguinis aut rivos non horret fundere fibris.
Sic geminis felix ornatur virgo triumphis,
Martyra cum roseis rubuit veneranda coronis.
Candida virgineis florebat femina sertis,
Cum qua martyrii meruit vexilla cruenti,
Crudus athleta Dei Cyprianus fuso cruore:
Sicque poli pariter scandebant sidera sancti
Ut prædira necis pariter tormenta tulerunt.
  Eugeniam porro claris natalibus ortam,
Gemmam virgineo rutilantem stemmate rubram,
Quis digne indoctus metrorum versibus usquam
Rusticus explanet? cujus præconia passim
Lætus concelebrat sub cœli cardine mundus,
Atque supernorum reboat concentibus aula.
Denique baptismi nondum cunabula sacra
Suspiciens Christum miro veneratur amore,
In tantum, ut proprios demsisset femina crines,
Cæsarie spreta sumens signacula Christi,
Ac sexum simulans, posset tonsura virilis
Hac ratione rudi sic occultare latentem:
Namque crucem Domini sincera mente virago
Gratulabunda vehens basternam linquit inanem,
Pergere cum pueris astus quos arte refellit,
Ut remeare queat prudens per devia virgo.
Passibus et properis sanctorum limina lustrat;
Pontificemque petens baptismi lucra capessat.
Protinus ad sedes venit basterna relictas,
Quam ut crevere simul spretam remeare parentes,
Pectora ferratis riguerunt marcida curis.
Plurima tunc etiam fortunæ casibus acta
Turma propinquorum questus e pectore promit,
Salsaque palpebris effundit flumina luctus,
Tristia rorifluis humectans imbribus ora.

Tum bino spadone fuit comitata virago,
Suspicio ut nullam posset generare querelam.
Hanc Deus insontem pius auxiliator egentum
Clementis dextræ clypeo protexit inermem,
Ut cecinit dudum famosus carmine vates:
Nam mentita fuit strophosis lingua loquelis,
Criminibus stupri nitens damnare puellam;
Sed pater omnipotens, qui cuncta latentia noscit,
Virginis intactæ voluit monstrare triumphos
Auctorem sceleris populo præsente revincens.
Sicut matrona stimulis agitata maligni,
Illustrem Christi famulam sermone procaci
Deformare studet, naturæ jura rescindens;
Sic iterum infelix, plebis vallante corona,
Magna cachinnantum pateretur ludicra vocum,
Plecteret et merito vultus confusio noxam:
Ut nunquam dicant gentes ubi est Deus horum?
  Floruit in mundo quædam virguncula Christi,
Agnæ cui nomen prisci dixere parentes;
Inclyta hæc fuerat fragrans virtute pudoris,
Ætatis decimus nec non et tertius annus.
Fluxerat in terris cum primo glisceret ævo,
Illuviem mundi contemnens corde nefandam,
Sed procus illustrem præfecti filius Agnam,
Qui famosus erat, regali fasce togatus,
Subnixis precibus thalamis adsciscere nitens,
Aurea cum rubris offert crepundia pannis:
Nec non argenti spondendo plura talenta,
Nititur intactam donorum fallere visco,
Sicut avem nectit nodosis retibus auceps.
Sed mox lethiferam sensit virguncula cladem,
Crebrius hauriret si spurcas ore loquelas,
Aut pulsaretur probrosis virgo labellis
Muscipulam metuens sprevit sermone petulcum.
Nam sponsam potius spondebat se fore Christi,
Virgineo semper servantem fœdere corpus,
Qui se rite subarravit cum dote fidei,

Annulus et cujus sacravit membra puellæ.
Plurima quapropter patiens discrimina virgo,
Pertulit in terris insons ergastula tetra.
Sed pius adspectans certantis bella puellæ
Arbiter horrendas discussit carceris umbras,
Et clarum cœli lumen de lumine fudit,
Virginis ut tenebras non ferrent lumina furvas.
Traditur ad tetrum scortorum casta lupanar,
Quatenus incerti fuscetur crimine virgo,
Almaque probrosis notetur vita loquelis,
Quæ infamare student vernarum nomina Christi,
Ut lacerare solent latrantes fauce molossi.
Tunc procus advenit densa comitante caterva,
Garrula verbosis contorquens spicula labris,
Quod sua despiceret castis connubia votis.
Sed Deus insontes qui semper jure triumphat,
Iræ cœlestis punit mucrone reatum.
Nam dicto citius crudeli funere vitam
Liquerat horrendi contingens tartara ditis,
Qui sanctum voluit maculoso lædere gestu.
Mox igitur precibus disrupit vincula mortis,
Pallida purpureo restaurans membra colore.
Quæ multata prius torpebant frigore lethi,
Quatenus inde forent laudis præconia Christo,
Unde prius fuerant spurcis ludibria verbis.
Nam Constantinam sanavit tumba sepulcri,
Et Sarcophagus qua pausant membra puellæ.
Ut merito posset regnantis filia regis
Æterno regi regum qui regnat in æthra,
Reddere magnificas pro vita sospite grates.
  Virgo dicata Deo plorebat tempore prisco,
Nomine hanc Theclam veteres dixere parentes,
Quæ conversa fuit sacrato dogmate Pauli,
Et Christum sequitur connubia pacta relinquens.
Virginitatis amor flagrans in corde puellæ
Dulcia mundanæ sprevit consortia vitæ,
In qua fundavit cœlestis gratia mentem,

Sæcula quam penitus nunquam mollire valebant.
Durior ut ferro foret ad tormenta cruenta.
Hanc pater et genitrix pactis sponsalibus, ambo
Ad stirpem generis satagebant dedere nuptis.
Sic mens virgineis ardescens torrida flammis,
Gurgite mundano perfusa tepescere nescit.
Quamvis verborum rorarent imbre parentes
Sicut nimbosis stillabant æthera guttis,
Propterea focus, et flagrans accenditur ignis,
Vulcanus late fervebat torribus atris,
Ut virgo felix ferret tormenta rogorum,
Consumptura piam falso sine crimine carnem.
Tali femineam sontes molimine spinam
Excruciare student, membratim quatinus ossa,
Si fieri posset, vacuarent cruda medullis.
Sic Deus æterna defendit ab arce puellam,
Ut voti compos flammas evaderet ignis.
Traditur ad rictus virgo laceranda leonum
Diris ut rodant muliebres morsibus artus,
Bestia sed sacrum non audet carpere corpus
Defensante Deo devotæ membra puellæ:
Dum teneræ carni non usquam sponte pepercit:
Sic sator electis cum mundi scammate certant,
Aurea cœlestis largitur præmia regni.
Hæc suprema suæ decoravit tempora vitæ,
Purpureo sanctam perfundens sanguine carnem,
Martyr perpetui dum scandit lumina cœli.
  Eulaliam prosæ vulgatam laudibus olim
Metrica nunc studeant venerari carmina sanctam,
Quæ mortale nihil vano dilexit amore:
Nec quidquam in mundo satagit præferre Tonanti,
Sed cunctas pariter pompas contempsit opimas,
Funditus ut spretis cœni squalentis ad instar
Deliciis gazæ sequeretur libera Christum.
Hæc thalami luxus, et gaudia blanda thororum,
Atque caducorum sortem despexit honorum:

Quatenus in cœlis castæ virtutis amator
Arbiter omnipotens impendat præmia vitæ,
Qui solet assiduis castos ornare triumphis,
Militibusque suis portam reserare per æthram:
Dum vincunt sancti fallentis prœmia mundi,
Atque coronatis gestant vexilla maniplis.
Tempore Gothorum fuerat virguncula quædam,
Quæ proprium ex schola sumpsit Scholastica nomen:
Hanc Deus ubertim cœlesti munere ditat,
Aurea virgineo lucrantem præmia voto.
De qua hoc præcipuum vitæ rumusculus almæ
Divulgare solet, latus qua tenditur orbis,
Quod fratrem sibimet germano fœdere junctum,
Subnixis precibus gestit compellere virgo,
Quatenus acciperent sacrarum dulcia noctu
Fercula librorum, et sancti convivia verbi,
E quibus affatim saturantur pectora plebis
Atque saginantur sanctorum corda virorum.
Sed fidus precibus frater non flectitur ullis,
Quin imo sanctam contempsit voce sororem.
Tum virgo Christum pulsabat voce benignum,
Ut sibi dignetur vulnus sanare doloris.
Mox igitur cœlum nimboso turbine totum,
Et convexa poli nigrescunt æthere furvo,
Murmura vasta sonant flammis commista coruscis,
Et tremuit tellus magno tremebunda fragore;
Humida rorifluis humectant vellera guttis,
Irrigat et terram tenebrosis imbribus aer,
Complentur valles, et larga fluenta redundant.
Tunc mansit nolens, qui pridem sponte negavit
Quod germana petit deplorans anxia curis.
Sic Deus auscultat devota mente rogantes,
Quamlibet a nullo solandi verba capessant.
Nobilis in Roma vixit pulcherrima virgo
Constantina, novæ præbens spectacula vitæ
Omnibus, integri qui conversarier optant,
Lurida linquentes veteris contagia vitæ.

Hæc inquam virgo cœlesti freta patrono,
Contemsit mundum felix cum flore virentem,
Arida ceu paleæ projecta peripsema squalent.
Utque magis stupeas, rumorem adverte parentum.
Nam pater auguste regnorum sceptra gubernans,
Imperium mundi, Christo regnante, regebat,
Qui Constantinus nomen sortitur in ævum.
Hic sobolem sanctam miro dilexit amore,
Dum vitæ merito late præconia cursant,
Quam pater intactam summus sub dote spopondit,
Felix virgineis cum jam pubesceret annis.
Namque proco fuerat, quo non præstantior alter,
(Regibus exceptis, qui mundum jure gubernant:)
Desponsata probo, pactis sponsalibus arrhæ.
Sed Deus integrum satagens servare puellam,
Satrapæ mentem stimulis compungit acutis,
Funditus ut pompas sæcli sprevisset opimas,
Mallet et immunis regi famularier alto,
Deliciis mundi quam opulentis degere dives.
Cui sic evenit miranda salutis origo,
Tempore nam quodam diris exercitus armis
Scythicus adveniens densa stipante caterva,
Hostibus innumeris Thraciam vastabat inertem.
Tum gener Augusti vallatus milite parvo
Mœnibus inclusus, mox propugnacula scandit,
Armis diffisus sævo grassante tumultu,
Esset ut horrenda crudescens mortis imago,
Et desperatus torperet miles in urbe.
Tunc Consul Paulo, nec non hortante Joanne,
Ocyus excelso devotus vota spopondit,
Ut salvatori reliquum serviret in ævum
Christicola clarus, delubra vetusta relinquens,
Si populi strages, et sæva pericla duelli
Protinus auferret solita clementia Christi,
Temperiem reddens discusso turbine belli.
Quæ cum dicta forent spondentis voce sequestra,
Extemplo Christi sensit solatia prætor,

Cœlicolis superis mox defendentibus urbem,
Æmula dum passim verterunt terga phalanges,
Pace salutiferis populum stipante coronis.
Denique cum voti remeasset compos ad urbem,
Compta triumphorum sortitus labbara princeps,
Inclyta Romanis revehens ex hoste trophæa,
Servorum decies quingentos liberat heros.
Hoc est, vernarum famulantia millia quinque,
Participes faciens Romanis civibus omnes.
Nec petit Augustum pactam sibi reddere sponsam,
Conjugium penitus famosum sponte recusans:
Sprevit opum nodos, mundique reliquit habenas
Ut pauper Christum miles sequeretur egentem,
Jam factis complens Scripturæ dicta docentis:
Vota vovete Deo reddentes debita pacta.
Sic Deus omnipotens famulam protexit amentem,
Vocibus assiduis pulsantem regna tonantis,
Ut se servaret sator integritatis amator,
Lurida linquentem sævi colludia luxus.
Plures nam Christo convertit dogmate turmas,
Exemplo simul, et celebri rumore coruscans.
Uberius pandunt geminæ quod forte sorores,
Attica et Artemia, prætoris sanguine cretæ,
Quem Gallicanum vocitabant sæcula prisca:
Præfatas cujus soboles regina monebat,
Virgineum castis ut servent gestibus ævum,
Florida quæ pariter meruere tropæa pudoris,
Dum mundum linquunt transacto tempore vitæ,
Et fauste properant ad cœli sidere sursum.
Nec minus interea Romæ tiruncula Christi
Floruit Eustochium, venerandæ filia Paulæ,
Infula quam nitidæ comebat casta juventæ,
Legibus angelicis servantem jura pudoris.
Quamvis Blaisillam secli fortuna sororem
Necteret ad thalami copulam, tædasque jugales,
Vincula comptorum passuram blanda tororum.
Attamen ereptum sic luxit sponsa pudorem,

Cum vir mundanæ clausisset lumina metæ:
Plangere ceu solet oblatum matrona maritum,
Anxia dum queritur singultu funera sponsi.
Hos igitur threnos, quos mundi fata facessunt
Lethifer et morbus crudeli calce lacessit,
Eustochium lacrimis virgo non sensit amaris,
Mellea mundani temnens contagia luxus.
Aspidis ut morsum spernebat basia buccis,
Dulcia sed Christi compressit labra labellis,
Oscula dum supero defixit limpida sponso,
Ut cecinit quondam famoso carmine princeps,
Qui sceptrum regni Solymis erexit in arvis,
Personam Christi, sponsali dramate sumens.
Sic inquam voti vixit virguncula compos,
Ut merito fama reliquum celebretur in ævum,
Cui sacer interpres conscripsit opuscula plura.
Qui rudis, et veteris digessit famina legis,
Hebrea Romulidis vertens oracula linguis,
Nec non Argolicas Italo sermone loquelas,
Idem translator biblis opulentus opacis
Transtulit in Latium peregrina volumina pandens,
Thesaurosque simul librorum forte Pelasgos
Edidit in lucem, quos pagina texerat umbra,
Clavibus Ausonia verbi claustella resolvens.
Tomum præterea comptum sermone polito
Ad famulam Christi scripsit didascalus idem,
In quo pinguntur castæ præconia vitæ,
Qualibus integritas ornetur candida sertis,
Immunes artus servans sine sorde petulca.
Sic soboles Paulæ degit lectissima virgo,
Donec supremam clausissent secula metam!
Aurea tum propere penetrarat regna polorum
Spiritus, ad superas anima remeante catervas.
Hic quoque metrorum crebrescat laude per orbem,
Demetriadis honor sacratæ virginis almus.
Quam licet Europæ faustis natalibus ortam
Plurima cum densis celebrarent agmina turmis,

Punica sceptra tamen præconia sancta stupescunt,
Virginis egregiam vulgo mirantia famam.
Sicut enim lychnus modii non clauditur umbris,
Summa sed potius fulgescens arce locatur,
Omnibus ut radiet clara cum luce coruscans;
Sic sacrata Deo, casto virguncula sexu,
Vixerat in terris cœlesti freta patrono.
Inclyta hæc fuerat generosa stirpe parentum,
Nobilibus titulis vitæ cunabula sumens.
Sed tamen ante Deum multo generosior extat,
Virtutum meritis rutilans, ut gemma coronæ,
Pulcra comis, cirrisque decens, et candida vultu,
Fronte venusta nitet frugalis virgo tonantis,
Hanc opulenta sibi certatim turma procorum,
Formosam specie, thalamis adsciscere gestit,
Plurima dum felix ditis patrimonia gazæ
Possidet, obryzum ac gemma fulgente metallum,
Ac segmentata fulgebat veste virago.
Innuba sed voluit dotales linquere pompas,
Et superi potius sponsi lentescere labris,
Suavia compressis impendens oscula buccis.
Nam nuper legi facundo grammate biblum,
Virgines eximiam qui scribit commate vitam,
Ut precibus genitrix subnixis sancta poposcit,
Cum pia trans pontum pulsaret certa magistrum,
Scriberet ut sobolis doctrinam rite supernam,
Qualiter in cordis thesaurum condat acerra
Virgineum, servans stupri sine sorte pudorem.
Tempore quo rigidos sævi tormenta tyranni
Athletas Christi cogebant ferre cruenta,
Tres simul illustres sumpserunt sorte sorores,
Splendida purpureis plectentes serta coronis,
Dum simul integritas candens et passio rubra,
Virginibus Christi cumulabant præmia dupla,
Quarum per prosam descripsi nomina dudum.
Impius Augustus qui Romæ sceptra regebat,
Has Christi famulas nuptis adsciscere gestit,

Plurima sacratis promittens dona puellis:
Si mallent omnes consortes esse procorum
Nobilium pulchra fungentes dote virorum.
Si vero nollent ritum complere jugalem,
Mox tormenta jubet sanctas perferre puellas,
Lurida passuras strictis ergastula claustris,
In quibus exiguæ caperent nutrimina crustæ.
Sed tamen insontes felix Anastasia vernas,
Pascere non cessat præbens alimenta misellis,
Quæque stipem quæstus: simul et patrimonia gazæ
Martyribus confert, mortis discrimina passis:
Illius idcirco divulgant sæcula famam,
Et rumor laudis perpes crebrescit in ævum,
Quæ contempta sui sprevit patrimonia sponsi,
Et sequitur Dominum neglecta sorte mariti.
Pertulit idcirco pœnas matrona cruentas,
Quas nunc in chartis biblorum digerit ordo,
Et legitur felix descriptis passio schedis,
Annua dum redeunt celebrandis tempora festis.
Denique prædictas germana mente sorores,
Diri tortores ducunt e carcere cœco,
Quas simul aspiciens formosis vultibus, atrox
Præses Dulcitius spurco succenditur igne,
Luxuriæ stimulis cœco correptus amore.
Plurima tunc pellax spondebat dona puellis,
Si mallent animo nutum complere nefandum.
Sed famulas Christi protexit parma pudoris,
Spicula luxuriæ spernentes corde profana.
Sed nocturna quies cum fessos occupat artus,
Dulcia dum famulæ cecinissent carmina Christo,
Odis Psalmorum pulsantes ostia cœli:
Audet atrox sanctam, spurco flammatus amore,
Audacter cellam stolidis irrumpere plantis.
Sed præstante Deo cœcatur corde malignus,
Basia cacabis dum stultus tradidit atris:
Sic ollis niger; et furva sartagine teter,
Per totam noctem præses deluditur amens,

Defensante Deo, sacrasque tuente puellas.
Egreditur tandem infelix gurgustia linquens,
Quem scelerum socii nequeunt cognoscere fronte,
Sed procul abscedunt vasto crepitante tumultu,
Linquentes larvam, furvum phantasma putabant.
Nam proprias acies fautor cæcabat iniquus;
Ut solus nebulam strophæ non nosset adulter,
Cernere quam reliqui quirent sine fraude maligna.
Tum petit Augusti demens suffragia quæstu,
Vindicet ut flagris vernarum crimina sontum.
Quo viso proceres densa stipante corona,
Cum colaphis cedunt, et lento vimine flagri,
Ut procul effugeret facies larvata nefandi.
Ducitur ad propriam famulis comitantibus aulam,
Moxque clientelæ resonant singultibus ædes,
Dum cernunt Dominum picea fuligine pictum.
Autumat incassum fretas virtute magorum
Hoc sibi clasma tetrum sacras gestasse puellas,
Idcirco peplis jussit fraudare beatas,
Pasceret obscœnos ut nudo corpore visus:
Quos prius in latebris fraudis phantasma fefellit.
Sic Deus ex alto, qui sanctos jure triumphat;
Cum forti famulas dextra defendit inermes,
Ut nullus membris posset auferre cyclades.
Venit ad extremum princeps Sisinnius atrox,
Ut famulas Christi, si nollent thura litare,
Nec delubrorum ritus offerre profanos,
Insontes pariter crudeli morte necaret.
Sed nullus valuit sanctas terrore minarum,
Quamvis centenis plagis incumberet atrox,
A Christi cultu mentes discludere rixas.
Tum geminas mandat flamma crepitante cremari:
Quæ sic orantes potius, quam damna ferentes,
Angelicis ulnis ad cœli sidera scandunt.
Tertia sed sequitur cuneum visura supernum,
Tramite dissimili tendens ad præmia vitæ:
Spicula dum patitur longis exempta pharetris,

Vulneribus crebris occumbens saucia virgo,
Purpureusque cruor tenera de carne cucurrit.
Præterea geminas divulgat fama sorores,
Romæ sortitas primæ cunabula vitæ.
Nomine nempe prior felix Rufina vocatur,
Altera posterior florens, ætate secunda.
His pater Austerius nec non Aurelia mater,
Nobilium pulchra consulunt dote procorum.
Sed tamen illustres sponsalia jura recusant,
Cunctaque fallentis mundi patrimonia spernunt,
Ut sponsi thalamis cœli qui regnat in arce,
Jungantur jugiter, quo floret pulchra juventus,
Et nunquam aggreditur rugis sulcata senectus.
Harum igitur sponsi, neglecto tramite Christi,
Errorum anfractus salebroso calle sequuntur.
Quamvis ante fidem gestarent pectore puram.
Idcirco sponsæ temnentes jura procorum,
Urbis Romanæ linquunt fastigia celsa,
Ut tempestatem tranquilla mente nescirent,
Quam rea sponsorum concinnant famina sontum.
Namque petunt pariter basternis prædia nota,
Quæ procul in Tusciæ felices parte regebant:
Sed rursus Romam sponsis prodentibus ambæ
Militibus missis propere ducuntur ad urbem,
Squalores pariter passuræ carceris atros.
Tunc Rufina soror dictis parere nefandis
Renuit, ut vetitum fanis offerret honorem.
Creditur idcirco cum lentis femina flagris,
Ut soror adspiciens mollescat mente secunda
Verbera dira pati cum sanctos cerneret artus.
Sed secus evenit, quam tortor credidit atrox,
Dum nutabundis non fatur virgo loquelis.
Nam constanter ait, nunquam tremebunda secunda:
Adfer cuncta simul nobis tormenta cruenta:
Ignes, et macheras et rubras vibice virgas,
Restes, et furtes, et dura grandine saxa,
Cærula sanguineis harpagans vulnera rivis,

Quot tu pœnarum genera crudeliter infers,
Ast ego lauta feram victo tortore trophæa,
Quot tu concinnas crudi discrimina lethi
Tot nos in supera numerabimus arce coronas.
Tunc iterum carcer lanternæ luminis expers,
Passuras claudit famoso stercore pœnam:
Sed splendor lucis radiantis ab axe polorum
Furvas extinguit latebrosi carceris umbras,
Et fœtor fimi, ut thuris fragantia spirat.
Posthæc in thermas ambusto torre calentes
Ambas trudebant divino numine fretas.
Sed tamen in thermis crepitantes fomite flammas.
Protinus extinxit cœlesti rore potestas,
Artus virgineos sic texit parma pudoris,
Ut nihil innocuis læsa esset caro favillis,
Sed fax, et fomes, et dempto pruna vigore,
Nequicquam ardentes sopito torre tepebant.
Tum famulas tortor sacratas imperat atrox
Pondere cum scopuli collum constringere nexu,
Alveus ut Tiberis mersisset gurgite glauco,
Quas prius exusti non audent urere torres:
Sed famulas Christi vectabant cærula fluctu,
Frigida cum vitreis stupuerunt flumina flustris,
Ad ripas remeans rursus cum sospite vita,
Corpus virgineum natat ceu plana carina.
Tunc jussu rigidi truculento principis æque
Sanguine purpureo sanctarum membra rubescunt,
Ambæ martyrii mercantes sorta cruenti;
Nec non virgineos sumpserunt jure triumphos,
Rura relinquentes cœlorum regna capessunt,
Quamvis ossa tegat tellus, et tumba sepulchri
Artus includat pro Christo funera passos,
Donec scintillans exurat sæcula carbo.
Attamen ad cœli scandunt spiracula sedes,
Absque chao densis gestantia labbara turmis.
Quando catervatim vallant cœleste tribunal.
Tempore quo Decius triquadrum rexerat orbem,

Militibus Christi mortis discrimina patrans;
Extitit in Roma binarum forte sororum
Fama præcipuis pulsans rumoribus aures;
Quas nullus poterat tormentis vincere tortor,
Quamlibet insontes multaret cæde cruenta,
Ut vitæ auctorem reflexa mente negarent.
Altera de geminis felix Anatolia dicta:
Altera sed gestat verum Victoria nomen.
Has igitur sponsi claris natalibus orti
Ad prolem generis satagunt adjungere nuptas.
Sed mens virgineis ambarum torrida flammis
Stuppas luxuriæ combussit torre pudoris,
Spurcitias mundi contemnens corde caducas.
Divitias spargunt, simul et patrimonia dantes
Aurea purpureis calcant crepundia gemmis,
Cunctaque pauperibus mox ornamenta misellis,
Nil sibi servantes, vendunt pro stipe superna.
Nuntius e cœlo pennatus labitur alto,
Flammeus aspectu, niveo candore coruscus,
Sceptrinum vimen dextra gestabat in alma:
Ambas alloquitur tali cum voce puellas.
Nunc procul a vestro pallorem pellite vultu,
Pectore nec pavido quatiens timor ilia pulset,
Dum vobis thalamus paradisi sede locatur,
In quo perpetui nunquam consortia sponsi
Deficient penitus, sed gaudia longa manebunt,
Si vos virginitas comes indefessa tuetur.
Tunc ambæ servant castæ consortia vitæ,
Angelus ut dederat sancti præcepta pudoris,
Usque fugam vitæ cum mors in limine latrat,
Marcida depopulans vitali pectora flatu.
His igitur gestis tinguntur scæva procorum
Pectora lethifero zeli maculata veneno,
Dum cernunt amplum sponsas expendere censum.
Interea Romam linquens Victoria virgo,
Exul in exilium tribunali ducitur urbis,
Quo draco funestus ructabat flamina ventris,

Limpida lethiferis corrumpens æra venenis,
In tantum, ut cives vasto crepitante tumultu,
Linquere jam mallent pollutam flatibus urbem,
Exosi latebram, qua horrens belva latebat.
His igitur miseris spondet Victoria virgo,
Credula si Domino paudant præcordia Christo,
Lurida pestifero linquentes idola cultu,
Ut dicto citius truculentam flamine gypsam,
Quæ turmas vulgi multabat strage cruenta,
Pelleret e populo, dum mallent credere Christo.
Quod dum sponderent concordi voce catervæ,
Illico squamigerum proturbat virgo chelydrum,
Et procul in vacuas jussit reptare salebras.
Mox draco crudelis sermonum pondere pressus,
Deserit obscurum squamosa pelle sigillum.
Sic virgo felix æthrali freta triumpho,
Ingentem explodit sancta virtute colubrum,
Ut nunquam ulterius serpens irrumperet antrum,
Sed procul abscedens incultis exulat arvis,
Jusserat ut gypsam verbo terrente migrare,
Civibus impendens expulso natrice palmam.
Tunc rogitat cives felix vernacula Christi,
Quatenus in crypta sibi, natrix unde nefandus
Aufugit, pariter dignentur condere cellam :
Mox veneranda Dei supplex ut virgo poposcit,
Insuper et decies senas junxere puellas,
Quæ precibus crebris laudarent voce tonantem,
Odas Davidicas modulantes carmine sancto
Tunc procus Eugenius delubri flamine fretus,
Thurificare jubet, munusque offerre Dianæ.
Alma sed imperium sprevit complere nefandum,
Idcirco macheram stricto mucrone vibrabat
Crudelis tortor fundendo fluenta cruenta,
Virgineos artus consecrans sanguine rubro.
Mox interfector sensit discrimina palmæ,
Arida marcescens dum torpet dextra lacerti.
Insuper expertus calloso corpore lepram,

Vermibus et scatens, efflavit flamen in auras.
Sic quoque famosis, felix Anatolia signis
Claruit, exilium sævi perpessa tyranni.
Consulis en sobolem constrictam nexibus arctis,
Expertem sensus cum bruta mente vagando,
Hostibus explosis restaurat pectus anhelum,
Quo rumore rudi diversis pestibus ægros
Conglomerant pariter stipantes agmine sanctam;
Ollis optatam reddebat virgo salutem;
Nec non et morsum, qui torvam carmine gypsam
Irritat ut sanctos crudelis belva lacertos,
Dentibus horrendis, et rictu rodat aperto,
Extemplo curat disrumpens vincla chelydri,
Qui prius in spira morsum glomeravit inertem.
Idcirco cursim festinat credere Christo,
Agnoscens propriam tanta virtute salutem,
Insuper et meritum cumulavit sanguinis ostro,
Præmia sumpturus cum cœli cœtibus almis.
Candida post sequitur cum binis martyra sertis,
Integritas nitidam, nec non et passio rubram
Plumabant pariter macta virtute coronam.

XIII. DE OCTO PRINCIPALIBUS VITIIS.

IGESTIS igitur Sanctorum laudibus almis:
Quorum rumores sub cœli culmine flagrant,
Restat, ut ingentes depromant carmina pugnas,
Ex vitiis procedentes, virtutibus atque,
Virginibus Christi quæ cœli regna negabunt,
Florida luciflux claudentes limina portæ,
Ni virtute Dei procul elimata fatiscant,
Et fugiant furvas Christo trudente sub umbras.
Ecce catervatim glomerant ad bella phalanges,
Justitiæ comites et virtutum agmina sancta.
His adversantur vitiorum castra maligna,
Spissa nefandarum quæ torquent spicula rerum,
Æmula ceu pugnat populorum turma duorum,
Dum vexilla ferunt, et clangit classica salpinx,
Ac stimulant Martem legionum cornua cantu.
His inquam denso virtutes agmine plures
Occurrunt vitiis gestantes bellica signa.
Cassida cum thoracis nec non ancile duelli,
Et macheram verbi, peccati monstra necantem,
Se in spatium pariter portant ad prælia mundi.
Virtutes quoque parmarum testudine sumpta,

Sæva profanorum contundunt tela sparorum.
Virginitas igitur quæ calcat crimina stupri,
Quam non deturpat peccati sæva cicatrix,
Contra bellantes studeat certare catervas.
Octenosque duces, quibus hærent agmina sæva,
Viribus armatis nitatur vincere virgo.
Nc solum prodest tirones sternere stupri,
Et macerare suam crudeli vulnere carnem:
Cætera ni fuerint vitiorum crimina septem,
Ad diram prostrata necem grassantibus armis.
Ut populus Domini liquit Memphitica sceptra,
Humida cum siccis pervadens cærula plantis,
Et quater annorum complevit tempora dena,
Hoc est, octoni spatiosa volumina lustri,
Usquequo promissæ telluris regna capessat.
Sed plebs Ægypti rubro sub gurgite mersa,
Quæ turmas flustris densas perdebat aquosis,
Ingluviem ventris juste signare potestur.
Quapropter pravas expugnans Virgo cohortes,
Hanc pestem primo diram certamine vincat,
Quam sequitur scelerata phalanx, luxusque ciborum,
Ebrietasque simul, nec non et crapula cordis,
Ingluviem dapibus quæ semper pascit opimis.
Sed gula, quæ dulcis lucratur fercula victus,
Et gestit saturare sui penetralia ventris,
Ac stomachum farcire studet præpinguibus extis,
Jejunii validis pellax prosternitur armis.
  Nam protoplastus, quem rex formavit Olympi,
Ruricolamque rudem palmis plasmaverat almis,
Pectora fæcundans cælesti flamine vitæ,
Jamdudum cecidit prostratus fraude gulosa,
Dum vetitum ligni malum decerperet ambro,
A quo pestiferum gliscebat semen in orbe,
Unde seges spissa spurcis succrevit aristis,
Ebrietas animos solet enervare virorum.
Nam sator et mundi regnator post cataclysmum,
Cum genus humanum multarent æquora flustris,

Pastinat in scrobibus frondenti palmite vitem,
Atque bibens nectar nudabat turpe veretrum.
Proles ut stolide rideret voce procaci,
Quod probrum cupiunt fratres velare paternum,
Tertius et primus pepli sub veste tegentes.
Si Bacchus valuit venerandum cogere vatem,
Ut devoraret sobolem, et genus omne nepotum,
Dicens: sit famulus Canaan maledictus in ævum.
Nunc potius metuit defruti pocula virgo,
Æthralem linquat ne victrix forte coronam.
Ebrius ad vitæ se nescit tendere callem
Loth quoque qui largus sceleratos vixerat inter,
Hospes hospitibus præbens umbracula tecti,
Dapsilis et tribuens cunctis solamina victus:
Cum scortatores, et molles sorde cinædos,
Qui Sodomæ facinus patrabant more nefando,
Cærula sulphureis torrerent flumina flammis,
Nonne sator sobolem stupro cognovit adultam,
Ebrius in thalamo natarum nescius errans?
Quod scelus infandum patraret crimine nunquam,
Ni mero madidus nesciret jura tororum.
Quid memorem sapæ temulentum nectare Nabal?
Qui genus extorris, necnon et nomen avitum
Ebrius exprobrat, stolida cum voce cachinnans.
Et ni matrona prudens, fore damna marito
Pervigili sensu nosset ventura maligno,
Heu quantos demens seu quales stragis acervos,
A rege spreto pateretur lentus in aula!
Ut nullum paries mingentem lotia nosset,
Ante Aurora rubrum quam lumen spargeret arvis,
Idcirco hanc belvam studeat superare virago,
Ne balæna vorax valvas explodat Olympi,
Spiritus ut nequeat paradisi scandere sceptrum.
Dura quidem jugiter virtutes bella facessunt,
Ingluviem contra, vincentem ferrea corda,
Sed tamen integritas jejunis viribus obstat,
Frangantur dapibus ne propugnacula mentis.

Nectaris idcirco contemnit pocula mulsa,
Atque opulenta fugit pro Christo fercula virgo,
Virginitas felix queat ut servire Tonanti.
Exin certamen stuprorum bella secundum
Blanda cient caste Christo famulantibus alto.
Verum virginitas scortorum casta lupanar
Conculcat pedibus cæni fætentis ad instar:
Ex hoc nascuntur monstro turpissima verba,
Necnon scurrilitas, et scævo ludicra gestu,
Frivolus, et fallax amor, ac petulantia luxus.
O quantos qualesve viros, et laude celebres.
Hæc Bellona ferox sub tristia Tartara trusit!
Virgineum demens strophosa fraude triumphum!
Non sic egregiam virtutis perdere palmam
Forma venustatis valuit compellere Joseph,
Qui dominam sprevit nectentem retia luxus,
Et stuprum fugiens pepli velamina liquit:
Idcirco felix meruit Memphitica sceptra,
Quem totus celebrem terrarum prædicat orbis.
Quid referam Judith generosa stirpe creatam,
Prostibulum regis temnentem pectore puro,
Et stuprum sceleris calcantem corde profanum,
Civibus idcirco mortis discrimina passis,
Casta cruentatum gestavit vulgo tropæum,
Integrum servans devota mente pudorem.
Sic vitium carnis polluta sorde nocentis
Integritas almo contemnit casta triumpho,
Æmula virgineis proturbans bella sagittis,
Lurida prostibuli ne possit serpere virus
In fibras fragiles succensis torre medullis.
Post philargyria producit tertia bellum,
Interpretatur vitium quod forte cupido.
Hæc ductrix pugnæ stipatur milite denso.
Non sola graditur per publica strata pedestris,
Arma cruenta ferens, et spicula lita veneno.
Hæc comites pravos, idest mendacia mille,
Fraudes et fures, ac falsis frivola gestis,

Appetitus turpis lucri, et perjuria inepta,
Atque rapinarum maculatos crimine quæstus,
Conglobat in cuneum cum falsis testibus ardens;
Ut Psalmista canit lacrymans delicta reorum,
Semper avaritiæ nummi servire volentum,
Thesaurizat et ignorat cui congreget illa.
Paulus Apostolico promulgat famine Doctor,
Cunctorum causam contestans esse malorum.
Hoc vitium idcirco conetur frangere virgo,
Dum facinus vastum loculi gestator avarus
In Dominum lucis stropha patraverat atra,
Credita qui rabidis furtim marsupia palmis
Compilat, et stipem cupidus clam fraudat egenum.
Ultio quapropter lethali calce reatum
Vindicat, et furem crudeli verbere plectit:
Qui regem cæli redimentem sæcla cruore
Vendidit argenti cœcatus munere demens.
Nec non Hebrææ gentis regnator avarus,
A quo florigera fraudatur vinea Naboth,
Conjuge crudeli schedam scribente nefandam,
Hoc scelus amborum strophoso crimine gestum
Castigat superis prospectans arcibus ultor.
Namque cruenta canes linxere fluenta tyranni,
Qua dudum occubuit scopulorum grandine vasta,
Innocuus princeps, qui nullum læserat armis.
Jezebel vero quæ Tomum scripsit ad urbem,
Atque probos Domini multavit dira Prophetas,
Acriter horrendi discerpunt dente Molossi,
Membraque purpureo tabo perfusa ruebant.
Sic quoque quassatis Princeps sub mœnibus urbis,
Perdidit aurati vitam per lucra metalli.
Tale fuit lethum miserorum forte clientum,
Quos simul ad montem saxorum turba terebat.
Cum Domini populus muri pinnacula septem
Denso vallaret cuneo fulgentibus armis.
Salpicis et clangor, necnon et classica sistri
Horrendum incussere metum per corda virorum,

Mox eversa ruunt urbis fastigia fractæ,
Quæ dudum steterant septenis arcibus amplæ.
Aurea sic cupidus cumulans crepundia quæstu,
Farcit egens jugiter fulvo numismate saccum.
Et tamen expleri rabies ambusta negatur.
Ceu laris accensi crepitant incendia flammis
Amplius, et quanto fuerint augmenta rogorum,
Tanto plus sitiunt ut torris fomite flagrent,
Sic igitur cupidus nec non infernus, et ignis
Conferri possunt terno paradigmate rerum.

Ast vero quartam trux congregat ira catervam,
Quæ semper furibunda cupit discrimina belli:
Et ciet ad pugnam mentes discordia fratrum,
Dum copulata piæ disrumpit fœdera pacis.
Ex hac nascuntur cædes cum strage nefandæ
Et clamor vocis, simul indignatio frendens.
Sed moderata gerat cetram patientia contra,
Atque cruentatum ferro fractura cerebrum,
Iræ bacchantis strepitum compescit inormem,
Vincere ne valeat Furiarum maxima mentes,
Quamvis Gorgoneo stridat maculata cruore,
Atque venenatis mordendo sibilet hydris.
Dum caput ex Erebo nigrantis filia noctis
Tollit, et in mundum Stygiis emersa latebris,
Suscitat Allecto scævas ad scandala mentes.
Hæc solet ad bellum ferratos ducere contos,
Horrida facturos animabus vulnera sanctis.
Nostras ni Dominus mentes defendat inermes.

Tristitiæ quinto grassantia bella tumultu
Virtutum muros et propugnacula frangunt,
Tironesque Dei vexant crudelibus armis.
Quamque pusillanimis trux desperatio mentis
Opprimit incautam obtentu rancoris amari:
Bellator Christi sed mox umbone retundit,
Gesta tristitiæ et pariter genus omne mucronum,
Quæ mentem stimulare solent, ne forte fatiscat.
Hunc morbum ægroti medicantur gaudia cordis

Spiritus et læto moderans præcordia gestu,
Nec rigor et rancor mentis penetralia turbent,
Ut nequeat Christi securus vivere miles.
Frangatur potius mox desperatio mœsta,
Ne ruat in præceps mentis statura labantis:
Si firmo careat nostri fundamine Christi,
Qui semper tremulos tutatur gratia gratis
Et nullum patitur lethali vulnere labi,
Ne desperatus medicantem spreverit æger.
In geminas istud nomen se findere partes.
Creditur et duplici dirimuntur tramite causæ.
Una salutaris tendens ad limina lucis,
Altera mortalis penetrans ad Tartara tetra,
De qua nos salvare Deus dignetur ab arce.
Hinc aciem sextam torpens Accedia ducit,
Otia quæ fovet et somnos captabit inertes,
Importuna simul verborum frivola sontum,
Instabilis mentis gestus et corporis actus,
Inquietudo simul stipatur milite denso.
Pervigil hanc pestem calcat constantia mentis,
Quæ cetra Christi gestit defendere vitam,
Hostibus explosis secura pace potitur.
Spiritus ille vagus cupit, ut mens otia quærat,
Occupet et studium jam somnolentia sensus,
Sedula sollicitum pulset ne lectio pectus:
Lumina nec vigilum scripturæ tramite tendant.
Septimus insequitur densis exercitus armis,
Quam pestem prisci dicunt kenodoxia Græci,
Vana quod in Latium transfertur gloria nomen.
Hæc protoplastum pellexit fraude colonum,
Dirum persuadente scelus fautore malorum,
Tales ex atro dum rupit pectore voces:
In quacunque die vultis decerpere fructum,
Mox patefacta fiunt vestratis lumina frontis,
Nec non divini vobis comitantur honores.
O quam falsa latro spondebat frivola mendax,
Ut concessa rudis fuscaret munera vitæ,

Nonne satis foret, ut quadro cum cardine mundus,
Quem vertigo poli longis amfractibus ambit,
Usibus humanis serviret rite per ævum,
Infula terrenos ni cœli comat alumnos?
Heu scelus, heu facinus, miseris mortalibus ortum?
Et hac ex vana præsertim gloria fretus,
Haud metuit princeps spe circumventus inani.
Ex hoc gignuntur vitiorum fomite clades:
Lethiferi primum verbi contentio præceps.
Inde heresis gliscit, necnon jactantia crescit,
His quoque congreditur præsumsio trux novitatum,
Sed tyro infracta tectus testudine Christi,
Horrida vulnifici detrudit spicula ferri.
Octavam cumulat truculenta superbia turmam,
Militibus Christi torquentem pila piacli,
Quæ glomerare studet ventosa fraude maniplos,
Et graditur semper fastu comitata maligno,
Dum pedibus pergit per mundi crimina fallax,
Sed cristata caput quassat sub nubibus atris.
Nam plerumque probos propriis prosternere telis
Nititur, et strages alienis factitat armis.
Nascitur atra frutex ex ista radice frondens,
Et nemus umbrosum diro de semine surgit.
Primo contemptus procerum præcepta docentum,
Dum mentis typhus ventoso pectore turget,
Nec non invidiæ pestis progignitur inde,
Quæ solet æquales tumido contemnere fastu,
Atque satellitibus spretis regnare superba.
Namque per invidiam lethalia sceptra vigebant,
Dum prædo pellax et tetræ mortis amator,
Auctorem generis stropha pellexit inani,
Scanderet ad superas arces ne turba nepotum.
Sic quoque livoris tabo corruptus inormi,
Splendida germani disrupit fœdera frater,
Pinguia qui primus combusserat exta bidentum,
Despiciente Deo crudelis munera Cain.
Inde prava seges gliribus densescit acerbis,

Sanguine purpureo dum sævus rura cruentat
Inde superbarum nascuntur murmura vocum,
Et crimen cordis dicto parere negantis,
Ac lacerans homines trux detractatio linguæ.
Cætera quæ dudum numeravimus agmina septem,
Inter mortales terrena stirpe creantur.
Ast vero monstrum, de quo nunc pagina fatur,
Principium sumpsit super alta cacumina cœli,
Angelicus princeps, et protus lucifer æthræ,
Ex Aquilone suum dum sublimare tribunal
Gestiit, et Domino similem se fraude spopondit.
Jamque novem lapidum forma phaleratus amœna,
Contra Creatorem frustra turgescere cæpit,
Dum scelus horrendum tetro sub pectore versat,
Ut Dominum propriis æquaret viribus audax,
Lucifer idcirco deserto climate cœli,
Nigra satellitibus stipatus Tartara farsit.
Cœlicolas ista prostravit belva superbos,
Qui prius angelica fulserunt luce corusci,
Sedibus et superis florebant sorte beata.
Tertia stellarum rueret dum portio præceps,
Lucida bis tantum manserunt sidera sursum.
Denique si potuit cœli mulctare catervas,
Pestiferum natrix ructans de fauce venenum,
Plus se terrenus mundani cultor agelli,
Hic metuat multo gypsam lacerare superbam.
Talia monstra potest humilis superare satelles,
Qui tumido nescit mentis turgescere typho,
Atque superborum conculcat crimina morum.
Nequidquam integritas famæ præconia captat,
Si cordis peplum corrodens tinea sulcat:
Si mentis gremium ventosa superbia farcit,
Frustra virginitas laudem rumoribus optat.
Culmina celsa valet humilis conscendere virgo,
Si sequitur Christum formam qui præstat alumnis,
Et mundi maculas purgarat sanguine fuso.
Sed ne materiæ moles, ceu sarcina grandis,

Deprimit, ut cunctas non possit charta coronas
Prendere virgineas, aliis sed plurima restant
Perficienda, rudem malunt qui noscere sensum,
Ingeniique sui nolunt torpescere cotem,
Non aciem cordis scrabra rubigine perdunt,
Otia nec propriam linquunt obtundere mentem,
Quin potius sacros versant sub pectore libros,
Crebro scrutantes præscripta volumina legum,
Quæ superant mellis mulsum dulcedine, gustum
Flaventisque favi, cecinit quod carmine vates.
Sic lector libri solers, et gnarus amator,
Nititur electos Scripturæ carpere fructus,
Ut pecus agrestes ex prato vellicat herbas,
Nocturnis recubans quas rursus ruminet horis.
Sed sus cænosis volutabri sordibus apta,
Alternare nequit crasso sub gutture rumen,
Dum stratis recubans porcaster pausat obesus
Juncis et stipulis necnon filicumque maniplis.
Ante dies, inquam, quanquam mihi Quintilis ardens,
Sextilis aut etiam protelent tempora terris,
Deficiet, totam quam possim pandere famam,
Virginibus castis fantem præconia laudis.
Nec valet immensum perfecte forte pudorem,
Garrula raucisono complecti pagina versu:
Quamvis millenis collaudent ora loquelis,
Sicut folligenis respirant organa flabris,
Musica concisis, et clamat barbita bombis.
Vinea parva mihi flaventes protulit uvas,
Quamvis in gracili vernaret pampinus arvo.
Unde pudicitiæ carpens de palmite botros,
Ocyus expressi metrorum paucula musta,
Non tamen arbitror quod acescant prorsus in ævum,
Aut dentes stridant in potu forte bibentum,
Ni fallax caupo strophas infundat aquosas,
Qui solet interdum mercantes fallere lymphis,
Dum studet in cuppis defruti perdere nectar.
Taliter adstipulans natos de vite racemos,

E quibus in prælo plantis contunditur uva.
Jam tempus cogit currentes claudere versus,
Rustica magnificis condentem carmina sanctis,
Terminus æquoreo dum venit margine metri,
Ponti spumosas ut nauta transfretat undas,
Maxima per modicam dimensus cærula lintrem,
Attigit optatum lassus de gurgite littus,
Turgida ventosis deponens carbasa malis,
Antennasque simul solvens de parte rudentum,
Anchora fluctivagam nunc sistat metrica barcam,
Ut saltem in portu quassatus navita flustris,
Ad requiem tendens, optata sorte fruatur.
Hos igitur pauper supplex obsecro patronos,
Virgineis proprium comentes actibus ævum
Et famulas Domini precibus pulsabo misellus,
Integritate sua quæ Christi regna merentur,
Limpida stelligeri scandentes culmina cœli,
Ut Dominum pulsent clamosa voce Tonantem,
Qui solet indignis ultro miserescere vernis,
Conversisque reis noxarum solvere vincla,
Quatenus ante diem, qui vitæ lumina claudit,
Necnon ante diem qui mortis limina pandit,
Cuncta piaclorum solvantur gesta meorum,
Et quodcunque mali gessit lasciva juventus,
Deleat æternus, cælorum gloria, Christus,
Clementer veniam tribuens, peccata remittat,
Actibus, aut dictis, seu solo noxia sensu,
Sic mihi dignetur Sanctorum summa potestas,
Præsidium misero devote ferre vicissim,
Quos ego virgineo descripsi carmine metri,
Ut minime lateant castorum serto per orbem,
Qualiter ex propria meruissent carne coronas.
Sed vos virgineis comit quos infula sertis,
Hoc opus, adversus querulos defendite scurras,
Reprehensorum claudentes labra loquentum,
Cum tamen haud metuam scurrarum dicta legentum,
Qui malunt vatum schedas lacerare canentum,

Dum furvas verbi quærunt in luce tenebras,
Planaque rimantur tortas per rura salebras:
Litera si titubet, vel certe syllaba nutet,
Si genus, aut numerus, vel casus ab ordine cedat,
Si persona triplex maneat, duplexque figura:
Quinquies et currant verborum tempora rite:
Nec tamen emendant titubantis gramma poetæ,
Sed semper cupiunt scriptorum carpere chartas.
Ut caper hirsutus rodit cum dente racemos,
Floribus evacuans frondenti palmite vites,
Qui quondam vexit populi in deserta piaclum;
Sanxerunt veteris quod scita voluminis alma.
Talia sed timidus dictorum tela pavescat,
Qui propriis nunquam confidit belliger armis:
Cassida nec capiti discit prætendere metri,
Nec spinam lorica noscit defendere prosæ:
Armet sed dextram capulus, ceu parma sinistram,
Cruraque non careant ocreis, nec fœmina ferro,
Neu timeat scriptor terrentis ludrica linguæ.
Nam tremulos terret nocturnis larva latebris,
Quæ solet in furvis semper garrire tenebris,
Sic quoque mascharum facies cristata facessit,
Cum larvam, et mascam miles non horreat audax,
Qui proprio fretus præsumit fidere questu.
Cum sit digestus sanctorum sexus uterque
Alta supernorum qui scandunt arva polorum:
Octonusque simul peccati calculus atri
Expositus gracili verborum clave patenter;
Quem Deus a nostri detrudat pectoris antro;
Et procul, in furvas emigret luce tenebras.
Nunc in fine precor, prosam metrumque legentes,
Hoc opus ut cuncti rimentur mente benigna,
Dum patulis lustrent textum sub fronte fenestris.
Quod geminum constat discretis forte libellis,
Ut mihi cum precibus peccati vincla resolvant,
Et pretium libri pendant oramine crebro,
Quatenus æthereum qui servat regmine regnum,

Principio vel calce carens et temporis expers,
Cui dedit, aut dempsit nil, mundi longa vetustas,
Arbiter æternum mihi jam miserescat in ævum.
Qui lætabuntur per cæli culmina sancti,
Atque catervatim laudabunt voce Tonantem;
Patriarchæ primo, qui gentis germina sacræ,
Et sobolem, stirpemque rudem genuere nepotum,
Per turmas pariter procedunt agmine denso,
Et regnatoris stipant sublime tribunal,
Illic et vatum lætatur turma priorum,
Quæ quondam cecinit nostri cunabula Christi,
Cum restauraret labentia sæcla redemptor,
Expurgans veterum clemens monumenta malorum.
Illic martyribus florescit vita perennis,
Vulnere qui diro quærebant præmia macta,
Purpureo patulum mercantes sanguine regnum,
Quo confessorum gaudebunt agmina sancta,
Quamlibet expertes effusi sanguinis essent:
Sed tamen egregiam meruit confessio palmam.
Illic virginibus, qui linquunt lurida carnis
Gaudia terrenæ, confertur gloria regni,
Dum decies denis modulantur millibus odas,
Et quater undecies conclamat carmina Christo,
Agnum sectantes, qui quondam sanguine rubro
Sordida peccantis sæcli maledicta piarat.
Cum his cœlicolæ qui fausta sorte fruuntur,
Atque coronati gestant vexilla tropæi,
Quique catervatim densis cæleste tribunal
Millibus in gyro vallabant sidera supra,
Ultimus in requiem divino munere fretus,
Adduci merear, Christo regnante per æthram.

XIV. EPISTOLA AD ACIRCIUM, SIVE LIBER DE SEPTENARIO, ET DE METRIS, ÆNIGMATIBUS AC PEDUM REGULIS.

Domino præstantissimo et præ cæteris dignitatum gradibus glorificando, mihique jam dudum spiritualis clientelæ catenis connexo, illustri ACIRCIO, Aquilonalis imperii sceptra gubernanti, illustris regalis regni regimina dispensanti, Aldhelmus Catholicæ vernaculus Ecclesiæ, immarcescibilem sempiternæ sospitatis salutem.

ON ambigo, reverentissime fili, sed profundæ credulitatis fræna relaxans confido, quod provida sagacitatis vestræ præcordia reminiscantur nos ante bis bina lustrorum volumina inextricabile conglutinati fœderis pignus pepigisse, et spirituali sodalitatis vinculo devotæ caritatis contubernia copulasse: nam pridem tempore pubertatis nostræ cum septiformi spiritualium charismatum munificentia vestra solers indoles sub manu venerandi Pontificis ornaretur, paternum memini me nomen adeptum, teque adoptivæ dignitatis vocabula cum cælestis gratiæ prærogativa sortitum, quem videlicet spiritualium incrementorum fructum propheticus sermo allegoricis ænigmatibus explanans designat virgultum in typo beatæ et incorruptæ Dei Gene-

tricis de radice Jessæ fœcundis palmitibus pullulasse, et purpureum serculorum flores mysticis obumbrationibus prolapsi recuperatorem mundi præfigurantem, chirographumque protoplastorum misericorditer abrogantem cum septeno sapientiæ intellectu, cæterarumque virtutum Spiritum germinasse: idem namque septiformis sacramentorum numerus sacrosanctis testamentorum miraculis frequentissime adstipulatur: cujus numeri mysterium iterata replicatione revolvens, de amœnissimo Scripturarum paradiso, quasi quosdam campestrium cauliculos aut vernantes pratorum flosculos coacervans, ad unius coronæ texturam congerere nitar, ut evidentius in propatulo patescat, cunctisque scrutinio scrutantibus luce limpidius clarescat, a quantis profectibus quamque sacratis ordinibus nostræ necessitudinis primordia et necdum matura rudimentorum tirocinia originaliter processerint, pullulaverint, viguerint. Hic, inquam, septiformis laterculorum numerus ab ipso nascentis mundi primordio sacer oriundus extitit. Nam non solum universitas totius creaturæ quam volubilis et agilis polorum vertigo et bina cingunt hemisphæria, septenario hebdomadis simplæ curriculo specie multiforma patrata narrantur: cum tamen in ictu et atomo vivens in æternum creaverit omnia simul, verum etiam optata futurorum requies promissorum et beata perennis vitæ felicitas, quæ singulis quibusque meritorum emolumentis recompensabitur, non nisi septena per temporum incrementa millenario numero sequestrata reproborum caterva insontibus et piaculorum crimine carentibus tribuatur: Ejusdem quoque supputationis sacramenta patuerunt, si prisca commemorans ab origine pandam cum horrenda cataclysmorum irruptio, mortalium flagitia coercens, et cœlestis vitæ pervicaciam ultricibus undis abluens, cuncta quæ reciproco corporeæ vivacitatis spiraculo vescebantur exceptis ad propagationem sobolis futuræ relictis, usque ad internecionem necaret, diramque Stygii Plutonis ingluviem exsanguinibus miserorum animabus crudeli strage satiaret. De mundis septena cænaculum et tristegam sive, ut altera continet

translatio, bicameratam leguntur arcam gregatim ingressa. Septenaria similiter pignorum Job prosapia in principio libri quod prosa contexitur et deinceps secundum Hebræos dactylo spondæoque scandere fertur, et septem lanigerarum pecudum descripta summa narrantur. Rursusque in calce voluminis idem bidentium numerus ad remunerandam illustris patientiæ palmam in duplum restitutus prædicta mysteriorum arcana præfigurasse monstratur. Denique Isaias nequaquam pars ultima prophetantium, septem matronas, sub typo septem ecclesiarum, virum unum apprehendisse, Christum videlicet cœlestium et terrestrium reconciliatorem, contestatur. Eliæ autem, scelera populi crudelis lamentanti et lugubrem interfectionem vaticinantium conquerenti, divinis dictum est oraculis: Reliqui mihi septem millia virorum qui non curvaverunt genua ante Baal, qui dum orbatæ Sunamitis sobolem crudelis lethi sorte sopitam septies artus artubus membraque membris copulans suscitaverat. Redemptorem signat, genus humanum septiformi spiritus gratia a somno scelerum et labe peccati vivificantem. Sed et Maccabæorum generosa germanitatis pignora quæ sub tyrannica Antiochi monarchia suillum scrofarum contempserunt edulium et propter divinarum legum cæremonias ritusque paternæ traditionis spurcas ethnicorum culturas et profanæ gentis idolothuta repudiarunt, non inmerito septiformem universalis ecclesiæ speciem præfigurasse noscuntur. Quid etiam proverbialis aula, cujus architectus et pontifex sapientia, Salomone attestante, legitur extitisse, nonne septenis columnarum fulcimentis innixa sustentatur, cum infertur Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas ejus septem? Cortinæ quoque tabernaculi purpureis ostri et cocci coloribus fuscatæ et diversis ansularum nexibus adsutæ nonne quadruplicato septenæ supputationis calculo, hoc est XXVIII cubitis in longum protenduntur? Quod autem septenarius numerus nonnunquam spiritus paracleti gratiam præfiguraverit interdum vero priscæ legis imaginem prætulerit, sacra

auctoritate edocemur; ut est illud: Da partem his qui septem sunt. Sed et idem tabernaculum Eleazar, summi pontificatus infula præditus, septies aspersisse legitur de sanguine buculæ rufæ juxta ritum cæremoniarum in holocaustam concrematæ. Cujus cinerum reliquias ad expiationem Israelitici populi proficere superna spoponderunt oracula. Gloriosissimus etiam regum qui antequam primæ nativitatis cunabula cognosceret ipso proprii nominis vocabulo piæ pacis præsagia non immerito figuraliter gestabat, solennem delubri festivitatem cum omni frequentia filiorum Israel ab introitu Emath usque ad torrentem Ægypti, unde Memphitica regna sceptrum imperiale gubernant, septem diebus catervatim celebrasse describitur, juxta quod testamenti veteris brevis epitoma, hoc est paralipomenon testatur: sed ne priscæ legis tantum formula utar et præterita sæculorum exemplaria solummodo perscruter et rimer, en rudis instrumenti quod arbitror Deuteronomii recapitulatione rite signari plura in propatulo sita et concordi ratione respondentia suffragantur. Quia furvis tenebrarum latebris cessantibus et nocturnis umbrarum latibulis fatiscentibus exorto crepusculo clarum et croceum limpidissimi Solis jubar totis terrarum finibus infunditur. Nam sacer Dominici pectoris accubitor et quartus cœlestis Paradisi gurges ex quo larga laticis vivi flumina perenniter roriflua inundatione manantia decurrunt, Smyrnæ, Pergamo, ac Philadelphiæ et cæteris per Asiam ecclesiis septupla sermonum series scripsisse perhibetur. In eodem nihilominus Apocalypseos horomate septena sigillati voluminis signacula transactæ præfigurationis mysterium continentia perspicacissimis mundi cordis aspectibus et ab omni fæculenta vitiorum sentina sublatis cernere promeruit; quæ solus de tribu Juda leo, fortissimus bestiarum, ad nullius pavescens occursum, qui juxta vaticinium patriarchæ ad prædam ascendisse et requiescens accubuisse memoratur, jure cœlestium et terrestrium infernorumque potestatem supergressus, aperire nativitatis et passionis prærogativa potuit. Quia ipse habere dicitur

clavem David, ipse aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit. Etenim nisi quis obstinata nefandæ infidelitatis fræna in frusta confregerit eumque medullata mentis fiducia prædicatorum sigilla signorum solvisse crediderit, clausis et cæcis pupillarum orbibus, et obtunsis palpebrarum obtutibus velut epilenticus aut scotomaticus contemplabitur arcana legum et opaca prophetarum. In eadem etiam revelationis extasi aurea septem candelabra, aurea et totidem sidera in dextera habentis pedes aurichalco Libani simillimos, cujusque ore procedebat romphæa biceps prædictus Salvatoris vicarius speculatur. Illud quoque celeberrimum Exodi candelabrum cujus stipes obrizo ductilis cum calamis ac scyphis et sphærulis fabrefactus tamquam taxus frondosa aut platanus surculosa comptis cultibus ornabatur a prædicto candelabrorum mysterio minime discordare sentio cujus VII lucernarum lychni flammivomis lampadibus coruscantes e quibus universæ ecclesiarum lanternæ claro lumine illustrantur, aureis nexibus adstricti copulabantur: ita vas electionis illustre et sapiens architectus nominisque Christi gerulus typicus Benjamin mane comedens prædam et vespere dividens spolia, VII ecclesiarum novalia roscidis sacrorum dogmatum imbribus ubertim perfundit. Zacharias itidem in ordine vaticinantium undecimus in horomate visionis raptus et divinæ contemplationis culmine sublimatus, famosum inclyti lapidis spectaculum, qui septenis oculorum obtutibus mystice ornatus describitur spirituali et arcano præcordiorum intuitu et puris conspectibus cernere promeruit. Fundamenta quoque gloriosæ civitatis Dei quæ Psalmista in montibus sanctis structa commemorat, canonicis septem epistolarum rivulis arida et siticulosa nascentis ecclesiæ præcordia affluenter satiarunt et velut tenebrosa aqua in nubibus aeris aut stillicidia stillantia hiulcas fidelium fauces irrorantes rigarunt: illi quidem, ut arbitror, divino imbuti magisterio et præceptorum instructi exemplo, hoc successuræ posteritati rite ruminasse et regulariter ructuasse referri queunt, quod ab ipso tenerrimæ

rudisque infantiæ nutritore cæteris ruminandum et ructandum gratuita præcurrente gratia accepisse meruerunt. Nam summus Ecclesiasticæ dispensationis auctor et primitivæ illustrisque familiæ informator quem psalmus ut præsenti competit explanandarum rerum adminiculo septuagesimus septimus panem cœli et panem angelorum figuraliter vocitans expressit septem panum fragminibus divina potius benedictione crescentibus quam lurcorum rictu comedentium minuentibus quatuor millia virorum excepta secundi sexus caterva, evangeliorum textu narrante legitur pavisse et affatim satiasse, sublatisque fragmentorum reliquiis et collectis bucellarum crustulis in frusta confractis septem corbes vel cistella stupendo cunctis spectaculo replevisse. Necnon et legalis illa famosaque jubilæorum festivitas septenis annorum hebdomadibus decursis celebrata, quando Sabbatizante agrorum cultura, et cessantibus stibariorum rastrorumque pulverulentis quassationibus, jam jamque volvente mensis septimi circulo, horrisonæ ventosis flatibus clangebantur buccinæ, futura mysteriorum arcana per allegoriam figuraliter portendisse declaratur. Porro sacrosancta Pentecostis solennitas revoluta et reciproca septem hebdomadarum vicissitudine nonne hujuscemodi supputationis laterculum satis competenter adstipulari dignoscitur quando Paracletus ex summa cœlorum arce post decem dierum inducias destinatus jure pignus promissæ hæreditatis vocatus Apostolorum præcordia Supernorum charismatum gratia fœcundans defusarum septuaginta linguarum loquela dictavit, quas decies septena bellicosi Hieroboal id est Gedeonis progenies a nefando Abimelech tyrannide potius quam legitima regnandi monarchia subnixo, et consanguineæ germanitatis jura et devotæ fraternitatis vincula lymphatico ritu rumpente, in vertice scopulorum horribili et inaudita anterioribus sæculis strage crudeliter interfecta præfigurasse monstratur? Cui propter dira parricidiorum piacula et abominanda facinorum flagitia, nequaquam frustra senticosus rhamnorum surculus sub typo spurcissimi et scelesti Antichristi

ab Jotham sumpto paradeigmate assimilabitur, uti florulenta caricarum ficulnea simulque pampinosæ vitis palmites cum glaucimante oliveto spreti sceptra imperii suscipere renuerunt quod etiam obumbratæ legis antiquitate subductaque putida pecudum exta olidasque holocaustomatum fibras inflexit. Et radio rudis testamenti coruscante redemptor noster cœlesti claviculario, de quo poeta Claviger inquit ætherius portam qui pandit in æthra, sciscitanti quoties delinquentibus noxarum vincula enodanda forent, respondit non solum usque septies sed usque septuagies septies id est quinquagies noveni et quinquies octoni quæ simul in unam redacta summam quadringenti et nonaginta calculantur. Undecies quoque septenariæ generationis propago ab ortu nascentis mundi concatenata fœcunditatis serie decurrens, postquam originaliter materiæ informis formatas species per evolventem dierum alternationem accepit usque ad cœlestis puerperii veneranda cunabula, huic mysterio concordare cognoscitur: quam Antiochensis medicus incorruptæ virginitatis pudicitia præditus texere a prole veneranda Dei inchoans post nepotum et pronepotum progeniem gradatim produxit avorum et proavorum genimina denumerans ac per atavos et tritavos rursum singillatim ordinem genealogiæ recapitulans decursis septuaginta septem generationum laterculis protoplaustum terminum posuit: quod sacra Geneseos auctoritate antiquitus præfigurabatur historica relatione dicente, Septies vindicabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies. Has ultrices pœnarum vindictas intellegibilem Lamech, id est, totius mundi reatum punientes post totidem generationis circulos optata et præsignata sæculis redemptoris nostri nativitas diræ mortis imperium conquassans disrupit, confregit, extinxit et in Tartara trusit. Quid, inquam, famosus ille nepos patriarchæ præcipui remeans ab avunculo de Mesopotamia Syriæ cum bis sena pignorum prosapia jam bis decurso bilustri temporis intervallo. Qui post angelicæ colluctationis palæstram Israeliticæ stirpis vocabulum adeptus est? Nonne cum quadringentis catervarum mi-

litibus occurrente furibunda fratris vesania et totius germanitatis jura propemodum calcitrante, ad mitigandum hirsuti rabulæ rancorem et antiqui livoris rabiem septies iteratis in curvationum vicibus cernulus inclinabatur. Non enim septenarius supputationum calculus simpla tantum vel septula decursione sed etiam decupla recapitulationis serie mysticam portendere allegoriam Catholica Patrum decreta sanxerunt. Quemadmodum illustris vir desideriorum ab ipso tyrocinio rudimentorum, licet in medio barbaræ gentis divinis cultibus mancipatus et Gabriele arcana rerum occultis clavibus reserante, prophetico afflatus spiritu septuaginta hebdomadibus usque ad cunas Bethlehemitici ducis populum Israel gentesque postulatas in virga ferrea recturi, decursis porrectisque declarat: hoc est evolutis XCVIII lustrorum circulis quod est a vicesimo anno Artaxerxis regni Persarum gubernacula tenentis. Tunc existente Olympiade octuagesima quarta usque in annum decimum quintum Tiberii Cæsaris, quo redemptio gentium præstolata advenisse traditur, solares supputantur anni CCCCLXXV, id est juxta Lunarem Hebræorum calculationem CCCCXC adjectis quadrantibus et embolismorum incrementis, ut Julius Africanus temporum scriptor digessisse monstratur. Syrorum quoque princeps, quem lurida lepræ spurcitia membratim potius quam particulatim elefantino tabo contexerat, nonne peregrinantis vernaculæ incitamento celeberrimum aggressus prophetam septenis vicibus horrentem corporis staturam Jordanis alveo acclinis et cernuus incurvans, regenerantis gratiæ formam et secundæ nativitatis prærogativam, quæ ex utero sanctæ ecclesiæ fœcundis visceribus per baptismi sacramentum fidelibus confertur manifestissime declaravit. Igitur septiformem supra memoratæ supputationis calculum, qui mysticis sacrorum canonum floribus depingitur, nonne sextus heptateuchi voluminis textus celeberrimo triumphorum spectaculo et inexpertis usque ad id tempus rerum successibus declarat? Quando genus electum et regale sacerdotium populusque acquisitionis utpote stirpe

patriarcharum progenitus cum ingenti catervarum phalange celebre municipium et superis invisum hebdomadæ unius curriculo lustrarum sonantibus septem sacerdotum salpicibus, id est septem buccinis, Jubilæorum conciso clangore per classica crepitantibus solo tenus dirutum funditus evertit. Quæ rerum figura futurarum, juxta anagogen peractis septem sæculorum voluminibus, horrendum ruituri mundi terminum et ultimam fugacis vitæ clausulam portendere manifestatur. Ornamenta quippe universalis ecclesiæ, juxta decreta veterum, septenis sacrorum officiorum gradibus continentur, quæ a primo sacramentorum ordine nominatim distincta per exorcistas et acolythos incrementa virtutum capiunt et usque ad summi pontificatus gubernacula ac spirituales sacerdotum infulas pedetentim pertingunt. Idcirco Praxapostolon, hoc est Actus Apostolorum totidem viros diaconatus officio functos ecclesiæ primitivæ dispensatores probat. De quibus Arator, poetica facundia fretus, refert.

Jura ministerii sacris altaribus apti
In septem statuere viris.

Sed, pro dolor! statim in primo limine novellæ religionis contra orthodoxam fidei regulam caninis latratuum rictibus ab eodem cœtu nefandi Nicolaitæ nascuntur. Quorum recta quam perniciosis errorum radicibus pullulaverit et quam venenatis hæreticæ pravitatis frondibus succreverit, Apocalypsis angelica ratione propalans patefecit. Quod quinto Hæreticorum capitulo manifestius liquet: Sed ad propositum revertar. Nam duplex et anceps Nilotici regnatores somnium futurorum præsagia portendens quo septenas spicarum glumulas fertilis culmi summitate maturiscentes cum totidem buculis corpulenta crassitudine saginatis amœna riparum virecta carpentibus contemplabatur prædictis numerorum speciebus minime refragari deprehenditur. Altera quoque Testamenti tabula septem præceptorum tenere scripta legebatur et orationis Dominicæ intercessio suffragatrix et purulentis animarum ulceribus medicinæ refocillatrix septem sententiarum serie contexitur. Siquidem

diurna et nocturna horarum intervalla quibus indesinenter quasi quoddam reipublicæ vectigal et fiscale tributum orationum officia persolvimus, septena synaxeos intercapedine revoluta rotantur. Unde reor psalmigraphum vatem cecinisse [Ps. cxlviii. 2.] Septies in die laudem dixi tibi. Et alibi ejusdem Psalmistæ sacrosancta sermonum oracula præfatæ supputationi non dissonam protulere sententiam, dum eloquia Domini eloquia castra meracissimo liquidi argenti metallo quod per torridi ignis conflatorium remota squalenti scoriarum rubigine septuplo expiari perhibetur, simillima collatione coaptasse noscuntur. Seculares quoque et forasticæ philosophorum disciplinæ totidem supputationum partibus calculari cernuntur, Arithmetica scilicet, Geometrica, Musica, Astronomia, Astrologia, Mechanica, Medicina. Sed anniversaria temporum vicissitudo, quam Psalmista coronam benignitatis introducit Divinæ benedictionis ubertate locupletatam, nonne binis et quinquies denis hebdomadarum voluminibus et reciproco circulorum vertigine jugiter rotatur? Nec ipsa superna cœlestisque creatura hujuscemodo supputationis laterculo carere cognoscitur dum corporea visibilis mundi factura septenis cœlorum orbibus pernici volventis sphæræ impetu per præceps vergentibus licet planetarum retrogradis cursibus tricenis circumvallata cingitur. Porro lunaris globi rotunditas, quæ bis sexies menstruis momentorum suppletionibus per ter quinas dierum revolutiones usque ad perfectum plenæ lunæ circulum crescit, totidemque dierum alternationes marcescente pulcherrimi vultus forma decrescit, septenis figurarum speciebus variatur hoc est bicornea et sectili ac reliquis quæ septiformem ecclesiæ speciem designare patrum statuta sanxerunt. Nec prætereunda reor Pleiadis vel Arcturi sidera de quibus divina oracula per turbinem horrenda valetudine oppressum compellabant ita: numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades aut girum Arcturi dissipare poteris? Nam Arcturus Riphæis perlatus montibus qui Boreo Aquilonaris poli cardine volvitur qua Scythia regna horrendam incolunt barbariem septiformi

temonis et plaustri sidere signatur. et quia nunquam occasurus semper brumali Circio copulatur propter vicinitatem axis, non immerito rigidam priscæ legis austeritatem allegoricis ænigmatibus præfigurat. Quid referam Atlantidas patronymico dictas vocabulo quas Græcorum traditio a pluralitate Pleiadas, Latina a Verno tempore Vergilias seu a merulento palmitum racemo botrum nuncupaverat? Quæ dum obliquis linearum infractibus a climate Orientali emergentes qua croceum Solis jubar exortum terris infunditur metam circuli peragunt, pulchre universalis Ecclesiæ septenariam charismatum distributionem totidem siderum claritate præfigurant. Astrorum quoque situs quæ lingua Argivorum dicuntur Hyadæ, de quibus Mantuanus vates legitur cecinisse:

> Arcturum, pluviasque Hyades geminosque triones,

et quas Romulea Latinitatis antiquitas Suculas vocitavit, septiformis esse monstratur ante frontem æthralis tauri locatus qui Zodiaco circulo inter duodecim signa continetur. Unde Mathematici fatum fortunam vel genesim aut suprema Parcarum fila de quibus Maro in Bucolicis

> Talia (inquit) sæcla suis dixerunt currite fusis
> Concordes stabili fatorum numine Parcæ

se divinare et prænoscere posse ridiculosa stoliditate arbitrantur. Necnon et plantarum dispar volubilitas quæ præcipitem cœli vertiginem, ut præfati sumus, diverso linearum tramite moderantur, septenis stellarum curriculis licet inæquali annorum corona rotatur. Sed et furva nocturnæ cæcitatis latibula, de quibus cautum est, Posuit tenebras latibulum suum, quæ tetro telluris umbraculo generata perhibentur, septem partibus singillatim sequestratis dirimuntur hoc est conticinio, intempesto, crepusculo, etc. Fidiculam quoque concordi modulationis harmonia resonantem septem constare fidibus rythmica musicorum regula declarat, ut Virgilius

> septem (inquit) discrimina vocum,

septem simili modo spiritualis bibliothecæ formulas, et

divinæ legis regulas catholica præcessorum monumenta luce clariora demonstrant. Sed mihi, ut poeta ait:

Ante diem clauso componet vesper Olympo,

et alibi:

Ante pererratis ambornm finibus exul
Aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrim
Quam totos possim legum decerpere flores,
Qui numeris septem monstrent exempla sacratis.

Sed forte quilibet scrupulosus clanculo cordis cogitatu epistolarem perscrutans rusticitatem perquirat et percunctetur cur septenariæ supputationis calculum, quem per utrumque Testamentorum canonem explanandarum rerum necessitate coactus congesseram, iterum atque iterum septuplo et septuplo perplexa revolutione replicetur. Hujuscemodi sollicitudine permotus recolat et reminiscatur in primordio epistolæ quam tantopere exempli gratia protelaveram inde meam mediocritatem radicem futuræ locutionis, oblato hujus supputationis argumento sumpsisse. Unde postmodum fragilis et gracilis ingenii frutices et nutabunda verborum vimina patulis defusa ramusculis succreverunt. Cum igitur tot tantisque sacramentorum vinculis tamque sacratis numerorum nexibus per septiformem spiritus gratiam caritas constringatur, de qua egregius prædicator qui tertii cœli secreta scrutabatur, Romanis concatenato schemate scribens cui Græcorum grammatici Climax vocabulum indiderunt, ita exorsus est: Patientia autem probationem; probatio vero spem; spes autem non confundit: quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis; operæ pretium videtur ut spiritualis et incircumscripta necessitudo carnali et corruptili parentelæ præferatur. Quando quidem Evangelica narrant instrumenta quod incarnatum Dei verbum de duo scriptum est: Eructavit cor meum bonum verbum, et quod ex utero ante Luciferum psalmista idem cecinit progenitum, humanæ cognationis propinquitatem et incontaminatæ genitricis affectum contra

jus ritumque naturæ quodammodo dissimulasse. Et quamvis Catholici Patres spiritualem sermonum medullam enucleantes latentemque in litteris sensum perscrutantes allegoricæ ad synagogæ typum retulerunt, nullatenus tamen sacrosanctæ matris personam fuisse historica relatione inficiari noscuntur. Hæc idcirco tantis verborum ambagibus deprompsimus, ut pristini fraternitatis affectus quos præteritorum evolutis annorum circulis conciliasse et copulasse dignoscimur, recenti quodammodo memoria recuperentur et recalescant, ne rotante prolixi temporis diuturnitate torpescant aut longa locorum intercapedine refrigescant. Vere enim indisruptæ caritatis vinculum nec annorum numerositate marcescit nec spatioso terrarum intervallo tabescit: quin potius perfectæ caritatis præcordia interdum plus absentia pulsat quam præsentia pascat. Sicut famosus spiritualis palæstræ agonotheta qua certantes cælestis palmæ bravium percepturi sunt, affabiliter dicebat; Et si corpore absens sum, sed spiritu præsens. Non ergo obolenda et parvi pendenda est hæc dextris firmata affinitas, dum prædictus prædicator sibi et Barnabæ inconcussas ecclesiarum columnas, hoc est Petrum et Jacobum et Joannem, dextras dedidisse tripudiando referat.

Heia præstantissime et amantissime fili mi, priscæ fraternitatis memor inextricabilis veræ dilectionis ligatura tanto strictius et enixius per succiduas sæculorum ætates indisruptis restibus 'reliquum nodetur in ævum,' quanto constat quod iisdem concatenatæ dilectionis viscus sacro et septiformi mysteriorum numero glutinosius lentescit. Igitur hac præfatiuncula venerandam celsitudinem vestram affabiliter alloquens aliquantula metrorum munuscula, domesticæ familiaritatis fiducia fretus, subjunxi præsertim veterum auctoritate provocatus de diversis rerum qualitatibus modo cœlestium modo terrestrium materiarum nactus nunc grandem nunc gracilem creaturarum naturam considerans strictim summatimque defloravi.

Nam Symposius, poeta versificus, metricæ artis peritia præditus, occultas ænigmatum propositiones, exili materia

sumpta, ludibundis apicibus legitur cecinisse, et singulas quasque propositionum formulas, tribus versibus terminasse. Sed et Aristoteles, philosophorum acerrimus, perplexa nihilominus ænigmata prosæ locutionis facundia fultus argumentatur. Quamobrem nostræ exercitationis sollicitudo horum exemplis instincta, et commentis ad inventionem stimulata, decies denas, id est centenas quinas ænigmatum propositiones componere nitebatur, et velut in quodam gymnasio, prima ingenioli rudimenta exercitare cupiens, ut venire possit deinceps ad præstantiorem operis materiam: si tamen prius hæc mediocria metricæ definitionis regulis minime caruerint; tripartitamque syllabarum differentiam juxta perpendiculum scandendi rite servaverint. Denique prædicta ænigmatum capitula primitus quaternis versiculorum lineis digesta; sequentia vero, juxta quod se occasio componendarum rerum exhibuit, quinis aut senis, vel etiam septenis metrorum versibus et eo amplius carminantur: quibus indesinenter, secundum poeticæ traditionis disciplinam, cola, vel commata, seu pentemimerim et heptemimerim adnectere, progressis binis aut ternis pedibus procuravi; alioquin dactylici hexametri regulæ legitima æquitatis lance carentes, lubricis syllabarum gressibus vacillarent. Porro quod etiam muta insensibilium rerum natura, de qua ænigma clanculum et latens propositio componitur, quasi loqui et sermocinari fingitur: hoc et in sacris literarum apicibus insertum legitur: quia nonnunquam rationabilis creatura irrationabilium gestu et personis utitur, et e contrario irrationabilis sensus vivacitate carens intellectualium gestu et voce fungitur. Quemadmodum in libro Judicum diversa lignorum genera articulata hominis voce loquentia Monarchum quæsiisse referuntur, Ierunt, inquit, ligna ungere super se Regem: ubi sigillatim sicut supra jam diximus, ficus et vitis simulque oliva, et ad extremum rhamnus igne proprio flammisque voracibus Libani cedros consumpturus, juxta ritum humanæ ocutionis profari perhibentur.

Hujus etiam tropi figuram in quarto regum volumine Joas Israeliticæ plebis gubernaculo potitus ad Amasiam

regalibus imperii sceptris fulgentem, cum furibundo cavillationis ludibrio et probroso gannaturæ subsannantis elogio crudeliter componens, Carduus (inquit) Libani misit ad Cedrum quæ est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem, et reliqua.

Et Psalmista omnia ligna silvarum exultasse, et flumina manuum plausibus lusisse camposque gratulabundos extitisse, ab animali ad inanimale metaphorice retulit, et illud poeticum: Mater me genuit, eadem mox gignitur ex me: et quod e mutis ac brutis ratiocinationis argumenta requiruntur cum etiam sapientissimus cunctorum retro regum, et deinceps nasciturorum, in Ecclesiaste frequenter stolidissimorum personis utatur, dicens: Quid habet homo amplius jumento aut sapiens stulto? et cætera similia. Hæc idcirco diximus ne quis forte novo nos et inusitato dicendi argumento, et quasi nullis priorum vestigiis trito prædicta ænigmata cecinisse arbitretur. Et, ut evidentius harum rerum ratio claresceret, legitimos septies quaternos metrorum pedes, quibus universa non solum principalia octo genera progrediuntur, verum etiam species, quæ ex eadem stirpe pullulantes centuplis metrorum frondibus contexuntur, subdidimus, et singulis quibusque pedibus tantam exemplorum copiam accumulantes ex diversis orationum partibus congessimus, quantam ad præsentis opusculi normam, pro evidentioris indicii gratia, sufficere credidimus. Et quod præcessores celeberrimi uniformi nominis exemplo propalasse noscuntur, nos eorundem vestigia enixius indagantes uberiorem exemplorum formulam enucleavimus. Neque enim in tam densa totius Latinitatis silva et nemorosis syllabarum saltibus, ubi de singulis verborum radicibus multiplices regularum ramusculos pullulasse antiqua veterum traditio declarat, rudibus facile negotium deprehenditur et præsertim metricæ artis disciplina carentibus, et qualiter vel quo pacto longæ et breves syllabæ vel etiam communes utrobique competentes, quas Græci dichronas dicunt, sagaciter discriminentur. Ex hac enim triplici syllabarum definitione potius, quam de fonte aut monte Musarum, de quibus Persius Flaccus;

Nec fonte (inquit) labra prolui Caballino,
Nec in bicipite somniasse Parnasso
Memini me.

omnis metrorum ratio monstratur, et qui versus monoschemi, qui pentaschemi vel qui decaschemi, cum viginti quatuor temporibus, excepto si trochæo terminentur, rite dicantur.

Hac tripartita descriptionis normula omnis Heroica hexametri versificatio, vel cæsurarum scansio principaliter constat: licet synalepharum velut quædam conglutinatio, et explosa collisionis additamenta crebro apud Poetas Lyricos, et Satyricos necessitate metri interponantur, quæ maxime ex vocalibus literis vel syllabis semivocalim terminatis gignuntur. Hac utrasque Junius Juvenalis quinto Satirarum libro, unius versus tenore simul elisit dicens:

Omenta, ut video, nullum discrimen habendum est. Scanditur: *omen* Spondæus, *tut vide* Dactylus per Synalepham *o nul* Spondæus, *lum dis* Spondæus *crimen ha* Dactylus *bend est* Spondæus per Synalepham.

Rursus idem Lyricus, lib. IV.

Bellorum excubiæ truncis affixa tropæis.

Scanditur ita: *Bello, rex cubi* per synalæpham, *æ trun, cis af, fixa trop, æis.* Sic Annæus Lucanus, Cordubensis poeta, uno versu, libri VIII, bis elisit dicens:

Quare agite, Eoum comites properemus in orbem.

Rursus idem lib. X. ait:

Hinc tergo insultant pedites, via nulla saluti.

Et alibi:

Extremoque epulas mensasque petemus ab orbe.

Unde Paulus Quæstor elisit m literam ita:

Tartaream in sedem sequitur nova nupta maritum.

Sic etiam Prosper, poeta et rhetor, in libro quem Epigrammata protitulaverat, eandem literam bis elisisse cognoscitur dicens:

Non cœptum aut auctum, non hic mutabile quicquam est.

Item: infra

Cœlestem ad patriam tendens cognosce vocantem.

Hæc eadem synalæpha versibus Sibyllæ Poetridis continetur, quæ ait:

Tunc ille eterni species pulcherrima regni.

Phocas quoque Grammaticus primo versu Synalæpham explodit, dicens:

Ars mea multorum est quos sæcula prisca tulerunt.

Isidorus vero vocales elisit ita:

Argutusque inter latices et musica flabra.

Et Virgilius lib. XI.

Oceanum interea surgens Aurora reliquit.

Idem lib. VII. Æneidos in uno versu geminas Synalæphas et Eclipsin comprehendit ita:

Nunc repeto, Anchises fatorum arcana reliquit.

Scanditur enim ita, *Nunc repet, Anchi, ses fa, torar, cana re, liquit.* Sed hos duos metaplasmos sæpe ambiguitas scandendi conturbat, quos talis discretionis differentia dirimit. Si prior vocalis explodatur, erit Synalæpha, si posterior fuerit explosa, erit eclipsis. Sicut in novissimo versu libri Regum cautum legitur:

Purpureis major Persarum in sede tyrannis.

Virgilius item libro quem Pædagogum prætitulavit, cujus principium est:

Carmina si fuerint, te judice, digna favore,
Reddetur titulus, purpureusque nitor.
Si minus, æstivas poteris convolvere sardas,
Aut piper aut calvas hinc operire nuces.

Syllabam elisit dicens:

Durum iter et vitæ magnus labor.

Et Arator Subdiaconus primo versu terminalem genitivi syllabam displosit dicens:

Mœnibus undosis bellorum incendia cernens.

Et infra elegiaco versu subjunxit,

Inque humeris ferimur te relevante piis.

Et Andreas orator:

Filius (inquit) ipse hominis, qui deus est hominis,

propterea namque has duas metaplasmorum species ex numero XXIV. indagare et explanare nisus sum, quia per omne corpus poeticorum librorum satis frequenter insertæ sunt, et nisi sagaci subtilitate præcognitæ fuerint, diversa impedimentorum obstacula scandentibus generare solent. Idcirco diversos versus metrorum ad synalæphæ metaplasmum congruentes catervatim congessimus, qua-

tenus his perspectis, nullum deinceps explosæ collisionis chaos latebrosum confractæ Synalæphæ barathrum lucem scandentis confundat, aciemque legentis obtundat.

Igitur, tripertita heroici hexametri perpendicula ut certius coguosci queant, strictim summatimque expedire conabor, sicut prisca veterum auctoritas tradidisse memoratur. Videor itaque mihi hoc planius et apertius posse patefacere, si per interrogationem et responsionem pauxillulum reciprocis vicibus stylus varietur, quemadmodum beatus Augustinus per multa librorum corpora hoc est Soliloquiorum, et De libero arbitrio, et eo quem De magistro prætitulavit et sex libris quæ de Musica fecisse comprobatur: vel Isidorus duobus voluminibus quæ Synonyma vel Polyonyma protitulantur. Quod genus dictandi ab undecima appellativorum nominum specie translatum reor. Hoc itidem Junilius instituta regularia, quæ a Paulo Syrorum scholis naviter instructo didicerat. Primasio Sedis Apostolicæ Pontifici scribens ne aliqua inquit confusio per antiquariorum, ut assolet, negligentiam proveniret magistro M Græcam litteram discipulis D proposui, ut ex peregrinis characteribus, et quibus Latina Scriptura non utitur, error omnis penitus auferatur, melius quippe et sagacius hoc argumento velut quibusdam cotibus animorum ingenia acuuntur. Idcirco prætermissis reliquorum metrorum generibus, quæ centenis varietatum speciebus dirimuntur, præstantissimas dactylici hexametri regulas, quod cæterorum arcem et infulas possidet, prædictis literarum characteribus vicatim et alternatim positis pandamus.

D. Quot sunt genera versuum in dactylico metro?—M. Quinque.

D. Quod est dactylicum metrum?—M. Quod constat dactylo et spondæo.

D. Nonne plerumque ultimus pes trochæo terminatur?—M. Quia nonnulli, metricæ artis peritia præditi, hunc pedem de versu excludendum censuerunt, quia omnis syllaba in ultimo versu adiaphoros est, id est indifferenter accipitur, nec interest utrum corripiatur an producatur. Unde a quibusdam vitiosus versus putatur qui trochæum

admittit. Nam ratio exigit ut in pleno versu viginti quatuor tempora sint: admisso itaque trochæo, minuitur temporum numerus et erunt tempora viginti tria qui est versus colophos.

D. Superius dixisti quinque genera versuum esse in dactylico hexametro: quæ sint nominatim dicito?—M. Hexameter, pentameter, tetrameter, trimeter, dimeter.

D. Hexameter rectius dicitur an hexametrus?—M. Utrumque, ut Evander, Evandrus, quorum unum venit ex Græco, alterum ex Latino.

D. Hexameter ergo sive hexametrus, quot pedibus cæditur?—M. Sex: dactylo et spondæo circum se positis aut alterna interpositione variatis.

D. Hexametri versus genera quot sunt?—M. Tria.

D. Quæ?—M. Hexameter dactylicus, hexameter heroicus, hexameter iambicus, qui et senarius, qui constat ex simplicibus sex idemque ex duplicibus trimeter.

D. Quid ergo, si versus hexameter sex spondæis constiterit, poterit dici dactylicus?—M. Vocatur quidem versus Spondiazon: sed metrum dactylicum, nam ejusmodi compositio non nisi in dactylicum metrum cadit.

D. Qui sunt versus hexametrici dactylici?—M. Qui tantum sex pedibus dactylicis constant præter bella et facta heroum quodlibet aliud continentes ut puta sunt Bucolica et Georgica cæteraque hujuscemodi.

D. Qui sunt hexametri heroici?—M. Qui bella et heroum res gestas complectuntur veluti est Ilias Homeri vel Æneis Virgilii vel Lucani prælia Cæsaris et Pompeii decantantis.

D. Quis est pes quintus?—M. Dactylus.

D. Quare quintus dactylo competit?—M. Quia semper in versu, exceptis aliis locis quibus varie ponitur, quintam regionem proprie obtinet, minusque lenis est versus, qui quinto loco spondæum habuerit, et vocatur Spondiazon ut est ille:

Aut leves ocreas lento ducunt argento,

et ideo nec in fine dactylus debet poni nec spondæus in quinto loco. Ideo spondæus a quibusdam imus pes cognominatur quod regionem sextam sibi vindicet.

D. Qui modus est syllabarum in versu dactylico hexametro heroico?—M. Omnis versus hexameter dactylus sive heroicus a duodecim syllabis crescit usque ad xvii: nam qui imus est habet syllabas non minus quam duodecim.

D. Quid ergo, nonne plerumque invenimus versum xviii aut xix seu xx syllabarum ut sunt hi:

Sed revocare gradum superasque evadere ad auras,

Item:

Laurus erat tecti in medio, in penetralibus altis.

Item:

Aut onera accipiunt venientum, atque agmine facto,

Item:

Cara mihi ante alias &c. usque Dianæ.

—M. Sunt quidem plerique syllabarum xviii aut vero xix raro et xx aut vix aut nequaquam reperiri queunt. Verum sciendum est in metrica ratione nunquam computari eas syllabas quas superius diximus Synalæphæ Metaplasmum intercipere; quo fit ut omnis illi versus qui supradictum syllabarum numerum videntur excedere, detractis synalæphis, ad xvii aut xvi vel etiam ad xv redigantur, veluti sunt illi, quos supra exempli gratia posueras. Unde sciendum est nullum versum dactylicum hexametrum inveniri posse qui numerum syllabarum xvii videatur excedere. Itaque omnis versus dactylicus hexameter infra hunc numerum usque ad duodecimam syllabam terminatur.

D. Precor hoc lucidius expone et clarius enodari—M. Versus dactylicus hexameter, si solis spondæis constiterit, erit xii syllabarum. Si unum dactylum habuerit, xiii; si duos, xiv; si tres, xv; si quatuor, xvi; si quinque xvii. Ita toties una syllaba crescit quoties dactylus accesserit.

D. Hexameter versus dactylicus per quot species variari decernitur?—M. Quantum metrica ratio declaratur, xxxii schemata habet.

D. Has schematum species per ordinem apertius explana?—M. In versu xii syllabarum, una species est: hic est quem superius diximus monoschemum nuncupari, is quippe sine ulla varietate omnes in se spondæos habet, qui ob hoc spondiazon vocatur, ut est

Hi producuntur legati Minturnenses,

quod genus versificationis adeo durum et horrens est, ut Albinus in libro, quem de metris scripsit, vetet spondæis totum concludere versum. Sed adjuncto dactylo quinta regione apertius comitur.

D. In versu xiii syllabarum quod schemata sunt?—M. Quinque, sine dubitationis scrupulo.

D. Quomodo, quave ratione?—M. Ibi quippe unus dactylus inter spondæos admissus omnibus quinque locis libere decurrit.

D. Ad indagandos bis xvi dactylicos metrorum amfractus meditantium mentes facilius flectuntur, prolatis exemplorum formulis stolide obstrusum ignorantiæ latibulum illustrantibus quam nuda garrulorum loquacitate verborum?—M. Versus xiii syllabarum hexametri singulari dactylo cum quaterno spondæo constans quinas ut diximus sibi usurpat species. Ponitur loco primo dactylus ita:

In cruce confixus mundum Christus salvavit.

Loco secundo, ita:

Christus filius eterni salvavit mundum.

Loco tertio, ita:

Christus per lignum crucis aufert mundi noxam.

Loco quarto, ita:

Scandens in ligno Christus dedit arrham vitæ.

Loco quinto, ita:

Suspendens mundi Christus peccamina dempsit.

D. Versus xiv syllabarum quot schemata habet?—M. Certissima definitione, decem schematibus constat.

D. Da per ordinem earundem specierum rationem?—M. Aut enim primo et secundo loco dactylus ponitur, aut primo et tertio, aut primo et quarto, aut primo et quinto, aut secundo et tertio, aut secundo et quarto, aut secundo et quinto, aut tertio et quarto, aut tertio et quinto, aut quarto et quinto. Hoc modo decupla schematum species alternatim inserta supputatur.

D. Da exemplis horum probationem?—M. Juvencus Hispanus primo prologi versu hujus rei notitiam pandit:

Immortale nihil mundi compage tenetur:

Scandit ita immor. tale ni. hil mun. di com. page te. netur. et infra:

Accumulant quorum famam laudesque poetæ.

Sedulius itidem in præfatione metrica quæ hexametro et pentametro catalectico decurrit, primum versum decaschemum texuit:

Paschales quicunque dapes conviva requiris.

Juvenalis Satirarum libro V.

Magna quidem sacris quæ dat præcepta libellis.

Scandit enim magna qui. dem sa. cris quæ. dat præ. cepta li. bellis. Item infra

Quæ tam festa dies aut cesset prodere furem?

Lucanus libro decimo:

Felix prædo jacet terrarum vindice facto.

D. Versibus istis, quos exempli gratia protulisse visus es, nequaquam omnes decem schematum regulæ liquido patuerunt. Sed tantum tres formulæ, id est dactylus loco primo et quinto, item loco secundo et quinto, item loco tertio et quinto: residua vero schemata necdum prolata delitescunt. Quamobrem operæ pretium reor ut id quod passiva definitionis generalitate non ad integrum promulgaveras, nunc per ordinem eorundem schematum recapitulando nequaquam semiplena specialitate examusin enucleare studeas?—M. Versus heroicus hexameter xiv syllabas primo loco et secundo dactylum recipit ita:

Arbiter omnipotens mundi dempsit peccata.

Loco primo et tertio dactylum, ita:

Abstulit in ligno deus omnem mundi labem.

Loco primo et quarto, ita:

Lurida quassavit diri Deus Orci sceptra.

Loco primo et quinto, ita:

Triverat in ligno pendens mundi mala Christus.

Loco secundo et tertio dactylum:

Christus de cruce tetra tulit mundi peccata.

Loco secundo et quarto dactylum:

Christus de cruce contrivit mala mundi cuncta

Loco tertio et quarto dactylum:

Christus purgavit generis maculas humani.

Loco tertio et quinto dactylum:

Sacra salvavit genus humanum cruce Christus.

Loco quarto et quinto dactylum:

Christus nos servet jam crimina cuncta relaxans.

D. Versus xv syllabarum quot schemata complectitur?—M. Juxta quod veterum auctoritates patefecerunt, decem schematibus, ut ille prior, componitur. Nam sicut in illo xiv syllabarum dactylus decies variatur, ita in hoc spondæus toties invertitur.

D. Harum rerum exempla versibus ad hanc speciem pertinentibus doceri desidero.—M. Lucanus libro octavo explanat dicens:

Ardua quippe fides robustos exigit annos.

Idemque libro quinto

Fertur ad æquoreas ac se projecit in undas

Scanditur ita, fertur ad. æquore. as ac. se pro. jecit in. undas. Virgilius in Georgicis:

Ascræumque cano Romana per oppida carmen.

Et Paulus Quæstor ait

Arbiter aurarum qui fluctibus imperat atris

Ergo hujuscemodi versus decaschemi dicuntur.

D. Hujuscemodi responsionis argumento mihi minime satisfactum esse arbitror, nisi ea quæ particulatim versibus excerpta sunt universaliter adstipulatione decupla ac cumulentur?—M. Versus hexameter quindecim syllabis, tribus dactylis constans, dena, ut diximus, continet schemata, hoc modo: loco primo, secundo et tertio dactylum:

Jam veneranda Dei soboles mundum salvavit.

Loco primo, secundo et quarto:

Jam memoranda Dei proles cruce servat sæcla.

Loco primo, secundo et quinto dactylum:

En veneranda Dei proles salvat cruce mundum.

Loco primo tertio et quarto dactylum:

In cruce suspensus sine crimine salvat mundum.

Loco primo, tertio et quinto, dactylum:

Omnibus in ligno tribuit sperare salutem.

Loco primo, quarto et quinto dactylum:

In cruce confixus jam sæcula prisca novavit.

Loco secundo, tertio et quarto, dactylum:

Mundum jam veneranda Dei soboles salvavit.

Loco secundo, tertio et quinto, dactylum:

Christo concelebretur honor qui sæcla gubernat.

Loco secundo, quarto et quinto, dactylum:

Christo concelebret præconia debita mundus.

Loco tertio et quarto et quinto, dactylum:

Emptus Christo, concelebrans cane carmina, mundus.

D. In versu xvi syllabarum quot schemata continenter?—M. Totidem species habet quot in tredecim jam patefecimus, id est quinque.

D. Da horum schematum argumenta ex libris auctorum prolata?—M. Lucanus libro tertio:

Fractarum subito ratium periere ruina.

Scanditur enim: fracta. rum subi. ta rati. um peri. ere ru. ina. et notandum quod hic versus et cæteri similes apud metricos laudabiles habentur, ubi nunquam in scansione integra pars orationis dirempta reperitur, sicut in aliis schematum ordinibus crebro invenitur. Paulus Quæstor in gratiarum actione ait:

Oceanum rapidis linquens repetensque quadrigis:

Virgilius in Bucolicis:

Pergite, Pierides, Chromis et Mnasilus in antro:

Persius Flaccus binis versibus junctis ait:

Nonne quidem hoc studeo populatis ut mihi nugis
Pagina tergescat dare pondus idonea fumo.

Itaque, sicut in versu tredecim syllabarum dactylus quinque locis invertitur, ita in hoc sedecim syllabarum spondæus iisdem locis alternare cognoscitur, et dicuntur pentaschemi propter prædicta quinque schemata.

D. Eorundem schematum species quæ ordine præpostero poeticis versibus prolatæ sunt, per ordinem

legitime quinquies quinquies quadrare absurdum non opinor.—M. Heroicus versus xvi syllabis, quatuor dactylis constans, quinque species continet, ita,

Loco primo, secundo, tertio et quarto dactylum:

Jam veneranda Dei soboles cruce salvat mundum.

Loco primo, secundo, tertio, et quinto dactylum,

Jam veneranda Dei soboles cruce salvat mundum.

Loco primo, secundo, quarto et quinto dactylum:

En veneranda Dei proles cruce sæcla coruscat.

Loco primo, tertio, quarto, et quinto dactylum,

Jam pietas immensa Dei cruce cuncta beavit.

Loco secundo, tertio, quarto, et quinto dactylum:

Mundum jam veneranda Dei soboles cruce salvat.

D. Quid igitur, in versu syllabarum decem et septem quot schemata autumas calculanda?—M. Similiter in eo, ut in xii syllabis, unum schema contineri adstipulor.

D. Quomodo vel quo pacto fieri potest ut minimus versus et maximus concordi schematum lege decurrant, cum tantopere syllabarum numero discrepent?—M. Quia ibi spondæus quinque constat locis; hic vero dactylus totidem locis inseritur excepto ultimo pede quem necesse est dissyllabum esse, ne syllabarum amplior numerus accrescat.

D. Dogmatistæ sententiis et doctoris sermonibus credula præcordia pando: sed tamen id certius ex priscis veterum poematibus experiri cupio.—M. Chronica Eusebii Virgilium imminente metu mortis cecinisse tradunt. Et epigramma, quod epitaphium vocatur ad suprema exequiarum funera composuisse dicendo:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc.

Scanditur ita, Mantua. me genu. it Cala. bri rapu. ere te. net nunc. Quem Lucanus emulans, his verbis imitabatur dicens:

Corduba me genuit, rapuit Nero; prælia dixi.

Idem libro sexto:

Undique præcipiti scopulis removentibus æquor.

Scanditur ita undique. præcipi. ti scopu. lis remo. ventibus.

æquor. At vero prædictus vates Mantuanus alibi ita refert:

At tuba terribilem sonitum procul ære canoro.

Sedulius et de monoschemo versu inter cætera sic ait:

Laudat et egregiæ tribuit sua vota rapinæ.

Eodem modo Prosper in Epigrammatibus cecinit dicens:

Recta volens animus sapiens et amator honesti.

D. Quid ergo, nunquamne Dactylus in fine ponitur?—M. Potest quidem ut vult Virgilius, sed non in eo qui cæteros omnes dactylos habet; veluti in Georgicis:

Aut spumas miscent argenti vivaque sulphura,

quem quidam invertentes sic legunt

. . . . et sulphura viva.

Rursus idem libro sexto Æneidos:

Bis patriæ cecidere manus, quin protinus omnia,

quem quidam per synalœpham excludunt, nec intelligentes synalœpham tunc esse cum vocales inter se confligunt, seu solæ, uti Virgilius libro IV:

Quam tu urbem, soror, hanc cernes, quæ surgere regna!

Et Lucanus libro V:

Sæva quies pelagi mœstoque ignava profundo:

seu interposita consonante, ut:

Longius et volvens fatorum arcana movebo:

quod nequaquam in prædicto libro adseri potest; quippe absolutus pes est omnia, ut in Bucolicis:

Omnia fert ætas
Omnia vincit amor.

Posset itaque versus etiam ex dactylis sex constare si moderno tempore metrici non refutarent, veluti versus ille est:

Interea tenero mihi bucula pascere gramine:

et alibi:

At tuba terribilem sonitum procul excitat horrida.

D. Quomodo his versibus, qui dactylo terminantur, metrici vocabulum indiderunt?—M. Apud metricos quidem hujuscemodi versus catalectici nuncupantur, ut:

Sidera pallida defugiunt face territa luminis,

ita et superiores duo.

[D. Enumeratis ergo xxxii schematum ordinibus, magnopere efflagito, ut enucleato exemplorum serie regulariter edisseras quot species in carminibus Virgilii vel Lucani seu Persii Flacci aut Terentii Afri deprehendi queant.—M. Ex supradictis speciebus xxxii, non amplius quam decem et septem in poematibus memoratorum investigare valui, excepto Terentio, qui cum Comœdiarum volumina, Menandrum secutus, non heroicis versibus componeret, earum prologus cum ab æmulis dente canino carperetur, in defensionem sui velut Apologeticus senis dabatur.

D. Easdem decem et septem species certius cognoscere concupisco.—M. In versu tredecim syllabarum duo schemata deprehenduntur a Virgilio adsumpta, hoc secundo loco et quinto nam secundo duos tantum dactylos repperiuntur, ut:

Aut leves ocreas lento ducunt argento.

aut quinto, ut:

Se duo selecti ferro qui scindere vallum.

et infra:

Ductores Teucrûm primi dilecta juventus.

D. Ex versu xiii syllabarum quot species adsumptæ sunt?—M. Septem tantum; aut enim primo et quinto loco dactylus inseritur, ut:

Filius huic contra, qui torquet sidera mundi.

aut secundo et quinto, ut:

Et nox atra polum bigis subvecta tenebat.

aut quarto et quinto, ut:

Stridens trajecto hæsitæ patefacta cerebro.

D. Ex versu quindecim syllabarum quot schematibus fungebatur?—M. Quamvis hujuscemodi versus decaschemus vocitetur, senas tamen ex eodem assumpsit species; nam aut primo et secundo loco spondæus reperitur, ut:

Scindit se nubes et in æthera purgat apertum.

aut primo et tertio, ut:

Interclusit hyems et terruit Auster euntes.

aut primo et quarto, ut:

Cum fletu, precibusque tulit, per sidera testor.

aut secundo et quarto, ut:

Jamque vale! torquet medios nox humida cursus:

aut tertio et quarto, ut:

Ascanius meriti tanti non immemor unquam.

D. Ex versu sedecim syllabarum quot species sibi usurpasse deprehenditur?—M. Licet hunc versum Græci pentaschemum dixerint, præfatus tamen poeta quatuor species inde assumpsit, quia aut primo loco spondæus invenitur, ut:

Carthago premat Ausoniam, nihil urbibus inde.

et alibi binis, versibus: ut

Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta
Victoremque ferant morientia lumina Turni.

ut:

Dentibus infrendens gemitu; graditurque per æquor.

aut secundo et tertio, ut:

Graiugenumque domos suspectaque liquimus arva.

aut quarto et quinto, ut:

Hunc cape consiliis socium et conjunge volentem.

item

Ascanius galeam ante pedes projecit in amnem.

D. Porro ex versu decem et septem syllabarum quot species adsumpsit?—M. Unius tantum schematis sorte gratulatur, sine quo aliorum schematum speciebus funditus carere cognoscitur: quæ Græce monoschemus versus vocatur, cum præter ultimum pedem cæteri omnes dactylica fungantur scansione, ut:

Nos procul inde fugam trepidi celebrare recepto.

Item primus versus duodecimi libri:

Panditur interea domus omnipotentis Olympi.

et in duodecimo:

Tum lapis ipse viri vacuum per inane volutus.

et in Georgicis:

Ille volat simul arva fuga simul æquora verrens.]

D. Quis est versus heroicus catalecticus?—M. Præbet Virgilius exemplum, dicens:

Et tunicæ manicas et habent redimicula mitræ.

scanditur ita: et tuni. cæ mani. cas et hab. ent redi. micula. mitræ. Idem libro XI.

Fecerat et tenui telas discreverat auro.

Et libro Judicum:

Septuaginta prius truncarat corpora regum.

Et Lucanus libro tertio:

Primus Cæsareis pelagi decus addidit armis.

D. Quis est versus hypercatalecticus hexameter?—M. Ubi certo numero sex pedum una syllaba subnectitur.

D. Profer versum hoc modo compositum.—M.

Alma Venus Paphon ingreditur, rosa luceat ex adytis.

et alibi:

Rumpere claustra manu socios gelidis dare de scopulis.

Simul et in pentametro dactylico hypercatalecticus versus admittitur, ut:

O Deus Omnipotens largire viam precibus.

et alibi:

Pulcra puella comas ambit sibi palmitibus.

D. Quot sunt species in cæsura hexametri versus.—M. Quatuor.

D. Pande nominatim earundem vocabula cæsurarum.—M. Districtus, divisus, mixtus, Priapeius.

D. Quis est versus districtus?—M. Qui in scansione pedum nunquam orationem accommodat integram.

D. Melius exemplis quam nuda verbositate informor.—M. Præbet Arator exemplum:

Mortalisque sibi studium proponat origo.

Scanditur ita, Morta. lisque si. bi studi. um pro. ponat o. rigo. Ecce nulla oratio integra in quolibet pede reperta est. Idem alibi:

Largiri salvantis opem numerusque dierum.

Item Prosper in Epigrammatibus:

Fallaces semper curis torquentur amaris.

Virgilius:

Infandum, regina, jubes renovare dolorem.

Symposius poeta districtum versum protulit dicens:

Dulcis odor nemoris, flamma fumoque fatigor.

D. Quis est divisus versus?—M. Qui in scandendo partes orationis separatas habet, id est ut quot pedes habet, tot et orationes, ut puta:

Dic mihi, Clio, quisnam primus fingere versus.

sed hujusmodi versum penthemimere vel hepthemimere carentem modernus usus in hexametro dactylico non libenter admittit.

D. Quis est versus mixtus?—M. Qui utrumque in se habet, id est partem districti et partem divisi.

D. Facilius ratione flector, si exemplo probaveris?—M. Virgilius libro IV.

At regina gravi jamdudum saucia cura.

Et infra:

Vulnus alit venis et cæco carpitur igne:

et Sibylla prophetissa ait:

Denumerat tacitis tot crimina conscius ultor.

et alibi poeta dicit:

Petrus Apostolicæ qui culmina præsidet arcis.

Scanditur ita: Petrus Ap. ostoli. cæ qui (ecce pars districti) culmina. præsidet. arcis. (ecce pars divisi).

D. Quis est versus cæsuræ Priapeiæ?—M. Qui in Priapeio metro deprehenditur adscriptus.

D. Quale est metrum Priapeium?—M. Cum hexametro versu primi tres pedes concatenati inter se a reliquis tribus sequentibus divisi separatique sunt.

D. Harum rerum experimenta authenticis versibus doceri desidero?—M. Virgilius in Bucolicis:

Ut puero Phœbi chorus assurrexerit omnis.

Item Sibyllinus versus hoc idem declarat:

Vivat ut æterno bonus, ac malus ardeat igne.

Item Symposius:

Ore procax non sum, non sum temeraria lingua.

Virgilius:

Aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrim.

D. Unde dictum est Priapeium metrum?—M. Quod pleraque carmina hujuscemodi in honorem Priapi conscripta sunt: propter quod multi volunt hoc genus compositionis Bucolico carmini magis convenire.

D. Quod est Pythium metrum?—M. Idem quod hexametrum.

D. Unde dictum est Pythium?—M. Quidam arbitrantur ob id quod hoc genere metri oracula primo Apollini sint edita, qui interfecto Pythone Pythius dictus est, qui ut fertur cum in Parnasso Pythonem serpentem in vindictam matris sagittis insequeretur, accolæ Delphici hoc illum versu et facundiæ cothurno extulerunt.

D. Quot πάθη in dactylico et hexametro inserta adstipularis? vel quid sunt πάθη?—M. Πάθη quidem Latina lingua passiones dicuntur. Sunt autem numero sex, acephalon, procephalon, lagaron, procylon, dulicheron, miuron vel spicode.

D. Quid est acephalon?—M. Versus sine capite, cum prima syllaba contra naturam corripitur.

D. Da exemplum auctoritate probatum.—M. Virgilius secundo versu Æneidos acephalo posuit dicens:

Italiam fato profugus.

Etenim barbarismo tribrachum pro dactylo admisit. Sic et cæteræ passiones aut in medio aut in fine inseruntur.

D. Quia longum est ut sciscitatio et solutio earumdem passionum per ordinem enucleetur, saltem extremitas pandatur. Quid est miuron vel sphicodium?—M. Μῦς Latine mus vel sorex interpretatur. Ex eadem prima positione derivativum ducitur miurus vel miurinus vel soricinus.

D. Quid astruis esse sphicodin?—M. Σφὴξ dicitur Græce crabro, unde derivatur sphicodis, et tamen miurus vel sphicodis ad unam significationis regulam pertinere noscuntur, quia utraque animalia tenui et gracili membrorum extremitate terminantur. Ita et versus qui pyrrhichio clauditur.

D. Quæ est cæsura penthemimeris, et qualiter interpretatur?—M. Penthemimeris Latine semiquinaria dicitur; ἥμισυ quippe semis est; sicut hemisphærium, semisphæra Latina lingua intelligitur, id est dimidia pars poli supra aut infra terram æquis lancibus librata. Nam penthe-

mimeris in versu heroico dicitur ubi post duos pedes sequitur syllaba quæ partem terminet orationis, ut:

Truncum terra tegit, latitant in cespite lymphæ.

Item Prosper in ænigmatibus de oratione Domini:

Cum prece sanguineas fundebat corpore guttas.

D. Quid est hepthemimeris?—M. Latine semiseptenaria appellatur cæsura, cum post tres pedes sequitur syllaba partem orationis terminans, ut:

Musa, mihi causas memora.

Et alibi:

Nec pepli radios poscunt.

Item Phocas:

Te longinqua petens comitem sibi ferre viator.

D. Quæ est cæsura trititrochaici, vel tritustrochæus?—M. Cum tertio loco per dactylum terminatur, sicut poeta promisit, dicens:

Hoc volo, ne breviter mihi syllaba prima legatur,

et alibi:

Nec jam terra vocor, licet ex me terra paretur.

Item epigramma Prosperi tritontrochæon protulit:

At bona, quæ vere bona sunt, nec fine tenentur.

D. Quæ est definitio cæsuræ tetartitrochaici, quam quidam tetartebucolicon nuncupant?—M. Cum in quarto loco vel regione pars orationis cum dactylo terminatur.

D. Manifestis exemplorum formis hoc evidentius reserari rogo.—M. Virgilius prima Ecloga infit:

Nos patriæ fines et dulcia linquimus arva.

Et infra:

Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Hoc idem Paulinus primo versu:

Annua vota tibi remeant, simul annua linguæ.

Et notandum quod regula Bucolici carminis exigit ut quartus pes dactylo semper clauderetur, quod Virgilius victus operis difficultate neglexit.

D. Postquam ancipitem metricæ artis scrupulum luce clarius digessisti, jam tempus et ordo rerum exigit, ut promissa ænigmatum problemata luculentæ urbanitatis versibus patefacias, ac deinceps singulorum quorumque

pedum, excepta synzugiarum superflua confusione, rationem regulariter inculces.—M. Jam dudum id facere satagerem, nisi scrupulosæ interrogationes tuæ anticipantes festinationem meam vi quadam præoccuparent.

ENIGMATUM LIBER.

PROLOGUS.

A rbiter, ætherio jugiter qui regmine sceptr A
L ucifluumque simul cœli regale tribuna L
D isponis, moderans æternis legibus illu D
H orrida nam mulctans torsisti membra Behemot H
E x alta quondam rueret dum luridus arc E
L impida dictanti metrorum carmina præsu L
M unera nunc largire: rudis quo pandere reru M
U ersibus ænigmata queam clandestina fat U
S ic Deus indignis tua gratis dona rependi S
C astalidas nymphas non clamo cantibus istu C
E xamen neque spargebat mihi nectar in or E
C ynthi sic nunquam perlustro cacumina sed ne C
I n Parnasso procubui nec somnia vid I
N am mihi versificum poterit Deus addere carme N
I nspirans stolidæ pia gratis munera ment I
T angit si mentem, mox laudem corda rependun T
M etrica: nam Moysen declarant carmina vate M
I amdudum cecinisse prisci vexilla tropæ I
L ate per populos illustria, qua nitidus So L
L ustrat ab Oceani jam tollens gurgite cepha L
E t Psalmista canens metrorum carmina voc E
N atum divino promit generamine Nume N
I n cœlis prius exortum, quam Lucifer orb I
S plendida formatis fudisset lumina sæcli S
V erum si fuerint bona hæc ænigmata, vers V
E xplosis penitus nævis et rusticitat E
R itu dactylico recte decursa, nec erro R
S eduxit vana specie molimina menti S

I ncipiam potiora: sui Deus arida serv I
B elligero quondam qui vires tradidit Io B
V iscera perpetui roris si repleat haust U
S iccis nam laticis duxisti cautibus amne S
O lim, cum cuneus transgresso marmore rubr O
D esertum penetrat: cecinit quod carmine Davi D.
A rce poli genitor servas qui sæcula cunct A
S olvere jam scelerum noxas dignare nefanda S.

I. ÆNIGMATA TETRASTICHA.

1. *De terra.*

Altrix cunctorum, quos mundus gestat in orbe,
Nuncupor, et merito; quia nunquam pignora tantum
Improba sic lacerant maternas dente papillas;
Prole virens æstate, tabescens tempore brumæ.

2. *De vento.*

Cernere me nulli possunt, nec prendere palmis:
Argutum vocis crepitum cito pando per orbem.
Viribus horrisonis valeo confringere quercus;
Nam superos ego pulso polos, et rura peragro.

3. *De nube.*

Versicolor fugiens cœlum terramque relinquo:
Non tellure locus mihi, non in parte polorum est.
Exilium nullus modo tam crudele veretur:
Sed madidis mundum faciam frondescere guttis.

4. *De natura.*

Crede mihi, res nulla manet sine me moderante:
Et frontem faciemque meam lux nulla videbit.
Quis nescit ditione mea convexa rotari
Alta poli, Solisque jubar, Lunæque meatus?

5. *De Iride vel arcu cœlesti.*

Thaumantis proles priscorum famine fingor:
Ast ego prima mei generis rudimenta retexam.
Sole rubens genitus sum partu nubis aquosæ:
Lustro polos passim, solos non scando per austros.

6. *De Luna.*

Nunc ego cum pelago fatis communibus insto,
Tempora reciprocis convolvens menstrua cyclis,
Ut mihi lucifluæ decrescit gloria formæ,
Sic augmenta latex cumulato gurgite perdit.

7. *De Fato vel Genesi.*

Facundum constat quondam cecinisse poetam,
Quo Deus et quo dura vocat Fortuna, sequamur.
Me veteres falso Dominam vocitare solebant:
Sceptra regens mundi, dum Christi gratia regnet.

8. *De Sale.*

Dudum lympha fui squamoso pisce redundans:
Sed natura novo fati discrimine cessit,
Torrida dum calidos patior tormenta per ignes.
Nam cineri facies nivibusque simillima fulget.

9. *De Heliotropia, sive Solissequa.*

Sponte mea nascor fœcundo cespite vernans,
Fulgida de croceo flavescunt culmina flore:
Occiduo claudor, sic orto sole patesco.
Unde prudentes posuerunt nomina Græcì.

10. *De puerpera geminos enixa.*

Sunt mihi sex oculi, totidem simul auribus exsto;
Sed digitos decies senos in corpore gesto;
Ex quibus ecce quater denis de carne revulsis;
Quinquies at tantum video remanere quaternos.

11. *De adamante lapide.*

En ego non vereor rigidi discrimina ferri,
Flammarum nec torre cremor; sed sanguine capri
Virtus indomiti mollescit dura rigoris.
Sic cruor exsuperat, quem ferrea massa pavescit.

12. *De Molosso.*

Sic me jamdudum rerum veneranda potestas
Fecerat ut domini truculentos persequar hostes
Rictibus arma gerens bellorum prælia patro:
Et tamen infantum fugiens mox verbera vito.

13. *De Poliadis, id est follibus fabrorum.*
Flatibus alternis vescor cum fratre gemello.
Non est vita mihi, cum sint spiracula vitæ.
Ars mea gemmatis dedit ornamenta metallis:
Gratia nulla datur mihi, sed capit alter honorem.

14. *De Bombycibus.*
Annua dum redeunt texendi tempora telas,
Lurida setigeris replentur viscera filis,
Moxque genistarum frondosa cacumina scando,
Ut globulos fabricans cum fati sorte quiescam.

15. *De barbito sive Organo.*
Quamvis ære cavo salpinctis classica clangant,
Et citharæ crepitent, strepituque tubæ modulentur:
Centenos tamen eructant mea viscera cantus:
Meque strepente stupent mox musica corda fibrarum.

16. *De Pavone.*
Pulcher et excellens, specie mirandus in orbe,
Ossibus et nervis et rubro sanguine cretus,
Cum mihi vita comes fuerit, nihil aurea forma
Plus nitet; et moriens nunquam mea pulpa putrescit.

17. *De Salamandra.*
Ignibus in mediis vivens non sentio flammas,
Sed detrimenta rogi penitus ludibria faxo:
Nec crepitante foco, nec scintillente favilla
Ardeo, sed flammæ flagranti torre tepescunt.

18. *De loligine.*
Nunc cernenda placent nostræ spectacula vitæ:
Cum grege piscoso scrutor maris æquora squamis,
Cum volucrum turma quoque scando per æthera pennis,
Et tamen æthereo non possum vivere flatu.

19. *De perna.*
E geminis nascor per ponti cærula conchis,
Vellera setigero producens corpore fulva.
En chlamydem pepli necnon et pabula pulpæ
Confero, sic duplex fati persolvo tributum.

II. ÆNIGMATA PENTASTICHA.

1. *De Pleiadibus.*

Nos Atlante satas stolidi dixere priores:
Nam septena cohors est, sed vix cernitur una.
Arce poli gradimur, nec non sub Tartara, terræ
Furvis conspicimur tenebris, et luce latemus,
Nomina de verno ducentes tempore prisca.

2. *De mirmicoleonte.*

Dudum compositis ego nomen gesto figuris,
Ut leo, sic formica vocor sermone Pelasgo,
Tropica nominibus signans præsagia duplis,
Cum rostris avium nequeam resistere rostro;
Scrutetur sapiens, gemino cur nomine fingar.

3. *De Ape.*

Mirificis formata modis, sine semine creta,
Dulcia florigeris onero præcordia prædis:
Arte mea crocea flavescunt fercula regum.
Semper acuta gero crudelis spicula belli,
Atque carens manibus fabrorum vinco metalla.

4. *De Lima.*

Corpore sulcato, nec non ferrugine glauca,
Sum formata, fricans rimis informe metallum:
Auri materias massasque polire sueta,
Plano superficiem constans, asperrima rerum.
Garrio, voce carens, rauco cum murmure stridens.

5. *De Luscinia.*

Vox mea diversis variatur pulcra figuris,
Raucisonis nunquam modulabor carmina rostris,
Spreta colore tamen, sed non sum spreta canendo.
Sic non cesso canens, fato terrente futuro:
Nam me bruma fugat, sed mox æstate redibo.

6. *De Trutina, quæ Momentana dicitur.*

Nos geminas olim genuit Natura sorores,
Quas jugiter rectæ legis censura gubernat.
Tempore personas, et jus servare solemus.
Felix in terra fieret mortalibus ævum,
Justitiæ normam si servent more sororum.

7. *De Natrice.*

Me caput horrentis fertur genuisse Draconis,
Augeo purpureis gemmarum lumina fucis:
Sed mihi non dabitur rigida virtute potestas;
Si prius occumbat squamoso corpore natrix:
Quam summo spolier capitis de vertice rubra.

8. *De Magnete ferrifero.*

Vis mihi Naturæ dedit, immo creator Olympi,
Id, quo cuncta carent veteris miracula mundi.
Frigida nam Chalybis suspendo metalla per auras.
Vi quadam superans sic ferrea fata revinco.
Mox adamante Cypri præsente potentia fraudor.

9. *De Gallinaceo.*

Garrulus in tenebris rutilos cecinisse solebam
Augustæ lucis radios et lumina Phœbi.
Penniger experto populorum nomine fungor,
Arma ferens pedibus, belli discrimina faxo,
Serratas capitis gestans in vertice cristas.

10. *De Coticulo.*

Frigidus ex gelido prolatus viscere terræ,
Duritiem ferri quadrata fronte polibo:
Atque senectutis vereor discrimina nunquam,
Mulcifer annorum numerum ni dempserit ignis.
Mox rigida species mollescit torribus atris.

11. *De Minotauro.*

Sum mihi difficilis vultu membrisque biformis,
Cornibus armatus; horrendum cætera fingunt
Membra virum, fama clarus per Gnossia rura.
Spurius incerto in Creta genitore creatus,
Ex hominis pecudisque simul cognomine dicor.

12. *De Cacabo sive Lebete.*

Horrida, curva, rapax, patulis fabricata metallis,
Pendeo: nec cœlum tangens terramve profundam,
Ignibus ardescens, nec non et gurgite fervens:
Sic geminas vario patior discrimine pugnas,
Dum latices lymphæ tolero flammasque feroces.

13. *De Myriophyllo.*

Prorsus Achivorum lingua pariterque Latina
Mille vocor viridi *folium* de cespite natum.
Idcirco decies centenum nomen habebo,
Cauliculis florens quoniam sic nulla frutescit.
Herba per innumeros telluris limite sulcos.

14. *De arca libraria.*

Nunc mea Divinis complentur viscera verbis:
Totaque sacratos gestant præcordia biblos:
At non ex iisdem nequeo cognoscere quicquam,
Infelix fato fraudabor munere tali,
Nam demunt diræ librorum lumina Parcæ.

15. *De Urtica.*

Torqueo torquentes, sed nullum torqueo sponte.
Lædere nec quenquam volo, ni prius ipse reatum
Contrahat, et viridem studeat decerpere caulem:
Fervida mox hominis turgescunt membra nocentis
Vindico sic noxam, stimulisque ulciscor acutis.

III. ÆNIGMATA HEXASTICHA.

1. *De aqua.*

Quis non obstupeat nostri spectacula fati,
Dum virtute fero silvarum robora mille?
Ast acus exilis tanta gestamina rumpit,
Nam volucres cœli nantesque per æquora pisces
Olim sumpserunt ex me primordia vitæ.
Tertia pars mundi mihi constat jure tenenda.

2. *De Cancro qui Nepa vocatur.*

Nepa mihi nomen veteres dixere Latini,
Humida spumiferi spatior per littora ponti,
Passibus Oceanum retrograda transeo versis.
Et tamen ætherius per me decoratur Olympus,
Dum ruber in cœlo et bisseno sidere scando.
Ostrea quem metuunt diris perterrita saxis.

3. *De Tippula.*

Pergo super latices plantis suffulta quaternis
Nec tamen in lymphas vereor quod mergar aquosas:
Sed pariter terras et flumina calco pedestris

Nec natura sinit celerem natare per amnes,
Pontibus aut ratibus fluvios transire feroces
Quin potius pedibus gradior super æquora siccis.

4. *De Leone.*

Setiger in silvis armatos dentibus apros,
Cornigerosque simul cervos licet ore rudentes
Contero, nec parcens ursorum quasso lacertos.
Ora cruenta ferens; morsus, rictusque luporum,
Horridus haud vereor, regali culmine fretus.
Dormio nam patulis non claudens lumina gemmis.

5 *De Pipere.*

Sum niger exterius, rugoso cortice tectus,
Sed tamen interius candentem gesto medullam.
Delicias, epulas regum, luxusque ciborum,
Jus simul et pulpas battutas condo culinæ.
Sed me subnixum nulla virtute videbis,
Viscera ni fuerint nitidis quassata medullis.

6. *De Pulvillo.*

Nolo fidem frangas licet irrita dicta putentur,
Credula sed nostris pande præcordia verbis.
Celsior ad superas possum turgescere nubes,
Si caput aufertur mihi toto corpore dempto:
At vero capitis si passus mole gravabor,
Ima petens jugiter minorari parte videbor.

7. *De Struthione.*

Grandia membra mihi plumescunt corpore denso,
Par color accipitri, sed dispar causa volandi.
Nam summa exiguis non trano per æthera pennis,
Sed potius pedibus spatior per squalida rura,
Ovorum teretes præbens ad pocula testas.
Africa Pœnorum me fertur gignere tellus.

8. *De Sanguisuga.*

Lurida per latices cænosas lustro paludes,
Nam mihi composuit nomen Fortuna cruenta.
Rubro dum bibulis vescor de sanguine buccis.
Ossibus et pedibus careo geminisque lacertis,
Corpora vulneribus sed mordeo dira trisulcis,
Atque salutiferis sic curam præsto labellis.

9. *De Columba.*

Cum Deus infandas jam plecteret æquore noxas
Ablueretque simul scelerum contagia lymphis;
Prima ego præcepti complevi jura parenti,
Portendens fructu terris venire salutem.
Mitia quapropter semper præcordia gesto,
Et felix præpes nigro sine felle manebo.

10. *De Pisce.*

Me pedibus manibusque simul fraudaverat almus
Arbiter, immensum primo dum pangeret orbem.
Fulcior haud volitans veloci præpetis ala,
Spiritus alterno vegetat nec corpora flatu,
Quamvis in cœlis convexa cacumina cernam,
Non tamen undosi contemno marmora ponti.

11. *De Bove, sive de Juvenco.*

Arida spumosis dissolvens faucibus ora
Bis binis bibulus potum de fontibus hausi.
Vivens nam terræ glebas cum stirpibus imis
Nisu virtutis validæ disrumpo feraces:
At vero linquit dum spiritus algida membra,
Nexibus horrendis homines constringere possum.

12. *Cæcus natus.*

Jam referam verbis tibi, quod vix credere possis,
Cum constet verum, fallant nec frivola mentem.
Nam dudum dederam soboli munuscula grata
Tradere quæ nunquam poterat mihi quislibet alter,
Dum Deus ex alto fraudaret lumine claro,
In quo cunctorum gaudent præcordia dono.

13. *Clypeus.*

De salicis trunco, pecoris quoque tergore raso
Componor, patiens discrimina dura duelli.
Semper ego proprio gestantis corpore corpus
Conservabo, viri vitam ne dempserit Orcus.
Quis tantos casus, aut quis tam plurima lethi
Suscipit in bello crudelis vulnera miles?

IV. ÆNIGMATA HEPTASTICHA.

1. *De elementis sive Abecedario.*

Nos denæ et septem genitæ sine voce sorores;
Sex alias nothas non dicimus annumerandas:
Nascimur ex ferro, rursus ferro moribundæ,
Necnon et volucris penna volitantis ad æthram:
Terni nos fratres incerta matre crearunt.
Qui cupit instanter sitiens audire docentes,
Tum cito prompta damus rogitanti verba silenter.

2. *De Ciconia.*

Candida forma nitens, necnon et furva nigrescens
Est mihi, dum varia componor imagine pennæ:
Voce carens tremulo faxo crepitacula rostro.
Quamvis squamigeros discerpam dira colubros
Non mea lethiferis turgescunt membra venenis:
Sic teneros pullos prolemque nutrire suesco
Carne venenata, tetroque cruore draconum.

3. *De lorica.*

Roscida me genuit gelido de viscere tellus.
Non sum setigero lanarum vellere facta,
Licia nulla trahunt, nec garrula fila resultant,
Nec crocea Seres texunt lanugine vermes,
Nec radiis carpor, duro nec pectine pulsor:
Et tamen en vestis vulgi sermone vocabor.
Spicula non vereor longis exempta pharetris.

4. *De locusta.*

Quamvis agricolis non sim laudabilis hospes,
Fructus agrorum viridi de cespite ruris
Carpo catervatim, rodens de stipite libros.
Cor mihi sub genibus: nam constat carcere septum.
Pectora poplitibus subduntur more rubetæ.
Jamdudum celebris spolians Nilotica regna,
Quando decem plagas spurca cum gente luebant.

5. *De Nyctocorace.*

Duplicat ars geminis mihi nomen rite figuris,
Nam partem tenebræ retinent, partemque volucres.
Raro me quisquam cernet sub luce serena:

Quin magis astriferas ego nocte fovebo latebras.
Raucisono medium crepitare per aera suetus,
Romuleis scribor byblis, sed voce Pelasga,
Nomine nocturnas dum semper servo tenebras.

6. *De Cinyphe.*

Corpore sum gracili, stimulis armatus acerbis.
Scando catervatim volitans super ardua pennis,
Sanguineas sumens prædas mucrone cruento,
Quadrupedi parcens nulli, sed spicula trudo
Setigeras pecudum stimulans per vulnera pulpas.
Olim famosus vexans Memphitica rura.
Namque toros penetrans taurorum sanguine vescor.

7. *De fusis.*

In saltu nascor ramosa fronde virescens:
Sed Natura meum mutaverat ordine fatum,
Dum veho per colum teretem vertigine molam:
Ex quo conficitur regalis stragula pepli.
Tam longa nullus zona præcingitur heros:
Per me fata virûm dicunt decernere Parcas.
Frigora dura viros sternent ni forte resistam.

8. *De cucuma.*

Credere quis poterit tantarum fœdera rerum
Temperet, et fatis morum contraria fata?
Ecce larem, laticem quoque gesto in viscere ventris,
Nec tamen undantes vincunt incendia lymphæ,
Ignibus aut tetris siccantur flumina fontis:
Fœdera sed pacis sunt flammas inter et undas.
Malleus in primo memet formabat et incus.

9. *De Hespero sive Vespero.*

Tempore de primo noctis mihi nomen adhæsit.
Occiduas mundi complector cardine partes,
Oceano Titan dum corpus tinxerit almum,
Et polus in glaucis descendens volvitur undis:
Tum sequor in vitreis abscondens lumina campis,
Et fortunatus subito mox tollor ab æthra,
Ut furvas lumen noctis depelleret umbras.

10. *De pugione vel Spatica.*

Me terræ gremius formabat primitus arte,
Materia trucibus processit cætera tauris,
Aut potius putidis constat fabricata capellis.
Nam domus est constructa mihi de tergore secto,
Nec non et tabulis quas findunt stipite rasis.
Per me multorum clauduntur lumina letho,
Qui domini nudus nitor defendere vitam.

11. *De Famfaluca sive Bulla Aquatica.*

De madido nascor rorantibus æthere guttis
Turgida, concrescens liquido de flumine lapsu;
Sed me nulla valet manus udo gurgite nantem
Tangere, ni statim rumpantur viscera tactu
Et fragiles tenuis flatus discedat in auras.
Ante catervatim per lymphas duco cohortes
Dum plures orta comites potiuntur eodem.

12. *De Mola.*

Nos sumus æquales communi sorte sorores,
Quæ damus ex nostro cunctis alimenta labore:
Par labor ambarum, dispar fortuna duarum;
Altera nam currit, quod nunquam altera gessit,
Nec tamen invidiæ stimulis agitamur acerbis.
Utraque quod mandit, quod ruminat ore patenti,
Comminuens reddit famulans sine fraude maligna.

13. *De Spelta (sive Tortella.)*

De terris orior candenti corpore spelta
Et nive fœcunda, Vulcani torre rigescens,
Carior et multo quam cætera scuta duelli,
Nec tamen in medio clypei stat ferreus umbo.
Me sine quid prodest dirorum parma virorum?
Vix artus animæque carerent tramite mortis,
Ni forsan validis refragarer viribus Orco.

14. *De fonte.*

Per cava telluris clam serpo celerrimus antra
Flexos venarum gyrans amfractibus orbes:
Cum caream vita, sensu quoque funditus expers,
Quis numerus capiat, vel quis laterculus æquet

Vita viventum generem quot millia partu?
His neque per cælum rutilantis sidera sphæræ,
Fluctivagæ ponti nec compensantur arenæ.

15. *De malo arbore, vel Melario.*

Fausta fui primo mundi nascentis origo
Donec prostratus succumberet arte maligni:
Ex me tunc priscæ processit causa ruinæ,
Dulcia quæ rudibus tradebam mala colonis.
En iterum mundo testor remeasse salutem,
Stipite de patulo dum penderet arbiter orbis,
Et pœnas lueret soboles veneranda Tonantis.

16. *De ficulnea.*

Quis prior in mundo deprompsit tegmina vestis?
Aut quis clementer miserum protexit egenum?
Irrita non referam verbis nec frivola fingam:
Primitus in terra proprio de corpore peplum,
Ut fama fertur, produxi, frondibus altis:
Carica me curvat dum massis pabula præstat
Sedulus agricola, brumæ quas tempore mandit.

17. *De Helleboro.*

Ostriger in arvo vernabam frondibus hirtis
Concilio similis sic cocti murice rubro,
Purpureus stillat sanguis de vertice guttis
Exuvias vitæ mandenti tollere nolo,
Mitia nec penitus spoliabunt mente venena:
Sed tamen insanum vexat dementia cordis,
Dum rotat in gyro vecors vertigine membra.

18. *De Camelo.*

Consul eram quondam Romanus, miles, equester,
Arbiter imperio dum regni sceptra regebat:
Nunc onus horrendum convectant corpora gibbi,
Et premit immensum truculentæ sarcina molis.
Terreo cornipedum nunc velox agmen equorum,
Qui trepidi fugiunt mox quadrupedante meatu
Dum trucis adspectant immensos corporis artus.

19. *De aspide vel Basilisco.*

Callidior cunctis aura vescentibus æthræ,

Late per mundum dispersi semina mortis,
Unde horrenda seges diris succrevit aristis.
Quam metit ad scelera scortator falce maligna.
Cornigeri multum vereor certamina cervi
Namque senescenti spoliabor pelle vetustus
Atque nova rursus fretus remanebo juventa.

ÆNIGMATA OCTOSTICHA.

1. *De Candela vel linamento.*

Materia duplici palmis plasmabar apertis,
Interiora mihi candescunt viscera lino,
Seu certe gracili junco spoliata nitescunt:
Sed nunc exterius flavescunt corpora flore
Quæ flammasque focosque larem fumantia fundunt.
Et crebro lacrymæ stillant de frontibus udæ,
Sic tamen horrendas noctis extinguo latebras,
Reliquias cinerum mox viscera torta relinquunt.

2. *De Aquila.*

Armiger infausti Jovis et raptor Ganymedis,
Quanquam pellaces cantarint carmine vates,
Non fueram præpes quo fertur Dardana proles,
Sed magis in summis cycnos agitabo fugaces.
Arsantesque grues proturbo sub ætheris axe.
Corpora dum senio corrumpit fessa vetustas.
Fontibus in liquidis mergentis membra madescunt,
Post hæc restauror præclaro lumine Phœbi.

3. *De penna Scriptoria.*

Me pridem genuit candens onocratalus albam
Gutture qui patulo sorbet de gurgite lymphas.
Pergo per albentes directo tramite campos,
Candentique viæ vestigia cærula linquo,
Lucida nigratis fuscans amfractibus arva.
Nec satis est unum per campos pandere callem:
Semita quin potius milleno tramite tendit,
Quæ non errantes ad cœli culmina vexit.

4. *De Salpinge.*

Sum cava, bellantum crepitu quia corda ciebo

Vocibus horrendis stimulans in bella cohortes.
Idcirco reboans tanto clamore resulto,
Quod nulla interius retrudant viscera vocem:
Spiritus in toto sed regnant corpore flabra.
Garrula me poterit nunquam superare cicada,
Aut arguta simul cantans luscinia ruscis;
Quam lingua propria dicunt Acalanthida Graii.

5. *De taxo.*

Semper habens virides frondenti in corpore crines,
Tempore non ullo viduabor tegmine spisso,
Circius et Boreas quamvis et flamina Cauri
Viribus horrendis studeant evertere frondes:
Sed me pestiferam fecerunt fata reorum,
Cumque venenatus gliscit de corpore stipes,
Lurcones rabidi quem carpunt rictibus oris
Occido mandentum mox plura cadavera letho.

6. *De Colosso.*

Omnia membra mihi plasmavit corporis auctor,
Nec tamen ex eodem membrorum munia sumpsi,
Pergere nec plantis, oculis nec cernere possum.
Quanquam nunc patulæ constent sub fronte fenestræ,
Nullus anhelanti procedit viscere flatus.
Spicula nec geminis nitor torquere lacertis.
Heu frustra factor confinxit corpus enorme,
Totis membrorum dum fraudor sensibus intus.

7. *De Mustela.*

Discolor in curvas deflecto membra cavernas
Pugnas exercens dira cum gente draconum,
Non ego dilecta turgesco prole mariti;
Nec fœcunda viro sobolem sic edidit alvus,
Residuæ matres ut sumunt semina partus,
Cum magis ex auræ prægnentur viscera flatu,
Si vero proles patitur discrimina mortis,
Dicor habere rudem componens arte medelam.

8. *De Ariete.*

Sum namque armatus rugosis cornibus horrens,
Herbas arvorum buccis decerpo virentes,

Et tamen astrifero procedens agmine stipor,
Culmina cœlorum quæ scandunt celsa catervis:
Turritas urbes capitis certamine quasso
Oppida murorum prosternens arcibus altis:
Induo mortales contorto stamine pepli:
Littera quindecima præstat quod pars domus exto.

9. *De pugillaribus.*

Melligeris apibus mea prima processit origo,
Sed pars exterior crescebat cætera silvis:
Calceamenta mihi tradebant tergora dura.
Nunc ferri stimulus faciem proscindit amœnam,
Flexibus et sulcos obliquat ad instar aratri:
Sed semen segeti de cœlo ducitur almum,
Quod largos generat millena fruge maniplos:
Heu tam sancta seges diris extinguitur armis.

10. *De igne.*

Me pater et mater gelido genuere nigore,
Fomitibus siccis dum mox rudimenta vigebant,
Quorum vi propria fortunam vincere possum;
Cum nihil in latices mea possunt vincere fata:
Sed saltus, scopulos stagni ferrique metalla
Comminuens penitus naturæ jura resolvam.
Cum me vita fovet, clari sum sideris instar:
Post hæc et fato victus pice nigrior exsto.

ÆNIGMATA ENNEASTICHA.

1. *De hirundine.*

Absque cibo plures degebam marcida menses
Sed sopor et somnus jejunia longa tulerunt;
Pallida purpureo dum gliscunt gramine rura,
Garrula mox crepitat rubicundum carmina guttur.
Post teneros fœtus et prolem gentis adultam
Sponte mea fugiens umbrosas quæro latebras.
Si vero quisquam pullorum lumina lædat,
Adfero compertum medicans cataplasma salutis,
Quærens campestrem proprio de nomine florem.

2. *De Vertigine Poli.*

Sic me formavit Naturæ conditor almus,

Lustro tota teres spaciosis sæcula cyclis,
Latas in gremio portans cum pondere terras:
Sic maris undantes cumulos et cærula claudo.
Nam nihil in rerum natura tam celer esset,
Quod pedibus pergat quod pennis æthera tranet,
Accola nec ponti volitans per cærula squamis,
Nec rota per girum quam trudit machina lymphæ,
Currere sic possent ni septem sidera tricent.

3. *De Arcturo.*

Sidereis stipor turmis in vertice mundi,
Esseda famoso gesto cognomine vulgi,
In giro volvens jugiter non vergo deorsum,
Cætera seu properant cælorum lumina ponto.
Hoc dono ditor quoniam sum proximus axi,
Riphæis Scythiæ qui latis montibus errat,
Virgilias æquans numeris in arce polorum,
Cui pars inferior Stygia Letheaque palude
Fertur et inferni fundo succumbere nigro.

4. *De Crismale sive Crismaro.*

Alma domus veneror divino munere plena;
Valvas sed nullus reserat, nec limina paudit,
Culmina ni fuerint aulis sublata quaternis,
Et licet exterius rutilent de corpore gemmæ,
Aurea dum fulvis flavescit bulla metallis:
Sed tamen uberius ditantur viscera, crassa
Potis qua species flagrat pulcherrima Christi.
Candida sanctarum sic floret gloria rerum
Nec trabes in templo surgunt, nec tacta columnis.

5. *De Castore qui Latine fiber dicitur.*

Hospes præruptis habitans in margine ripis,
Non sum torpescens, oris sed belliger armis
Quin potius duro vitam sustento labore,
Grossaque prosternens mox ligna securibus uncis,
Humidus in fundo tranat qua piscis aquoso,
Sæpe caput proprium tingens in gurgite mergo.
Vulnera fibrarum, nec non et lurida tabo
Membra medens, pestemque luemque resolvo necantem.
Libris corrosis et cortice vescor amara.

6. *De Catta vel Muricipe vel Pilace.*

Fida satis custos conservans pervigil sedes,
Noctibus in furvis cæcas lustrabo tenebras
Atris haud perdens oculorum lumen in antris;
Furibus invisis, vastant qui farris acervos,
Insidiis tacite dispono scandala mortis,
Et vaga venatrix rimabor lustra ferarum,
Nec volo cum canibus turmas agitare fugaces,
Qui mihi latrantes crudelia bellą ciebunt.
Gens exosa mihi tradebat nomen habendum.

7. *De Cribello.*

Sicca pruinosam crebris effundo fenestris,
Candentemque nivem jactans de vertice furvo,
Et nos omnis amat quamvis sim frigida nimbo
Densior et nebulis late spargatur in aula.
Qua sine mortales grassantur funere ļethi,
Et qua dilati contemnunt limina Ditis.
Sic animæ pariter pereunt dum vita fatescit.
Liquitur in prunis nunquam torrentibus hæc nix,
Sed, mirum dictu, magis indurescit ad ignem.

8. *De Fundibulo.*

Glauca seges lini vernans ex æquore ruris
Et tergus mihi tradebant primordia fati:
Bina mihi constant torto nam brachia loro,
Ex quibus immensum trucidabam mole tyrannum,
Cum cuperent olim gentis sævire phalanges.
Plus amo cum tereti bellum decernere saxo,
Quam duris pugnans ferrata cuspite contis.
Tres digiti totum versant super ardua corpus:
Erro caput circum, tenues et tendor in auras.

9. *De Calice vitreo.*

De rimis lapidum profluxi flumine lento,
Dum frangunt flammæ saxorum viscera dura,
Et laxis ardor fornacis ardet habenis.
Nunc mihi forma capax, glacieque simillima lucet.
Nempe volunt plures collum confringere dextra
Et pulchre digitis lubricum comprendere corpus.

Sed mentes muto dum labris oscula trado.
Dulcia compressis impendens bacchia buccis
Atque pedum gressus titubantes sterno ruina.

10. *De Scrofa prægnante.*

Nunc mihi sunt oculi bis seni in corpore solo.
Bis ternumque caput, sed cætera membra gubernat.
Nam gradior pedibus suffultus bis duodenis,
Sed novies deni sunt et sex corporis ungues.
Synzygias numero pariter simulabo pedestres,
Populus et taxus, viridi quoque fronde salicta
Sunt invisa mihi, sed fagos glandibus uncas,
Fructiferas itidem florenti vertice quercus
Diligo, sic numerosa simul non spernitur ilex.

11. *De ebulo.*

Sambucus in silva putris dum fronde rubescit,
Est mihi par foliis, nam glisco surculus arvis,
Nigros baccarum portans in fronte corimbos.
Quem medici multum ruris per terga virentem,
Cum scabies morbi pulpas invaserit ægras
Lustrantes orbem crebro quæsisse feruntur.
Cladibus horrende dum vexant viscera tabo,
Ne virus serpat possum succurrere lepræ,
Sic olidas hominum restaurans germine fibras.

ÆNIGMATA DECASTICHA.

1. *De corvo.*

Dum genus humanum truculenta fluenta necarent,
Et nova mortales multarent æquora cunctos.
Exceptis raris, gignunt qui semina sæcli;
Primus viventum perdebam fœdera juris,
Imperio patris contemnens subdere colla,
Unde puto dudum versu dixisse poetam;
Abluit in terris quicquid deliquit in undis,
Nam sobolem dapibus nunquam saturabo ciborum,
Ni prius in pulpis plumas nigrescere cernam.
Littera tollatur, post hæc sine prole manebo.

2. *De Cuppa vinaria.*

En plures debrians impendo pocula Bacchi,
Vinitor expressit quæ flavescentibus uvis,
Pampinus et viridi genuit de palmite botris,
Nectare cauponis complens ex vite tabernam.
Sic mea turgescunt ad plenum viscera musto:
Et tamen inflatum non vexat crapula corpus,
Quamvis hoc nectar centenis hauserit urnis.
Proles sum terræ gliscens in saltibus altis.
Materiam cuneis findit sed cultor agrestis,
Pinos evertens altas et robora ferro.

3. *De Lucifero.*

Semper ego clarum præcedo lumine lumen
Signifer et Phœbi, lustrat qui limpidus orbem,
Per cœlum gradiens obliquo tramite flector:
Eoas partes ad medium jubar inde meabit.
Finibus Indorum cernunt qui lumina primi
O felix olim servata lege Tonantis.
Heu post hòc cecidi proterva mente superbus,
Ultio quapropter funestum perculit hostem.
Sex igitur comites mecum super æthera scandunt,
Gnarus quos poterit per byblos pandere lector.

4. *De Pharo.*

Rupibus in celsis qua tundunt cærula cautes
Et salis undantes turgescunt æquore fluctus;
Machina me summis construxit molibus amplam.
Navigeros calles ut pandam classibus index.
Non maris æquoreos lustrabam remige campos,
Nec ratibus pontum sulcabam tramite flexo
Et tamen immensis errantes fluctibus actos
Arcibus excelsis signans ad littora duco,
Flammiger imponens torres in turribus altis,
Ignea brumales dum condunt sidera nimbi.

ÆNIGMATA HENDECASTICHA.

1. *De Palma arbore, quæ dactylo fœcundata frondescit.*

Omnipotens rector nutu qui cuncta creavit.
Qui dedit in mundo tam victrix nomen habendum.

Nomine nempe meo florescit gloria rerum,
Martyribus necnon dum vincunt prœlia mundi
Edita cœlestis prensant et præmia vitæ,
Frondigeris tegitur bellantum turma coronis,
Et viridi ramo victor certamine miles.
In summo capitis densescit vertice vellus,
Ex quo multiplicis torquentur tegmina pepli
Sic quoque mellifluis escarum pasco saginis,
Nectare per populos tribuens alimenta ciborum.

2. *De Monocero sive Unicorni.*

Collibus in celsis sævi discrimina Martis,
Quamvis venator frustra latrante Molosso
Garriat arte feri contorquens spicula ferri,
Nil vereor, magnis sed fretus viribus altos
Belliger impugnans elephantes vulnere sterno,
Heu fortuna ferox, quæ me sic arte fefellit!
Dum trucido grandes et virgine vincor inermi,
Nam gremium pandens mox pulchra puerpera prendit,
Et voti compos celsam deducit ad urbem.
Indidit ex cornu nomen mihi lingua Pelasga.
Sic itidem propria dixerunt voce Latini.

3. *De Sole et Luna.*

Non nos Saturni genuit spurcissima proles
Jupiter, immensum fingunt quem carmina vatum:
Nec fuit in Delo mater Latona creatrix.
Cynthia non dicor, nec frater Apollo vocatur.
Sed potius summi genuit regnatar Olympi,
Qui nunc in cœlis excelsæ præsidet arci.
Dividimus mundum communi lege quadratum,
Nocturnos regimus cursus et fræna dierum.
Ni soror et frater vaga sæcula jure gubernent,
Heu chaos immensum fuscaret cuncta latebris,
Atraque nunc Erebi regnarent Tartara nigri.

4. *De Scintilla.*

Quæ res in terris armatur robore tanto,
Aut paribus fungi nitatur viribus audax?
Parva mihi primo constant exordia vitæ,

Sed gracilis grandes soleo prosternere letho:
Quod lethum proprii gestant penetralia ventris.
Nam saltus nemorum densos pariterque frutecta,
Piniferosque simul montes cum molibus altos,
Truxque, rapaxque, feroxque, sub æthere spargo.
Et minor existens gracili quam corpore Sciniphs;
Frigida dum genitrix dura generaret ab alvo
Primitus ex utero producens pignora gentis.

ÆNIGMA DODECASTICHON.

De Crabrone.

Aera per sudum nunc binis remigo pennis
Horridus, et grossæ depromo murmura vocis,
Inque cavo densis conversor stipite turmis.
Dulcia conficiens propriis alimenta catervis.
Et tamen humanis horrent hæc pabula buccis.
Sed quicunque cupit, disrumpens fœdera pacis
Dirus commaculare domum sub culmine querno,
Exemplo socias in bellum clamo cohortes;
Dumque catervatim stridunt, et spicula trudunt,
Agmina diffugiunt jaculis exterrita diris.
Insontes hosti sic torquent tela nocenti
Plurima, quæ constant tetris infecta venenis.

ÆNIGMA TRISCAIDECASTICHON.

De Scylla marina.

Ecce Molossorum nomen mihi fata dederunt.
Argolicæ gentis sic promit lingua loquelis,
Ex quo me diræ fallebant carmina Circes,
Quæ fontis liquida maculabat flumina verbis,
Cruraque cum coxis, pulpas cum poplite bino
Abstulit, immiscens crudelis verba virago.
Pignora nunc pavidi referunt ululantia nautæ,
Tonsis dum trudunt classes, et cærula findunt
Vastos verrentes fluctus grassante procella.
Palmula quæ remis succurrit panda per undas:
Auscultare procul quæ latrant inguina circum.
Sic me pellexit dudum Titania proles,
Ut merito vivam salsis in fluctibus exul.

ÆNIGMA PENTECAIDECASTICHON.

De Elephanto.

Ferratas acies et denso milite turmas,
Bellandi miseros stimulat quos vana cupido,
Dum maculare student armis pia fœdera regni.
Salpinx et sorbet ventosis flatibus auras,
Sævaque clangenti reboant dum classica sistro,
Cernere non pavidus didici trux murmura Martis.
Quanquam me turpem nascendi fecerit auctor
Editus ex alvo dum sumpsi munera vitæ:
Ecce tamen morti successit gloria formæ
Lethifer in fibras dum serpit finis apertas.
Bractea non auri fulvis pretiosa metallis,
Quamvis gemmarum constent ornata lucernis,
Vincere non quibunt phalerarum floribus unquam.
Me flecti genibus fessum natura negavit
Poplite sub curva palpebris tradere somnos.
Quin potius vitam compellor degere stando.

ÆNIGMA HECCAIDECASTICHON.

De nocte.

Florida me genuit nigrantem corpore tellus.
Et nil fœcundum sterili de viscere promo:
Quamvis Eumenidum narrantes carmine vates
Tartaream partu testentur gignere prolem:
Nulla mihi constat certi substantia partus.
Sed modo quadratum complector cærula mundum.
Sæcula dum lustrat lampas Titania Phœbi
Est inimica mihi, quæ cunctis constat amica.
Diri latrones me semper amare solebant,
Quos gremio tectos nitor defendere fusco.
Virgilium constat caram cecinisse sororem,
Monstrum horrendum, ingens, cui quot sunt corpore
plumæ,
Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu,
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aures.
Nocte volat cæli medio, terræque per umbras,
Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit.

ÆNIGMA POLYSTICHON.

De Creatura.

Conditor, eternis fulsit qui sæcla columnis,
Rector regnorum frænans et fulmina lege,
Pendula dum patuli vertuntur culmina mundi,
Me variam fecit primo dum conderet orbem.
Pervigil excubiis nunquam dormire juvabit,
Sed tamen extemplo clauduntur lumina somno.
Nam Deus ut propria mundum ditione gubernat,
Sic ego complector sub cœli cardine cuncta.
Segnior est nullus, quoniam me larvula terret,
Setigero rursus constans audacior apro.
Nullus me superat cupiens vexilla triumphi,
Ni Deus æthrali summus qui regnat in arce.
Prorsus odorato thure fragrantior halans
Olfactum Ambrosiæ, necnon crescentia glebæ.
Lilia purpureis possum connexa rosetis
Vincere, spirantis nardi dulcedine plena:
Nunc olida cœni squalentis sorde putresco.
Omnia quæque polo sunt subter et axe reguntur.
Dum pater arcitenens concessit, jure guberno.
Grossas et graciles rerum comprenso figuras,
Altior en cælo rimor secreta Tonantis,
Et tamen inferior terris tetra Tartara cerno.
Nam senior mundo præcessi tempora prisca;
Ecce tamen matris horna generabar ab alvo.
Pulcrior auratis dum fulget fibula bullis;
Horridior rhamnis, et spretis vilior algis.
Latior en patulis terrarum finibus exto,
Et tamen in media concludor parte pugilli.
Frigidior brumis, necnon candente pruina,
Cum sim Vulcani flammis torrentibus ardens.
Dulcior in palato quam lenti nectaris haustus.
Dirior et rursus quam glauca absinthia campi.
Mando dapes mordax lurcorum more Cyclopum,
Cum possim jugiter sine victu vivere felix:
Plus pernix aquilis, Zephyri velocior alis,

Necnon accipitre properantior, et tamen horrens
Lumbricus et limax et tarda testudo palustris,
Atque fimi soboles sordentis cantharus ater
Me, dicto citius, vincunt certamine cursus,
Sic gravior plumbo scopulorum pondera vergo:
Sum levior pluma cedit cui tippula lymphæ.
Nam silici densas fundit quia viscere flammas
Durior aut ferro, tostis sed mollior extis.
Cincinnos capitis nam gesto cacumine nullos.
Ornent qui frontem pompis et tempora setis;
Cum mihi cæsaries volitent de vertice crispæ,
Plus calamistratis se comunt quæ calamistro,
Pinguior en multo scrofarum exungia glesco,
Glandiferis iterum referunt dum corpora fagis,
Atque saginata lætantur carne subulci:
Sed me dira fames macie torquebit egenam,
Pallida dum jugiter dapibus satiabor opimis
Limpida sum fateor Titanis clarior orbe,
Candidior nivibus dum ningit vellere nimbus;
Carceris et multo tenebris obscurior atris,
Atque latebrosis ambit quas Tartarus umbris.
Ut globus astrorum plasmor teres atque rotunda,
Spherula seu pilæ, necnon et forma crystalli:
Et versa vice protendor seu Serica pensa
Porrecta in gracilem pannum ceu stamina pepli.
Senis ecce plagis latus qua panditur orbis
Ulterior multo tendor, mirabile fatu;
Infra me suprave nihil per sæcula constat;
Ni rerum genitor mundum sermone coercens.
Grandior in glaucis quam ballena fluctibus atra,
Et minor exiguo sulcat qui corpora verme
Aut modico Phœbi radiis qui vibrat atomo.
Centenis pedibus gradior per gramina ruris.
Et penitus nunquam per terram pergo pedester,
Sic mea prudentes superat Sapientia Sophos,
Nec tamen in byblis docuit me littera dives,
Aut unquam quivi, quid constet syllaba, nosse.

Siccior æstivo torrentis caumate Solis,
Rore madens iterum plus udo flumine fontis.
Salsior et multo tumidi quam marmora ponti,
Et gelidis terræ lymphis insulsior erro,
Multiplici specie cunctorum compta colorum,
Ex quibus ornatur præsentis machina mundi,
Lurida cum toto nunc sim fraudata colore,
Auscultate mei credentes famina verbi,
Pandere quæ poterit gnarus vix ora magister,
Et tamen inficians non retur frivola lector;
Sciscitor inflatos, quo fungar nomine, Sophos.

[*Codex A addit quæ sequuntur.*]

Aurea dum exili Christo fila virgo acu dedicata
Manu pallida torquet æreo tum ego calamo
Crinigeris pingo paginas lacrymis
Pauper poeta nescit antra musarum sicuti ego
Crux benedicta nitet Christi dedicata cruore.

DE METRIS CONTINUATIO.

D. Expositis ænigmatum propositionibus et digesta metrorum melodia, jam promissus rerum ordo efflagitat ut multiformes pedum regulas ex diversis orationum partibus propalare non abnuas, eorum præsertim quos grammatici sibi usurpare noscuntur.

—M. Generaliter omnium pedum catalogus ter quadragenus et quaternus constat, hoc est CXXIV. Sed ex hac perplexa numerositate XXVIII pedes sequestrantur, quibus metrici poematum facundia freti funguntur, quique quaternarum mensuram syllabarum minime transcendunt.

D. Manifestius hoc et clarius patefactum audire gratulor.—M. De duarum natura syllabarum quatuor pedes generantur, de tribus syllabis VIII procedunt, de quatuor XVI. Isti sunt specialiter legitimi grammaticorum pedes, de quibus centena metrorum disciplina pullulaverat.

D. Quot sunt oratorum pedes, qui rhetoricæ artis regula continentur, et prosæ urbanitati mancipantur?—M. Ter triceni et ter bini, quod est nonaginta et sex, quos Græca

disertitudo synzygias vocitavit. Nam de quinque syllabis XXXII pedes formantur, de sex syllabis LXIV synzygiæ reciproca varietate nascuntur.

D. Quot sunt accidentia pedum?—M. Septem, id est arsis et thesis, numerus syllabarum, tempus, resolutio, figura, metrum.

D. Da differentiam inter arsin et thesin.—M. Arsis interpretatur elevatio, thesis positio; sed arsis in prima parte nominis seu verbi ponenda est, thesis in secunda. Nam hæ particulæ propter discretionem temporum pedestrium inventæ traduntur; verbi gratia polus, po arsis est, lus thesis. Sic crocus, thronus, torus, ætas, æstas, et omnia nomina vel verba, quæ in pyrrhichio, spondæove subter adnectere exemplorum formula compellet, huic regulæ legitime mancipantur.

D. Quot sunt divisionum species in pedibus, præsertim qui ad grammaticos pertinere noscuntur?—M. Juxta quod præcessorum auctoritas tradidisse memoratur, trina divisionis conditio definitur: quorundam namque pedum æqua divisio, quorundam dupla, nonnullorum vero sescupla: et primam dactylicam, secundam iambicam, tertiam Pæonicam nuncupari solere antiquitas sanxit.

D. Hanc tripertitam divisionum normulam uberius exponi supplico.—M. Decem sunt pedes qui æquam divisionem sortiuntur, et velut pari temporum lance ponderantur, quos arsis et thesis æquali discretionis statera gubernat, id est pyrrhichius, spondæus, dactylus, anapæstus, proceleusmaticus, dispondæus, diiambus, ditrochæus, antispastus, choriambus.

D. Quot sunt pedes qui divisionis qualitate partiuntur?—M. Sex, id est iambus, trochæus, molossus, tribrachys, ionicus minor, ionicus major, quos nunc arsis, nunc thesis discordante temporum trutina vergunt et inclinant.

D. Quæ est sescupla divisio, et quare dicta est, vel quot pedes eidem divisioni serviunt?—M. Sescupla dicta est quasi semis dupla, quia altera pars alteram non duplo vincit, sed medietate dupli: idcirco æquam divisionem

temporis, augmento velut momentanee hexagio sescupla superans præponderat, quamvis dupla gemino armata tempore eandem sescuplam præcellat. Denique ad eandem pertinent sescuplam hi septem pedes, bacchius, palimbacchius, amphimacer, et pæones IV.

D. Quo argumento quibusve indiciis colligi queat utrum ad arsin an ad thesin plura tempora conferantur?—M. Omnes syllabæ tam nominum quam verborum, seu cujuslibet partis, a fine, non principio, numerantur: quapropter tempora in arsi et thesi accentibus discernuntur, qui tribus locorum limitibus clauduntur, id est ultimo, penultimo, antepenultimo. Nam antepenultima acuitur, quæ nunquam circumflectitur. In arsi plura supputantur tempora; quod si penultima acuto aut circumflexo accentu pronuntiatur, thesis uberiorem temporum calculationem præoccupans usurpabit.

D. Jam nunc exemplorum formulas ad pyrrhichium pedem pertinentes inhianter satago audire, et præsertim ex principalibus orationum partibus, id est nominis et verbi regula congestas.—M. Hæc sunt nomina quæ multiformi quinque declinationum radice vulgo pullulasse noscuntur, ut Deus, decus, pius, genus, pecus, bonus, modus, domus, lupus, lepus, latus, chorus, crocus, torus, thronus, dolus, nemus, novus, scelus, opus, locus, equus, cibus, reus, comes, Ceres, seges, acus, manus. Malus, si nequam significare videbitur, ex duobus brevibus constat, et erit pyrrhichius: ut est etiam:

Ille malus Calabris errans in saltibus anguis.

et in Bucolicis:

ut ne malus abstulit error!

Ast vero si malus navis fuerit, cui antennarum carbasa et rudentes adnectuntur, ad trochæi regulam redigitur, ex longa et brevi: ut Virgilius libro V. Æneidos:

Queis (inquit) innexa pedem malo pendebat ab alto.

Necnon etiam malus, si arbor fructifera fuerit, quæ melarius vocatur, genere fœminino, ad trochæum pertinebit; ut in Georgicis:

Et steriles platani malos gessere valentes.

Apis, lapis, avis, navis, canis, famis, sitis, chelys, chlamys, cutis, polus, globus, homo, leo, caro, Maro, ovis, scrobis. Similiter et in r literam prædictus pes terminatur, sed non una eademque declinatione generatus, ut pater, puer, piper, niger, siler, socer, gener, aper, caper, tener, miser, celer, iter, scaber, sacer, ruber, amor, glomer, jubar, cruor, honor, sator, soror, labor. Quod si verbum fuerit deponens, la producitur, ut:

Labitur invalidæ deformis gloria flammæ.

jecur, ebur, ager, timor. Liquor, si nomen tertice fuerit declinationis, pyrrhichius est, ut Arator:

.... de rore dapes, de caute liquores.

et infra:

Aereusque liquor solidis induruit escis.

Nam si liquor verbum fuerit tertiæ conjugationis vel tertii ordinis, ut Valerio Grammatico vocare libuit, trochæus; ut Virgilius in Georgicis:

.... canis cum montibus humor
Liquitur et Zephyro putris se gleba resolvit.

rosa, faba, aqua, mora, rota, coma, via, toga, gula, schola. Plaga, si climata cardinalia designat, pyrrhichius est; ut Ambrosius Mediolanensis Pontifex hexametro deprompsit dicens:

Dumque colorati rutilat plaga cœrula mundi.

Et Sedulius:

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.

Si vero plaga ultrix vindicta fuerit, ad trochaicam regulam redigitur, ut prædictus vates evangelici metri vaticinio refert:

Qui tegit, et plagam trepidat nudare medenti.

Notandum quoque, nomina monosyllaba quædam esse quæ in obliquis casibus, id est genitivo et ablativo, pyrrhichium gignunt, ut crux crucis, nux nucis, grex gregis, pes pedis, lar laris, sal salis, mas maris, nix nivis, nex necis, pix picis, prex precis, grus gruis, trabs trabis, bos bovis, dux ducis, trux trucis.

D. Expositæ sunt igitur strictim summatimque nominum regulæ, quæ primi sedis legibus suffragantur.—M.

Verba quoque tam primæ conjugationis quam tertiæ correptæ pari conditione concurrunt, ut voco, veto, levo, seco, neco, puto, cavo, lito, voro, nego, amo, frico, plico, dico dicas dicat, correpta penultima; ut poeta:

Virgo Maria tibi Sixtus nova templa dicavi

quod est primæ conjugationis. Ast vero dico dicis dicit tertiæ, ubi penultima producitur:

Dicitis agricolis nautisque venire fragosam.

Paro, aro, crepo, sono, tono, novo, cibo, cubo, ligo, mico, creo, meo, beo, rigo, lito, labo, loco, rogo, jugo, fugo, labo, nam differt a labo quod est nuto, et lavo activum est, labo neutrum, roto, pio, hio, cujus frequentativum vel iterativum est hieto hietas hietat; et inchoativum hisco hiscis hiscit; domo, nato, gravo, probo, jugo, gelo, unde est congelasco, volo: volo tam volantis quam volentis personam demonstrans, ad pyrrhichium pertinere declaratur; ut:

volitans per tempora mundus.

Item:

et plura volentem
Dicere deseruit.

Capo, cado, fremo, gemo, fero, gero, tero, sero, sino, ago, meto, peto, tego, colo, bibo, rego, lego, traho, fio, scio, unde exscire. Vomo, pluo, spuo, et monuo, juvo, meo, creo, beo, queo, fluo, luo, ruo, strio, loquor, precor, sequor, queror, reor, fruor, moror. Verba similia defectiva in hanc regulam copulantur, ut libet, placet, piget, pudet, juvat, decet, liquet, licet.

D. Ergo prædicta verba confusæ conjugationis, quæ in o literam terminantur, semper ad pyrrhichium pertinebunt? —M. Quoties finalis syllaba corripitur, procul dubio pyrrhichius generatur; ut:

Malo manere niger: minus ultima fata verebor.

Ut:

Nec gero magna simul, sed congero multa vicissim.

Et iterum:

Nolo sepulcra pati, scio me submergere terræ.

Si vero eadem syllaba producitur, iambus certissime procreatur; ut Virgilius:

Ascræumque cano Romana per oppida carmen.

scanditur enim, Ascræ. umque ca. no Ro. mana per. oppida. carmen.

D. Potestne pyrrhichius aut iambus hexametro heroico inseri, dum exempla hexametris versibus protulisti?—M. Si prædicta conjugationum verba sine contextu partium orationis, et absque metrorum versificatione proferuntur, pyrrhichii aut iambi regulis mancipantur. Quod si in dactylico carmine scandendi ratio et cæsurarum divisio per cola et commata sequestrare compulerit, spondæi duntaxat aut dactyli legibus subjungantur, quod millenis exemplorum formulis sine imposturæ et falsitatis frivolo prolatis facillime comprobari potest.

D. Tam multiplex nominum et verborum congestio, quæ ad Pyrrhichium pertinere dignoscitur, quo accentu vel prosodia pronunciatur?—M. In dissyllabis ubi ambæ breves fuerint, penultima cum acuto accentu profertur.

EXPLICIT DE PYRRHICIO.

Incipit de spondæo.

D. Nunc spondæi regulas ex diversis orationum partibus exempli gratia congestas promitto.—M. Hæc sunt secundi pedis exempla a nominibus venientia; ut felix, pernix, perdex, index, inlex, cortex, remex, cornix, bombix, cervix, audax, forfex, forceps, anceps, auceps, princeps, præceps, virtus, tellus, ætas, æstas, pumex, judex, rumex, vertex, caudex, codex, mordax, fornax, fallax, pollex, murex, ilex, carex, id est herba asperrima; ut Virgilius:

> .... et carice pastus acuta;

nam carica fructus de ficulnea nuncupatur, unde massas caricarum conficiunt de recentibus ficis. Unde inconvenienter a quibusdam famosus ille eremita Syrorum et Saracenorum confinio strictis parsimoniæ legibus vitam solitariam degens, exhausta membrorum vitalia et marcida præcordiorum ilia quinque caricibus contra rerum naturam sustentasse et aluisse describitur: cum humanæ sit naturæ caricis quæ post grossos maturescunt nutriri, brutorum vero bobulorum et tragelaphorum simulque ibicum carici-

bus educari et vesci. Simplex, duplex, triplex, vervex, fornix, radix, matrix, lodix, victrix, natrix, vivax, verax, pellax, edax, radix, mendax, imbrex, quæ ab arcendis imbribus dicitur, auspex id est qui avium auguria intendit, auceps vero qui aucupium exercet, complex, duplex, triplex, elix; elices dicuntur sulci majores ad siccandos agros ducti; celox, atrox, Pollux, conjux, quod nomen in nominativo et vocativo cum additamento n literæ libro VI. de nomine recolo disseruisse, licet in obliquis casibus penitus deficiat. Veniunt etiam a monosyllabis cum in nominativo et accusativo plurali flectuntur, ut flos flores, mos mores, ros rores, pons pontes, fons fontes, rex reges, lex leges, lanx lances, glans glandes, plus plures, mus mures, cors cortes, cos cotes, sors sortes, dos dotes, ars artes, pars partes, calx calces, merx merces, sol soles, cum ad dies pertinebit, ut:

> Quadraginta illi fuerunt ex ordine soles:

vox voces, nox noctes, lis lites, dis dites, glis glires, puls pultes.

D. Da conjugationum exempla.—M. Prima et secunda conjugatio. In secunda persona et tertia plura concordant, ut libo libas libant, sedo sedas sedant, sudo sudas sudant. Item caneo canes canent, polleo polles pollent, frondeo frondes frondent. In quarta autem conjugatione, secunda tantum persona, ut hinnio hinnis, tinnio tinnis, grunnio grunnis, grundio grundis, trinnio trinnis, grincio grincis. Sunt etiam verba secundæ conjugationis, quæ indicativo modo tempore præterito perfecto, prima persona spondæum gignunt. Similiter et imperativo modo tempore præsenti secunda persona numero singulari, ut jubeo jussi jube, fulgeo fulsi fulge, rideo risi ride, mulgeo mulsi mulge. Sunt alia ejusdem conjugationis quæ in præterito perfecto concordant, sed imperativo prædicta persona iambum non spondæum eliciunt, ut faveo favi fave, ut:

> Christe, fave votis.

moveo movi move, maneo mansi mane, paveo pavi pave, ut:

> Eliam corvi quondam pavere ministri.

Et longe inferius:

agmen pavit inerme.

Sedeo sedi sede, video vidi vide, et cætera similia. A tertia quoque conjugatione cum in præteritum perfectum prima persona vergit, spondæus figuratur, ut scribo scripsi, scalpo scalpsi, sculpo sculpsi, repo repsi, mergo mersi, serpo serpsi, cudo cudi, rumpo rupi, cedo cessi, sepio sepsi, plaudo plausi, farcio farsi, haurio hausi, sarcio sarsi, flecto flexi, rego rexi, veho vexi, figo fixi, vivo vixi, meio minxi, tingo tinxi, cingo cinxi, sugo suxi, uro ussi, trudo trusi, coquo coxi, duco duxi. Sumuntur etiam ejusdem pedis exempla ab adverbio qualitatis et quantitatis, ut sancte, caste, docte, care, late, longe. Si autem hæc nomina fuerint vocativi casus, ad trochæum rediguntur, non ad spondæum. Plurima quoque participia tempore præsenti spondæi legibus non refragantur sed suffragantur, ut dicens, ducens, vivens, turgens, trudens, sternens, stertens, scandens.

D. Partes orationum quæ spondæo subduntur quo accentu proferendæ sunt?—M. Omnes quidem tam positione quam natura longæ regulariter acuuntur.

Incipit de Iambo.

D. Iambici pedis exempla primitus a nomine venientia congerere non pigeat.—M. Nomina, quæ iambicis legibus concurrunt, hæc esse noscuntur, ut silex, senex, calix, calex, apex, latex, tenax, rapax, fugax, sagax, procax, minax, edax, emax, varix unde varicosus dicitur qui varicibus id est tortuosis venarum amfractibus in poplite et suris pulparum deformatur; trilex, triplex, salex, culex, ut Virgilium distichon fecisse commentaria declarant:

Parve culex pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitæ pro munere reddit.

Scanditur ita: parve cu.lex pecu.dum cus.tos pro.munere reddit; et hic versus Bucolicus vocatur; ferox, ferax, sequax, loquax, procax, parens, frequens, recens, cliens, fides, dies, salus: palus paludis si tertiæ declinationis fuerit, ad iambum pertinere haud dubium est. Ut Virgilius libro VI:

gemuit sub pondere cymba
Sutilis, et multam accepit rimosa paludem.

Ast vero, si secunda declinatione genitivus in i terminabitur, trochaicis legibus rite mancipabitur, ut ille versificus septimo divinæ legis libro de pellice fraudulenta Samsonis, quæ subdola pellicatus persuasione synagogæ typum prætulit, eleganter cecinisse memoratur dicens:

Suspensa nectit dextra palisque reflectens

et infra

Exiliens (inquit) rejicit palos crinemque renodat.

Quædam etiam verba tam primæ quam secundæ conjugationis iambo conveniunt in secunda persona numero singulari, indicativo et imperativo modo, ut amas ama, putas puta, paras para, aras ara, secas seca, necas neca, vocas voca, locas loca. Item de secunda conjugatione tantundem reperiuntur, ut doces doce, moves move, viges vige, riges rige, pates pate, unde inchoativa forma patesce, tenes tene, times time, cares care, caves cave, studes stude, manes mane, lates late. Sed accepta loquelari positione a corrumpitur, ut lateo lates latet, delitesco delitescis delitescit, et præterito perfecto delituit non delatuit dicimus: ut poeta:

sol nube coruscus
Delituit.

A tertia quoque conjugatione infinitivo modo tempore præsenti tam verbi passivi quam deponentis iambum formari censeo, ut geri, teri, seri, tegi, legi, regi, trahi, vehi, mori. A prædictis quoque monosyllabis, quas in Pyrrhichio explanandarum rerum gratia prætulimus, cum dativo singulari aut nominativo plurali declinantur, iambicos pedes derivari certissima metrorum ratio declarat, ut crux cruci cruces, adstipulante Prospero:

Nec crucis asperitas potuit terrere volentem.

Fax faci faces, trux truci truces, nux nuci nuces, dux duci duces. Sic grues, sues et cætera similia. Sumuntur etiam iambici pedes a participiis illorum dumtaxat verborum quæ in Pyrrhichio superius digessimus, ut rigans, litans; sicut poeta probat:

stellisque litant quæ luce fugantur.

Scanditur lisque li. dactylus; secans, necans, negans, vorans, volans, curvans, lavans, ligans, micans. Veniunt nihilominus a secunda conjugatione, quando tribrachys in iambum transmutatur, id est cum significationes verbi activi et neutralis in participia præsentis temporis convertuntur, doceo docens, careo carens, rigeo rigens, faveo favens, sileo silens, caleo calens, rubeo rubens. Ut Juvencus:

Si ruber astrifero procedit vesper Olympo.

Et Virgilius:

. . . vento semper rubet aurea Phœbe.

Nec a tertia conjugatione correpta participia venientia iambum gigni arbitror: a quarta autem nusquam reperi ut puta gero gerens, gemo gemens, tero terens, sero serens, ruo ruens, struo struens, alo alens, colo colens, emo emens, lego legens, premo premens, cano canens. Omnia igitur nomina seu verba vel participia prædicta ad iambum pertinentia acuto accentu pronunciari legitima grammaticorum suadet regula.

De trochæo.

D. Da exempla ad trochaicam legem competentia.—M. Nomina primitus quæ trochæo congruere videntur, hæc sunt, almus, sanctus, nympha, lympha, abba, offa, occa, sapa, id est defructum, ostrum, rostrum, rastrum, sceptrum, scalprum a quo diminutive scalpellum, labrum unde labellum, bulla, bucca, gibbus, gippus, burrus, barrus, floccus, soccus, muscus, luscus, fuscus, tuscus. Verum hæc sufficiant de positione longis, quæ passim in publico et in propatulo sita a metricis facillime deprehenduntur. Nunc illa quæ naturaliter productione gaudent, et quæ poetica exemplorum adstipulatione plurimum indigent breviter adnectam, ut musa, meta, seta, creta, theta, feta, spina, Roma, ruma, rima, lima, bruma, fama, mirus, dirus, funus, munus, fumus, prunus, pirus, pinus, taxus, malus, flavus, canus, sanus, fatus, nanus id est pumilio, crinis, finis, funis, clunis, unde clunaculum dicitur. Sic Julius

Solinus in collecta rerum memorabilium: Et lassorum (inquit) capita clunibus per vices sustinent. Nudus, udus, ludus, mutus, nutus, tutus, fotus, lotus, totus, motus, notus, nodus, nisus, risus, visus, fretus, spretus, cretus, fulmen, famen, flamen id est sacerdos delubri, numen, lumen, rumen, plemen, limen, crimen, vimen, gramen, stamen. Unde Lucanus de Orpheo:

> Nunc (inquit) plenas posuere colos et stamina Parcæ
> Multaque delatis hæserunt sæcula filis.

A pronominibus quoque trochaici pedes formantur positione longis, ut ille, iste, ipse, noster, vester, quisquam, quisnam, isdem. Veniunt et a verborum significationibus, quæ positionum legibus producuntur, ut prendo, scando, necto, pecto, cerno, pingo, ningo, mingo, fingo, pinso, hisco, quasso, lasso, laxo, taxo, faxo quod anomalum est, sperno, texo, vexo, mando, pando, linquo, vinco, subdo, abdo, condo, pango, cingo, tingo, pungo quod pupugi præterito dicitur.

D. Quæ sunt verba, quæ naturæ regulis produci majorum auctoritas decrevit?—M. Absque scrupulorum obstaculo hæc esse creduntur, rado, fumo, dico, duco, giro, promo, prodo, cudo, lego legas, at vero lego legis corripitur, subdo, sedo, udo, cogo, dedo, trado. Ut in Georgicis:

> Truditur e sicco radix oleagina ligno;

credo, nolo, malo, ut:

> Malo manere niger, minus ultima fata verebor.

pono, laudo, lædo, oro, clamo, duro, edo, fido, libo, privo, vivo, quæro quæsivi, nam queror quæstus sum pyrrhichius est, ludo, sumo, suo, plaudo, demo, dego. Huic regulæ concordant etiam passiva communia et deponentia tam positione quam natura longa, ut promor, prodor, scrutor, vador, prædor, lætor, Bacchor, nascor, rutor, tutor, venor, fungor. Nitor, si verbum deponens est, trochæus erit, ut;

> .... aliquos nitor contingere ramos;

et infra:

> Nititur aversi vel filum tangere Christi.

Quod si nitor nomen fuerit, pyrrhichius erit; ut idem poeta:

Quis fuit ille nitor Mariæ?

Et Virgilius libro, qui pædagogus prætitulatur:

Reddetur titulus purpureusque nitor.

Sed hic versus non ita scandendus est, ut heroicus quia colophon in medio et fine retinetur, labor, liquor, vescor, causor, tristor, testor, mercor, rimor, piscor, metor, grator, ringor, miror, frustror, grassor. Participia similiter præteriti temporis interdum trochaico pedi congruunt, ut dictus, lectus, captus, raptus, scriptus, tensus, mersus, flexus, vexus, nexus. Nam præsentia et futura significationum participia ad trochæum pertinentia, ni fallor, non reperi.

D. Trochaici pedes quo tenore quibusve accentibus pronunciandi sunt? seu arsis et thesis qua divisionum formula dirimuntur, et quibus temporum lancibus trutinantur?—M. Si trochæus extiterit, acuto accentu profertur, ut lappa, mappa, napta, cirrus, birrus, burrus, barrus, poples, cespes. Si vero natura litera producitur, circumflexo accentu pronunciari lex metrica sanxit. Arsis vero recipit tempora duo, et thesis unum, ut fanum, frenum, granum, bubo, bufo, tufus, tubus, limes, stipes, remes.

De tribracho.

D. Expositis dissyllaborum pedum regulis, jam nunc pedester deposcit, ut trisyllabos pedes juxta pollicitationem prologi patefacias.—M. Hi sunt tribrachi ex tribus brevibus Græce sic nuncupati, primæ declinationis, anima, aquila, pedica, palea, tonina, macula, famula, patera, hedera, ulula, galea, lacryma, Asia, Libya. Item de secunda declinatione tam masculina quam neutralia nomina ad tribrachum pertinentia, dominus, radius, catulus, capulus, querulus, licinus, puteus, pavidus, patulus, Zephyrus, socius, medius, medicus, numerus, rutilus, placidus, titulus, loculus, modulus, modicus, bibulus, gerulus, gemitus, fremitus, humerus, platanus, tumidus, thalamus, fluvius, uterus, oculus, cumulus, solidus, stolidus, stupidus, rigidus, calidus, validus, varius, monitus, sonitus, gelidus, trepidus, timidus,

laqueus, tremulus, vetulus, olidus, cuneus, pelagus, geminus, cupidus, nitidus, digitus. Item neutra ejusdem declinationis ejusdemque pedis, ut meritum, pretium, gremium, stabulum, studium, barathrum, proprium, lolium, jugulum, jaculum, spolium, bivium, trivium, spatium, corium, vitium, speculum. Sic tertiæ quoque facilis, gracilis, viridis, facinus, tenuis.

Verba similiter ex triplici conjugatione deducta tribracho conveniunt. A prima hæc sunt: ut numero, rogito, maculo, propero, dubito, habito, vacuo, temero, ululo, socio, gemino, saturo, satio, tolero, tenuo, onero, brevio, resero, violo, revoco, timeo, cumulo, glomero, radio, rutilo, titulo, titubo, solido, vario, trepido, jugulo, spolio, vitio, numero, rogito, maculo, propero, memoro, vigilo, supero, educo quod est nutrio, remeo, stimulo, similo, simulo, lapido, crepito, volito, crucio, itero, glacio, macero, lacero, lanio, genero, agito. Item de secunda conjugatione, jubeo, doceo, soleo, studeo, stupeo, video, rigeo, tepeo, noceo, tabeo, rubeo, taceo, habeo, vigeo, egeo, caleo, doleo, oleo, ut poeta:

> . . . . atque olido consuetum vivere cœno.

Careo, jaceo, caveo, maneo, tumeo, teneo, valeo, niteo, lateo, pateo, cieo, voveo, vireo, moneo, paveo, foveo, moveo. Item de tertia: fodio, quatio, redimo, venio, facio, rapio, capio, fugio, cupio, metuo, tribuo, statuo, polio, jacio, ferio, nequeo. Item verba passiva, communia, et deponentia, quæ finali r litera in prima persona terminantur, tribracho conveniunt, numeror, temeror, operor, imitor, veneror, dominor, modulor, famulor, jaculor, stabulor, comitor, stipulor, medicor, et medeor tam primæ quam secundæ conjugationis poetæ declarant. Sedulius:

> Nec tibi parva salus, Domino medicante, Maria.

Item Prosper:

> Inque putres fibras descendat cura medentis.

Populor, jaculor, epulor, comitor, spatior, speculor, moderor, medicor, mereor, fateor, vereor, tueor, gradior, patior, potior, morior. A pronominibus vero vel participiis cujus-

libet temporis tribrachum haud unquam derivatum reminiscor, quamvis in cæteris orationum partibus crebro poematibus insertum recorder, ut igitur, et quoniam, etenim, et his similia.

D. Prædicta sermonum exempla quo accentu proferuntur?—M. Omnia propemodum acuuntur; et quia antepenultima accentu notatur, idcirco ut arbitror duo tempora in tribracho ad arsin et unum ad thesin pertinebunt.

De Molosso.

D. Da rationem nominum et verborum ad molossum pedem pertinentem.—M. Nomina primitus strictim et summatim digerere nitor, tam singulari quam plurali numero congesto, ut majestas, libertas, tempestas, paupertas, ubertas, sermones, mangones, lenones, prædones, musmones, caupones, perones, sutores, præcones, lurcones, doctores, lectores, tortores, crabrones, rumores. Ut Prosper:

Non faciles pateant sævis rumoribus aures.

Romani, humani, divini, formosi, frontosi, setosi, muscosi, dumosi, obscœni, cancelli, rostrati, nervosi, herbosi, hirsuti, rugosi. Nascitur etiam molossus a verborum generibus tempore præterito perfecto, ut dixisti, vexisti, promsisti, sepsisti, repsisti, scalpsisti, sculpsisti, serpsisti, et cætera. A participiis quoque tam præsentis temporis quam futuri oriri molossus dignoscitur, ut dicentes dicturi, viventes victuri, mergentes mersuri, scindentes scissuri, prandentes pransuri, pingentes picturi, tondentes tonsuri. Hic ergo pes duplam divisionis normam partitur, et acuto accentu pronunciatur, et quia penultima acuitur, arsin habere reor tempora et thesin quatuor.

De Anapæsto.

D. Quæ sunt exempla anapæsticis regulis mancipata ac subjecta?—M. Hæc sunt nomina anapæsto suffragantia et concordi ratione respondentia, utpote deitas, pietas, bonitas, novitas, brevitas, levitas, gravitas, probitas, feritas, species, sanies, macies, glacies, rabies, scabies, series, facies, acies, et reliqua similia. Verum hæc paucula exemplis anapæ-

sticis congruentia sufficiant: quia de prædictis nominibus, quæ in tribracho congessimus, anapæstus legitime generatur, tam genitivo, dativó, et ablativo singulari quam nominativo, accusativo, vocativo, et ablativo plurali, si masculina seu fœminina fuerint primæ et secundæ declinationis, ut anima, aquila, pedica, hedera: item dominus, radius, catulus. Neutralia autem illa in singulari quidem numero per eosdem casus anapæsto concordant, sed in plurali exceptis dativo et ablativo discordant. At vero quarta declinatio casibus discrepat, ut sonitus, fremitus, gemitus, rugitus, reditus, ruditus. Verba autem tam primæ conjugationis quam tertiæ, quæ in tribracho proposuimus, quando ad significationes participiorum rediguntur solutione ultimæ syllabæ in ans aut in ens, anapæsti legibus rite famulabuntur, ut numerans, rogitans, maculans, properans, dubitans. Hæc vero de tertia: veniens, ut:

pulcro veniens in corpore virtus:

faciens, rapiens, capiens, fugiens, metuens; ut in Georgicis:

Hoc metuens cœli menses et sidera serva.

Porro verba secundæ conjugationis, quæ in tribracho prædiximus participiorum significationibus subnexa, nequaquam anapæsto, sed iambo mancipari censeo, quandoquidem statu trisyllaborum pedum amisso ad regulam disyllaborum rediguntur, ut jubeo jubens, doceo docens, caleo calens, madeo madens, oleo olens.

D. Anapæstus qua divisionis formula partitur et quo accentu profertur?—M. Eidem anapæsto æqua divisio competit, quia totidem tempora arsis sibi usurpat, quot in thesi continentur. Acutus vero accentus in antepenultima ponendus est, dum penultima naturaliter corripitur.

De Dactylo.

D. Dactylus unde vocabulum nominis proprietate sortitus est?—M. Auctoritas Græcæ interpretationis dactylum digitum nuncupavit, qui tribus articulis formatur, sic isdem pes ternis syllabis continetur.

D. Dicito dactylici pedis exempla ad eundem regulariter congruentia.—M. Nomina primitus breviter ponenda

sunt, ut fibula, fabula, alea; unde aliter, calculus, et tesseris ludens per aleam. Area, ardea, simia, vernula, garrula, tippula, tessera, fistula, castula, calculus, luridus, squalidus, horridus, frigidus, humidus, aridus, carbasus, Caucasus, Mænalus, frivolus, cernuus, culleus, cærulus, annulus; ut illud epithalamii:

Annulus e digitis tollatur mollibus asper.

Quædam ex his principalia sunt, et primæ positionis, ut Allia, tessera, Caucasus. Quædam epitheta, quæ nominibus copulantur, ut garrulus, squalidus, luridus. Item populus, si ad arborem pertinet, dactylus est, ut:

Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho.

Et quarto libro Georgicorum:

Qualis populea mœrens Philomela sub umbra.

Si populus plebs est, tribrachys erit, ut:

Mores et studia et populos et prælia dicam.

Item neutra, ut vinculum, simpulum, serpulum, symbolum, cymbalum, tympanum, sarculum, nabulum, lilium, spiculum, crustulum, Tusculum, plusculum, clanculum, ferculum, succinum. Unde Junius Juvenalis Satyricus libro tertio:

En cui tu viridem umbellam, cui succina mittis.

De quo Plinius Secundus physicas rerum historias sagaciter explanans libro trigesimo sic ait: Transpadanorum agrestibus fœminis monilium vice succina gestantibus. Et infra Succinis (inquit) inficiuntur, cæterum attritu digitorum accepta anima caloris trahunt in se paleas ac folia arida, ut magnes ferrum, et reliqua.

Solet etiam dactylus a nominibus figuræ compositæ provenire, quando a verborum significationibus gero et sero componuntur, ut setiger, squamiger, turriger, naviger, flammiger, belliger, floriger, fumifer, somnifer, pinnifer, aliger, ferriger, furcifer, fatifer, corniger, crinifer, armiger, pomifer, astrifer, ostrifer, umbrifer, grandifer, buxifer, spumifer, lotifer, lanifer, ut:

Lanigeræ pecudes et equorum bellica proles.

D. Quadrifaria conjugationum discrimina possuntne

dactylico pedi regulariter congruere?—M. Omnis quidem conjugationum quadripertita qualitas competenter dactylo mancipatur, ut verbero, strangulo, postulo, castigo, mastico, bassio, pastino, milito, exulo, pectino, navigo. Ut:

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor.

Commeo, recreo, remigo, præparo, advolo, computo, dedico, confrico. Virgilius:

Et pede prosubigit terram, fricat arbore costas.

D. Da secundæ conjugationis exempla quæ dactylo suppeditent.—M. Mordeo, torqueo, hæreo, debeo, misereo, arceo, splendeo, turgeo, luceo, algeo, palleo, urgeo, censeo, horreo, torpeo, polleo, torreo, squaleo, floreo, caneo. Ut in Georgicis:

...... et glauca canentia fronde salicta.

Mulgeo, luceo, fulgeo, rideo, impleo, repleo, tondeo, spondeo, terreo, arceo.

D. Da tertiæ conjugationis formulas.—M. Hæc sunt a tertia conjugatione verba venientia, ut desero, dissero, adsero, insero, consero, degero, ingero, suggero, aggero, adstruo, destruo, instruo, alluo, confluo, induo, exuo, imbuo, diruo, eruo, obruo, contero, protero, impeto, competo, ingemo, perstrepo, excolo, describo, dirigo, conveho, adveho, contraho, retraho.

D. Da quartæ.—M. Fulcio, farcio, sarcio, audio, punio, mugio, sopio, sancio, prurio, garrio, finio, servio, munio, exeo, hinnio, mollio, sepio, accio, sævio, ambio, tinnio, bullio, gestio, nutrio, vestio, dormio, condio, haurio, vincio, sentio. Item in r terminata, criminor, demoror, suspicor, auspicor, cornicor, æmulor, arbitror, prœlior, ordior, osculor, nundinor, glorior, gratulor, muneror, molior, machinor, præstolor, partior, sortior, largior, blandior, mentior. Sic passiva sopior, sepior, fulcior, accior, ambior, et reliqua. Participia dactylo congruentia uspiam reperire nequiveram, excepto præterito tempore, ut deditus, editus, traditus, inditus, additus. Nam tempus participii præteritum triplicem continet regulam, in -tus ut scriptus, sopitus, fultus, accitus, septus: aut in -sus, occisus, visus,

mersus, tersus, sparsus, missus: aut in -xus, crucifixus, complexus, adnexus. Futura vero participia qualibet significatione venientia, si penultima naturaliter producuntur, circumflexo accentu proferuntur, ut scripturus, lecturus. Si autem positione longa fuerint, acuuntur, ut audiendus, sarciendus; et neutrum dactylo suffragabitur. Nam æquis divisionum legibus dirimuntur arsis et thesis tempore bino et bino.

De Amphibracho.

D. Quare vocitatus est amphibrachys?—M. Quod ex utraque parte brevibus ambiatur syllabis, sicut amphitapete genus vestimenti utrinque villosum et hirsutum dicitur, et amphitheatrum ubi altrinsecus scenicorum ludibria histrionumque ridiculosa commenta exercentur, et præsidente agonotheta theatrales pancratiariorum pompæ in scamma palæstrico peraguntur. Ergo ἀμφὶ utrinque, βραχὺς brevis interpretatum dicitur.

D. Da exempla ad amphibrachym pertinentia.—M. Hæc sunt nomina primæ declinationis, eandem pedis regulam adstipulantia, ut corona, carina, lacerna, acerva, acerra, arena, arista, papilla, mamilla, capella, catena, popina, culina, amurca, tabella, querela, locusta, marisca, rubeta, pharetra, camina, sagitta, loquela, medulla, medella, taberna, caverna, caterva, latebra, terebra. Idem masculina: camelus, caminus, caninus, egenus, opimus, alumnus, eburnus, cothurnus, togatus, anhelus, libellus, amicus, iniquus, propinquus, profanus, ocellus, avitus, subulcus, bubulcus, cinædus, Quirinus, tumultus, tyrannus, severus, honestus, triumphus, cachinnus, capillus, lapillus, Latinus, amarus, amœnus, agellus, asellus, magister, minister, equester, pedester, sequester, sinister. Item neutralia; macellum, metallum, cylindrum, aratrum, sacellum, tropæum, talentum, fritillum, lupercal, tribunal, quadrantal, minutal. Unde Juvenalis libro XIV:

hesternum medio servare minutal
Septembri.

canistrum.

D. Da verborum quoque exempla conjugationum qualitatibus collecta, quas Græci synzygias vocant: congerere, quæso, ne pigeat.—M. Saluto, sagitto, sagino, ut poeta,

Non parvam sumo saginam.

Et infra:

Desuper ex alto virides expecta saginas.

Orosius in prosa historica: Informe (inquit) prodigium Græciæ luminibus saginabant; id est Creticum Minotaurum. Sic honoro, coloro, laboro, adoro, requiro, anhelo, refuto, corusco, cachinno, inesco, inundo, redundo, capesso, lacesso, quiesco, cruento, secundo, propago, recuso, gelaseo, recondo, saburro. Ut Solinus de gruibus ait; Sublatisque lapillulis ad moderatam gravitatem saburrantur. Virgilius:

sæpe lapillos
Ut cymbæ instabiles fluctu jactante suburram
Tollunt.

Fatigo, ut:

noctemque diemque fatigant.

Oritur etiam idem pes a verbis primæ conjugationis, quæ in Pyrrhichio jam congessimus, his personis: vocamus vocatis vocabam vocabat, vetamus vetatis vetabam vetabat, litamus litatis litabam litabat. Unde Persius Flaccus:

admoveam templis et farre litabo.

A passivo litamus, litantur, litabar, et futurum litabor: Prosper:

Et de virtutum munere sacra litat.

Virgilius:

Sanguine quærendi reditus animaque litandum.

Secunda itidem conjugatio iisdem linearum tramitibus amphibracho concurrit ab ea duntaxat sermonum serie, quæ in tribracho superius coacervavimus, ut docemus, docebis, docebam, docebat. A passivo docemur, docentur, docebar, et futuro docebor. Sic foveo, voveo, jubeo, moveo, moneo, declinantur. Inchoativa similiter verba tertiæ conjugationis a radicibus secundæ conjugationis pullulantia amphibrachym rite generabunt, ut rigeo, rigesco,

tepeo tepesco, stupeo stupesco, tabeo tabesco, madeo madesco, rubeo rubesco, caleo calesco, tumeo tumesco, niteo nitesco, aceo acesco, vireo viresco.

D. Potestne amphibrachys a participiorum significationibus oriundus his regularum sanctionibus subjugari?—M. Præteritum et futurum participii tempus non reor refragari, ut amatus amandus, litatus litandus, necatus necandus, cavatus cavandus; sic docendus, movendus, fovendus; sic tegendus, terendus, gerundus, serendus.

D. Amphibrachys quo accentu pronunciatur?—M. Si penultima positione longa fuerit, acuitur: ut marisca, noverca madasca, ladasca. Quod si naturaliter penultima producitur, circumflexo accentu profertur, ut carina, catena, camera, rubeta.

D. Qua divisionis formula famulatur?—M. Cum prædictis pedibus non servat parem divisionis regulam, sed triplum conditionis incrementum contra simplum temporis detrimentum repugnat, dum arsis continet unum, et thesis tres.

De Amphimacro.

D. Luculentum exemplar et evidens indicium amphimacroque conveniens profer.—M. Almitas, trinitas, unitas, caritas, castitas, veritas, orbitas, sanctitas, dignitas, claritas, qualitas, quantitas, densitas, lenitas, cæcitas, siccitas, civitas, vilitas, largitas, vastitas, suavitas, torvitas. Solinus in collectanea rerum memorabilium de panthera: Nec terreri (inquit) nisi sola oris torvitate. Æquitas, falsitas, sanitas, firmitas, vanitas, paucitas, raritas. Eodem modo in plurali numero inveniuntur, ut margines, cardines, furfures, fomites, cespides, cuspides, termites, stipites, poplites, remites, murices, sandices, et similia. Ita quoque singulari pontifex, artifex, carnifex, aurifex, extipex qui et aruspex, opifex vero anapæsto competit. A verbis autem exempla amphimacro competentia prima persona invenire nequivi; nisi forte finalis syllaba authenticis illustrium poetarum exemplis reperitur produci. Virgilius:

Horrendum et dictu video miserabile monstrum.

Et alibi:

Teucrosque penates
Commendo sociis.

Sed hoc auctoritate potius quam ratione valet. Nam in cæteris personarum declinationibus amphimacrus crebro insertus adnotatur, ut conglobas conglobant, ambulas ambulant, cursitas cursitant, somnias somniant, bassias bassiant. Ut Ovidius:

Dulce quiescenti bassia blanda dabas.

Expias expiant. Oritur et a tertia conjugatione producta in tertia persona plurali, ut farciunt, sarciunt, tinniunt, hinniunt, sopiunt, sepiunt, sanciunt, bulliunt, acciunt. A participiis nihilominus tempore præsenti gignitur, ut territans, bassians, amplians, expians, imbuens, induens, exuens, ambiens, garriens, pruriens.

D. Amphimacrus unde vocabulum sumpsit?—M. Quod ab utraque parte longis syllabis circumclusa brevis cingitur; nam μακρὰ longa, et macrologia longa sententia dicitur.

D. Qua divisionis specie idem pes sequestratur?—M. Amphimacrum sescupla divisione partimur, quia arsis et thesis bina et trina temporum intercapedine dirimuntur.

De Bacchio.

D. Dictio exempla ad pedestrem Bacchii regulam pertinentia.—M. Voluntas, voluptas, facultas, potestas, honestas, juventus, senectus, et propemodum omnia nomina primæ vel secundæ conjugationis, quæ ad amphibrachym superius accumulantes catervatim congessimus, hæc eadem versa vice Bacchium reformabunt in cæteris casibus, excepto nominativo, accusativo et vocativo singulari, et genitivo plurali, ut popinæ, culinæ, rubetæ, popinas, culinas, rubetas, popinis, culinis, rubetis. Sic masculina; cothurni, triumphi, tyranni, et reliqua. Eodem modo Bacchio concurrunt quæ sequuntur, ut kalendæ, cathedræ, cicutæ, cicadæ, tiaræ, tabellæ, polentæ, patellæ, olivæ, lagenæ, fenestræ, saginæ, Sibyllæ, supinæ, columbæ, palumbæ, columnæ, podagræ, Minervæ, modestæ, molestæ,

farinæ. Sic et masculina, ut benigni, maligni, saligni. Virgilius:

> salignas
> Umbonum crates.

papyri, phaselli, lacerti, cruenti, suelli, miselli, tribuni, gulosi, pusilli, pupilli, lupini, mariti, silari, juvenci, caballi, coculli. Sic et neutra, ut theatri, sepulcri, flagelli, labelli, tigilli, fritilli, sacelli, macelli. Hæc in genitivo quidem singulari prædictis respondent: sed nominativo, accusativo, vocativo plurali discrepant, quia in his casibus denuo ad amphibrachym redire noscuntur.

D. Bacchius unde appellatus est?—M. A Baccho, qui et Dionysius vocabatur, ipse et Liber pater, unde sacra quæ Libero a Bacchantibus litabantur, Liberalia et Bacchanalia nec non et Orgia nuncupari veterum antiquitas veræ religionis expers decreverat. De quibus Virgilius:

> qualis (inquit) commotis excita sacris
> Thuias, ubi audito stimulant trieterica Baccho
> Orgia.

Idem libro VI.

> Illa chorum simulans Evanthis Orgia;

quæ Græce Nychthelia vocantur, id est nocturna. Unde Virgilius:

> nocturnusque vocat clamore Cithæron.

Nycticorax nocturnus corvus dicitur. Hic ergo pes in sescupla divisione est.

De Palimbacchio.

D. Ob quam rem antibacchius vel palimbacchius dictus est?—M. Antibacchius contrarius Bacchio, sicut antitheta contraposita, et Anti-Christus contrarius Christo: palimbacchius vero iterum Bacchius reciprocis vicibus syllaba immutata vocari dignoscitur.

D. Da exempla a nominibus venientia et palimbacchio competentia.—M. Natura, fortuna, pressura, tonsura, bascanda, Aurora, ut:

> Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Captura, fœtura, matura, rasura, strictura, basterna, persona, fixura, pictura, factura, scriptura, censura, cæsura, farrago,

Carthago, sartago, ærugo, salsugo, ferrugo, lanugo, prurigo, uligo, caligo, formido, fiscella, tessella, umbella, lanterna, regina, Europa, urina, formica, testudo, aulæum, portentum, sarmentum, electrum, antiquus, argutus, cristatus quod tamen participium est sine origine verbi, ut:

cristatus Achilles,

id est crista et cono galeatus, vittatus, versutus, cornutus, nervosus, frontosus, squamosus, exosus, barbatus, larvatus, cerritus. Unde Hieronymus: Floccipendentes (inquit) imagines umbrasque larvarum, quarum natura esse dicitur terrere parvulos, et in angulis garrire tenebrosis. Sic pauxillus, tantillus, taxillus, cultellus; quorum primitiva sunt Paulus, palus, talus, tantus, culter.

D. Da verborum regulas, quæ palimbacchii legibus pariter adminiculentur. — M. Conclamo, desquamo, reclamo, jejuno, insulto, exulto, obsecro, adjuro, conrado, conjuro, perjuro; ut:

Et conjurati veniunt ad classica venti.

Commendo, desudo, defendo, extendo, impingo, depromo, exantlo id est exhaurio; nam rota putei exhaustoria antlia vocatur; consterno, emungo, invergo, desterno, convecto, compello, detrudo, compungo, contundo, impendo, ulciscor, percontor, contemplor, irascor, perfungor, amplector, nanciscor, indignor, infirmor, commentor. Ita inchoativa squalesco, algesco, hæresco, frondesco, fulgesco, ignesco, turgesco, raresco, torresco, torpesco, canesco, floresco, lentesco quod Valerius a prima conjugatione ortum testatur, quod lento lentas lentat, quod raro contingit, ut amasco, lavasco, gelasco.

Sed hæc de prima et tertia conjugatione particulatim deprompsimus, quandoquidem de secunda conjugatione in prima persona indicativi modi antibacchius haud facile reperiri potest, quamvis in cæteris modorum et temporum declinationibus adsciscatur. Nam a verbis quartæ conjugationis, quæ in dactylo superius nexuimus, palimbacchius infinitivo modo oriundus extat; ut sopire, sancire, accire, bullire, hinnire, farcire, sarcire, haurire, gestire, sepire,

ambire, et cætera. Participia quoque futuri temporis prædicti pedis famulatum minime repudiant, ut recturus, mersurus, sumpturus, missurus, lecturus, acturus, visurus. Sic et passiva significatione, ut mergendus, sumendus, mittendus. At vero regendus, legendus, agendus, vivendus, amphibracho mancipantur. Quædam participia præteriti temporis palimbacchio suppeditant, ut compactus, infectus, mactatus, gestatus, detrusus, retortus, perpessus, depressus, adnexus, complexus, defexus, contritus, consultus. Sed attritus et consultus et nomina sunt et participia: ubi autem regula participiorum fungantur, Virgilius declarat dicens:

et sulco attritus splendescere vomer.

Et rursus idem:

Inconsulte abeunt sedemque odere Sibyllæ.

Nomen vero est ubi dicitur Ex totius senatus-consultu decretum est. Et Plinius Physicus, Cæterum (inquit) attritu digitorum accepta caloris anima et reliqua.

D. Quo accentu palimbacchius pronunciatur?—M. Si penultima positione producitur, acutum accentum habebit, ut devexus, congestus. Si vero naturarum decreto protelatur, circumflexa prosodia describitur, ut indutus, exutus, imbutus, obrutus, explosus, complosus, corrosus.

De Proceleusmatico.

D. Enucleatis igitur trisyllaborum pedum regulis, operæ pretium reor ut tetrasyllabos pedes, sicut præfationis ordo spopondit, examussim digeras.—M. Exemplum pedum sequentium cursim et particulatim propalanda censeo; siquidem de disyllabis pedibus, quorum exemplar aliquantula explanatione utcunque digessimus, prædicti tetrasyllabi pedes resupinis et reciprocis varietatum vicibus componuntur. Denique hæc sunt nomina ad proceleusmaticum pertinentia, qui pro geminata Pyrrhichii vicissitudine singulariter positus duplicatum revolutionis officium et recapitulationis seriem continet, crocotula, animula, miseria, memoria, Italia quamvis per ectasin producatur, apicula, canicula, avicula, fidicula, cuticula, crucicula, benevola, malevola, lapideus, equuleus, aculeus,

itinera, facinora, pelagicus, puerulus, manipulus, quod nomen in Dactylico hexametro integrum non congruit, idcirco sæpissime a poetis per syncopam vocalis u exploditur. Sedulius:

Portantes nostro Christo veniente maniplos.

Virgilius:

non ore soluto
Immundi meminere sues jactare maniplos;

geniculum, latibulum, patibulum. Solet etiam interdum proceleusmaticus a tertia declinatione per obliquos casus dativo et ablativo progigni, ut nemoribus, operibus, oneribus, lateribus, comitibus, segetibus, cineribus, sceleribus, pecoribus, leporibus, generibus, gracilibus, facilibus, agilibus, teretibus, veteribus, proceribus. Genera verborum concordi suffragio proceleusmatici regulis obsecundare noscuntur, ut misereor, opitulor, arieto, humilio, aperio, operio, reperio, sepelio. Unde Prosper elegiaco versu non desonam protulit syllabarum regulam dicens

Fitque novus vita.

Subjunctivus quoque tempore præterito perfecto proceleusmatico suffragatur a secunda duntaxat vel tertia conjugatione, ut docuerim, timuerim, viguerim, habuerim, stupuerim. Ut:

Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas.

Scanditur, nas stupu, dactylus; patuerim, latuerim, statuerim; ut:

Nam statuit genitor rerum;

rapuerim, tribuerim, metuerim, nequiverim. Nam e in penultimo subjunctivi modi tempore perfecto præterito semper corripitur, ut Prisciani auctoritas approbat.

D. Da divisionis et partitionis qualitatem.—M. Æqua discretionis formula proceleusmaticus discriminatur. Idcirco arsis et thesis æqua syllabarum trutina et æquiparante temporum exagio pariter ponderabuntur, hoc est bino et bino.

D. Quo tenore proceleusmaticus profertur.—M. Indirupta et inconvulsa firmitatis censura semper acuitur.

De Dispondæo.

D. Quæ sunt nomina ad dispondæum rite congruentia?—M. Servatores, præceptores, bellatores, oratores, pastorales, æternales, immortales, infelices, scrutatores, dictatores, mercatores, piscatores, regnatores, curatores, luctatores, rimatores, auditores, nutritores, venatores, vespellones, id est fossarii qui corpora humant; unde Orosius: Per vespellones (inquit) in Tiberim tractum est. Verba quoque tam præteriti quam futuri temporis his regulis opitulantur, ut mulcaverunt, sulcaverunt, stipaverunt, sudaverunt, illexerunt, perrexerunt. Item futuri conquassabunt, humectabunt, exantlabunt, resultabunt, et reliqua. Sunt itidentidem nomina verbialia in -trix desinentia fœminina, sicut masculina in -tor terminantur; sed fœminina dispondæo mancipantur, masculina vero correptione ultimæ syllabæ epitriti quarti subjectionis jugum ferre non recusant; ut indagator indagatrix, collaudator collaudatrix, declamator declamatrix, suffragator suffragatrix, exaltator exaltatrix, commendator commendatrix, commentator commentatrix, quod oritur a verbo commentor commentaris commentatur; unde et commentum et commentarium. Inflammatrix, insultatrix, dispensatrix, assentatrix. Unde Prosper, cum de crimine adulationis loqueretur, subjunxit dicens,

Lingua assentatrix vitium peccantis acervat.

Oritur etiam a participiorum significationibus prædicti pedis regula, ut contorquentes, impingentes, suffragantes, allegantes, retrudentes, jejunantes, exudantes, emungentes, fœcundantes. Ita futuri, truncaturi, sulcaturi, surrecturi, porrecturi, submersuri, possessuri, consessuri.

D. Da rationem accentus.—M. Dispondæus semper acuto accentu profertur, dum arsis et thesis æquali temporum discrimine dirimuntur, hoc est bis quaterno.

De Diiambo.

D. Quæ sunt nominum exempla ad iambum pertinentia?—M. Hæc actutum prompta depromere non me pertæsum pigebit; utpote paternitas, inormitas, iniquitas, propinquitas, fidelitas, profunditas, severitas, ferocitas, atro-

citas, acerbitas, Latinitas, procacitas, benignitas, cupiditas, inanitas. Verum hæc nomina tertii ordinis in singulari numero secundum regulam casualis formæ pentaptota esse noscuntur, plurali triptota. Item imagines, origines, hirundines, harundines, propagines, voragines. Verba similiter tempore præterito plus quam perfecto his legibus subduntur, ut amaverant, ligaverant, necaverant, putaverant, litaverant, rigaverant, negaverant, et cætera.

D. Quæ prosodia tenoris in diiambo statuitur?—M. Nomina seu verba diiambo mancipata acuuntur quidem ut dispondæus, sed in hoc discrepare cernuntur, quod dispondæus in penultima, diiambus vero in antepenultima acutum habebit accentum, et cætera gravabuntur.

De Ditrochæo.

D. De formulas exemplorum, quibus ditrochæi regula competenter clarescat.—M. Cartilago, cantilena, celsitudo, altitudo, gippitudo, lippitudo, longitudo, latitudo, fortitudo, magnitudo, crassitudo, spissitudo, ægritudo, pulcritudo, turpitudo, fortitudo, rectitudo. Hæc omnia pentoptota. Excipitur cantilena quod triptotum nomen est. Item de secunda declinatione, ut publicamus, Tusculanus, passerinus, anserinus, oppidanus, rusticanus, Claudianus, Hadrianus, masculinus, femininus, Gaditanus, Gallicanus, Formicinus, Maximinus, bombycinus derivatum nomen epitheton a bombycibus, id est vermibus quos Seres vulgo nuncupant, unde Serica vestis lestis filorum staminibus contexitur; ludibundus, iracundus, fraudulentus, pompulentus, corpulentus, vinolentus, merulentus, principatus, paludatus, id est paludamento indutus, sicut togatus toga vestitus dicitur. In verborum quoque modis et personarum declinationibus ditrochæus reperitur, ut castigamus, lectitamus, irrogamus, subrogamus, clamitamus, fascinamus, pastinamus, ruminamus, ut:

Ilice sub nigra pallentes ruminat herbis:

expiamus, sauciamus, confricamus, strangulamus, sciscitamur, machinamur, præstolamur. Sic infinitivo modo fascinare, pastinare, remigrare. Excipiuntur passiva et depo-

nentia ejusdem modi, ut sciscitari, machinari, strangulari, quæ in regulam epitriti secundi transire noscuntur. Interdum trochaicæ legis normula a participiorum significationibus oriunda constat, ut verberandus, masticandus, calculandus, calcitrandus, dedicandus, ventilandus, vellicandus. Sic a tertia vel quarta, ut imbuendus, obruendus, exprimendus, sopiendus, sarciendus, sepiendus, sanciendus, fulciendus.

D. Da regulam divisionis.—M. Æqua ditrochæus lance libratur, dum arsis et thesis bis ternis temporum trutinis æquiparantur.

D. Quali accentu ditrochæus figuratur?—M. Si penultima positione producitur, acuto accentu prænotabitur, ut aggregandus, digerandus, basiandus. Ast vero si naturaliter penultima longa fuerit, sine ambiguo circumflectitur, ut passerinus, vulturinus, anserinus, et cætera derivativa, quæ superius de primitivis congessimus.

De Antespasto.

D. Antespasti quæso proferantur exempla.—M. Arenosus, lacertosus, querelosus, lapillosus, latebrosus, cavernosus, tenebrosus, coronatus, capillatus vel capillosus; sic venenosus, papillatus, paludatus id est paludamento togatus, catenatus, pharetratus, palumbinus, columbinus.

D. Hæc nomina seu participia cui formæ casuali aptabuntur?—M. Omnia pentaptota esse veterum auctoritas declarat.

D. Da exempla de personis verborum antepasto congruentia.—M. Amabam, amabatis, amaremus amaretis, litabamus litabatis, litarem litaretis, necabamus necabatis, necaremus necaretis: sic negabamus negabatis, favebamus favebatis, emebamus emebatis, serebamus serebatis, agebamus agebatis. Ita in cæteris modorum temporibus et personarum declinationibus ejusdem pedis formula crebro reperitur inserta, quam singillatim evolvere et universaliter enudare tædet. Nam aliter in participiorum declinationibus antespastus indagatur, tempore quidem præsenti a forma inchoativa per genitivum singularem, ut nitescens nitescentis, rubescens rubescentis, virescens virescentis,

madescens madescentis, rigescens rigescentis. Sic tempore præterito et futuro per genitivum pluralem amati amatorum, necati necatorum, litati litatorum, amandi amandorum, necandi necandorum, litandi litandorum; sic docendorum, legendorum, regendorum, gerendorum.

D. Antespastus quo accentu profertur?—M. Interdum acuitur, ut tepescentis, tabescentis, acescentis. Nonnunquam vero circumflectitur, ut paludatus, palumbinus, columbinus. Harum autem rerum ratio utrum acuto an circumflexo pronuncietur, accentus positio vel natura luce clarius manifestant. Hic pro æqua divisionis specie sequestratur, dum arsis et thesis paribus temporum legibus concordant, id est ternis et ternis.

De Choriambo.

D. Choriambus unde vocabulum sortitus est?—M. Quia ex choræo et iambo simpla pedum structura in duplum geminatus constat: choræus quippe trochæus cognomento nuncupatur.

D. Exempla choriambo congruentia congerere, quæso, non recuses.—M. Omnipotens, ignipotens, pinnipotens, armipotens, arcitenens, cæsaries, canities, progenies, esuries, planities, luxuries; ut in Georgicis:

Luxuriem segetum tenera depascit in herba:

temperies, segnities, calvities, ingluvies, illuvies, sinceritas, posteritas; ut illud:

Et sit priscorum nescia posteritas;

crudelitas, sedulitas, ebrietas, sobrietas, simplicitas, duplicitas, impietas, nobilitas, utilitas, calliditas, asperitas, virginitas. Ut Prosper in Epigrammatibus:

Nec crucis asperitas potuit terrere volentem.

Ex his quæ tertiæ declinationis sunt pentaptota certissime fiunt: quæ autem quintæ fuerint, ad tetraptotam formulam rediguntur. Item nomina feminini generis singulari numero carentia ad choriambum pertinentia, ut exuviæ, deliciæ, divitiæ, inferiæ, blanditiæ, primitiæ, insidiæ, exequiæ, reliquiæ, excubiæ, hæc tetraptota sunt. Sed et nomina primæ et secundæ, quæ ad Pæonis primi regulas subterinserere

explanandarum rerum necessitate constricti conabimur, choriambo rite mancipabuntur per cæteros casus utriusque numeri, exceptis nominativo accusativo et vocativo singularibus, et genitivo plurali si masculina vel feminina fuerint (neutra vero in quibusdam casibus discrepant) ut justitia, lætitia, spurcitia, mæstitia, tristitia, munditia: item purpureus, cæruleus, discipulus, egregius, legitimus: item auxilium, augurium, dissidium, concilium. Oritur etiam choriambus a prædictis nominibus quæ superius edidimus cum de dactylo niteremur comminisci: illius duntaxat qui ex gero vel fero componuntur per obliquos casus, ut paulo ante promulgamus, ut setiger setigeri, ros roris, squamiger squamigeri; sic laniger, corniger, lucifer, umbrifer, furcifer.

D. Hunc pedem quibus divisionum speciebus partimur?—M. Æquis temporum discerniculis.

D. Da exemplar a verborum personis diremptum.—M. Secunda persona singularis numeri, et tertia pluralis, legitime declarat, ut conglomeras conglomerant, ingeminas ingeminant, prætitulas prætitulant, acceleras accelerant, commemoras commemorant. Sic participia instantis temporis conglomerans, ingeminans, prætitulans, et cætera.

De Ionico Minori.

D. Quæ nomina seu verba Ionico minori competunt?—M. Ionico minori hujuscemodi pauxillula sufficiant exempla, ut rapientes, populares, seniores, furibundi, rubicundi, verecundi, moribundi, rudibundi id est rudentes et boantes, nam ruditus proprie asellorum asinorum est, ut poeta:

Linguaque rudenti edidit pecuale loquellas.

Et quia apta se vocis occasio præbuit, non modo propter structuram pedum et rationem metrorum, verum etiam ob differentiam vocum et discretionem sonorum, non absurdum arbitror quadripedum et volucrum et reptilium voces cum generalitate pluralitatis et specialitate singularitatis subtiliter dirimere; siquidem vocis qualitatem quadripertitam esse tam philosophorum quam Grammaticorum auctoritas

propalavit, articulatam inarticulatam, literatam et illiteratam; quamvis alii duas esse vocis species attestentur, hoc est articulatam et confusam; nam articulata hominum tantummodo est dicta quod articulo scribenti comprehendi possit; confusa est quæ scribi non potest.

D. Pande exempla vocis confusæ de diversis rerum naturis congesta.—M. Hæ sunt species vocis confusæ, ut majorum auctoritas tradidit. Nam apes ambizant vel bombizant, aquilæ clangunt, anseres crinciunt vel trinsiunt, aves minuriunt vel vernant vel vernicant, accipitres pipant vel pipilant, anates teretissant, arietes trissitant vel blaterant, asini oncant vel rudiunt, apri frendunt, arma crepant, æs tinnit, amphora profusa bilibit, boves mugiunt vel reboant, cornices butant, cycni desistant, cicadæ fretinniunt, ciconiæ gratulant vel glottorant vel critalant, corvi crocitant vel croccant, capræ mucciunt, canes baubantur vel latrant vel ganniunt, catuli glattilant, cervi rugiunt, citharæ sonant, canis venatica cusnitit, elephanti barriunt vel stridunt, equi hinniunt, feræ mussitant, grues gruddant vel gruunt vel grugulant, gallinæ cacillant, galli cantant vel cucurriunt, galvæ fringilliunt, graculi griciunt, hirundines trutissant vel trissant, hyenæ hirriunt, hædi balant vel belant, Jupiter tonat (ut fabulæ fingunt) infantes vagiunt, leones fremunt, lynces hircant, lepores vagitant, lupi ululant, litora murmurant, milvi lugiunt vel vigilant vel luriunt, meruli zinzitant, mustelæ dindrant, mures mintriunt vel muniunt, noctuæ cucubiunt, olores drensitant, oves balant, onagri vagillant, palumbes raucitant, passeres titiant, parri tinnipant, pavi paululant, perdices cacabant, pulli et pueri pipant, pantheræ chauriunt, pardi feliunt, porcelli grunniunt, porci grundiunt, ranæ coaxant, sturni parsitant, sorices denticant, serpentes sibilant, silvæ strepunt, turdi soccitant vel faccilant, tigrides raccant, tubæ clangiunt, tauri mugiunt, vultures pionpant, venti flant vel tremunt vel sibilant, ursi urgant vel sæviunt, vulpes ejulant, verres quiritant. Item homines loquuntur, rustici jubilant, et reliqua similia. Hæc

genera vocum non ad ionicum pertinebunt, sed discretionis gratia prolata sunt.

D. Da verborum exempla ionico minori subdita.—M. Sumuntur a verbis primæ conjugationis, quæ in tribracho edidimus, tempore futuro, ut numerabunt, rogitabunt, glomerabunt, sociabunt, temerabunt, maculabunt, dubitabunt. Sic et infinitivo tempore præsenti a passivo numerari, rogitari, glomerari, sociari. Veniunt a tertia conjugatione tempore præterito imperfecto, veniebant, capiebant, rapiebant, poliebant, metuebant, tribuebant. Ita quoque a participiis tempore præsenti, ut numerantes, glomerantes, titulantes, polientes, statuentes, jaculantes, modulantes, spatiantes, speculantes, et reliqua.

D. Ionicus minor cui divisioni famulatur?—M. Ad duplam divisionis regulam pertinet.

D. Dic ergo utrum arsis aut thesis in temporum distributione palmam victoria promerebitur.—M. Thesis procul dubio quatuor temporum curricula gubernat, et arsis duorum.

D. Unde hoc evenit?—M. Quia ultima acuitur et antepenultima gravatur, ut populantes, maculantes, glomerantes, numerantes, venerantes, et omnia propemodum verba primæ conjugationis quæ in tribracho congessimus, cum ad participiorum significationes derivantur, ionici minoris legibus subduntur.

De Ionico Majori.

D. Da regulas ionico minori rite congruentes.—M. Clementia, sententia, concordia, discordia, prudentia, vecordia, vesania, dementia, Germania, Saxonia, contentio, conventio, possessio, confessio, insania, infamia, confectio, defectio, refectio, protectio, virguncula, fornacula, cunabula, paupercula, matertera, matercula, majuscula, cervicula, vulpecula, veprecula, nubecula, mercedula, ficedula. In his quinque nominibus e producitur, ut Priscianus libro III. commentabatur. Ex his primæ declinationis nomina triptota sunt in singulari, tetraptota in plurali. Quæ autem

de tertia declinatione ad regulam Ionici majoris decerpsimus, in singulari numero pentaptota sunt, in plurali triptota. Item masculina vel communia triptota utroque numero, ut mirabilis, laudabilis, affabilis, effabilis. Virgilius:

Nec visu facilis nec dictu effabilis,

spectabilis, triplabilis. Sedulius:

Quod simplex triplicet, quodque est triplabile simplex;

ramusculus, rumusculus quod est rumoris diminutivum, fraterculus, laterculus; nam paterculus Pæon secundus esse dignoscitur, majusculus, complusculus, latrunculus, furunculus, carbunculus, lenunculus, authenticus, pauxillulus, tirunculus, ranunculus, arnotinus, hornotinus, quorum primitiva sunt major, plus, latro, fur, carbo, leno, paulus, tiro, rana, arnus, horno. Nam diminutiva diminutivorum inveniuntur, ut paulus paululus, pauxillus pauxillulus; ita agnus agniculus agnicellus agnicellulus; sic mons, et reliqua. Hæc pentaptota sunt singulariter, et tetraptota pluraliter. Item neutra, ut fastidium, ludibrium. Virgilius:

rapidis ludibria ventis,

plumarium, ærarium, proscenium. Virgilius:

ineunt proscenia ludi,

collarium, plantarium, palmarium, quod in palma est, id est in laude victoriæ, convivium, colludium, corpusculum, turpisculum, spiraculum, solatium, cænaculum, venabulum, spectaculum, mastigium; miraculum, connubium. Hæc neutralia in utroque numero triptota sunt.

D. Da regulas verborum quæ huic pedi minime refragentur.—M. Elimino, ingurgito, procrastino, eradico, insignio, lascivio, exhaurio, emollio, obstetrico, ut in Exodo: Ut quando obstetricabitis Hebræas; enuntio, annuntio, congaudeo, enucleo, assentio, consentio, irretio, præsagio, insanio, custodio, discrimino, determino, fastidio, contorqueo, resplendeo, arrideo. Ita futurum tempus ejusdem modi indicativi binas admittit personas, gaudebimus gaudebitis, mulcabimus -tis, sculcabimus -tis, truncabimus -tis, lentabimus -tis. Virgilius:

Ante Trinacria lentandus remus in unda,

quassabimus -tis. Sic de tertia correpta sed tempore præsenti, compescimus compescitis, infindimus infinditis, annectimus annectitis, rescindimus rescinditis, depectimus depectitis. Ut in Georgicis:

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.

Ita infinitivo modo compescere, infindere, annectere, rescindere, depectere, excludere, detrudere, corradere, corrodere, illidere, depromere, colludere, emergere, lentescere, canescere, hærescere, ut in epithalamio:

Mellea tunc roseis hærescunt labia labris.

D. Arsis et thesis quomodo vel qualiter syllabarum tempora in ionico majore partiuntur?—M. Arsis octies semis continet, et thesis quater semis, id est duplum temporis augmentum arsis usurpat, et simplum thesis gubernat, quia sunt quatuor contra duo.

D. Da regulam accentuum.—M. Ionicus major in omnibus orationum partibus acuto accentu in antepenultima titulabitur: idcirco arsis, ut diximus, geminato triumphorum tropæo coronabitur.

De Pæone primo.

D. Restant epitriti et pæones, quorum exemplar nondum commentando propalaveras.—M. Formulas pæonis primi pedetentim expediens nullatenus comperendinabo, cujus exempla summatim congerere nitar, ut ecclesia, justitia, lætitia, duritia, luxuria, spurcitia, navicula, clavicula, lenticula, particula, dulcicula, assecula, coticula, graticula, Ausonia, Arcadia, harmonia, ambrosia. Fidiculam vero reor ad proceleusmaticum pertinere; cujus primitivum est fidis, ut

fretus cithara fidibusque canoris;

sic cuticulam. Omnia ista diminutiva tam penultimam quam antepenultimam corripiunt, quamvis cuticula antepenultimam producat. Juvenalis in Satyris dicens:

Cum bibet æstivum contracta cuticula solem;

quod eum facere metri necessitas compulit: quatuor enim habens dictio breves in heroico poni non aliter poterat:

licet Virgilius in hujuscemodi nominibus, id est, quatuor breves habentibus, soleat proceleusmaticos ponere, ut:

labat ariete crebro:

et:

depectunt tenuia Seres:

et:

Genua labant.

Item masculina ad Pæonem primum pertinentia, ut ponticulus, folliculus, panniculus a panno, panucula a pano, quamvis diminutivum a primitivo discrepet; fonticulus, marticulus, igniculus, testiculus, funiculus, criniculus, pisciculus, curriculus et hoc curriculum neutraliter dicitur, versiculus, flucticulus, articulus, ridiculus, aniculus, vermiculus, agniculus, fasciculus, ensiculus, cuniculus, ventriculus. Juvenalis in I.

Infra ventriculum tenui distantia rima.

Nascuntur vero hæc diminutiva aut de monosyllabis ut pons ponticulus; aut de disyllabis, ut ensis ensiculus, dulcis dulciculus. Item mobilia, purpureus, cæruleus, marmoreus, æquoreus, funereus, Herculeus. Ut Juvenalis:

Audiet Herculeo stridentem gurgite solem:

tartareus, carbaseus, pampineus, puniceus; ut Virgilius:

tota
Puniceo stabis suras evincta cothurno:

sanguineus, sidereus, corporeus, fœmineus, virgineus, populeus, ætherius, Elysius, Gorgoneus, Virgilius:

Exin Gorgoneis Allecto insectâ venenis:

egregius, exiguus, præcipuus, assiduus, irriguus, rorifluus, horrisonus, raucisonus, grandisonus, ut poeta:

Grandisonis pompare modis tragicoque boatu,
Ridiculove Geta:

quem versum imperiti et metricæ artis ignari obtunsaque mentis acrimonia freti satis turpiter interpretantur, vegeta, quasi sub una orationis asserentes parte, et pendeat sensus de prælato nomine neutrali, id est, figmenta; quod nec scandendi ratio, nec syllabarum regula consentit; siquidem ve conjunctio est disjunctiva, Geta vero principale et

primitivum est: unde Terentius Afer in Phormione sic ait:

> Amicus summus meus et popularis Geta
> Heri ad me venit:

et infra:

> Geta, provinciam cepisti duram.

Quid si vegeta neutrale nomen esset accusativo plurali, heroicæ versificationis regula vacillaret, quia semper neutra in plurali corripiunt a in nominativo, accusativo et vocativo, ut:

> Arma virumque cano:

et:

> Arma Amyclæumque canem Cressamque pharetram.

Ergo non est vegeta accusativus pluralis, sed Geta ablativus singularis, qui semper in prima declinatione a producit in omnibus generibus, ut proretha, agonotheta, lanista, archinirata, pirata, satrapa, rabula, athleta, psalmista, exorcista, Baptista, Agrippa.

Item fœminina, sica, amica, pica, rima, lima, mima, ruga, bibliotheca, umbella, libella, serula, columella, tympanistria. Ut: in medio juvencularum tympanistriarum: communia, ut advena, verna, unde vernaculus, quod melius per b quam per digammon scribi veterum auctoritas orthographorum testatur; quia ver, unde vernum derivativum ducitur, per v constat. Verum hæc nomina non ad Pæonem primum pertinentia protulimus, sed ad ostendendam primæ declinationis in ablativo finalitatem, ubi semper a producitur, ut Geta. Scanditur autem ita: ridicu. lo ve Ge. ta seu, qualibet, arte ca. nendi. Alioquin ta seu non esset spondæus sed iambus, quod heroici hexametri regula abnuit. Item neutra pæonis primi, ut concilium, augurium, supplicium, discidium, principium, servitium, vestibulum, thuribulum, conjugium, auxilium, eloquium colloquium, consilium, peniculum, id est spongia; unde poeta cum de patibulo Salvatoris poemate pangeret, ait:

> Peniculo infusum calamo porrexit acetum:

ingenium, judicium, arbitrium, imperium, solstitium, hospitium. Item cælicola, agricola, Christicola, ruricola, Phœbigena, Trojugena, Graiugena, folligena, nubigena, hoc est centaurus, ut Lucanus:

Ixionidas Centauros
Fœta Pelithroniis nubes effundet in arvis.

D. Da regulas verborum.—M. Sanctifico, ædifico, vivifico, clarifico, glorifico, magnifico, mellifico, mirifico, lætifico; testificor, ludificor, polliceor, confiteor, auxilior, progredior, adstipulor, appretior, intueor, contueor, irradio, discrucio, invigilo, conglomero, inficio, perficio, efficio, afficio, sufficio, officio, conficio, cio, interimo, comperio, advenio, invenio, deripio, eripio, invideo, admoneo, contineo, commoneo, edoceo, confugio, effugio, ingemino, dilapido, dispolio, evacuo, annumero, exsupero, assimulo, commemoro, exacuo, retribuo, constituo, instituo, restituo, concupio, desipio, excorio, febricito, effodio, delacero, delanio, esurio, mellifico. Ita Virgilius in tetrasticis theatralibus:

Sic vos non vobis mellificatis apes;

degenero, abbrevio, suppedito, quadripedo. Virgilius:

Quadripedante putrem cursu quatit ungula campum.

D. Quo pacto quave ratione dividitur pæon primus?—M. Sescupla divisione dirimitur, dum caret æqua divisionis regula et dupla et tripla.

D. Quot tempora moderatur arsis aut thesis?—M. Arsis trium temporum dominatur, thesis duorum, quia antepenultima acuto profertur accentu.

De Pæone secundo.

D. Da nomina ad pæonem secundum pertinentia.—M. Potentia, frequentia, colonia, crepacula, novacula, sororcula, diecula, domuncula, laguncula, puellula, bonoria, puerpera, pecuscula. Ut Juvencus:

foveam si forte pecuscula vestra
Inciderit:

item lepusculus, pedunculus, homunculus vel homuncio vel homullulus aut homullus; ut Cicero: Homullus ex argilla et luto fictus. Homullus ad amphibrachum pertinet. Solet etiam pæon secundus a superlativis

gradibus derivari ubi geminantur r vel l literæ, ut acer acerrimus, vetus veterrimus. Virgilius:

veterrima laurus,
Religione patrum multos servata per annos:

quamvis analogia exigat ut epitheta in r terminantia superlativum geminata r litera promantur, ut teter teterrimus, creber creberrimus: unde antiquissimi non vetus sed veter; ut Ennius:

Cum veter occubuit Priamus sub Marte Pelasgo:

niger nigerrimus, miser miserrimus, celer celerrimus, piger pigerrimus, tener tenerrimus ut in Basilion cautum est,

quasi vermiculus ligni tenerrimus.

Nam pauper pauperrimus, et pulcher pulcherrimus ionico majori mancipantur. Excipiuntur anomala sinistimus et dextimus, quorum primitiva sunt sinister et dexter. Unde Sallustius historiographus in Jugurthino: Sylla (inquit) cum equitatu apud dextimos, in sinistra parte Mallius cum fundatoribus. Nam secundum analogiam sinisterrimus, et dexterrimus diceretur. Item facillimus, gracillimus, humillimus, simillimus, agillimus. Neutralia quoque in hanc regulam rediguntur, ut opusculum, majusculum, holusculum, crepusculum, pecusculum (cujus plurale jam protulimus) piaculum, periculum, silentium. Nec non etiam in verborum modis et personis ac temporum declinationibus idem Pæon reperitur insertus a prima conjugatione, quæ in Pyrrhichio digessimus; vel secunda, quæ in tribracho tempore futuro, ut amabimus amabitis, beabimus beabitis, meabimus meabitis, creabimus creabitis, cavabimus cavabitis, secabimus secabitis. A secunda de activis et neutralibus, ut docebimus docebitis, stupebimus stupebitis, fovebimus fovebitis, ciebimus ciebitis, rigebimus rigebitis. Passiva, communia, et deponentia utroque numero concordant, doceberis docebitur docebimur, medeberis medebitur medebimur, fateberis fatebitur fatebimur, vereberis verebitur verebimur. Sic et a forma inchoativa, sed a tempore præsenti, ut virescimus virescitis, rigescimus rigescitis, tumescimus tumescitis, madescimus madescitis, rubescimus rubescitis, ut in poeta:

Quem magis offendit quisquis superando tepescit.

Participia nihilominus pæoni secundo congruere videntur in nominativo et dativo plurali genere neutro, ut videntia videntibus, vigentia vigentibus, olentia olentibus, nitentia nitentibus quæ nitorem non nisum designant, litantia litantibus, micantia micantibus, luentia luentibus, fruentia fruentibus, euntia euntibus.

D. Da divisionis legem in pæone secundo.—M. Quemadmodum antecessor sescupla discretione dirimitur: arsis vero et thesis et accentus eadem temporum regula funguntur quam in pæone priore præfati sumus.

De Pæone tertio.

D. Exempla Pæonis tertii depromantur.—M. Nemorosus (id est nemoribus plenus): sic decorosus, speciosus, rabiosus, variosus (id est varicibus plenus, scabiosus, generosus, macilentus, truculentus, gracilentus, fæculentus, opulentus, oriundus, moribundus, rudibundus, Palinurus, paliurus: ut illud:

Carduus et spinis surgat Paliurus acutis;

alienus, sceleratus, galeatus, tunicatus, trabeatus, cuneatus, equitatus, peditatus, comitatus, capitalis, glacialis, specialis, generalis, lateralis, Cerealis, ut:

Cereale papaver
Tempus humo tegere;

operosus, maculosus, numerosus, onerosus, animosus, populosus, spatiosus, oculosus et oculatus: ut Apocalypseos: Animalia antrinsecus oculata.

D. Præpositorum da differentiam nominum.—M. Quod omnia mobilia sunt et epitheta dicuntur, exceptis paliuro et Palinuro, et illis quæ ab equite et pedite ac comite derivata protulimus, quia eques et equetus unum idemque est. Sic pedes et pedester: equitatus vero et peditatus ad numerum equitum et peditum pertinebunt.

D. Cui formæ casuali prælata nominum exempla mancipantur?—M. Omnia secundæ declinationis in -us terminata pentaptota sunt in singulari numero, tetraptota in plurali.

D. Quæ sunt verborum exempla pæoni tertio congruentia?—M. Sumuntur quidem a prima et tertia conjuga-

tione, tempore præsenti et futuro indicativi modi, præsertim a verbis quæ superius coaptavimus, cum de tribracho commentaremur: glomeramus glomeratis, glomerabo glomerabis glomerabit, properamus properatis, properabo properabis properabit, geminamus geminatis, -bo -bis -bit, rogitamus -tis, -bo -bis -bit, rapiemus -tis, capiemus -tis, poliemus -tis, veniemus -tis. Virgilius in Bucolicis

rapidum Creta veniemus Oaxen.

Passiva vero communia et deponentia per easdem personas passim non congruentia; sed hoc modo, jugulamur jugulentur, jugulabor, veneramur venerantur venerabor, stipulamur stipulantur stipulabor, stomachamur stomachantur stomachabor. Infinitivus quoque modus in activis et neutralibus pæoni tertio mancipatur tempore præsenti et præterito, et stipulare stipulasse, titulare titulasse, ululare ululasse, spoliare spoliasse, temerare temerasse. Unde Proba, inter poetas clarissima, in exordio Virgilio—centonis, quamvis Apocryphorum frivola sub specie prophetica continentis, sed tamen legitimam hexametri regulam servantis, elegantur deprompsit dicens:

Jam dudum temerasse duces pia fœdera pacis.

Scanditur ita Jam du. dum temer. asse du. ces pia, fœdera pacis.

D. Da exempla significationibus participiorum approbata. —M. Præteriti et futuri temporis participia a passivo, communi, et deponenti venientia, pæonem tertium non repudiant, ut glomeratus glomerandus, veneratus venerandus, jaculatus jaculandus, imitatus imitandus; ut:

Demens perpetui qui non imitanda parentis
Jura caducorum gradibus simulavit honorum.

Ab activo quoque et neutro, ut fugiturus, ruiturus, trahiturus, doliturus, domiturus; ut in Georgicis:

..... et durum Bacchi domitura saporem,

petiturus, periturus.

D. Pæon tertius qua discretione sequestratur?—M. Sescupla divisione dirimitur, sed arsis et thesis pæoni primo et secundo reluctantur, dum arsis usurpat tempora bina, et thesis trina.

D. Unde, rogo, ista diversitas et veluti inconveniens diaphonia nascatur, cum in prædictis decem pedibus æquo divisionis exagio trutinantis quasi quædam organicæ modulationis melodia ita concors temporum harmonia teneatur.—M. Quia pæon tertius semper acuto accentu penultimam producit, ut calamistrum, unde derivatur calamistratus epithetum; aut circumflexo, ut medicina. Pæon vero primus et secundus semper ante penultimam acuere accentum legibus compelluntur.

De Pæone quarto.

D. Promito tandem pæonis quarti regulares exemplorum formulas.—M. Strictius hunc pedem commentaturus expediam, dum plura exempli documenta ubertim minime suppeditent, ut humilitas, saturitas, satietas, varietas, temeritas, agilitas, facilitas, gracilitas, celeritas, viriditas, tenuitas, cupiditas, stabilitas, ut Prosper in Epigrammatibus:

Lex æterna Dei stabili regit omnia nutu.

Sic stoliditas, proceritas. Necnon etiam illa nomina quæ recto casu in proceleusmatico superius congessimus, per genitivum huic pedi regulariter aptabuntur, fidicula fidiculæ, miseria miseriæ, crucicola -læ, apicula -læ, avicula -læ, crucicula -læ. Quamvis Juvenalis auctoritas variaverit, ut supra retulimus. Coticula vero, cujus primitivum cos, pæoni primo adsciscitur versifico de aqua contradictionis:

. . . rumpuntur cotibus amnes.

Sic Pæon quartus latibulum latibuli, patibulum -li, manipulus -li, puerulus -li. At vero proceleusmatico per obliquos casus genitivum et ablativum accumulantes aggregavimus, ad pæonis quarti documentum minime concurrant. Verba autem tam indicativi quam subjunctivi modi, quæ in proceleusmatico promulgavimus, huic regulæ rite concordant tertia duntaxat persona, ut humilio humiliant, arieto arietant; sic operiunt. Et in subjunctivo modo docuerim docuerint, tumuerim -rint, statuerint, patuerint. Animadverte, quæso, perplexam metricæ artis subtilitatem: nam

patuerunt indicativi modi est temporis præteriti perfecti, ubi semper e producitur, ut:

Pervia divisi patuerunt cærula ponti.

Scanditur pervia. divi. si patu. erunt. Et infra:

Et jejuna novum vomuerunt marmora potum.

Scanditur: Et je. juna nov. um vomu. erunt. Ast vero patuerunt, vomuerunt, in subjunctivo modo tempore præterito perfecto e semper fixa definitione corripitur.

D. Dicito participiorum exemplar.—M. Nulla participia, nisi præsentis tantum temporis apta pæoni quarto investigare valui a prædictis verborum significationibus; ut arietans, humilians, sepeliens, operiens, aperiens. Quæ vero in subjunctivo modo posuimus, huic regulæ participiorum discrepant; sed aut iambo mancipantur, ut docens, vigens, stupens; aut anapæstum legitime formabunt, ut statuens, metuens, tribuens, poliens.

D. Da rationem accentuum.—M. Pæon quartus semper in antepenultima acuto pronuntiatur accentu. Cæterum in arsi tempora duo, et in thesi tria, quæ per sescuplam divisionem trutinata quasi obliqua potius quam æqua discretionis lance librabuntur.

De Epitrito primo.

D. Expositis ad liquidum et defæcatis pæonum regulis epitriti primi promulgentur exempla.—M. Facultates, potestates, honestates, voluntates, voluptates, sacerdotes, puellares, novercales, maritales, theatrales, loquelares, Quirinales, Palatini, Numantini, palumbini, columbini, tiarati, capistrati, medullati, ut psalmigraphus: Holocausta medullata offeram tibi; capillati, papillati, pharetrati, lapillosi, paludosi, lacertosi, et propemodum omnia nomina vel derivativa vel quæ sub specie participiorum numero singulari in antespasto protulimus, hæc eadem in plurali ad epitriti primi regulam liquido mancipabuntur. Simili modo verborum genera concordant tempore præterito perfecto, hoc est activa tantum et neutra primæ conjugationis, quæ in Pyrrhichio edidimus, et quæ perfectum tempus in avi syllabas desinunt, hæc eadem in plurali epitritum pri-

mum reformabunt, ut amavi amaverunt, rogavi rogaverunt, dicavi dicaverunt, piavi piaverunt, unde compositum est expiavi, volavi volaverunt, meavi meaverunt, beavi beaverunt, ut:

famamque beavit
Gurgitis;

rotavi rotaverunt, plicavi plicaverunt, et plicui plicuerunt, utramque formam sequitur; unde compositum explicavi et explicui; ut illud: Et cum complicuisset librum. Quæ vero præteritum in -ui mittunt hanc refutant, ut crepo crepui, tono tonui, mico micui, frico fricui, domo domui. Nam crepuerunt, tonuerunt, micuerunt, fricuerunt, domuerunt, non epitritum primum sed ionicum minorem amplectuntur. Et notandum quod Phocas Grammaticus præteritum tempus frico fricui exposuit; Gregorius vero in tertio dialogi volumine non fricuit sed fricavit retulit dicens; Faciem defuncti fricavit: et infra, Cumque diutius fricaretur, &c.

D. Possuntne participia hujuscemodi definitionibus epitrito primo subjugari?—M. Quemadmodum significationes participiorum ab inchoativis speciebus venientes per genitivum antespasti legibus patuisse jam retulimus, ita huic epitrito per dativum suffragari contestamur, ut nitescens nitescenti, rubescens rubescenti, tepescens tepescenti; sic tumescenti, fatiscenti, tremescenti, calescenti, acescenti. Ita quoque futuri temporis participia a forma perfecta primæ conjugationis derivata, quæ in pyrrhichio digesta sunt, per omnes casus, exceptis nominativo, accusativo, vocativo singularibus et genitivo plurali, epitrito primo famulantur, ut litaturi litaturo litaturis litaturos. Sic amaturi, crepaturi, beaturi, meaturi, ligaturi, fricaturi, plicaturi, necaturi, negaturi, araturi.

D. Da regulam divisionis et qualitatem prosodiæ.—M. Epitriti quidem prædictarum legibus divisionum minime gubernantur; et quia penultima epitriti primi syllaba acuitur, in arsi procul dubio colliguntur tempora terna, et in thesi quaterna.

De Epitrito secundo.

D. Partes orationum, quæ epitriti secundi structuris rite obsecundent, absque comperendinatione subdantur.—M. Vinitores, proditores, debitores, creditores, traditores, conditores, venditores, portitores, limitores, funditores, hoc est qui fundibulorum exertationibus duellum committunt. Ita sæculares, corporales, carcerales, cardinales, temporales, criminosi, calculosi, ponderosi, ulcerosi, cancerosi, vultuosi. Item fœminina dignitates, qualitates, quantitates, vastitates, vanitates, almitates, sanitates, summitates, cæcitates, densitates. Sic et cætera quæ in singulari numero in amphimacro coartavimus, in plurali huic epitrito adnectentur. Verba quoque primæ conjugationis activa vel neutralia, quæ prima persona dactylum gignunt, eadem tempore futuro his regulis adsciscuntur in plurali numero, ut verbero verberabunt, pignero pignerabunt, fœnero fœnerabunt, exulo exulabunt, expio expiabunt, irrigo irrigabunt, reprobo reprobabunt, fascino fascinabunt; ut:

quis teneros mihi fascinet agros.

Sic et cæteris conjugationibus. Sed tempore præterito perfecto, si secundæ conjugationis fuerint, ut palleo palluerunt, censeo censuerunt, caneo canuerunt, torpeo torpuerunt, horruerunt, terruerunt, floruerunt, arcuerunt, marcuerunt, languerunt. Quod si subjunctivo modo dixeris censuerint, palluerint, canuerint, procul dubio non epitrito sed choriambo copulantur. A tertia autem conjugatione tam præterito perfecto quam imperfecto exempla suffragantur, ut eruebant eruerunt, diluebant diluerunt, obruebant obruerunt, diruebant diruerunt, adferebant attulerunt, conferebant contulerunt. Participia quoque trium temporum ab activis duntaxat et communibus venientia non discrepant, ut dedicati dedicandi, strangulati strangulandi strangulantes, pastinati pastinandi pastinantes, osculati osculandi osculantes. Ita a tertia vel quarta absque præterito, ut conterentes conterendi, inserentes inserendi, diluentes diluendi. Arsis vero et thesis epitriti secundi tempora haud secus dirimere noscuntur quam primi.

De Epitrito tertio.

D. Exempla nominum, quæ epitrito tertio regulariter adminiculentur, in propatulo promulgata quæso nullatenus delitescant.—M. Divinitas, vicinitas, æqualitas, finalitas, felicitas, maturitas, æternitas, impunitas. Eusebius in Chronicis: Ob asyli impunitatem magna Romulo multitudo conjungitur: crudelitas, audacitas, immanitas, humanitas, obscenitas, obscuritas, moralitas, antiquitas, velocitas, infirmitas, deformitas, fœcunditas, urbanitas, affinitas, pluralitas, vivacitas, fraternitas, germanitas. Sunt præterea nomina in plurali numero hujus epitriti formis famulantia, ut fuligines, prurigines, sartagines, caligines, ferrugines, testudines, uligines. Verum hæc et superiora singulariter pentaptotam sequuntur regulam, et pluraliter triptotam.

D. Hæc exempla queunt in verborum declinationibus reperiri necne?—M. Equidem reor a tertia conjugatione subjunctivo et optativo modo epitritum tertium derivari, ut emungerent, excuterent, retruderent, rarescerent, vilescerent, lentescerent, squalescerent, ignoscerent, depromerent, depecterent, connecterent.

D. Quare prima et secunda conjugatio per hanc personarum in subjunctivo modo epitrito tertio minime congruunt?—M. Quod utrarumque verba conjugationum in prædicto modo tempore præterito imperfecto loco penultimo producuntur, ut macerarent, lacerarent; idem maderent, vigerent, squalerent. Nam utrasque conjugationes imperativus producit, quæ res penultimas prædictorum syllabas verborum correptas fore nequaquam patitur.

D. Arsis et thesis quibus discriminibus alternatim temporum particula sequestrant?—M. Modo arsis temporum tropæo triumphat dum octies semis gubernat; thesis vero versa vice sexies semis usurpat; et quæ prius in præcedentibus epitritis arsis subjugando victrix extiterat, nunc demum in succedentibus idem serviliter mancipando et enerviter cedendo succumbit.

D. Operæ pretium est ut manifestandarum rerum gratia replices unde hoc constare credatur.—M. Nempe hoc

prosodiæ causa contingere solet, quia hic epitritus de quo in præsentiarum parumper comminisci nitimur, in antepenultima acuto proferatur accentu, sicut præcessor penultima.

De Epitrito quarto.

D. Regulas ex partibus orationum quæ epitriti legibus congruant quantocius depromito.—M. Constantinus, Marcellinus, Saturninus, cancellatus, fortunatus, contignatus, ærumnosus, libertinus, conlibertus, Augustinus, Cælestinus, crystallinus, smaragdinus. Hæc denique tam propria quam appellativa in singulari numero pentaptota sunt: appellativa vero pluraliter tetraptota: item neutra utroque numero triptota; ut fundamentum, sacramentum, juramentum, spiramentum. Virgilius in Octavo:

Spiramenta animæ lethali vulnere rupit;

salsamentum, atramentum, purgamentum, firmamentum, nutrimentum, fulcimentum, ornamentum, ostimentum, armamentum. Locus vero receptaculi quo armamenta reconduntur armamentarium nuncupatur, quod ad naucleríos proretasque pertinet. Nam arma unius militis armatura, aut totius expeditionis: armentum quod armentarius, seu bubulcus procurat.

D. Uberrimis argumentorum indiciis mihi patenter enucleare precor quid sit quod illustris grammaticæ artis commentator, præpositiones inquit aut verba corrumpunt aut ipsæ corrumpuntur. M. Hæc sententia triplices continere regulas dignoscitur, quæ tamen quadripertita figurarum ratione colliguntur.

D. Hac responsione, ut arbitror, non est interrogationis nodus patenter solutus, sed veluti panucula quæstionis involuta.—M. Tripertita, ut diximus, præpositionum definitio hujuscemodi differentia colligitur, aut ipsæ præpositiones corrumpuntur, ut accedo, succedo, oppono, appono; aut cæteras orationum partes quibus præpositæ fuerint corrumpunt, et ipsæ incorruptæ permanent, ut quæro, exquiro, inquiro, requiro, et frango, confringo, infringo, spargo, dispergo, sparsi, dispersi: aut certe altrinsecus

corrumpuntur, id est tam præpositio quam cæteræ orationis partes, quæ præpositionibus ritu figuræ compositæ successerint, ut corripio, coerceo, corrigo, sinciput, occiput.

D. Da præpositiones quæ corrumpant cæteras partes, vel quæ acceptis reliquis partibus corrumpantur.—M. Ex, ad, ob, in, sub, trans, con, circum, ante. Ex præpositio interdum x literam aut in f commutat, ut effringo, effugio, effluo, effundo, effatur, effabilis, ferus efferus, frænatus effrænatus, facio efficio, factus effectus efficax: aut ex integra manet subnexa. Corrumpuntur, ut æstimo existimo, carpo excerpo, quæro exquiro, arceo exerceo, cado excido, effodio effodis effossus: Aut omnino eadem litera carebit, ut evenio evenit, egero egessi, egredior egressus, emano emanavi, elicio elicui, elimino eliminavi, elido elisi, enarro enarravi, enucleo enucleavi. Ad præpositio sæpe finalem d literam in eandem convertit literam, a qua sequens orationis inchoat pars, ut cedo accedo accessi non adcessi, accommodo, accolo, accipio, accepto, accingo, accumulo; ut

> Accumulant quorum famam laudesque poetæ:

accubo accubitus; ut: Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Cantus, accepta præpositione ad, utrinque corrumpitur; ut accentus, qui Græce prosodia nuncupatur. Sic eadem d litera in t transmutatur, ut Lucius Annæus Seneca in sexto volumine tetrametro brachycatalecto sic ait:

> geminumque duplices
> Argos attollit domus.

Et infra:

> Dubia labat cervice, famuli attollite.

Attuli, attero, attrivi, attritus. Virgilius in Georgicis:

> Sæpe etiam in duris errando cotibus alas
> Attrivere.

In p interdum transit, ut appono apposui, appareo, approbo, appello, applico. Nonnunquam vero in l mutatur, lædo allido allisi, ligo alligo alligavi, allicio allecto allegatio. Solvitur et in r, ut arripio arripui, cui simplex est rapio,

sed accepta præpositione ad neutra pars corruptione carebit,* arreptus arrepticius, arrigo arrexi, arrogo arrogans arrogantia. Transit et in n, ut annuo, quemadmodum in proverbiis inconstantis et lubrici passivus notatur obtutus: annuit oculis, terit pede. Virgilius in decimo:

Annuit et totum nutu tremefecit Olympum.

Mutatur nihilominus in f semivocalem, afflatus, effectus, affixus, affabilis, afflatus, ut:

Angelicis tremefacta minis affatur asella.

Solvitur in g mutam, ut aggrego, aggredior, aggressus, aggero aggestus. Unde aggerem aggestis de fossato sablonibus et collectis in cumulum glareis dici etymologia declarat; sicut congeriem a congerendo. Transit aliquoties in m, ut ammoneo ammonitus, amminiculor amminiculabor amminiculum.

Sub præposito utriusque casus interdum b literam admittens, in eam convertitur qua sequens oritur vocabulum seu verbum: aut ex corrupto et integro partem orationis componit, ut suffulcio suffultus, suffodio, suppono suppositaria, suggestio suggero suggessit. Virgilius in decimo:

Suggere tela mihi:

suffero suffert, ut: Beatus vir qui suffert tentationes. Suffusio, ut: cui oculorum suffusio, quam Græci glaucoma dicunt. Summoveo summotus, succubo succubui, successus succedo successi. Virgilius:

Mezentius ardens
Succedit pugnæ.

succurro, succedo, succingo, succresco, succrevi, plico supplico, puto supputo, peto suppeto. Aut certe ex duobus corruptis, ut supprimo, sustineo, sufficio, suscipio, quorum primitiva integra sunt sub et premo, facio, capio; sed in compositione figurarum b, e, a in alios literarum characteres vertuntur. Veruntamen hæc verba tempore perfecto et plus quam perfecto ex corruptis et integris componuntur, ut suppressi suppresseram, sustinui sustinueram, suffeci suffeceram, suscepi susceperam.

Ob præpositio accusativi casus plerumque b mutat in

eam conversa literam quæ sequentem inchoat orationis particulam, ut peto appeto, ut:

Trojæ sub mœnibus altis
Contigit oppetere:

oppono opposui, occumbo occubui, cado occido quod est patientis et agentis, ut ruo: ommutesco ommutui, officio offeci (id est nocui) offero obtuli. Ad statum pristinum reversa, offulcio offulsi, offusco offuscavi, offuit, offendit, occurrit, occalluit. In præpositio interdum n literam in m commutat, ut pius pietas, impius impietas, improbus improbitas, imploro. Cicero in libro XV. Omnes imploro et obtestor; immunis, immunitas, immanis, immanitas, impunitas. Augustinus Afer: Nihil est infelicius felicitate peccantium, quo pœnalis nutritur impunitas. Imbuo imbutus immortalis. Aut ipsa præpositione integra cohærentia corrumpuntur, ut salsus impulsus, sapiens insipiens, aptus ineptus, castus incestus. Virgilius:

in thalamos ausum incestare novercæ;

facio inficio, capio incipio, amicus inimicus, æquus iniquus, quæro inquiro, partior impertior, armatus inermis, barbatus imberbis, damnatus indemnis. Con præpositio aut ipsa in compositione corrumpitur, ut commoveo, commercium, meo commeo, meatus commeatus, corroboro, corruo, corrumpo, colloquor colloquium, collega collegium, collectio, collectanea, colludium: aut accedentes orationum partes corrumpit, ipsa manente integra, fateor confiteor confessus, gradior congredior congressus, cantus concentus, scando conscendo, statuo constituo, cano concino, jacio conjicio; ut:

Princeps ardentem conjecit lampada Turnus;

cado concido; ut: Quare concidit vultus tuus? taceo conticeo; ut:

Conticuere omnes intentique ora tenebant;

unde inchoativum conticesco; genitrice Samuelis vaticinante: Et impii in tenebris conticescent; teneo contineo, tango contingo, calco conculco, facio conficio, capio concipio, quæro conquiro, quæstio conquisitio. Nam queror

deponens corripitur. Unde querela querimonia derivatur; sicut in historia ecclesiastica cautum est: Omnes querimoniarum libros jussit incendi. Seu utraque corrumpuntur, videlicet tam præpositio quam subjecta pars ut rapio corripio, mando commendo, plector complector. Cicero libro XIII: Nullo modo possum aut memoria consequi aut oratione complecti: lædo collido collisio. Unde poeta:

> Vix tamen effugi totis collisa medullis.

rego corrigo, lego colligo. Interdum vero eadem con præposito n literam non corrumpit, sed omnino amittit; si sequens pars a vocali inchoat, ut æternus coæternus, coævus coætaneus, coepiscopus, coacervo, coarto: Et angelus Domini coartans eos; Lactantius ad Demetrianum, Et levi, inquit, et non coarto spiritu quoties volumus efficitur vox; occipio; Terentius in Adelphis:

> Recte, ædepol, spero modo dolores meatu occipiunt;

caput occiput sinciput, ex duobus corruptis, id est semis caput.

In præpositio corrumpit verba, ut facio inficio, capio incipio, gradior congredior; partior impertior. Ut Tullius Cicero Lucanus libro decimo:

> Atque opifex rerum certo sub jure coercet;

cohibeo, coæquo, coalesco vel inolesco. Virgilius:

> udoque docent inolescere libro.

Ago per synalepham cogo, ut nolo malo, quod in præterito manifestius liquet coegi. Re præpositio aut subnexas orationum partes corrumpit, et ipsa detrimentum non patitur, ut salio resilio. Prosper in Epigrammatibus:

> Si resilit, misero degit in exilio;

capio recipio captio receptio captus receptus, sapio resipio resipisco, facio reficio, factus refectus, cano recino, gradior regredior, statuo restituo, statutus restitutus, quæro requiro, teneo retineo, taceo reticeo, premo reprimo, spargo respargo. Aut eadem re præpositio si ad verba a vocalibus incipientia accesserit, d literam crebro adsumit, ut emo redimo, emptio redemptio, emptus redemptus, arguo redarguo, ago redigo,

actus redactus, undo redundo; ut: Omnia flumina exeunt in mare et mare non redundat. Eo redeo reditus, euntes redeuntes, iturus rediturus, redintegro, redhibeo redhibito, oleo redoleo, olere redolere redolentes. Virgilius:

et olentia Medi
Ora fovent illo;

si vero a digamma verba incipient, id est u loco consonantis posita, d literam prædicta repudiat præpositio, ut revertor revolvo revinco.

Trans præpositio interdum n et s perdit, ut traductus traducit; ut: noluit eam traducere. Augustinus libro XX civitatis Dei: Etiamsi eos, inquit, per hæc ad sua traducere non potuerint, et cætera; trajectus trajecit. Virgilius in decimo:

Tum Pallas bijugis fugientem Rhætea præter
Trajicit;

Trano tranas tranat, cujus simplicia sunt trans et no nas nat monosyllaba. Virgilius:

sub nubibus atris
Strymoniæ dant signa grues atque æthera tranant.

Solinus quoque in collectanea rerum de cervis, Si maria, inquit, tranent, non aspectu petunt litora sed olfactu. Circum præpositio aliquoties amittit cum, ut circuitus. Sic ante præpositio e in i commutat, ut anticipo, psalmigrapho adstipulante, ut: Anticipaverunt oculi mei vigilias. Dis præpositio interdum s literam in compositione perdit, ut diluto dilusus, dilanio, diluo, dilabor dilapsus; ut:

foveam dilapsus in atram:

dilancino dilancinatus. Idem Solinus de leontophono bestia ait: Morsu quidem abstinent sed dilancinatas exanimant pedum nisibus. Quod si s litera in principio verbi ponatur, eadem præpositio non perdit s, ut disspolio, dissolvo, dissero. Interdum s in f mutatur, ut fido diffido diffidentia, fero differo, differentia, fundo diffundo. Virgilius in decimo:

Undantique animam diffundit in arma cruore.

Unde Julius Solinus in collectanea rerum memorabilium

ait: Idque in centum viginti millia passuum diffundi, qui fidem advenarum ratiocinati sunt, æstimaverunt. Facultas difficultas, ut idem Solinus, multisque difficultatibus fatigatus Rhiphæis se jugis adnectit. Facilis difficilis tam præpositione corrupta quam nomine: sequentibus autem c p t dis præpositio integra manet, ut cerno discerno discerniculum, crepo discrepo, curro discurro, calcio discalcio, credo discredo, cingo discingo: placeo displiceo placuit displicuit, a corrupta in i mutata: puto disputo, perdo disperdo, pono dispono, tendo distendo, tribuo distribuo, traho distraho, tingo distingo, pecto dispecto (id est pectino) pendo dispendo.

Sunt aliæ præpositiones quæ similiter in compositione figurarum corrumpunt adnexas orationum partes, ut per, præ, pro, de, re, ut perficio, præcipio, proficio, decipio, rapio deripio. Virgilius:

Tergora deripiunt costis:

paro separo, cerno secerno, pono repono, cedo secedo, cubo secubo, duco reduco, cado decido, ut: Folium ejus non decidit; et alibi. Aruit fœnum et flos decidit. Patior perpetior, passus perpessus, et cætera similia.

D. Tripertitam præpositionis regulam cum quadrifaria figurarum compositione velut quoddam atræ caliginis chaos adhibitis documentorum laternis luculente illustrasti; restat ut omissa præpositione et compositione, positionis tamen elevationisque tempora epitrito quarto congruentia regulariter edisseras.—M. Epitriti quidem non serviunt divisionibus, cum tamen in epitrito quarto arsis anticipat tempora quaterna et thesis terna.

D. Lex prosodiæ promulgetur.—M. Epitritus quartus si penultima positione longa fuerit, acuto pronunciatur accentu, ut hostimentum, id est æquamentum vel exagium trutinæ. Si vero penultima naturarum legibus protelabitur, absque scrupulosa ambiguitate circumflexo proferatur accentu, ut contignatus, fortunatus.

De Prosodia.

Prosodia est signum sermonis iter rectum faciens legenti.

Sunt autem prosodiæ decem, acutus, gravis, circumflexus, longa, brevis, daseia, psile, apostrophus, hyphen, hypodiastole. Dividuntur autem hæc in quatuor, in tonos, in tempora, in respirationes, in passiones. Tonus autem aut pertrahitur, aut attrahitur, aut medietas syllabæ bonam vocem habens. Toni sunt tres, acutus, gravis, circumflexus. Acutus tonus est nota per obliquum ascendens in dexteram partem, ut pax, pix, nux. Gravis est a summo in dexteram partem descendens, ut est homo, bonus, parvus. Circumflexus est nota de acuta et gravi facta, ut est môeta, mûsa, côepi. Tempus est significatio extensionis sive contractionis, invisibilia discernens. Tempora sunt duo, longum et breve. Longum est significatio productæ literæ vocalis; ut est:

Arma virumque cano, Trojæ qui primus ab oris.

Breve est significatio correptæ vocalis, ut est:

Ingens acutus carmina nostra canunt.

Spiritus est productio vocis quæ aut citata aut lenis de ore profertur. Spiritus sunt duo daseia et psile. Daseia est qualitas syllabæ juxta sonitum spirantis, ut est homo, habitans, habens. Psile est qualitas syllabæ quæ juxta extremitatem labiorum profertur, ut orator adiit orare. Passio est vox passibilis conjuncta et unita et divisibilia discernens. Passiones sunt tres, apostrophos, hyphen, hypodiastole. Apostrophos est signum extritæ vocalis unius aut duarum, quos non habent Latini sed Græci. Hyphen est conjunctio dictionis ex duabus perfectis imperfectisve compositæ, ut est lucifer, unigenitus, primogenitus. Hypodiastole est divisio compositarum literarum propter ambiguitates, ut est:

viridique in litore conspicitur sus;

ut non erret qui legat, ne prorsus ursum legat. Acutus loca habet tria, quomodo dicunt Græci, Latini duo, penultimam, antepenultimam. Penultima nomen est ante unam syllabam a fine habens accentum, ut árma, órna, hónus. Antepenultima est nomen ante duas syllabas habens a fine accentum, ut est Basílius, Gregórius, Bobátius. Circumflexus

nomen est loca habens duo, sicut dicunt Græci, Latini autem unum. Circumflexus nomen est ante unam syllabam a fine habens accentum, cælum cælorum. Tempora ponuntur in vocalibus literis, ubi producuntur vel corripiuntur, ut est:

nihil, amnis, flamina, munus.

Spiritus ponitur initio vacalium literarum, rarius in medio, ut est hujus, traho, inruho. Apostrophus ponitur supra, sicut diximus, quo non utuntur Latini sed Græci. Hyphen ponitur infra ad dexteram partem, ut est suburbanus. Hypodiastole ponitur infra contrarietate hyphen, ut est Constantinopolis.

Enucleatis igitur grammaticorum regulis et metrorum pedibus, qui septies, ut jam promulgavimus, quaternario concluduntur laterculo, operæ pretium arbitror ut multimodas alternantes, synzygiæ replicationes, quæ Rhetoricis mancipantur disciplinis, stimulo festinationis compulsi præterire studeamus; quarum vocabula hæc esse noscuntur, proxilius, diprolius, diopros, trampus, cribussus, namprossimalus, phymarus, atrorbus, rivatus, pranulus, linuatus, machaus, matrimus, phynulus, febrinus. Hi sunt proprie rhetorum pedes, qui quaternarum mensuram syllabarum transeuntes a metricis magnopere spreti repudiantur: siquidem proxilius ex tribus longis et tribus brevibus constans hujuscemodi schematibus componitur, ut — — — ⏑ ⏑ ⏑. Dipodius vero versa vice ex tribus brevibus et tribus longis constat, tali figura ⏑ ⏑ ⏑ — — —. Diopros autem et trampus reciproca duarum syllabarum alternatione variantur, utpote — — ⏑ ⏑ ⏑ ⏑, et iterum ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ — —. Sic et cæteri synzygiarum pedes hujusmodi præposteris vicissitudinum ordinibus alternare noscuntur. Constat præterea nomen synzygiæ serviens figuræ compositæ, quod in genitivo plurali novem syllabarum et viginti literarum esse deprehenditur, ut Constantinopolitanus, si dicatur pontifex Constantinopolitanus, et genitivo pontificum Constantinopolitanorum.

Appropinquante jam styli termino, O reverentissime fili,

subnexis precibus satagens velut flexis genuum poplitibus suppliciter imploro, ut hoc opusculum, quo manifestissime declaratur quod tua sagaci eruditione non livescam, et strenua instructione non tabescam, contra omnes æmulorum catapultas et venenata garrulorum jacula, quæ de pharetra obliqui livoris plerumque intorquere nituntur, inexpugnabilis metrorum pelta et Grammaticorum parma protegere digneris, meique laboris industriam, si voti compotem summus Olympi regnator effecerit, tanto velim devotæ mentis affectum ostendens, enixius mireris et uberius venereris, ut hoc sit quædam fessæ menti rata recompensationis portio, ac oblata remunerationis vicissitudo, quanto constat neminem nostræ stirpis prosapia genitum, et Germanicæ gentis cunabulis confotum, in hujuscemodi negotio ante nostram mediocritatem tantopere desudasse, propriorumque argumenta ingeniorum juxta metricæ artis disciplinam, literarum textum tradidisse: præsertim inter tot tantosque sæcularium rerum tumultuantes strepitus constitutum, et ecclesiastica pastoralis curæ sollicitudine depressum, quibus mens meticulosa ac scrupulosa quasi quodam arctissimo catenarum repagulo constringitur. Non enim hoc proferendo horrendis superciliorum jaculis me vulnerandum arbitror, neque dirissimæ elationis turgidæ phalarica confixum perhorresco, si paulisper de gratuita divini muneris gratia, quæ singulis quibusque non meritorum præcurrentium prærogativa, sed cælestis beneficii munificentia confertur fretus Domino glorier. Siquidem illustris ille qui dicebat:

> Primus ego in patriam mecum, (modo vita supersit,)
> Aonio rediens deducam vertice Musas.
> Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas:

et longiuscule idem poeta infra prosequitur:

> juvat (inquit) ire jugis qua nulla priorum
> Castaliam ut molli devertitur orbita clivo;

hoc (inquam) ille versificans significari voluit, nullum ante se Latinorum Georgica Romuli descripsisse, quamvis Hesiodus et Homerus et cæteri Græci disertitudinis fa-

cundia freti, et Argolicæ urbanitatis privilegio præditi quadrifariam agriculturam lingua Pelasga deprompserint.

Denique prius quam sermo supremus competenti calculo terminetur, paterna sollicitudine coactus, quæ solet natorum commodis consulere, commoneo ut ea quæ difficillima sudoris et laboris industria, ac si gravi sarcina oppressus dictando descripseram, sine sudoris et laboris contritione rimanda et recensenda nullatenus spernendo contemnas, ac solertis ingenii gratiam præ cæteris contribulibus et coætaneis tibi divinitus collatam torpentis otii segnitie squalescere patiaris. Et absurdum nempe arbitror si te pertæsum sit affabiliter investigando et ventilando percurrere, quod me pertæsum non fuit difficulter commentando et coacervando digerere, si illud (inquam) te pigeat velut insolescentem ac delicatum paulatim masticare ac ruminare, quod me non piguit, utpote pistoris pinsentis officio functum commolere et tollere. Quamvis ergo mundanæ dispensationis curis, velut scopulis refluis algarum illisionibus et undarum circumlatrantium vorticibus, fatigatus populorum frena commissorum moderando gubernes, nequaquam tamen hujus rei gratia præpeditus melliflua divinarum studia scripturarum negligenda, et sub hujusmodi occasionis prætextu parvi pendenda ducas.

Nam inclytus ille Theodosius, ut prisca veterum opuscula produnt, qui totius propemodum mundi gubernans monarchiam maritabatur, et regalibus florentis imperii sceptris undecies labente annorum circulo feliciter fungebatur, quotidiani sumptus alimoniam et corporeæ sustentationis edulium, in quibus mortalium vivacitas vescitur, in præcelso potestatis culmine antiquarii scriptoris mercimonia indemptus est, malens scripturarum emolumento literarum carnalis vitæ nutrimenta per laboris exercitium adipisci, quam inertis desidiæ torpore tabescens gratuitis epularum deliciis saginari. Unde etiam cum Prisciani Grammatici XVIII volumina, qui Romanæ lumen facundiæ vocabatur, proprius palmarum digitulis calce tenus digesta describeret, inauditam antecessoribus et inexpertam præteritis sæcu-

lorum imperatoribus promulgabat sententiam; posteris, ut reor, exemplum industriæ derelinquens. Ego, inquit, Theodosius totius orbis imperator inter curas palatii hoc volumen propria manu descripsi, &c. Propterea cælestis tubæ clangor et supernæ sulpicis classica concrepuerunt dicentis: Non recedat liber legis de ore tuo, et meditaberis in ea die ac nocte. Idcirco in omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis. Quæ est enim labentis mundi prosperitas, aut fallentis vitæ felicitas? Nonne simillima collatione ut somnium evanescit, ut fumus fatescit, ut spuma marcescit? Divitiæ, inquit psalmigraphus, si adfuerint, nolite cor apponere. Utinam nobis præsentium rerum possessio non sit futurorum remuneratio! caducarum copia, secutarum non sit inopia! Utinam lenocinantis mundi oblectamenta, æternæ beatitudinis non gignant detrimenta! Quin potius transacto fragilis vitæ intervallo succedant, suffragante Christo, perpetua præmia meritorum! Quod ipse præstare dignetur, qui pro nobis in patibulo pependit, cum æterno Patre vivens ac regnans cum Spiritu Sancto per infinita semper sæcula sæculorum. Amen!

EPISTOLA AD ADRIANUM.

Reverendissimo Patri meæque rudis infantiæ venerando præceptori Adriano Aldhelmus vernaculus familiæ Christi et vestræ pietatis supplex alumnus Salutem, &c.

ATEOR, mi carissime, quem gratia puræ dilectionis amplector, postquam a sociali contubernio vestro ante triennium circiter discedens a Cantia sequestrabar, quod nostra parvitas hactenus ad consortium vestrum ardenti desiderio flagrabat; quod et jamdudum cogitarem, quemadmodum in votis est, adimplens perficere, si rerum ratio ac temporum vicissitudo pateretur, et nisi me diversa impedimentorum obstacula retardarent, præsertimque corporeæ fragilitatis valetudine medullitus tabentia membra coquente non sinerer; qua quondam, dum post prima elementa iterum apud vos essem, domum redire coactus sum.

CELLANI EPISTOLA ALDHELMO.

Domino lectricibus ditato studiis, mellifluisque ornato lucubratiunculis, Aldhelmo Archimandritæ Saxonum, mirifice reperienti in oris, quod nonnulli cum laboribus et sudoribus in alieno aere vix lucrantur, Cellanus in Hibernensi insula natus, in extremo Francorum limitis latens angulo exul, famosæ coloniæ Christi extremum et vile mancipium, in tota et tuta Trinitate salutem!

UASI pennigero volatu ad nostræ paupertatis accessit aures vestræ Latinitatis panegyricus rumor, quem agilium lectorum non horrescunt auditus sine sanna aut amurcali impostura, notus propter Alburnum dictricis [*almum ductricis?*] Romaniæ decorem. Et si te præsentem non meruimus audire; tuos tamen bona lance constructos legimus fastos diversorum deliciis florum depictos. Sed si peregrini triste reficis corculum, paucos transmitte sermunculos illius pulcherrimæ labiæ tuæ, de cujus fonte purissimo dulces multorum possit reficere mentes, ad locum ubi dominus Furseus in sancto et integro pausat corpore.

FRAGMENTUM EPISTOLÆ AD CELLANUM.

IROR quod me tantillum homunculum de famoso et florigero Francorum rure vestræ franite [*fors.* Francicæ] fraternitatis industria interpellat Saxonicæ prolis prosapia genitum et sub Arctos axe teneris infantiæ cunabulis.

EPISTOLA ALDHELMI AD ETHELWALDUM.

Dilectissimo mihi filio et simul discipulo Ethelwaldo Aldhelmus extremus servorum Dei, salutem.

UEMADMODUM te viva voce aliquoties de aliquibus ammonere curavi; ita et nunc absentem paterna secundum Deum auctoritate fretus, literis exhortari non piget. Hoc enim ideo agimus; quod caritas Christi, sicut ait Apostolus, urget nos. Itaque, fili mi carissime, licet adolescens ætate existis, vanissimis tamen oblectamentis hujus mundi nequaquam te nimium subjicias, sive in quotidianis potationibus et conviviis usu frequentiore ac prolixiore inhoneste superfluis, sive in equitandi vagatione culpabili, seu in quibuslibet corporeæ delectationis voluptatibus execrandis. Memento semper quid scriptum est, "Adolescentia et voluptas vana sunt." Admonui quoque, vehementiori pecuniæ et omni secularis gloriæ Deo semper odibili jactantiæ nequaquam ultra modum inservias, illius sententiæ reminiscens: "Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Filius enim hominis venturus est in gloria sua et sanctorum Angelorum; et retribuet unicuique secundum opera sua." Sed multo magis, mi amantissime, vel lectionibus divinis, vel orationi-

bus sacris semper invigila. Si quid vero præterea secularium literarum nosse laboras; ea tantummodo causa id facias, ut quoniam in lege divina vel omnis vel pene omnis verborum textus artis omnino ratione grammaticæ consistit; tanto ejusdem eloquii divini profundissimos atque sacratissimos sensus facilius legendo intelligas, quanto illius rationis qua contexitur diversissimas regulas plenius didiceris. . . . Hanc autem epistolam jugiter inter cæteros quos legis libros habere non omittas; ut videlicet ejus lectione creberrima de his quæ in ea scripta sunt, implendis mea vice possis ammoneri. Vale.

EPISTOLA AD CLERUM WILFRIDI EPISCOPI.

UPER furibunda tempestatis perturbatio, sicut experimento didicistis, fundamenta Ecclesiæ, sicut quodam immenso terræ motu, concussit; cujus strepitus per diversa terrarum spatia, velut tonitruali fragore, longe lateque percrepuit. Et iccirco vos viscerales contribulos, flexis genuum poplitibus, subnixa exposco prece, nequaquam hujus perturbationis stropha scandalizari; ne quisquam vestrum mentis segnitie fide torpescat, etiamsi rerum necessitas exigat cum Præsule proprio pontificatus apice privato tellure paterna propelli, et quilibet oporteat latorum regnorum transmarina aggredi rura. Quis enim, quæso, tam durus atroxve labor existens, ab illo vos Antistite separans arceat; qui vos ab ipso tyrocinio rudimentorum et a primæva teneræ ætatis infantia usque adultæ pubertatis florem nutriendo, docendo, castigando, provexit pietate; et quasi nutrix gerula dilectos extensis ulnarum sinibus refocillans, sic charitatis gremio fotos clementer amplexus est. Perpendite quæso creaturarum ordinem, eisque divinitus insitam naturam; quatenus ex minimarum rerum collatione flexibilem commiserationis formam, Christo juvante, capiatis; quomodo examina apum calescente cœlitus caumate, ex alveariis nectare flagrantibus certatim emergant, et earum auctore linquente, brumalia mansionum

receptacula, densarum cavernarum cohortes, rapido volatu ad æthera glomerante, exceptis duntaxat antiquarum sedium servatricibus ad propagationem sobolis futuræ: relictus, inquam, mirabilius dictu, Rex earum, spissis sodalium agminibus vallatus, cum hiberna castra gregatim egreditur et cava stipitum robora rimatur, si pulverulenta sablonis aspergine præpeditus, seu repentinis imbribus cataracta Olympi guttatim rorantibus retardatus fuerit, et ad gratam cratem sedemque pristinam revertatur; omnis protinus exercitus consueta vestibula perrumpens, prisca cellarum claustra gratulabundus ingreditur. . . . . .

Si ergo taliter creatura ratione carens, quam vita et natura indita absque legibus scriptis gubernant, reciprocis temporum successionibus ductoris præcepto paret; respondete, rogo, utrum non horrendæ abominationis infamia sint exprobrandi, qui concessa septiformis Spiritus gratia præditi, devotæ subjectionis fræna ritu phrenetico frangunt. Cur autem diversarum rerum ratiocinationes conglobans, ad instiganda vestri pectoris præcordia stridente calamo percurram, audite. Ecce seculares divinæ scientiæ extorres, si devotum dominum quem in prosperitate dilexerunt, cessante felicitatis opulentia, et ingruente calamitatis adversitate, deseruerint, et secura dulcis patriæ otia exulantis domini pressuræ prætulerint: Nonne execrabilis cachinni ridiculo et gannaturæ strepitu ab omnibus ducuntur? Quid ergo de vobis dicetur; si Pontificem qui vos nutrivit et extulit, in exilio solum dimiseritis? &c.

EPISTOLA ALDHELMI AD WINBERTUM.

Domino in Dominorum Domino dilectissimo, Winberto Aldelmus servus servorum Dei in angulari duorum testamentorum lapide de summis montium verticibus abscisso; qui statuam quaterno metallorum genere fabrefactam, quaterna populorum regna signantem crura tenus, aurato capite, oppressit, salutem.

ERULUM literarum ad vestræ pietatis præsentiam destinavimus; qui vobis viva voce de causa nostræ necessitatis imminenti plenius promulgabit. Id est de terra, quam nobis venerandus Patritius Baldredus possidendam accepto pretio obtulit; præcipue pro captura piscium apto et competenti loco. Et iccirco dum in nostri Regis potestate data et collata esse videtur; obnixe precamur, ut eandem agri partem per tuæ caritatis patrocinium obtinere et habere firmiter valeamus: ne eadem possessione per violentiam privati, quia plerumque justitiæ jura vacillant, fraudemur, &c.

EPISTOLA ALDHELMI AD WILFRIDUM.

Domino venerabiliter diligendo et delectabiliter venerando Wilfrido Aldhelmus vernaculus supplex in Christo perennem salutem.

ERLATUM est mihi, rumigerulis referentibus, de vestræ caritatis industria; quod transmarinum iter gubernante Domino capere, sagacitate legendi succensa, decreverit. Et idcirco vita comite optatum Hiberniæ portum tenens, sacrosancta potissimum præsagmina, refutatis Philosophorum commentitiis, legito. Absurdum enim arbitror, spreta rudis ac veteris Instrumenti inextricabili norma, per lubrica dumosi ruris diverticula, immo per dyscolos Philosophorum anfractus, iter carpere. Seu certe oporiatis vitreorum fontium limpidis laticibus, palustres pontias lutulentasque limphas siticulose potare; in queis atra bufonum turma catervatim scatet, atque garrulitas ranarum crepitans coaxat. Quidnam, rogitans quæso, orthodoxæ fidei Sacramento commodi affert circa temeratum spurcæ Proserpinæ incestum, quod abhorreo fari, enucleate legendo scrutandoque surdescere; aut Hermionem petulantem Menelai et Helenæ sobolem, quæ ut prisca produnt opuscula, despondebatur pridem jure dotis Oresti, demumque sententia mutata Neoptolemo nupsit; lectionis præconio venerari: aut Lupercorum bacchantium antistites, ritu lætantium Priapo parasitorum, heroico stilo historiæ caraxare; quæ altato quondam sceptri in vertice chelidro Hebrææ cautionis obtutibus præsentato, hoc est,

alma mortis morte stipite patibuli affixa, solo tenus diruta evanuere? Porro tuum discipulatum ceu cernuus arcuatis poplitibus flexisque suffraginibus, feculenta fama compulsus, posco; ut nequaquam prostibula lupanarium, nugas in queis pompulentæ prostitutæ delitescunt, lenocinante luxu ad eas, quæ obrizo rutilante periscelidis armillaque lacertorum tereti utpote faleris faleratæ curules comuntur; sed magis edito aulæ fastigio spreto, quo Patricii ac Prætores potiuntur, gurgustii humili receptaculo contenta tua fraternitas feliciter fruatur; nec non contra gelida brumarum flabra e climate olim septentrionali emergentia neglecto, ut docet Christi disciplina, fucato ostro, potius lacernæ gracilis amictu ac mastrucæ tegmine incompto utatur.

Excerptum ex libro Antiquitatum Meldunensis Cænobii, ad verbum transcripta. [citat W. Dugdale in Monas. Ang. e Lelandi Collectaneis MS. in Bibliotheca Bodleiana, vol. iii. p. 266.]

EILDULPHUS vitam hereticam ducens, sub castello de Bladow, quod Saxonice dicitur Ingelborne Castell; fuit autem constructum a quodam Rege Britanno, nomine Dumwallo Molvicius. Civitas quondam ibi fuerat, quæ penitus destructa fuit ab alienigenis Castellum se munitum custodivit, quod per multum tempus stetit sine habitatione propinqua. Regia enim habitatio, et ejus manerium tam paganorum, quam Christianorum, non longe fuit a Castello apud Kairdurberg, quod Saxonice dicitur Brohambergh, nunc vero Brokenberg. Prædictus Heremita petiit a castellanis tugurium sibi fieri sub castello et obtinuit; non enim ibi erat magna hominum frequentatio. Hic dum sibi necessaria deficerent, scholares sibi in disciplinatum adunavit, ut eorum liberalitate tenuitatem victus emendaret. Brevi enim tempore scholares in exiguum conventum coaluere. Horum consortio et exemplo S. Aldhelmus ad plenum informatus, artem dialecticam adjecit erudire. Unde hinc fugiens ad pedes Adriani philosophi, Abbatis S. Augustini Cantuariensis per aliquod tempus studuit, et sufficienter edoctus Meldunum repetiit. Qui postea, cum sociis suis, sub Maildulfo monacho attonsus est, vivente Maildulfo post tonsionem ejus annos quatuordecim. Castellum prænotatum tunc fuit sub domino Eleutherii episcopi Wintoniensis, qui dominabatur in tota West-Saxonia. Mortuo Maildulfo, prædictus episcopus dedit situm Malmesburiæ S. Aldhelmo.

Charta qua Eleutherius Monasterium Maildulfi Aldhelmo donat.

[Vid. Will. Malm. de Reg.]

GO Leutherius, gratia divina Episcopus, pontificatus Saxoniæ gubernacula regens, rogatus sum ab Abbatibus, qui sub jure Parochiæ nostræ cænobiali Monachorum agmini Pastorali sollicitudine præesse noscuntur, uti terram illam, cui inditum est vocabulum Maildulfesburch, Aldelmo Presbytero ad degendam regulariter vitam conferre largirique dignarer. In quo videlicet loco a primo ævo infantiæ atque ab ipso tyrocinio rudimentorum liberalibus literarum studiis eruditus, et in gremio sanctæ matris ecclesiæ nutritus, vitam duxit. Et ob hoc potissimum hanc petitionem fraterna caritas suggerere videtur. Quapropter prædictorum Abbatum precibus annuens ipsum locum tam sibi quam successoribus suis normam sanctæ regulæ solerti devotione sequentibus, fraterna petitione coactus, ultroneus concedo. Actum publice juxta flumen Bladon, viii Kal. Septemb. Anno incarnationis Domini 675.

Quomodo Eleutherius Wintoniensis episcopus Aldhelmo presbytero et Meldunensi cœnobio terram de Maeldumesberg contulit eterna largitione. [*E Chartulario Cœnob. Malmes. in Bibl. Bodl. Wood*, v. fol. 10, b.]

OLET plerumque contingere ut autumali torrido facessante caumate brumalia sævientium ventorum flabra reciprocis alternatim cursibus succedant, quibus procellosa pelagi cærula enormesque Oceani gurgites hinc atque illinc quatiuntur, quatenus navigio errante, nullus absque discriminibus navigans furibundo flamine carbasa rumpente transfretet; ita nimirum prostrata mundi pompulenta gloria, jamque appropinquante ejusdem termino fluctuantes sæculi turbines incumbere, experimento evidenti videntur, ut revera et absque ullo ancipiti scrupulo, illa Domini præsagmina nostris tandem temporibus comprobentur impleri, quibus ita cœlestia oracula effatus est: Videte ficulneam &c. Porro inter has turbulentas sæculi tempestates scripturarum flectenda sunt gubernacula, totiusque navigii armatura atque instrumenta paranda, quatenus garrulo Sirenarum carmine spreto, ratis recto cursu ad portum patriæ prospere perducatur. Quapropter ego Eleutherius, gratia Dei episcopus pontificatus Saxonici gubernacula regens, rogatus sum ab Abbatibus, qui sub jure parochiæ nostræ cænobiali monachorum agmini præesse noscuntur pastorali sollicitudine, ut terram illam, cui vocabulum est inditum Maldumesburgæ Aldhelmo presbytero ad degendam regulariter vitam conferre largirique dignarer; in quo videlicet loco a primo ævo infantiæ atque ab ipso tirocinio rudimentorum liberalibus

literarum studiis eruditus et in gremio sanctæ matris ecclesiæ nutritus, vitam duxit: et ob hoc potissimum hanc petitionem fraterna caritas suggerere videtur. Quapropter prædictorum Abbatum precibus annuens, ipsum locum de quo supra mentionem fecimus, tam sibi quam suis successoribus, normam sanctæ regulæ solerti devotione sequentibus, fraterna petitione coactus, ultroneus impendo, quatinus in futuram posteritatem, remota omni disceptationum conflictu ingruentium, quiete continua, et pace perpetua Deo famulari sine impedimento valeant. Sed, ne forte contentionis occasio deinceps emergat, hac rationis conditione interposita roborans confirmo, ut nullus succedentium demum episcoporum seu regum hanc nostræ donationis chartulam, tyrannica fretus potestate violenter invadat, asserens pertinaciter quod de jure potestatis episcopatus ablatum, sequestratumque fuisse videretur; et idcirco sciendum est, et contra æmulos promulgandum, multo magis me commodum, augmentumque pontificali ecclesiæ addidisse, quam per vim abstraxisse. Postremo, ut firmiter præfatæ donationis largitio jugiter mansura sit, prædictos Abbates propriis manibus subscribere jussimus. Quod si quis hæc scripta et decreta nostræ definitionis irrita facere nitetur, sciat se ante tribunal Christi rationem redditurum. Actum publice juxta flumen Bladum vii Kalendas Septembris, anno incarn. Christi 680.

† Ego Eleutherius, ac si indignus episcopus, rogatus a fratribus, hanc donationis chartam subscripsi.

† Ego Cunebertus Abbas, subscripsi.

† Ego Hedde Abbas, subscripsi.

† Ego Wynebertus, presbyter, subscripsi.

† Ego Hiddi, presbyter, subscripsi.

† Ego Hedda, subscripsi.

Quomodo Ethelredus Rex contulit Aldhelmo Abbati et Meldunensi Cænobio Newentune et Cherletone juxta Tetteburi. Ibid. fol. xiii. b.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Salvatoris.

IHIL intulimus, ut Apostolicum testatur oraculum, in hunc mundum, nec auferre quicquid possumus. Idcirco terrenis ac caducis eterna et mansura mercanda sunt. Quapropter ego Ethelredus Rex Merciorum, rogatus a Patricio meo et propinquo Coenfrido, pro remedio animæ meæ, ac pro oratione fratrum in Meldunesburg Deo servientium, triginta cassatos ab occidentali parte stratæ publicæ; et non longe, in alio loco, quindecim, prope Tettan monasterium Aldhelmo Abbati et successoribus ejus in libertatem terrenarum servitutum perpetualiter, libenter, largitus sum. Et hanc donationem meam, sacræ crucis signaculo, propria manu confirmavi, et favorabilium virorum claro concessu corroboravi, ut nulla, post obitum nostrum, regalis audacitas, nec sæcularis dignitas contra decretum nostrum confringere tentaverit. Si quis vero hanc donationem augere et amplificare voluerit, augeat Deus partem ejus in libro vitæ. Quod si quis, tyrannica potestate fretus, demere vel auferre sategerit, sciat se coram Christo novemque Angelorum ordinibus, rationem redditurum. Scripta est autem hæc chirographi chartula, anno ab incarnat. Christi 681, indic. 9.

Signum manus Ethelredi Regis Merciorum.
Signum manus Coenfridi Comitis.
Ego Theodorus gratia Dei Archiepiscopus confirmavi.
† Ego Saxwulfus Episcopus subscripsi.
† Ego Bosel Episcopus subscripsi.

Quomodo idem rex dedit eidem Ecclesiæ quindecim cassatos juxta Tetteburi. Ibid. fol. xiv. b.

N nomine, &c. *usque ad* in Meldunesburg Deo servientium, quindecim cassatos prope Tettan monasterium, Aldhelmo Abbati libenter largitus sum. Si quis vero hanc donationem augere et amplificare voluerit, augeat Deus partem ejus in libro vitæ. Quod si quis tyrannica potestate fretus demere vel auferre sategerit, sciat se coram Christo, novemque Angelorum ordinibus, in tremendo examine rationem redditurum. Scripta est autem hæc Chirographi chartula anno ab incarn. Dom. 680, indict. 9.

† Ego Theodorus gratia Dei Archiepiscopus confirmavi.
† Ego Saxwulfus Episcopus similiter.
† Ego Bosel Episcopus subscripsi.
† Signum manus Ethelredi Regis Merciorum.
† Signum Cenfridi Comitis.

De Kemela, quam Ceadwalla Rex dedit eidem ecclesiæ.
Ibid. fol. xv.

MNIA, quæ videntur temporalia sunt, et quæ non videntur eterna sunt. Idcirco visibilibus invisibilia, et caducis cœlestia præferenda sunt: quamobrem ego Ceadwalla, regnante Domino, Rex, aliquod emolumentum ecclesiæ impendere decrevi: Id est, terram ex utraque parte silvæ quæ appellatur Kemele, CXXXII cassatos. Et ita fixa et immobilis hæc donatio perseveretur, ut nullus hoc decretum frangere aut irritum facere præsumat. Si quis vero, superba inflatus tyrannide, hanc donationem violare aut prævaricare tentaverit; noverit se, in tremendo cunctorum examine, coram judice vivorum et mortuorum, rationem redditurum. Scripta est vero hæc chartula indict. I, mense Aug. anno ab inc. Dom. 682.

† Signum manus Cadwallari Regis.
† Ego Heddi Episcopus consensi.
† Signum manus Cisi.
† Ego Wynbertus subscripsi.

Charta Berthwaldi de Sumerford quæ sita est juxta fluvium qui dicitur Tamesia, quam regali munificentia contulit Aldhelmo Abbati Meldunensis ecclesiæ et successoribus suis hæreditate perpetua. E chartulario Cænobii Malms. in Bibl. Bodl. Wood, v. fol. 10. b.

A quæ secundum timorem et amorem Domini religiosa largitionis devotione definiuntur, quamvis solus sermo sufficeret promulgare, tamen pro incerta futurorum temporum conditione scriptis publicis et documentorum gestis sunt confirmanda. Quapropter ego Berthwaldus, regnante Domino rex, pro remedio animæ meæ et indulgentiam commissorum criminum, aliquam terram conferre largirique Aldhelmo Abbati decrevi, id est, illam de Orientali parte fluminis quod appellatur Temys, juxta vadum cujus vocabulum est Summerforde, xxxx cassatos, ea scilicet definitione, ut omni servitute sæcularium potestatum portio terræ illius perpetualiter sit libera, ad serviendum necessitatibus monachorum Deo servientium in monasterio quod vocatur Malmesburge. Et ut firmius ac tenacius hæc donatio mea roboretur, præcellentissimum monarchum Ethelredum ad testimonium adscivimus regem, cujus consensu et confirmatione hæc munificentia acta est. Si quis contra hanc donationem venire tentaverit, aut tyrannica fretus potestate invaserit, sciat se in tremendo cunctorum examine coram Christo rationem redditurum. Actum publice in Synodo juxta vadum Bregforde, mense Julio,

xxx die mensis ejusdem ; indictione xiii, anno ab incarnatione Domini 686.

† Theodorus Archiepiscopus.
† Ethelredus rex Merciorum.
† Berthwaldus sub-regulus.
† Kenfrithus Patricius.
† Sexwulfus Lichfield. episcopus.
† Bosel Wigorniæ episcopus.

Charta de libertate, quam Ina Rex contulit Aldhelmo Præsuli, et Ecclesiis sub ejusdem regimine constitutis.

N nomine Domini Dei nostri Salvatoris. Ego Ina, regnante Domino Rèx, cum consilio et decreto præsulis nostri Aldhelmi, simulque cunctorum Dei Sacerdotum suggestione, et monachorum petitione, qui in parochia Saxonum conversantur, hanc libertatem Ecclesiis impendo, et hanc privilegii dignitatem monasteriis confero: ut sine impedimento sæcularium rerum, et absque tributo fiscalium negotiorum, liberis mentibus Deo soli serviant, et monasticam cænobii disciplinam, Christo suffragium largiente, regulariter exerceant: ac pro statu et prosperitate regni nostri, et indulgentia commissorum criminum, ante conspectum divinæ majestatis, preces fundere dignentur: et orationum officia frequentantes, in Ecclesiis pro nostra fragilitate interpellare nitantur. Si quis vero contra hujus decreti syngrapham venire tentaverit, sciat se coram Christo novemque Angelorum ordinibus, in tremendo examine rationem redditurum. Hoc vero decretum, a nobis libenter concessum, taliter confirmari et servari decernimus, ut tam nobis, vita comite, propitia divinitate, regni gubernacula regentibus, inextricabili lege firmiter roboretur. Nam pro ampliori firmitatis testamento, Principes et Senatores, Judices et Patricios subscribere fecimus, quorum nomina infra tenentur adscripta.

Actum publice et confirmatum in loco, qui appellatur Eburleaugh; septima Kalendarum Juniarum die; In-

dictione secunda, anno ab Incarnatione Christi 704, feliciter.

† Signum manus Inii Regis, qui hæc omnia propria manu confirmavit.

† Ego Aldhelmus, Servus Servorum Dei, hoc propria decretum manu roboravi.

† Ego Hagona Abbas consentiens subscripsi.

† Ego Heagha Abbas consentiens subscripsi.

† Ego Wedre Abbas consentiens subscripsi.

† Ego Wilgar Abbas consentiens subscripsi.

† Ego Froda Abbas consentiens subscripsi.

† Signum manus Beoban.

† Signum manus Ceonberth.

† Signum manus Ethelfridi.

† Signum manus Deduce.

† Signum manus Bealdhum.

† Edbertus Abbas consentiens subscripsi.

† Ego Wintra Abbas consentiens subscripsi.

† Ego Beorwald Abbas.

† Ego Beawulf Abbas consentiens subscripsi.

† Ego Witta Abbas consentiens subscripsi.

† Signum manus Camberth.

† Signum manus Coen.

† Signum manus Easwaldi.

† Signum manus Ticceau.

Epistola Beati Aldhelmi Præsulis de libertate propriæ electionis, omnibus congregationibus concessa, sub ejus regimine constitutis.

[E registro MS. Malmes. Abbat excerpta. vid. Alf. Annal. Ecc. Ang. ii. 451.]

IHIL in hoc sæculo prolixa felicitate fruitur, nihil diuturna dominatione potitur: nihil, quod non ad fatalem vitæ terminum, veloci cursu, tendere videatur. Et ideo sic nobis mundanarum rerum patrimonia sunt perfruenda, ut tamen æternæ patriæ emolumentis nunquam fraudaremur. Hinc est enim, quod ego Aldhelmus, postquam me immeritum, nullisque prædignis moribus comprobatum, in Pontificatus officii sedem, divina gratia subthronizasset, proposui arcano mentis meæ affectu, ut monasteriis meis, Maildunesburg, Frome, Bradanford, quibus jamdudum in Abbatis gradum constitutus, suffragante Domino, regulariter præfui, religiosum Abbatem, quem sibi spontanea familiarum mearum optio, consona voce elegissent, canonica creatione, atque regulari sanctione constituerent. His voluntariis propositionibus meis, pia monachorum meorum restitit pertinacitas: et cum hoc sedulo sæpius, in conventu fratrum meorum, fiducialiter narrassem, nullus his votis meis placidissimum præbebat assensum, dicentes "Quamdiu vitali vegetaris spiritu, nobiscum præsentis vitæ studio deputaris, tuæ semper dominationis jugo humillime colla subdere non dedignamur. Sed hoc supplici communique rogatu deprecamur, quod sub sacra Scripturarum testificatione, et favorabilium virorum claro consensu corrobores,

ut nullus post obitum tuum nec regalis audacitas nec pontificalis auctoritas, vel aliquis Ecclesiasticæ, seu sæcularis dignitatis vir, sine nostro voluntatis arbitrio, in nobis sibi vindicet principatum."

Huic debitæ monachorum meorum, maxime famulorum Dei, petitioni libentissime consensi: et in monasterio, quod juxta fluvium, quod dicitur Wenburnia, cui venerandi Regis nostri germana Cuthberga præsidet, cum optabili famosissimi regis Inii consensu, et reverendissimi fratris et Coepiscopi mei Danielis, præsentatæ promissionis devoto nutu, decentissimam vernarum Domini postulationem, sacræ Crucis signaculo confirmavi. Itidem idem venerandus rex, et prænominatus Pontifex, pari devotionis manu subscripserunt. Nec multo post, in sacrosancto concilio, quod juxta fluvium qui dicitur Wodor, congregatum esse dignoscitur, idem omnium Saxonicæ gentis Archimandritarum, cum Regali potentatus assensu et Pontificali prioratus nutu, consensit auctoritas. Si quis vero contra hæc tam illustrium personarum decreta, moliri machinetur, et sacra præsentis schedulæ scita prævaricari præsumpserit, sciat se, ante terribilem divinæ majestatis thronum, cum prævaricatoribus præceptorum Domini, lugubri damnationis judicio percellendum. Scripta est hujus confirmationis chartula, ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi 705. Indictione tertia

† Signum manus Danielis Episcopi.
† Signum Inii Regis.
† Signum manus Patricii Ethelredi.

Excerptum ex Bedæ Hist. Ecc. v, 18.

" Anno Dominicæ incarnationis septingentesimo quinto Alfridus Rex Northanhumbrorum defunctus est, anno regni sui vicesimo necdum impleto; cui succedens in imperium filius suus Osredus, puer octo circiter annorum, regnavit annis undecim. Hujus regni principio antistes Orientalium Saxonum Hedda cælestem migravit ad vitam: bonus quippe erat ac justus et episcopalem vitam, sive doctrinam, magis insito sibi virtutum amore, quam lectionibus institutus exercebat. Denique reverendissimus antistes Pechthelmus, de quo in sequentibus suo loco dicendum est, qui cum successore suo Aldhelmo multo tempore adhuc diaconus sive monachus fuit, referre est solitus, quod in loco, quo defunctus est, ob meritum sanctitatis ejus multa sanitatum sint patrata miracula; hominesque provinciæ illius solitos oblatum inde pulverem propter languentes in aquam mittere, atque hujus gustum sive aspersionem, multis sanitatem ægrotis et hominibus et pecoribus conferre; propter quod frequenti ablatione pulveris sacri fossa sit ibidem facta non minima.

Quo defuncto, episcopatus provinciæ illius in duas parochias divisus est; una data Danieli, quam usque hodie regit, altera Aldhelmo, cui annis quatuor strenuissime præfuit: ambo et in rebus ecclesiasticis et in scientia Scripturarum, sufficienter instructi. Denique, Aldhelmus cum adhuc esset presbyter et Abbas monasterii, quod Maildufi urbem nominant, scripsit, jubente synodo suæ gentis, librum egregium adversus errorem Britonum, qui vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura ecclesiasticæ castitati et paci contraria gerunt, multosque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Britones, ad Catholicam Dominici Paschæ celebrationem hujus lectione perduxit. Scripsit et de Virginitate librum eximium quem in exemplum Sedulii, geminato opere, et versibus hexametris et prosa, composuit. Scripsit et alia

nonnulla, utpote vir undecunque doctissimus: nam et sermone nitidus et Scripturarum, ut dixi, tam liberalium quam ecclesiasticarum, erat eruditione mirandus. Quo defuncto, pontificatum pro eo suscepit Forthere, qui usque hodie superest; vir et ipse in Scripturis sanctis multum eruditus."

Excerptum ex Will. Malms. De Regg.

Fecit duo monasteria unum sibi, alterum sorori. Sororis cœnobium appellatur Berekingum in latere Londoniæ ad octo milliaria situm. Ibi illa Ethelberga vocata, habuit cohærentes sibi sanctitatis et pietatis socias Hildelidam proximo loco successorem ad quam extat emissus beatissimi Aldelmi de virginum laude codes.

VITA ALDHELMI FARICIO AUCTORE.

Prologus.

ANCTORUM Patrum pia certamina studiose recolentes, triplici ratione factum esse arbitramur, quod scriptores eorum subsequentium utilitati servientes, ea summopere chartis commendarunt. Prima quidem est laudabilior extitit cæteris, ut Deus, qui pœnas fidelibus quæcunque modo pro se illatas in eorum corporibus patitur, quique virtutem tolerantibus præstat, sua in majestate laudetur. Secunda vero, quatenus Sancti, qui tot sudores, jejunia, vigilias opprobria atque algores spontanee a semet ipsis sive ab inimicis perpessi sunt, a posteris veræ fidei cultoribus magnifice celebrentur. Tertia autem subsequitur, ut nos illorum instrenui atque imbecilles successores, tanta eorum legendo vel audiendo victoriosissima gesta, mentis nostræ oculos sublevando, sequamur horum inoffensa vestigia.

Unde nos fragiles idiotæ, qui nequaquam opera monachi sed tantum indigne portamus nomina, sanctissimi *Aldhelmi* Præsulis ortum et vitam, miracula atque doctrinam, utcumque describere, fideliter tamen aggredimur. Veruntamen non ea tantum quæ per eum summo Opifice præstante, vidimus magnalia; sed et quæ curiose indagando, in multis reperimus barbarice atque Latine paginis assignata; quorum aliquam partem Romana privilegia diversorumque regum traditiones, sub multorum Præsulum Abbatumve testimonis inscripta, nostris adhuc testantur temporibus:

necnon ea quæ a veridicis et regulariter monastico ordine degentibus vel ab aliis diverso ordine catholice conversantibus, sæpe audivimus facta per merita servi sui, quæ ipsi aut corporeis oculis viderunt, aut a primoribus suis, jam in cælesti gaudio ante divinæ conspectum clementiæ congaudentibus, frequenter audierunt; qui se volumen ex virtutibus ejus lucido stylo dicebant legisse; sed Danorum tempore, cum adhuc Christi Ecclesiam persequerentur, perdidisse: qui omnia Deo nostro, illis ignoto, dedicata, aut pedibus conculcabant, aut ira superante rationem igne concremabant, seu quocunque modo poterant annullabant. Multa etiam suorum factorum in scrinio, non multum post obitum ejus facto, in quo beata ejus ossa servabantur, antiquiores Patres nostri argenteis laminis ad memoriam posterorum a primis patribus assignata viderunt: et quia istud erat negligentia et vetustate jam pene consumptum, Præsul quidam cum aliis Deo famulantibus in aliud novitatis causa ad successorum memoriam, in quo adhuc videntur, eadem transtulerunt.

Fuerunt quoque, post prima instituta sancti viri, sui loci familiares amatores, sicut Archipræsul Dunstanus, de cujus sanctitate non dubitatur, et alii quamplures Præsules, quorum sacra ossa in eadem requiescunt basilica: qui si hæc priorum relatu vera non crederent, illæsa usque ad nostram memoriam absque dubio non relinquerent. De quibus studiose plura dimisimus, et eorum quæ videbantur digna relatu, pro referentium auctoritate, partem decerpsimus: ea namque quæ nos ipsi in præsentia sæpe vidimus, veram fidem præteritorum faciunt. Qua in re neminem nos accusare debere videmus: quia beatum Gregorium in Dialogorum libris itidem fecisse conspicimus: atque (sicut ipsemet retulit) Lucas quoque medicus, cujus laus per omnes Ecclesias (ut gentium Doctor ait) est in Evangelio; et Marcus, Alexandrinus Patriarcha et Petri discipulus, nequaquam scripsere visa; sed tantum audita, in Evangeliorum voluminibus. Non, quod absit, ut nos in minimo illis quoque æquiparemus, vel nostros illorumque

relatores in animo conemur reddere similes; veruntamen, quod majoribus in tam maximo opere licuit, in minimo nobis infimis et tamen fidelibus licuisse fideliter opinamur. Alios quoque multos divinis paginis et Scripturis idem hoc egisse reperimus: tres vero tantum, quos supra posuimus, fidei integritate catholicos, moribus et opere sanctissimos, imitari hac in re, quamvis longe incedendo, pro posse nostro cupimus.

Cap. I. *Familia regia, studia, monachatus, et Abbatis munus.*—Ad sancti igitur Aldelmi genealogiam flectamus ingenium, et pro posse nobis a Deo dato, ex qua sit ortus propagine, explicemus. Hic igitur regia stirpe descendit, a clarissimis natus progenitoribus, orthodoxæque religionis verissimis indesinenter cultoribus: quibus tanto extitit in fide lucidior et opere divini cultus pretiosior, quantum rosa ex quibus oritur spinis, et flos lilii unde turgescit cespite proprio. Hujus siquidem præclaræ sobolis Anglorum rex Ina sapientissimus, fulgens vita et moribus, bellis strenuissimus et clarus virtutibus, quantum attinet ad regiam sublimitatem, fuit principium. Istius nomen Primatis multum eximium, secundo loco fratrem fuisse Kenten, virum probum, sanctitate lautum, honestate magnificum, antiquissimis Anglicanæ linguæ schedulis sæpius ex interprete legendo audivimus. Qui Apostoli præcepta Pauli adimplere studens, virtute non modica Deum præ omnibus metuens, in uxoris castæ vivebat copula. Is equidem non idcirco uxoris intrabat cubiculum, quo carnis, ut moris est quorundam, exercere cuperet desiderium; sed ut, quemadmodum Samuelem Anna, talem generaret filiam, qui, ut Scriptura docet, tota animi virtute diligeret Dominum. Vota denique ejus Deus ex alto prospiciens, sicut de beatissimi Nicolai reverendis parentibus legitur, hunc sibi dedit filium, qualem hujus nostri opusculi vobis monstrabit intentio: quem tempore congruo fidelium assuetudine Deo in ecclesia per Sacerdotum manus devote obtulit, catechumenumque fieri postulavit: cui non absque divino nutu Aldelmum nomen imposuit.

Ald enim, ut aiunt barbarice, Latine senex interpretatur; inde Aldelmus quasi senex almus. Vere enim, etsi juvenis corpore, animo senili vivebat et laudabili opere.

Post hæc annis succedentibus puer ablactatur, et sacris literarum studiis a genitore Christianissimo traditur. Qua in re futurorum præscius Deus illius tantopere aperuit ingenium, ut doctoris animus in seipso sæpe miraretur nimium, quod tam facile caperet, tam acute retineret memoriter, quæ sibi ostendebat per singulos dies. Mens namque ejus, cælesti rore perfusa, hujus rei fuerat causa: quippe gratia Dei erat cum illo, illius scilicet, qui per propheticum dixit eloquium, [Ps. 80, 11.] Aperi os tuum et ego adimplebo illud dogmate meo. Trium quippe proprietate linguarum, non solum vulgaritate rerum, verum etiam literarum dogmate, sanctissimus iste peritus extitit. Miro denique modo gratiæ facundiæ omnia idiomata sciebat, et quasi Græcus natione, scriptis et verbis pronunciabat. Mirum namque non fuerat, quia et sancti Spiritus gratia sibi in eo habitaculum fecerat, et illius linguæ binos doctores apprime peritos præclarissimus Ina Rex, quem supra posuimus, ad confirmandam illius literalem scientiam, ab Athenis conduxerat. Latinæ quoque scientiæ valde potatus rivulis, etiam proprietate partium aliquis eo melius nequaquam usus est post Virgilium: ita enim in Antiquariis suæ linguæ legitur. Prophetarum exempla, Davidis Psalmos, Salomonis tria volumina, Hebraicis literis bene novit, et legem Mosaicam. Musicæ autem artis omnia instrumenta, quæ fidibus vel fistulis aut aliis varietatibus melodiæ fieri possunt, et memoria tenuit et in quotidiano usu habuit. Et ut paucis multa et grandia parvis constringamus, ne ea quæ dicimus tædiosis vilescant, ut vir undecunque eruditissimus, plenus fuit scientia omnium rerum.

Sed quid moramur in parvis? Ad altiora stylum vertamus, ut quomodo iste sanctus vir a pueritia deguit ostendere valeamus; et qualiter in monastico habitu inter homines conversando, et Paulum cum Antonio eremitarum primos imitando vixerit, pro nostri parvitate ingenii ostendamus.

Monachus siquidem in Meldunensi ecclesia effectus, quam Eleutherius vir perfectus gubernabat suo studio: ita inter ceteros Dei famulos vir iste commorabatur; ut quanquam hominum uteretur aspectibus, semper mente interesset civibus Angelorum. Hic autem præcepta transcendens regularia, tali modulo præsentis sæculi fungebatur vita. quod omnia decora visu et auditu dulcia corde castissimo vilipenderet, veluti perituras fœni quisquilias. Imitabatur hic religiosissimus Testamenti veteris justissimos Patres, in sua unumquemque animi sancta virtute: Abraham scilicet, in hospitalitatis reverendo studio, atque in perseverantia obedientiæ, quæ bonorum operum creditur perfectio: Jeremiam quoque, in solitariis degentem scrobibus, atque laudabili remotione a conspectu hominum: Job quoque virum summa virtute laudabilem, in patientiæ fervore indesinenter assequitur, ne in eo (quod absit) fieri posset quod alicubi legitur; Omnis virtus est vidua, quam fortis non firmat patientia: in caritatis fervore David, belligeri Goliath (ut refert Scriptura) victorem typicum, quem sequitur iste, invidiæ superando vitium: in castitate utriusque substantiæ Joannem, carum Christo Apostolum, quem cognoverat quodammodo hac etiam pietate plus aliis eidem Domino complacuisse. Ceterum in veræ compassionis proposito, quem vir iste sanctissimus sequebatur, nisi ipsum rerum omnium factorem? qui pro totius generis humani delicto, amaræ mortis gustavit poculum ad tempus. Ista sub brevitate, non ad fastidium alicujus, sed ad ædificationem ideo ita transcurrimus; quia sancto juvante spiritu ad alia multa, sed tamen ejusdem viri facta narranda venire disponimus.

Vir namque omnino Christo deditus, hoc sibi cum cæteris spontaneum inferebat martyrium, quatenus immensum triumphum sibi acquireret ex hoste nequissimo; si quando æstuantis incentiva sentiret libidinis, armatus toto corpore inexpugnabili lorica fidei, et caput ornatus galea justitiæ, spem accendens fervore cœlestis gloriæ, talem imponebat verecundiam spiritui, carnalis nequitiæ administratori.

Virginem siquidem, secundum perituræ carnis spurcitiam admodum pulchram, in suo fecit castissimo stratu tamdiu secum quiescere, donec in cœlum spiritu intento totum Psalterium diceret ex ordine: nec sic ei in aliquo poterat malignus Spiritus obsistere. O virum longe laudabilem, qui æstuantis barathri, etsi interesset, nullatenus sensit voraginem. Hic namque illud est honorabile lignum, de quo Salomonis verba testantur, quia secus aquarum fluenta plantatum ad Sancti Spiritus humorem protulit indeficientem radicem; concivem scilicet Angelorum virginitatem, et non metuit exterius æstum ab inimico sibi illatum, quia intrinsecus divino rore fuerat plenarie irrigatum. Hic etiam est vir ille magnificus, de quo Scriptura dicit, Beatus homo qui semper est pavidus. Ille vero præcepta secutus divina, lumbos suos castitate circumligavit eximia, tenens ardentes lucernas in manibus, intraturus cum sponso ad nuptias spirituales atque cælestes.

Quem Eleutherius antistes laudabilis vita et moribus, cujus facit mentionem Beda venerabilis Presbyter in Anglorum Historia Ecclesiastica, dignum considerans sacerdotali officio, et per se rogando et alios fide Catholicos hortando, ad tantum ordinem promovit. In quo vir Dei aliquandiu victitans irreprehensibiliter ministerio, ab eodem Præsule Pater monachorum meruit constitui in prædicto Meldunensi cœnobio. Quibus non sponte præpositus, quidquid assidue docebat pollenti eloquio, totum quasi bonus pastor opere competenti ad effectum perducebat, sedulo cupiens referre lucrum de talento sibi a Deo commisso. Eo tempore illius provinciæ populus, perversus opere, quamvis subditus fidei nostræ, ecclesiam non frequentabat, nec Sacerdotum satis curabat imperium: quem vir blandus verbis monens suavibus, et divina sæpe (ut locus inerat) eloquia retexens; sæcularibus ad ecclesiam modeste convocatis, præceptis eos fœcundabat salutaribus. Qua in re Doctorem gentium imitabatur, qui rudibus lac primum præbuit, et postea fortes cibo solido pavit. Una namque Sabbati ad eandem urbem, mercatorum

ex diversis partibus multitudo congregabatur maxima: cui Pater iste, Apostolorum imitator, extra urbem veniebat obviam; ac super pontem stando tamdiu divina subministrabat pabula, quo quidam eorum, per servi sui opus divina concedente gratia, pro quibus venerant relinquentes ad tempus mercimonia, ad sanctorum hunc sponte sequebantur sancta ovilia; sicque in ecclesia persistendo, sancta reverenter auscultabant officia: post hæc, peracto pro quo venerant negotio, repedabant ad propria, animabus suis divino prius officio saginatis.

CAP. II. *Acta Romæ: libri ab Aldelmo scripti.*—Hunc autem in tanta persistentem boni operis perseverantia, Apostolicæ sedis summus Pontifex, magnæ sanctitatis vir Sergius, asciverat; quia etsi longe positum ampla terrarum spatia, scopulosi montes, scabrosæ valles separarent et æquora; hæc tamen quæ dicimus, et multa quæ lapsa a memoria stylus non perarabit, de eo persæpe audierat. Mox vero ut sanctus tanti patris Romanæque curiæ monita audivit, iter arripuit, quamvis arduum, ingenti quidem refertus lætitia, quia successit ei causa Principum Apostolorum videre diu desiderata limina; dolens vero, quod vel ad tempus corporeo termino tanta relinquebat fratrum consortia. Ut autem vir pretiosissimus Romam venit, lætabundus pro peracta obedientia, sine qua impossibile est alicujus animam unquam posse salvari, Apostolici viri honorifice receptus colloquio, et pro velle in omnibus illius propter inhabitantem gratiam Dei usus contubernio, beneficio nostris temporibus inaudito decoratur a Deo, cui se devote dederat; quo magis a tanto Pontifice omnique populo veneraretur. Vir quippe laudabilis secum, quocunque ibat, ut adimpleret sibi commissa officia, vestimenta Sacerdotalia deferebat! Quibus in Lateranensi ut sacramenta offerret Presbyterio indutus, subsequens miraculum ostensum est omnibus. Juste et pie peracto Missæ officio, eodemque ministris suis porrigente casulam, indubitanter ibi præsidente divinæ majestatis potentia, ita firmiter et constanter solis radio pependit, ac si alicujus

solidæ materiei sustentaretur adminiculo: hæc autem in Meldunensi hactenus habetur ecclesia, in sanctitatis, ut decet, magna reverentia, O vere novum magni Eliæ prodigium! Illum, discipulo cernente, ad cœlum currus levavit igneus; huic, multis mirantibus, in Romana urbe solis servivit radius; ille in remota cœli parte claro devectus est lumine; istius indumenta Sacerdotis in simili pependere elemento. Sed absit ut istum sancto æquiparemus Eliæ; ille enim propheta magnificus adhuc vivit, quo contra filium iniquitatis dimicet, quin etiam moriendo et resurgendo divinum præcedat judicium; hic vero sanctus Confessor, de percepto præmio ante Dei tribunal extat lætissimus, ubi sua pietate intercedat pro cunctis fidelibus: veruntamen, quanquam dispari merito, si fas est dicere verum, ambo valde placuere Deo.

Post hæc sancto viro apud prædictum Papam diu morante, divino ingerente Spiritu, rogatus est ab eo, ut quendam baptizaret puerum; de cujus utique genitore in populo absque evidentiæ causa satis dubium: quia, ut moris est fere omnium gentium, plebs rumigerula, hunc genuisse Apostolicum æstimabat. Falso enim gens inscia hoc de tanto Antistite opinabatur, quia per vitæ meritum in registris suis aliisque Scripturæ locis vir Apostolicus declaratur. Cujus patris voluntatibus Sanctus Aldhelmus obsecundans, puero, non nisi novem dierum spatium, ut perhibetur, gerente, fidelium more in ecclesia catechizato, coram adstantibus turbis præcepit edicere, si pater ejus esset is qui vulgo dicebatur. Illico infans, quanquam nimium parvulus, remotis contra naturam linguæ obstrusionibus, fecit quod Abbas ille jusserat sanctissimus. Locutione enim sibi divinitus data, satisque intelligibili, ostendit omnibus non se esse genitum illius opere, quem vanus in hoc referebat populus. Mirum quippe nequaquam est, quia novitate caret: ille namque qui asinæ ruditatem humano eloquio fecit peritam, idem ipse istius linguam infantis ad religiosissimi viri jussus reddidit eruditam. O virum multa laude dignum, nimia refertum

sanctitate! qui tali usus discretionis studio, et patrem ab ignoto sibi peccamine liberavit, et seipsum, cujus meriti apud Deum existeret, tantæ urbis populo declaravit.

Vir iste literarum scientia apprime et inter primos eruditus, die quadam cum in regina urbium Apostolorum ecclesiam ingrederetur, ad laudem eorum memoria dignam, hos edidit versus.

[Hic, &c. *vide p.* 129. *hujus edit.*]

Ut autem Monachorum norma Aldhelmus, tanti viri, summæ sedis Rectoris, benigne functus contubernio; et ut alter alterius, uti consuetudo est sanctorum Patrum, bene erat instructus colloquio, repedare ad propria, et ad prius statuit redire propositum. Tunc a sancto Papa, ad suorum posterorum utilitatem, uti sine inquietudine debita Dei servitia celebrare possent, hæc quæ infra leguntur quæsivit sancta donaria; non auri vel argenti aut cujusque metalli pondera, quia securus de crastino nullius nisi Dei quærebat adminiculum. Petiit ergo edictum, summi Patris auctoritate sancitum, quatenus monasteria, quæ Deo annuente solicita mente gubernabat, Meldunense scilicet, ubi inthronizatus fuerat (quod Meldun sanctæ memoriæ, de cujus stirpe Sanctus iste descendit, condiderat) atque huic subditum aliud, in honore S. Joannis conditum super fluvium, qui dicitur From, ab omni sæculari servitio redderet absoluta, Episcoporumque cathedris, ordine, jussis, et synodis. Et, si quando aliquo ordine Ecclesiastico, vel etiam indigerent Presbytero, a quocunque vellent illum facerent ordinari, Catholico tamen existente Episcopo; si autem religiosum Abbatem obire contingeret, et ad alterius electionem ventum esset; illum quem religiosa congregatio servorum Dei eligeret omnium communi consilio, hunc e vestigio promovendum. Jam tunc enim ambitio monachorum inoleverat: jam non ut pastor per ostium, sed ut fur aliunde volebat mercenarius intrare; ideoque divinæ rei provisor ista poscebat. Quæ tamen inhabitantium vitiis et ambitione quorundam omnia mutata videntur; nam ad nihilum pene redacta religione, spretis Apostolorum ad-

hortationibus, quæ ipso continentur privilegio, non solum in illo loco, verumetiam in multis locis Angliæ, inhonestati et turpibus lucris servientes, sui et suarum rerum libertatem justo Dei judicio amiserunt. Sanctis etenim viris et omni honestate præditis, ut ipse Apostolicus in contextu suæ orationis ait, talis libertas debetur et conceditur. Nam si propriæ voluntati servientibus, et terrenis commodis inhiantibus, tanta libertatis facultas tribueretur, decor vitæ et sanctitatis habitus non modice deturparetur.

Quæ libertatis scripta sanctus iste ad prætitulata Monasteria detulit, atque duobus tunc in Anglia regibus ostendit, Inæ scilicet suo avunculo, Regi Saxonum, et Ethelredo, Regi Merciorum: quæ etiam iidem strenuissimi et Dei zelo repleti reges sua auctoritate sanciverunt, quia incorruptibili auctoritate Apostolica firmata cognoverunt: et cujuscunque modi expeditionis sive belli turbatio inter confines fieret, loca supradicti Patris sanctitate et scientia reverenda, libera ab omni statuerunt fore servitio; et posteris suis itidem ea custodienda literis, suis manibus impressis, reliquerunt. Sed occasio non tenendi succrevit: quia enim cereis figuris tantorum Patrum statuta non invenerunt assignata, ideo non custodienda (ut perhibent) amiserunt. Quasi plus valeret ad probationem, perituræ ceræ impressio, quam Apostolica vel Regum jure servanda facta institutio. Nondum enim transmārina quorundam Liburnis vecta fuerat astutia, neque toto orbe quanquam transitura tantum adhuc debacchaverat avaritia; adhuc enim in mentibus multorum fidei regnabat integritas, nondum Deo dedita in tantum sibi affectabat humana cupiditas.

Post hæc, revoluto aliquanti temporis curriculo, dum sanctus vir in Meldunensi ecclesia, et temporali pace, et Angelorum solatio frueretur; regnante Anglorum Rege Osredo, anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo sexto, quidam Britonum nomine tenus Præsules hæretizabant de Paschali termino et de aliis pluribus ecclesiasticæ orthodoxitatis institutionibus. Quare Saxonum Orientalis

plagæ sancta Synodus, venerabilem Aldhelmum Abbatem, et adhuc tantum presbyterum, (nondum enim sanctus et vita et moribus in ordine ponebatur Pontificum) pro sanctitatis suæ reverentia rogavit, librum componere egregium, quo maligna, quæ tunc supra modum pullulabat, hæresis Britonum destrueretur. Quem Sanctus, ut erat sermone nitidus, sapientia refertus, et sanctitate conspicuus, argumentis plenus, et syllogismis præditus, liberalibus insuper scripturis et ecclesiasticis sententiis eruditissimus, et ut Beda narrat in omnibus prudentissimus, Israelitarum repletus institutionibus, Ægyptiorumque, de hoc multis inventionibus et sanctorum Patrum authenticis traditionibus, sed et carmine Pachomio Abbati ab angelis tradito, et aliorum religiosorum dogmate satis aperto, supradictis hæreticis transmisit, per quosdam domesticos fidei et satis ad hoc fideles ministros. Ipse vero solus in afflictione positus orabat assidue ut Deus ab tantæ hæreseos implicatione mentis illos dignaretur eripere: sicque ad Dominicæ veræ fidei regulam, et ipsos Præsules, et innumeram populi revocavit multitudinem. Qua in re omnipotentis Dei magnam possumus considerare pietatis misericordiam, quæ sic Sanctos suos, ubi, et quando et quomodo vult, plene justificat, ut per eos, etiam absentes corpore, tanta operetur virtutum insignia. Iste enim Sanctus iter illuc pedibus haudquaquam fecerat, sed egregio enchiridione monitos, sedulaque oratione sublevatos, ad veritatis reduxerat viam. Imitabatur iste nimirum, gratia Dei plenus, et in hoc facto Apostolum, qui Corinthios et Galatas, Colossenses etiam a Pseudo-Apostolis præventos ad veræ fidei statum per Epistolas revocat, Apostolus siquidem et in hoc negotio Pater Aldhelmus extitit: quia, sicut Petrus cum cæteris, sancto Spiritu monente, Paulum et Barnabam ad Dei opus segregavit; ita sancta Synodus ad supradicta negotia hunc eligendo admovit.

Scripsit ergo Ænigmata, et De laude virginum geminato opere, prosa scilicet et carmine, librum eximium. Contexuit vero septiformem libellum, novi ac veteris Testamenti

floribus, et de Septena supputatione, ex disciplinis collecta Philosophorum, pertinente ad septiforme donum Spiritus sancti. Scripsit et de admonitione fraternæ caritatis volumen unum. Ex insensibilium rerum natura, quæ secundum metaphoram sermocinari figurantur, composuit alterum. De pedum regulis, metaplasmo, synalœpha, scansione, et eclipsi versuum: De metrica alterna interrogationis et responsionis vicissitudine, duabus literis discreta. Scripsit et alia nonnulla, utpote ver undecunque doctissimus: nam et sermone nitidus, et scripturarum (ut diximus) tam liberalium quam ecclesiasticarum erat eruditione mirandus. Hæc de quodam antiquissimo codice, in ejusdem ecclesiæ armario reperto, in hujus opusculi volumine ponere dignum duximus.

CAP. III. *Miracula patrata, Episcopatus, obitus, sepultura.*—Vir autem sanctissimus, dum clari operis monasterium quoddam Meldun ad honorem Genitricis Dei fabricaret; hoc pro eo virgineus natus, ad sui laudem suæque genitricis honorem atque istius famam, declaravit mirabile factum. Denique cum ad templi hujus alta fastigia diversi machina instrumenti magnæ trabes levarentur, quædam earum a bipennigeris reperitur minima, quæ tamen ad longitudinem aliarum studiose ab eis fuerat resecata. Sed omnipotens Deus ideo hanc, ut sibi placuit, decurtavit, quatenus in hoc etiam servi sui meritum hominibus notificaret. Tunc opifices pernimium tristes, quia hæc participari secundo loco debebat initium, quid facerent dubii, ad sancti Patris hujus concurrunt consilium. Quos ille, etsi mente anxius redderetur, de misericordia Dei confisus, benigne alloquitur: Eia fratres, ad cæterarum mensuram si lineata fuerit discite, deque beatæ Dei Genitricis auxilio devote confidite: quia quæ lacte virgo pavit hominem Deum, absque difficultate hujus laboris nostrum potest adimplere desiderium. Tunc audacter pergens ad stipitem, populum hortabatur, quo summo conamine trabem in superiora traherent, non hæsitantes de longitudine illius. Mox plebs suffulta tanti Patris auxilio, corde devoto Domi-

num interpellans, quam pater jussit continuo trabem levat. Tum divina cooperante misericordia, pro famulatu servi sui, supportant eam jam longiorem cæteris, ad quarum mensuram prius fuerat incisa. In quo opere imitatus est Beatum Donatum Reatinæ urbis Episcopum, qui calicem vitreum, Paganorum impetu confractum sola oratione restauravit: Patrem quoque nostrum miræ sanctitatis virum Abbatem Benedictum, qui longe positus magnæ molis saxum pia prece amovit a loco; ubi quidam Fratres cœnobium fundare satagebant. Illo denique modo rerum Creator, sed typo dispari, hanc elongavit, quo Præsulis Israeliticæ plebis virgam virere fecit et fœcundavit. Illa vero partum intactæ virginis præfiguravit: hæc certe sanctitatem tanti viri in immensum crescere adstanti ecclesiæ prænotavit: illa fructus detulit et folia, hæc patris Aldelmi, quæ futura essent opera demonstravit. De istac autem re nunc ista sufficiant, quia transire animus cupit ad ejusdem alia.

Post hæc vero decurso non multi temporis spatio, Pater Berthwaldus, Cantuariorum Pontifex, vir reverendus vita et moribus, literarum et ecclesiasticorum scientia valde eruditus, pro sanctitatis et virtutum hujus viri magnitudine, literarumque liberalium et divinarum studiis et scientia, hunc secum si quiret sæpius habere cupiebat; quem directis legatis ad se causa consiliandi de rebus Ecclesiasticis venire rogavit. Cui Sanctus, ut erat mitis, libenter obediens, venit ad eum, moratusque est quamdiu ipse voluit. Expletis ergo rite pro quibus ad eum venerat negotiis, ad castrum disposuit ire Doroberniæ: quod ideo Deus fecit, ut longinquis quoque terrarum partibus hujus sancti virtutum merita ostenderet. Cum secus portum sedens equo pergeret, quandam navem ad ripam maris mercatores volebant appellere: sed nequaquam potuerunt, donec iste vir admirabilis præciperet, etsi ternis vicibus hoc molirentur magno virium conamine. Prius tamen illos modeste interrogavit, si quid deferrent, quod foret utile quotidiano usui ecclesiæ: quem illi more superborum

spernentes, quia vili tegmine tegebatur, etiam eum conspicere dedignabantur. Ceterum ille Deus, pro cujus amore seipsum ita vilem habitu reddiderat, exaltavit illum (ut semper facit suos) in eorum præsentia. Expletis enim sæpe incassum multis conaminibus, tristes stabant et timidi, in inane lassatis viribus. Tunc ex iis quidam nauclerus suos sic socios flendo alloquitur: Spero equidem indubitanterque credo, illum quem in litore cernitis virum esse Christianissimum, cui nos inflati superbia, nec etiam verbum fecimus: sic illius humilitate nostra retunditur superbia, illius probitate nostra conteritur pertinacia. Quid vero nunc agamus nescio, nisi ut corde puro deprecemur ipsius misericordiam, quatenus devotus suis precibus nobis placatus Deus concedat portus et litora. Inito mox consilio, sanctum virum consternatis mentibus suppliciter rogant, quod ad eos venire eisque opem ferre suis orationibus non differat, eorumque inspicere scapham, officioque suo, si quid utile fuerit, accipere non recuset, Tunc Dei famulus, non illectus promisso ab iis munere, sed quia caritate cogebatur iis præstare auxilium, sagenulam ascendit, et eos continuo non dedignatus adivit: statim autem ut Sanctus ille naviculam suo corpore ponderavit, turbatum prius mare, tranquillum ad navigandum se præbuit. Sic Deum in servo laudando nautica multitudo intravit portum cum lætitia.

Mox illi offerunt Sancto volumen, Veteri ac Novo Testamento compactum: Sanctus vero oblationem non respuit, et suarum rerum majora iis munera præbuit, quamquam nollent: ne (quod absit) aliquis intelligeret, actum esse pretio, quod iis summa ejus præbuerat devotio. Quo viso ejus prostrati pedibus, rogabant, ut eos Deo suis precibus commendaret. O virum caritate refertum, pietate plenum! qui Beati Nicolai vestigia secutus, et nautas periculo liberavit et quid Deus operaretur per suos adhuc in carne degentes fideles, alienigenis declaravit. Librum vero, bonitatis ope acquisitum, ad Meldunense cœnobium detulit; quem ibidem Fratres adhuc positum, ob tanti viri

reverentiam, digne custodiunt. In hujus principio anathema scriptum, ne quis eum inde auferret, vidimus. Itaque vir iste Deo plenus in eodem loco vixit Abbas eximius, donec per Berthwaldi manus impositionem, canonice ad Episcopatus officium ductus est, quod hoc ordine vel causa gestum est.

Tempore Osredi, præclari Anglorum Regis, Hedda sanctissimus Antistes, cujus vitam laudabilem Beda venerabilis Presbyter in Historia narrat Ecclesiastica, defunctus vita, cælestem migravit ad gloriam. Cujus parochia præ circuitus sui magnitudine, quia ab uno gubernari non poterat, Ecclesiasticorum Patrum Regumque consilio divisa est in duas: cujus unam partem Daniel gubernavit, vir in multis strenuissimus; ad regimen vero alterius diœcesis, Primates, Cleri et copiosa multitudo populi, quasi una voce concordes, juxta Canonum antiqua præcepta, sanctum hunc elegerunt Aldhelmum: cui hoc summopere suffragabatur, quod vocatus renuebat, attractus quantum poterat resistebat. Pater quippe Deo amabilis, nec ambitione est attractus, nec inobedientia tandem retractus: sed in utroque servavit modum, nulla bonitate remota. Vere in eo fuerat, quod Apostolus Gentium Timotheo dixerat in Epistola [3. 2.]: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. In quo uno præcepto ab Apostolo dato omnia subsequentia continentur, quamvis pro intellectu singula non nominentur. Iste namque, ut de bonis Prælatis ait S. Gregorius, sicut præerat in honoris culmine, ita præcedebat sibi subjectos in omnium bonitatum amplitudine. Quicquid enim ore prædicabat, prius opere sine elationis tumore præmonstrabat. Qui dum Episcopatum per annos quatuor strenuosissime rexisset, Episcopii officio; monasteriis, quæ providente divina clementia ante id officii gubernaverat, Patres præponere voluit. Ceterum pia congregationum multitudo, sub pio Patre victitans feliciter, respuit eo superstite alium præter eum habere patronum. Tunc vir Sanctus, eorum benignissimam considerans voluntatem, ponendoque alium timens ordinis collidere stabilitatem; Abbas, ut prius fuerat,

iis remansit: atque Ina Rege consentiente, et Co-episcopo ejus Daniele testificante, ne aliquis Ecclesiasticæ dignitatis vel Sæcularis sublimis potentiæ, Abbatem, præter quem pia conventio Fratrum eligeret, ponere auderet, privilegium sancivit cum anathemate; quod postea a totius Angliæ Synodo, eo id agente, laudatum, in Meldunensis ecclesiæ armario reposuit ratum: quod etiam usque hodie habetur; sed, ut superius dictum est, peccatis præpedientibus et Prælatorum pigritia ingruente, ad tempus nobis irritum esse noscitur. Is sane impeditus rebus sæcularibus, in Episcopio, ut mos est omnium (uti de B. Martino Turonensium Præsule legitur) haud postea tantum valuit in virtutibus, quantum prius valebat. Veruntamen merito ille sanctissimus vocatur, quanquam solitis non abundet virtutibus, quisquis devote sibi a Domino commissum implet officium in omnibus: quod hic fecit Pater justissimus. Sed his ita relatis, ad ejus gloriosum obitum referendum veniamus.

In Episcopio siquidem bis bino peracto annorum circulo, carnis infirmitate gravatus, convocat gregem Monachorum, Catholicum Clerum, et ferme omnem populum: pacisque unitatem et caritatis vinculum prædicans, sine quibus nulla Deo placet Ecclesia, sicut bonus pastor oves suas Domino commendavit. Post hæc rogat familiares sibi et fide domesticos, quatenus in cœnobio Meldunensi, quod præ cæteris dilexerat, ejus humaretur corpusculum. Sic facta Deo digna oratione, et divinis armatus Sacramentis, gloriosus migravit a sæculo: quem Michael cum cætu suscepit Angelico. Quo defuncto in Dunting villa, ad quam pro salute eorum quos sub Dei tutela gubernabat perrexerat, ut pius pastor parochiam suam circumiens: utraque congregatio fidelium primum inter se modeste tantum cœpit habere litigium, quo tanti Patroni corpus ad sepeliendum portaretur. Sed pars illa ratione prævaluit ad quam idem se portari ad tumulandum præcepit. In eadem vero villa, in eo scilicet loco quo vitæ finem fecerat, lignea capella constructa fuerat: sed post ejus obitum

ibidem de Glastonia quidam religiosus monachus, lapide inciso, quoddam fecit oratorium: quod cum ad illius honorem dedicari faceret; anus quædam, quæ multo tempore proprio lumine orbata fuerat, luminis recepit visum, atque ut juvencula cœpit videre. Eo autem tempore Sanctus Egwinus, Vigorniensis Ecclesiæ Episcopus, vir quidem et ipse doctrina et opere probatissimus, Romam pergens orationis causa cum compedum vinculo, divino (ut fas est credere) monitus alloquio, Meldunum Præsul venit, ut defuncto Pontifici debitum redderet obsequium. Quo ut dignum fuerat tumulato, iter inceptum peregit Antistes ille sanctissimus: Romæque divina virtute soluta fuit illa catenarum circumligatio, sicut in ejus Vitæ legitur volumine. Iste vero, apud Deum omnium invocantium se advocatus, cœlesti in solio sublimatus, precibus assiduis supradicti loci gregem regit sibi devote subditum; plurimaque per eum ibidem præstantur beneficia, ad illius laudem, cui est honor et gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

CAP. IV. *Corpus S. Aldhelmi elevatum, et a S. Dunstano in tumulo lapideo collocatum. Persecutio Danica, Miracula facta.*—His igitur sub brevitate, etsi rusticiter, non tamen absque rei veritate, de vita sanctissimi patris Aldhelmi, inclyti Confessoris et Orthodoxi Præsulis, secundum nostri ingenioli parvitatem rite transcursis; ad ea quæ per eum post illius obitum Dominus in eodem cœnobio dignatus est operari miracula veniamus. Tumulatus siquidem in Ecclesia S. Michaelis Archangeli, illi ecclesiæ quam pater fabricaverat contigua, jacuit usque ad tempus Edwii, fratris Edgari Regis, qui ante Edgarum infantiæ suæ ignavia per devia quæque incedens, nulliusque probi viri consilio fruens, et regnum dissipando divisit et ecclesiarum bona intestinis prædonibus distribuit. Iste quoque cœnobitas religiosos utriusque sexus a Dominicis ovilibus segregavit, et lascivientes gulæque illecebris servientes, philargyriæque inhianter lucra sectantes, non mores canonicos ut decoret diligentes, sed

sæcularia desideria turpiter impudenterque cupientes, utriusque generis Clericos in ecclesia collocavit. Misertus tamen Omnipotens Deus Meldunensi cœnobio, qui lucernam suam non diu latere sub modio, sed ut luceret omnibus erigere voluit super candelabrum; per Clericos tunc ibi commorantes, supradictis tamen dissimiles, tantum thesaurum, corpus scilicet illius, tam magnis adornatum virtutibus, levari fecit de sarcophago, et in locello honorifice collocari argenteo: ubi et quædam illius opera, de libro scilicet, et trabe, et puero, et casula, laminis auratis adhuc apparent insculpta.

Requievere autem illius sanctissima ossa in supradicto feretro per aliquanti temporis spatium, quousque S. Dunstanus, divina favente clementia Archipræsulatus Cantuariorum suscepit infulam, et Danorum super Anglos furere cœpit sævitia. Qui tanti viri audiens opera et perinde ejus crebra cernens miracula, cœpit illud, posthabitis cæteris, excepto suo in quo inthronizatus, diligere cœnobium, multaque ecclesiastico congrua servitio ibidem ponere de rebus propriis, quarum plura usque ad id temporis in cœnobio habentur: in quibus etiam anathemata illius, nequis ea eliminare ad ecclesiæ damnum auderet, metrice inscripta videntur. In organis scilicet, quæ ad tanti Patris honorem Archipræsul dederat, hæc sunt æneis literis assignata carmina:

Organa do sancto Præsul Dunstanus Adelmo,
Perdat hic æternum, qui vult hinc tollere, regnum.

In hydriola, quam, ut Ministris altaris lympham funderet, fabricari fecerat, hæc vidimus metrice scripta:

Hydriolam hanc fundi Dunstan mandaverat Archi-
Præsul ut in templo sancto serviret Adelmo.

In campanula, quæ aurata in refectorio majori mensæ præeminet, obrizeis figuris hoc impressum vidimus:

Elysiam cœli nunquam contendat ad aulam,
Qui ferat hanc nolam Aldelmi de sede beati.

Sed et alia ibi signa, quæ a B. Dunstano quadragenis libris empta fuere. Plura quoque dedit alia, quæ a nobis

idcirco relinquuntur intacta, ne audientibus generent fastidia.

Tempore vero postmodum hujus reverendi Antistitis; gens Danorum perfida verique Dei adhuc inscia, cum multitudine classium insulam invasit Britanniæ. Cujus feritate longe perterrita gens Angliæ, sicut moris est timentium, summæ Trinitati assidue devota mente referebat hymnodiam, ut salvaret, quos redemerat, persistentes in fide Catholica, de nimia crudelitate barbarorum; et Sanctorum suis in locis immota servaret beata corpora, quorum precibus plebs adjuta fidelis, ejusque imperio subdita, crudelium hostium calamitatis sarcinam posset evadere. Tunc supradictus Pontifex, iniquorum hostium cognoscens perversitatem, et in carioris metalli specie eorum spurcam cogitans aviditatem; timensque ne auri argentive in feretro existentis illecti amore, tanti Patris reliquias pollutis manibus contingerent, et tractatas fœde pejus relinquerent; vel (quod absit) si ecclesiæ ornatus tollerent, tantum thesaurum alicubi projicerent; sanctissimum corpus reverenter traxit de feretro, et in tumulo lapideo sericis linteaminibus involutum collocavit. Hanc autem translationem, et, ut verius dicam, fidelem absconsionem sancti corporis, fecit tertio nonas Maii, ut multa testantur Martyrologia. Veruntamen Deus custos fidelium hoc peccatrici genti intulit improperium, per sui servi beati Aldhelmi meritum. Cum per totius Angliæ regionem exercitus nefandorum hac illacque discurreret, tandem ad Melduneuse cœnobium pervenit, ubi indigenam populum, tanti Pontificis defensione confidentem, auri copiam detulisse audiverat. Qui, ut frendens leo per desertum discurrit, nullius feræ timens occursum, cæcus esuriei ardore, tantum quærit quid devoret; ecclesiam irrupit, ac usque ad sancta sanctorum vesanus accessit. Mox ut illorum quidam, accepto arcano, lapillos cupivit pretiosos trahere e feretro, amisso lumine divina ultione continuo cecidit in pavimentum. Tunc ementati hostes cæteri, omnia quæ in monasterio erant, quanquam nolentes, fecerunt relinqui

(exceptis his quæ plebs provaga jam in officinis acceperat) atque viam inhianter profugi arripuere. Sic quippe Deus locum illum liberavit a rabie fraudatorum prece sui famuli: magni enim apud Deum extat iste Sanctus meriti, qui (ut diximus) populum sibi carum a timore tanti eruit periculi. Hunc ergo et nos casto corde, pronis quoque exoremus vocibus, quatenus nos indignos vita et moribus, a peccatis expurgatos, apud Deum mente exaltatos, suis reddat precibus, quo cum eo post hanc vitam potiamur cælica, Natum videndo sedere Patris ad dextram, cui sit virtus, honor et gloria cum Pneumate sancto per immensa sæcula.

Post hæc Danorum conventus, Deo odibilis, immanitate scelerum, et Christianæ fidei evacuatione, post varios eventus bellorum in diversis locis, post castellorum destructionem ac multarum eversionem urbium, omni undique ultra modum devastata regione, tolerante Deo ad tempus regnum habuit in sua perversa ditione. Qua re attritis orthodoxitatis cultoribus, mendicitate opum corporumque multis tribulationibus, templa non frequentabantur assuetis ingressibus fidelium, nec monachorum vel sanctimonialium fidelium turma nocturnis sive diurnis utebatur synaxibus. Unde contigit Sancti corpus diu pansare in tumulo, ubi a S. Dunstano repositum fuerat, Pontifice virtutum congerie clarissimo: quod omnipotens Deus, quanquam vili lateret sub tegmine, magnis adornabat virtutibus. Sæpe enim et diversis temporibus multos utriusque sexus, variis possessos languoribus, liberavit: quæ, ut facultas fuerit, et exinde memoria succreverit, in suis locis ordinatius singula describentur; illa scilicet quæ per eum Deus fecit post destructam per prædicatores Danorum sævitiam, et post devictam per bellatores viros illorum invisam audaciam. Ea enim antiquorum memoria nulla tenuit, etsi magna forent quæ peregit Danorum inibi superstite perfidia: quia et bonorum virorum eo tempore magna fuit inopia; et malorum, peccatis exigentibus, innumerabilis copia. Quod et multis contigit Martyribus, quinetiam et quibusdam discipulorum, quos ipse summus pastor et

Dominus præmisit per civitates ante prædicationis suæ adventum; quia tantæ persecutionis æstus ingruerat, quod nulli eorum licuit chartis commendare actuum eorum sequentia. Apud Deum tamen eorum non minus extat meritum, aut inter homines auctoritas; quia frequenter vident, quæ per eos Deus ostendere dignatur haud minima facta, pro quibus prius non scripta fideli corde retinentur sine ambiguitate tradita. Et quia accedendum est ad istius Sancti facta, supradictorum utique nequaquam minima, quanquam a Deo post multorum sint ostensa annorum curricula, de istac re nunc ista in præsenti sufficiant.

Tempore multo postquam Danorum atque Norwegensium crudelissimi reges devastavere Britanniam, nonnullas, ut moris est barbarorum hostium, pulcriores duxere virgunculas. Inter quas quædam valde nobilis, Helphildis nomine, cum captiva duceretur, cuidam Primatum pulcritudinis causa valde complacuit: qui legale, quod prius habuerat juxta gentis suæ morem, destituens conjugium, dum hac forte uteretur concubina, morte superveniente defunctus est. Hæc vero orbata illius consilio, remansit inter alienigenas media. Ad quam Danorum Archimandrita, cupiens quod subsequitur efficere, quia carebat liberis, etsi uxore superstite, una tantum ingressus nocte, genuit filium. Quo cognito, Rex pietate motus, quia advena erat, et amore genituræ quam in ea fecerat illectus, ut eam servaret, utque necessaria ei tribueret, uxoris iram caute metuens, cuidam Deum timenti commendavit Episcopo: Qui a Domino capere retributionem ambiens, dominique sui benevolentiam habere cupiens, usque quo puer ablactaretur eam liberaliter fecit custodiri. Ablactato denique infantulo rex ille obiit: hæc vero nocte rapiens filium, fugæ petiit latibulum, Reginæ viventis adhuc incurrere timens periculum.

Peracto hinc septennio auditum est a multis, eam non procul esse in remotis partibus: tunc pro ea Dani misere, quo filium reduceret ut paterno frueretur solio. Quod et factum est, veruntamen idem regulus, anno et semis in culmine regni transacto, hac luce defunctus est. Tunc

Helphildis, desolatam se morte nati considerans, et præteritorum ærumnam, et futurorum multam miseriam corde sæpe volutans, stabilivit si posset repedare ad propria, ubi per Sanctorum Deo cara merita, jam jamque ad nihilum terrena reputans, cælestem posset acquirere gloriam. Venit igitur ad nativitatis solum, Britanniam, atque trium villarum beneficium ex censu emit quem secum attulit. Hac ergo in pacis quiete longissime deguit, Deique timorem cum Sanctorum reverentia in arcano cordis indesinenter habuit.

Veruntamen divino tacta verbere (eo scilicet quo servos suos, ut ad meliora proficiant, quandoque novit affligere; uti patientissimum Job, ut eum in exemplum posteris poneret, ut seipsum quis foret quiret agnoscere, misericordia divina quondam carnaliter afflixit) membrorum enervationem, quam Græco vocabulo paralysim dicunt, per triennium passa est. Initium vero hujus passionis taliter sibi evenisse dicebat. Voverat, priusquam remearet a Dania, se nunquam carnis comesturam alimoniam: quod illibate longe servaverat. Cæterum Sacerdotum quorundam bonæ conversationis supplicata monitu, cum secum plures essent in convivio, ut semel tantum gustaret, eorum precibus vix invita acquievit: moxque divina eam percussit ultio supradictæ stimulo paralyseos. Miro equidem modo omnipotens Deus, diversa mentis intentione peccantes, dissimilis pœnæ gravat vinculo, et in omnibus suis factis se justum judicem et pium esse Dominum demonstrat. Ananiam namque et Sapphiram, quia cordis livida intentione cecidere, irrevocabili sententia ferire non distulit: hanc vero, quia invita et quadam caritatis specie peccavit, ad tempus corrigere voluit. Quibus exemplis quisque cavere debet, ut aut non voveat, aut post votum promissa persolvat, et qua intentione difficultatis quæ Deo obtulit postea non frangat. Hæc igitur Sanctimonialium amicta velamine, circumquaque in rhedæ vehiculo a suis satellitibus ad Sanctorum patrocinia se deducere faciebat, uti per eorum sancta suffragia illius reviviscerent mortua membra.

Attamen non ut eorum Deus Omnipotens quos semper glorificat suorum fidelium sperneret orationem, sed quo famam servi sui Aldhelmi sæpius ostendendo miracula faceret sublimiorem: illam in infirmitatis periculo tam diu misericorditer detinuit, quousque Meldunense cœnobium veniret sicut disposuerat. Denique cum ibidem in Sancti istius festivitatis Vigilia, devota mente Dei expectans per servi sui meritum consolationem, prostrata, quia stare nequibat, jaceret; dumque religiosa monachorum cohors, post solennes Matutinos, consueto more ad honorem sanctæ Mariæ Genitricis Redemptoris nostri hymnum decantaret: divino mox tacta medicamine, sensit membra prius arida reviviscere; et propere sana surrexit; atque usque ad locum, quo sanctissimum corpus fuerat, sine ductore pervenit: quæ ab ipsa die quidquid potuit habere illius Salutiferi sui ecclesiæ contulit, atque inibi carne defuncta in pace quievit.

Cap. V. *Energumenus, contractus, et cæcus sanati. Revelatio corporis.*—Accidit autem postea, cum ibidem sacras in nocte Ascensionis Domini celebrarent vigilias, longe admirabile factum. Nam ejusdem parochiæ quidam rusticus, peccatis illius exigentibus, fuerat correptus a dæmonio. Quem consanguinitate propinqui, qui cernebant furore agitari, et in Deum ejusque fideles blasphemias nonnullas spumanti ore projicere, atque in eos eorumque vicinos, saxa, ignem, arma, denique quæcunque furor ministraret insanus, capere; vinculis quidem ferreis manciparunt, ac sic sub solerti cura, in quantum illorum inurbanitas permittebat, die noctuque aliquantisper habuerunt. Tunc inito consilio, per quos noverant sapientiores, eundem circumquaque ad ea loca, ubi audierant quorundam Sanctorum corpora requiescere, ut fuerat vinculis astrictus, festini satagunt perducere. Veruntamen Conditor rerum, qui quotidie suo more exaltat humiles et deponit superbe tumentes, hanc gloriam famulo suo reservavit, humillimo Patri Aldhelmo. Cum igitur ad ejus monasterium Melduni cum vesano venissent, monachos fraterna caritate inibi

victitantes supplici voce alloquuntur, ut Dei precarentur clementiam, quatenus super hunc energumenum, per servi sui Aldhelmi meritum, ostenderet assueta miracula. At monachi hoc eis salubre dedere responsum: Hodie Vigilia Ascensionis Redemptoris omnium est, qua carnem, de intemerata Virgine acceptam et mortis passione glorificatam, portavit ad cælum, ubi Deus et homo, unus Christus, in dextera Dei sedens disjudicat, atque animarum languores sanat et corporum. Quapropter, carissimi fratres, in ecclesia pernoctate, ac intento corde sacras excubias celebrate, et sine ambiguitate credite, quod ille qui eum in tantum sublimavit ut secum in cælo gratulari faceret, ipse idem per eum quod quæritis demonstrabit. Astantibus ergo illis ante Iconiam nostri Redemptoris nocturno officio, divina infirmum tetigit misericordia, pro famuli sui merito. Nam possessorem suæ fabricæ cum competenti sibi expulit contumelia; ita sanum reddens infirmum, ac si fœdi hospitis nulla eum unquam tetigisset molestia. Quo viso, omnes qui aderant, quique auditis lætitiæ vocibus advenerant, sonantibus signis, devotione cordis et sono vocis, sempiterni Regis laudarunt magnalia.

Alio quoque tempore vir quidam æger, pedibus atque coxis adhæsis cruribus, tantillum sibi quod erat itineris vix solo reptando manibus peragebat: qui tandem labore defectus assiduo, quomodo Dei clementiam ut sui misereretur, cujusve Sancti adminiculum postularet, curiosa mente sedulo secum volvebat. Tandem per totius provinciæ latitudinem fama volante cognovit, quoniam in oratorio, quod Christi ecclesia Anglice vocatur, omnipotens Deus solitas operaretur virtutes, scilicet quod diversorum oppressis languorum gravamine, ut pius humani generis restaurator, innumeras redderet sanitates. Illo igitur utcunque, quasi sine ullo vestigio, cæpit tendere gressum: ut sicut credulitatis fuerat compos, ita sanitatis quiret esse particeps. Consumpto denique aliquot dierum numero, etsi parvo itinere, vix equidem tandem ad Meldunense, quia in ipso ejus itinere situm est, devenit cœnobium.

Mox ut veteranus idem monasterium ingressus est, sensit inesse sibi aliquod de membrorum torpore quasi lenitatis remedium. Pernoctavit igitur, mane die altero recessurus, quo eum compulerat intentio: nisi hic Deus, per sancti Confessoris sui meritum, suæ pietatis dignaretur præbere subsidium. Erat enim dies Sabbati in vesperis, et infra supradicti Patris Octavas festivitatis. Mane autem jam facto, et solis fervore roborato, primaque hora diei a congregatione Fratrum ibidem commorantium decantata; cum jam præpararetur processio in chorum, cum cæteris procedere volentibus, sequi ut potuit, venit infirmus: ubi tamdiu orando jacuit, donec more solito per claustrum officinasque pergeret, ac unde ierat remearet Fratrum congregatio. Cantante autem monachorum caterva, et multitudine laicali adstante; divina claudus mox attactus pietate, stupore magno quasi extra se factus, de loco in quo jacebat exiliit sanus, ac si nulla unquam corporis sui sensisset detrimenta: atque ad sanctissimi corporis tumbam accurrit, ut quantulascunque posset Deo in servo suo gratias referret. Quo viso, omnes qui intererant, Dei Omnipotentis qui Sancti sui prece talia fecerat, laudarunt magnalia. Is vero qui sanitatis ita habitæ utebatur remedio, multis temporibus ad ejusdem Sancti laudem in eo deguit monasterio: et adhuc istic supersunt multi degentes in monastico habitu, qui eum prius et postea bene noverunt: quibus relatoribus nos ista scripsimus de eo, ad Redemptoris nostri gloriam atque Sancti ejus laudabilem memoriam.

Inter alia nonnulla, quæ pro servi sui meritis Omnipotens Deus patefecit reverenda opera, quoddam admirabile dictu, quod sequitur, ibi ostensum est miraculum. Tempore primi Willelmi Anglorum strenuissimi Regis, atque Warrini Abbatis eandem Ecclesiam regulari moderamine gubernantis, in quadam insula quæ Wichland Anglice nuncupatur, quidam piscator morabatur, qui necessitatis suæ inopia coactus, quotidie per æquora piscando laborabat; et marinis periculis sæpe se ingerendo, manu et arte victum quærebat. Quadam vero die, eo per mare vagante, confestim ex adversa

parte nebula quadam irruente, lumina oculorum, peccatis suis forsitan sic exigentibus, tali occasione amisit. Qui diu errans per devia æquorum, huc illucque alternantibus undis, tandem sociorum auxilio, qui in aliis naviculis erant, adjutus, ad littora usque pervenit: atque ductoris fretus adminiculo, ad consuetum rediit hospitiolum. Deinde cæcitatis hujus fama volans hac illacque per provinciam, amicorum frequentia, quorum auribus insonuit, curavit quam citius ad eum venire, interrogans qualiter insperatæ orbitatis sibi contigisset adversitas. Quibus, flebili voce exorsus, omne, quod sibi acciderat, ordine declaravit. Post hæc ab eis quærere cœpit, quid ageret, apud quem Sanctorum sperarent eum misericordiam inventurum. Sibi autem propinquorum mœsta congregatio sic respondisse fertur: Melius tibi, frater, consilium hujus rei dare nescimus, nisi ut quam citius festines ad Christi ecclesiæ limina in Occidentali parte, ubi divina miracula sæpius fiunt: sicut enim populari rumore fertur, ibi diversarum infirmitatum genera evacuantur: quo in loco omnipotentis Dei clementiam piis precibus tam diu efflagites, præteritorum peccatorum satisfactionem instanter promittas, eleemosynis quibus poteris malefacta tua redimas, donec te divinæ potentiæ larga miseratio pristinæ sanitati incolumem reddat. His siquidem adhortationibus multoties ab amicis, quamvis rusticis, sapientibus tamen, bene monitus, ad monasterium, ubi diversi debiles convenerant, perrexit: qui tres annos illic infirmitate laborans deguit. Sed pius et misericors Pater, qui in momento quodcunque vult efficit, in tam longo tempore desiderium illius, misericorditer in eum operans, adimplere noluit. Præscius itaque quid futurum sit, cui etiam reservaret gloriam laudis suæ, sic etiam remorando sanitatis donum, de malo faciebat prius bonum. Postremo nocte una in cubili suo prostratus, per visum in somnis admonitus est, quod ad Meldunensem ecclesiam, ubi servi sui Aldhelmi corpus requiescebat, gressum tenderet: ibique Deo juvante ac Sancti sui prece hoc exigente, amissum tamdiu lumen recuperaret. His

dictis a Deo præmonitus, ad Meldunensem ecclesiam comite præeunte est adductus in crastino. Illic quidem septem continuis diebus, vigiliis et orationibus Dei misericordiam cum Sanctorum suorum suffragiis deprecatur, ut qui venerat peccatores salvos facere, ad prioris luminis statum eum dignaretur adducere. Sustentabatur interim Fratrum eleemosynis, qui sic desiderabat gratiam Domini. Septimo autem Dominico die, Redemptore nostro illi volente misericordiam præstare, atque fidelis sui famam etiam et in hoc propalare (ut sit vera illa sententia [Joan. 14, 13.] Si quid petieritis Patrem in nomine meo, fiet vobis) istius Sancti precibus atque suffragiis, aliorumque Sanctorum ibidem quiescentium, visum quem amiserat ita recepit. Dum in Dominica die monachi more solito per claustra monasterii ad processionem irent, atque ad introitum ecclesiæ canendo rediissent; illo in medio templi ante Crucifixum in orationibus jacente, tanta Spiritus sancti gratia super eum descendit, ut cernentibus cunctis sanguis ex oculis ejus guttatim deflueret, et cadentibus squamis se jam videre clamaret. Statimque consurgens, qui ante sine ductore ire nequiverat, ad sepulcrum Sancti solus venire festinat: qui diu ibi præ gaudio flendo prostratus, tandem consurgens illuc unde venerat est reversus. Hæc videntes omnes qui aderant, Deo laudes devote referebant, cui honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Superius serie lectionis retulimus, sacratissima ossa Patris nostri Aldhelmi, propter Danorum perfidiam, a reverendo Antistite Dunstano Cantuariorum, infra marmoream tumbam honorifice, Sericis indumentis, ligneis thecis, fuisse collocata; nunc autem quantum temporis inter utrorumque obitus Præsulum fuerit, quantumve post Dunstani dormitionem jacuere, qualiterve et a quibus sint elevata, referre curamus. Fuerat vir iste a Beato Eleutherio, Saxonum quarto Episcopo, Melduni, in ecclesia Apostolorum Petri et Pauli, Abbas ordinatus, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo et circiter sexto; Episcopus vero, anno ejusdem veri Salvatoris in

mundo secundum carnem nativitatis septingentesimo et quinto, a Blithwaldo successore Theodori, Cantuariorum Archipræsule, viro Ecclesiasticis rebus valente, bonorumque morum honestate longe prædito; defunctusque est, anno septingentesimo nono: qui secundum hanc supputationem conjuncti, fuerint quadraginta et tres: ex quibus quatuor irreprehensibiliter in Episcopio vixit, sicut supradictum est: reliquis in Abbatis tantum ordine, non tamen unius tantum Abbatiæ, sed multarum Magister extitit. Præcessit equidem istius in Christo Archiantistitis Dunstani obitum annis ducentis septuaginta novem, et pausavere illius reverendæ Reliquiæ, in loco ubi a Dunstano fuerant positæ, post ejusdem Archipontificis migrationem, annis nonaginta duobus, unde relevari hoc denique modo vidimus.

Præerat in eodem cœnobio Abbas Warinus, pluribus rebus vir eruditus et monasticæ religiositatis doctrina præditus; qui vita et moribus pollentem gregem sibi commissum regebat monasticis traditionibus. Qui aliquantisper de corpore dubitans sanctissimo, indicit fideli congregationi triduanum agere jejunium, Psalmos devote locis congruis decantare, omnibusque modis ante divinæ conspectum clementiæ humiliari, quatenus omnipotentis Dei misericordia tanti Præsulis Reliquias reperirent. Glocestrensium etiam religiosa congregatio, quia huic caritatis conjuncta fuerat vinculo, jubente illi Patre Serlone, religione monastica reverendo, hoc idem fecit jejunium, in diebus sanctum diem Pentecostes præcedentibus. Tertia vero die supradictæ solennitatis, facto cum reverentia matutinali Officio, ad sancti corporis ambo Abbates timore pleni venere tumulum. Cum quibus duo fratres, qui eis ad levandum lapidem præbuere auxilium: quorum alter Hubertus nomine, vir et ille miræ patientiæ, qui (ut nobis sæpius idem retulit) cujusdam infirmitatis gravabatur pondere, statim ut sensit sanctarum Reliquiarum fragrantiam, in terra cum cæteris fixis genibus Dei Omnipotentis laudavit clementiam, quæ sic Sanctos suos

glorificavit, ut et in cœlo a concivibus Angelicis spiritibus, et inter mortales honorentur corpora. Qui post orationis instantiam ut surrexit, bene sanum se sensit, sicut nobis sæpius dixit: et nos ipsi cum multis testificamur, qui eum satis infirmum prius noveramus. Abbates autem recluserunt sarcophagum, et ita usque ad octavum diem, quo ejus futura erat festivitas, dimisere intactum. In die autem ejus festivitatis, adscito ab Abbate loci illius diœcesis Osmundo Orthodoxo Episcopo, viro humilitate, sapientia, et sanctitate honorando atque laudabili, et religioso Abbate Glocestrensi supradicto, cum multitudine Cleri et magno populo, Principum turba et catervis Militum, facta est ejus secunda revelatio, ex tumulo quo positus est ab Archipræsule Dunstano, et in feretro aurato honoranda per Dei servos locatio: ubi ea die et deinceps, beneficiis illius, et aliorum ibi requiescentium Sanctorum meritis, præstantur sanitatum dona multis, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ALIA VITA ALDHELMI E CAPGRAVII LEGENDIS NOVIS ANGLIÆ.

EATUS Aldhelmus splendidissimo Anglorum genere oriundus, atavis etiam regibus est editus. Pater siquidem ejus nomine Kentenus vir Deo devotus, Inæ regis West-Saxonum fuit germanus. Hic igitur Kentenus ex uxore sua filium genuit nomine Aldhelmum. Aldhelmus enim Anglice, Latine vetus galea interpretatur: quia galea salutis caput protectus, optimam de hoste in cælum revexit victoriam. Puerilibus elapsus annis, liberalibus studiis traditus est: ubi adeo in brevi refloruit: ut doctoribus quos Græcos et Latinos habebat præferendus estimaretur. In Meldunensi demum monasterio modo Malmesbiria vocato: primo monachus dehinc presbyter et Abbas effectus: cibi potusque abstinens, vigiliis et orationibus vacabat. Fama enim ejus multis præconiis illustrata jam mare transierat: Alpes excesserat; et Romam penetraverat. Qua incitatus Papa Sergius scriptis eum ascivit et honorifice suscepit. Dum enim quadam die in Lateranensi ecclesia missam celebrasset, et casulam exuisset, porrexit eam retro se, ratus alicui ministrorum illam tradere. Sed quia servientium defuit industria: divina mox adfuit providentia. Confestim namque radius solaris per fenestram irrumpens casulam excepit et eam diu sustinuit. Casula enim illa, ad miraculi memoriam, Meldunensem hactenus decoravit ecclesiam. Per idem tempus contigit Romæ ut puer ex incesta matre incestoque patre editus famam Apostolici læderet; quia

enim, ut fieri solet, vulgaris opinio ex pontifice genitum crederet. Anxius Aldhelmus multa amicitia fœderatum sibi præsulem tali fœderari infamia: puerum novem dies a nativitate habentem, exhiberi præcepit: imperatque in virtute et in nomine Jesu Christi ut fateatur, si Sergius incesti conscius habetur. Respondit infans absolutissimo sermone Antistitem affinem criminis non esse: nihil illum commune cum secundo sexu habere. Aldhelmus itaque et ab amico pontifice depulit infamiam: et sibi accumulavit gratiam. Cum autem in cœnobio suo ecclesiam sanctæ Mariæ construeret, ima trabium necessaria curtior aliis inventa fuit. Aldhelmus igitur fusa ad Deum prece: trabem mox juxta votum elongatam invenit. Ea tempestate a Berthwaldo Archiepiscopo ad colloquium adscitum, eo juxta littus maris transeunte nautæ quidam ipsum vestibus sordidum contemnere et deridere non verebantur. Et ecce contrario flante vento mare insurgit: hiems sævit, tempestas invalescit. Periclitantes ergo nautæ et mortis horam expectantes, reatum suum cum lacrimis confitentur: et sancti Aldhelmi suffragium inclamitant. At ille scapham ad inferendum auxilium conscendit et mox, ut sanctus lembum corpore suo pressit: ad omnem tranquillitatem se paratum mare præbuit: et nautas cum nave terræ appulit. Hic autem vir sanctus multos conscripsit libros utpote undecunque doctissimus, inter quos librum de Virginum laude et de pugna septem principalium vitiorum: de disciplinis philosophorum: de admonitione fraternæ caritatis multosque alios composuit libros. Fecit quoque cœnobium juxta fluvium qui vocatur Frome, ubi adhuc stat ecclesia in honore Sancti Johannis Baptistæ constructa: et apud Bradeford tertium construxit monasterium. Sed illa monasteria a Danis postea fuerunt deleta et destructa. Nusquam enim a monasterio nisi necessitate magna coactus progrediens, pecuniarum minime avidus extitit: sed omnia sibi erogata in usus utiles et pauperum expendebat: ut autem carnem suam fragilem domare posset: fonti qui proximus est monasterio, qui fons sancti Aldhelmi vocatur,

se humero tenus immergebat. Ibi nec glacialem rigorem curans: noctibus durabat psalterium totum decantans. Fœminarum consortia non fugiebat: immo vel assidens vel cubitans aliquam detinebat: quousque carnis tepescente lubrico, quieto et immoto discederet animo. Derideri se videbat diabolus, cernens adhærentem fœminam, virumque, alias avocato animo, insistentem cantando psalterium: et valefaciebat sanctus mulieri, salvo pudore, illæsa castitate. Sanctus enim Aldhelmus vice quadam detulit secum de Roma altare ex marmore candido: habens in grossitudine sex pedes, in longitudine quatuor, in latitudine tres palmos. Hunc lapidem usque ad Alpes secum detulit camelus: et ibi propter prærupta viæ concidit et ruina jumentum contrivit: et marmor in duas partes fregit. Quo viso, Aldhelmus, fusa ad Deum prece et data benedictione, salutis vigorem animali reddit, et fractura lapidis quæ non recta linea, sed quodam amfractu dissiliens crepuerat, statim se in solidum compegit: in miraculi tamen memoria adhuc cicatrix scissuræ ostenditur: sanata quidem miraculo, sed curioso tamen perspicua oculo. Lapis ille modo dicitur esse in quodam canonicorum prioratu nomine Britonum in Somersetana Provincia. Processu tandem temporis West-Saxonica plaga in duos episcopatus divisa extitit: et Daniel Wintoniæ præficitur: et Schireburniæ Aldhelmus subrogatur, post Heddam Episcopum: qui utrique provinciæ præsidebat. Aldhelmus vero in senectute bona, plenus virtutibus et sanctitate migravit ad Dominum octavo Kalendas Junii et in monasterio suo Meldunensi, id est Malmesbury cum magno honore sepelitur. Cujus obitum sanctus Egwinus divinitus prænoscens in quodam suo scripto sic ait: Post duos annos Aldhelmus, religiosus episcopus, migravit ad Dominum: quod ego per revelationem agnoscens convocatis fratribus excessum venerandi patris eis aperui: concitoque gradu ad locum ubi sacrum corpus jacebat quinquaginta fere millibus ultra Meldunense monasterium positum deveni et ad sepulturam adduxi et honorifice sepelivi: mandans ut in quocunque

loco sacrum corpus in asportatione pausaverat: sacræ crucis signacula erigerentur. Manent adhuc omnes cruces nec ulla eorum vetustatis sensit injurias, quarum una in claustro monachorum videri usque hodie potest. Quum enim in quadam valle, dum viveret, ad prædicandum pergeret et sermonem ad plebem faceret: forte baculum fraxineum quo utebatur terræ fixit: et interim per Dei virtutem miram in magnitudinem excrevisse succo animatus: cortice indutus: foliorum et frondium decorem emisisse dicitur. Obiit autem anno Domini septingentesimo nono: ab anno quo factus est Abbas tricesimo quarto, et episcopatus sui anno quinto. Post ducentos quadraginta annos post obitum ejus, scilicet anno Domini nongentesimo quadragesimo nono elevatum fuit corpus ejus sacrum de terra et in scrinio cum magno honore collocatum. Narrat enim Beda, libro quinto, capitulo octavo decimo quod Aldhelmus in ecclesiasticis rebus et scientia scripturarum nobiliter instructus, scripsit, jubente Synodo suæ gentis, librum egregium adversus errorem Britonum quo vel Pascha non suo tempore celebrabant: vel alia perplura ecclesiasticæ castitati et paci contraria gerebant: multosque eorum ad Catholicam Dominicæ Paschæ celebrationem hujus libri lectionem perduxit. Scripsit et de Virginitate librum eximium quem, in exemplum Sedulii, geminato opere et versibus hexametris et prosa composuit. Scripsit et alia nonnulla, utpote vir undecunque doctissimus, nam et sermone nitidus et scripturarum ut dixi, tam liberalium quam Ecclesiasticarum erat eruditione mirandus Hæc Beda.

NOTÆ ET VARIÆ LECTIONES.

ALDHELMI Opera adeo corrupta, mutila, imperfecta semper visa sunt, ut in dubium venire potuerit, utrum editorem unquam habitura forent, aut editorem nacta justi voluminis molem efficere possent. Hæc volo lectorem minime latere; nam post omnem curam quam huic rei impendi, plures locos non tantum corruptos sed etiam deplorandos inveniet. Sed nunc notanda sunt quibus codices inter se variant.

Opus prosaicum de Virginitate contuli primum cum MSto Colleg. CaioGonv.: post textum jam impressum iterum contuli cum MSto Bodleiano [97.] Sed monendus est lector, ne offendatur si in textu plurima sunt, ad Orthographiam, literas majusculas, &c. spectantia, quæ a recepto more aliquantulum recedunt. Nam postquam diu frustra exemplar editionis Whartonianæ emere conatus sum, amicus quidam suum exemplar mihi commodavit, quod ne nimia correctione macularetur, ea tantum mutavi, quæ ad sensum pertinebant, relictis multis, quæ mos hodiernus non omnino approbat.

P. 1, lin. 19. Berengidæ = 2, 7. desertitudinem—disert. = 2, 24. demonstraret—demonstrat = 3, 3 portisculo—porticulo = 3, 37. saliculos = 4, 26. quadrifaria = 5, 26. ille = 5, 31. incolatum . . . proficiscantur = 5, 34. quod tam = 7, 15. vicena atque ter = 7, 19. Isti sancta = 8, 1. clara = 8, 29. rota = 9, 7. Nam—Num = 9, 20. conjugii—castitatis = 11, 20. certandum est = 11, 21. salpistæ = 12, 24. trudatur = 13, 19. lethaliter —et lethali toxa = 13, 20. qui est = 13, 36. pudicæ conversat. = 14, 17. retiaculum . . . . tenticulum = 15, 2. in—om. = 16, 11. quæ elationis = 16, 12. gratulatur = 18, 7. corruptibile = 18, 28. putantur = 19, 5. præstolantes = 20, 12. forte = 21, 19. thymiama patri = 21, 30. Septies = 21, 36. vola—volo = 22, 11. septem—octo = 24, 1. dictu = 24, 12. illæsæ = 24, 16. asperrimæ = 25, 16. atque quadrupedis rubetæ = 26, 37. maturæ = 28, 11. Propterea = 30, 13. salinaribus = 30, 14. parturiretur = 30, 33. succiderent = 31, 6. qui = 31, 28. cautum = 32, 10. fruriscantur personæ = 33, 11. luxus = 34, 35. Christo = 35, 6. se illum = 35, 11. qua . . . adsciscebatur = 35, 24 vocis = 35, 36. fatu = 35, 37. gubernare = 36, 6. et—om.

=37, 34. arvina vel sevo—assungia=38, 1. tam=38, 19. se devoverant —devotabant=40, 2. et sorpitem=40, 5. prostrata—prostituta=42, 24. vel cremare=43, 4. Ordo scientiarum in aliis alius est codicibus: Ar. Geom. Mus. Astron. Astrol Mech. Medic.=43, 8. despexit=44, 20. gymnasii=45, 32. vagabundis=46, 9. partis=46, 15. ut si=49, 17. illico et=49, 29. habebantur=50, 15. depeculiata=51, 3. apostatare=52, 7. nec usquam=54, 1. duraverunt=54, 5. nasciturus protoplasti=54, 15. Deinde ut supra=54, 21. monarchum=56, 10. auctorem=56, 21. restibus=57, 21. omnes contrariarum virtutum=58, 9. et ad=58, 15. sacrosancti=58, 25. projecta—om.=59, 7. carerent—caruerint=59, 9. de sævo=59, 37. Sed et operæ=60, 11. gemmis pretiosis=60, 16. debacchatur=62, 8. profanaticæ=62, 14. eidem—om.=62, 21. vexaturus —vexaturas=64, 34. virginitatis=65, 17. metu=65, 34. mundi matrimonia=66, 34. autumans=67, 7. cassaretur=68, 6. et—om.=68, 33. mancis=70, 5. missæ statunculæ=70, 35. matronalis=71, 13. mulso =71, 31. validus=72, 10. extiterit . . . consortii copulam=72, 18. divulgatur=73, 6. obtulit—om.=73, 8. concinunt=73, 23. inaniter—om.=75, 19. utilitati nostræ=75, 20. et illud=77, 15. clavatæ galliculæ=75, 17. ambiunt=75, 17. cincinni=75, 18. Mavortibus=75, 24. publicatam=75, 30. item—idem=75, 30. malagma=79, 36. arguebat=80, 32. nequaquam=81, 7. thoraciclas=81, 19. [Codicis Bodleiani folium ultimum deest.]

Epistola ad Geruntium, [p. 83.]

Epistola ad Osgitham Sororem, [p. 90.]

Hæ duæ epistolæ inter Bonifacii Mart. epistt. reperiuntur; inde huc translatæ.

Epistola ad Eahfridum, &c. [p. 91.]

Extat in Usserii Epistolarum Hibernicarum Sylloga, et in Whartoni Auctario ad Usserii Hist. Dogm. p. 350, 4. Lond. 1690. Nihil in Codice MS. Lond. inveni quod hic referre operæ pretium esset.

Epistola ad Heddam, [p. 95.]

Extat inter epist. Bonif. unde huc migravit; textu paulum meliorato ex collatione ejusdem Epistolæ a Will. Malm. servatæ.

Anonymi cujusdam Scoti Epistola ad Aldhelmum, [p. 97.]

Videat lector an anonymus iste Scotus idem sit cum Cellano cujus extat epistola pag. 381.

Ethelwaldi Ep. ad Aldhelmum. [p. 100.]
Anonymi Ep. ad Sororem Anonymam. [p. 103.]

Extant inter Epistolas Bonifacii; quarum prior proculdubio locum sibi in hac editione jure vindicat. Secunda, quum nec cum Aldhelmo nec cum Bonifacio multum commune habeat, eo in hunc librum admissa est, quia nomen Aldhelmi versibus qui isti epistolæ adnexi sunt præfixum invenitur. Quid velint ea, quæ inter epistolam et carmina occurrunt, equidem non scio. Vide quæ narrantur in vita Bedæ Venerabilis Oper. tom. i. ed. nost. 8. Lond. 1843.

De basilica edificata a Bugge. [p. 115.]
Poema de aris, &c. [p. 119.]

Hæc duo carmina contuli cum cod. MS. Bibl. Reg. Paris. [8318.] ubi sine distinctione unum poema efficiunt, priore post primam posterioris sectionem inserto. Prius extat inter A. Mai Classicos Auctores 8. Rom. Vol. V. posterius inter opera Rhabani Mauri et Alcuini, quibus falso adscripta sunt.

Pag. 117. l. 5. Quam jug. &c.—versus deest in editis = 123, 5. effœto —in Epheso = 125, 2. perierunt— fugerunt = 126, 10. Tropica— Mire.

Versus in honorem Apostolorum, &c.

Servantur in Faricii libello de Vita Aldhelmi.

Fragmentum, ut videtur, de Die Judicii.

Est in cod. Paris [8318.] textum et sensum aliis expediendum relinquo.

De laudibus virginum, opus metricum.
De octo principalibus vitiis.

Hæc duo poemata, quæ in quibusdam codicibus unum faciunt, primum cum codd. Paris. postea cum libro MSto Bodleiano ad verbum contuli. In Bibliotheca Patrum valde corrupta sunt: nec nunc quidem omnino mendis carent.

Pag. 145. l. 2. culmine—vimine = 6. Protendit—Portendit—152. 18. claudebant tempora = 156. 12. Vocibus alternis = 156. 32. ordine— accola = 161. 13. elidere—eludere = 14. glomerat—glomerant = 15. concinnant—concinat = 21. arceri—arciri = 163. 24. maligna—maligni = 164.

33. Delubri statuis = 167. 36. cultum—fultum = 169. 25. ripis—cryptis = 172. 31. Vulcanus catax—Vulcanus haut catax (i. e. aquosus superscripto) = 35. rerum—regum = 176. 23. reddens—reddunt = 178. 25. fruguntur—fruantur = 26. funus—finem = 27. discerpet—discerpat = 32. Belluis—Bestiis—180. 14. pagina—bargina (i. e. peregrinus superscripto) = 184. 4. auditor—defensor = 185. 25. traxissent—trusirent—189. 6 e cœlo—cœli = 193. 23. pagina—bargina (i. e. peregrina superscripto) = 195. 37. nuptis adsciscere—supremi fallere = 199. 16. nexu—nectens.

Explicit libellus Aldhelmi Episcopi de laude Sanctorum Patrum atque Virginum.

Pag. 203. l. 13. elimata—eliminata = 204. 5. sæva—sancta = 8. vulnere—vibice = 24. lucratur—lurcatur = 205. 1. frondenti—frondentem = 15. corde—sorde = 17. torrerent—torrent quos = 32. balæna—Bellona = 206. 24. vulgo.—fulva = 26. nocentis—renatis = 35. lita—lata = 36. itidem—id est = 207. 22. superis—ex superis = 208. 17. cetram . . . contra—certam . . . terram = 36. fatiscat—resistat = 209. 26. tendant—tendat = 210. 5. miseris . . . ortum—miserum . . . sævum.

Epistola ad Acircium, de Metris, &c.

Hic est Aldhelmi tractatus, de quo tot critici multa scripserunt. Exstabant olim Ænigmata edita a Delrio, postea in Bibliotheca Patrum recusa. Sed Ænigmata pars tantum est totius operis. Alteram partem edidit Maius in Classic. Auct. Tomo V. Nunc tandem hoc opus integrum vulgatur. In corrigendis Ænigmatibus usus sum septem codicibus Parisiensibus quorum unus, decimi forsan sæculi, quod satis raro occurrit, opus de metris cum ænigmatibus totum continet. Utinam equidem totum hunc codicem perlegere potuissem; at post longam apud Parisios commorationem, in quam me satis pecuniæ erogasse nemo dubitet, necessitate urgentissima domum redivi, nec plus quam dimidium istius codicis percurrere potui. Sunt vero pauca notanda quæ sequuntur.

Pag. 216. l. 20. me—om = 217. 8. miraculis—oraculis = 29. tribuatur—tribuitur = 220. 1. quia—quare = 220. 8. Post Prophetaraum inserit M sequentia, quæ in cod. Par. desunt:

Septimo nihilo minus ejus voluminis sigillo resoluto, post factum supernorum civium cœleste silentium, mediumque horæ

intervallum, septem angelos cum septenis sulpicibus et sistrorum clangoribus horribili classico per totum mundum concrepantibus idem se crevisse contestantur.

Pag. 220 l. 28. mystice—in facie = 33. satiarunt . . . rigarunt—satiari . . . rigari = 223. 21. CCCCLXXV . . . calculationem—om. cod. Par. = 35. qui mysticis . . . depingitur—om. ed. Mai. = 225. 23. tricenis—tricentur. Mai. = 231. 4. descriptionis—discretionis M. = 232. 35. scandentibus—scandentibus velut iter carpentibus M. = 242. D enumeratis . . . usque ad p. 243. 34. verrens—om. M. = 249. 25. res nulla manet—non ulla manent = 33. rubens—ruber = 248. 24. prisci—celebris = 250. 15. fulget—constat = 30. quem—quod = 251. 2. vescor—vexor = 12. salpinctis—salpinctæ = 15. Meque strepente—Me præsente = 32. per ponti—Proponti = 252. 12. resistere rostro—rescindere rostra = 24. Plano superficiem—Plana superficie = 254. 18. Vindico &c.—versus deest in editis; quocirca inter tetrasticha locum habet = 23. Ast acus—Arcus at = 32. latices—laticum = 256. 4. jura parenti—jussa parentis = 16. ora—arva = 257. 13 faxo crepitacula—nam faxo crepacula = 258. 9. sed—dum = 13. De fusis—Alio ordine apud alios codd. leguntur versus qui hoc ænigma efficiunt, quod semel monitum de aliis quoque ænig. sufficiat—21. De cucuma—De cocuma duplici = 22. tantarum fœdera rerum—tantis spectacula causis = 259. 2. Me ter gr. formabat—De ter. gremiis formabar = 16. potiuntur—spatiantur = 23. 24. His duo versus, immo multi alii; quos nunc primum evulgamus, in editis desunt = 26. spelta—pelta = 260. 36. *De aspide vel Basilisco*—Totum ænigma deest in editis = 262. 3. retrudant—retundant = 32 Cum—Quin = 263. 18. Fomitibus—Fontibus e = 264. 26. Potis—Intus = 267. 16. ad medium—admodum = 25. Et salis u. t. æ. fluctus—Et salis undantis turgescunt æquore ponti = 269. 29. pulpas—suras = 270. 31. constat—fateor = 271. 25. mundo—mundi = 26. generabar—generabor = 272. 7. quia—quæ = 8. Durior &c.—post hunc versum codex A inserit septem versus qui in pagina proxima sunt " Senis ecce plagis" . . . usque ad " vibrat atomo."

Epistolæ, Chartæ, &c. [p. 330.]

Hinc usque ad pag. 353. Epistolæ sunt et Chartæ necnon excerpta quæ ad vitam et gesta Aldhelmi pertinent; omnia e Gul. Malm. Alfordio et Beda desumpta.

VITA ALDHELMI FARICIO AUCTORE.

Hanc legendam inter Acta Sanctorum editam, contuli de novo cum Manuscripto, qui in Mus. Brit. servantur [Faust. B. IV.] Opus in isto codice breviora capitula habet quem edit. impr.

Finem operi imponit Vita Aldhelmi e Capgravii Leg. Nov. Ang. desumpta.

Hæc sunt quæ de Aldhelmo et scriptis ejus dicenda habebam. Vale, lector, et si quid habes quod has literarum Anglicarum primitias aliquantulum sibi publici favoris arrogare vetet, Candidus imperti, si non, his utere mecum!

FINIS.

EXCUDEBAT GULIELMUS BAXTER, OXONII.

